Emilian Stancu
Carmina-Elena Aleca

ELEMENTE DE CRIMINOLOGIE GENERALĂ

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

III322 308
BCU IAȘI

PRO UNIVERSITARIA

III322 308
BCU IASI

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

421

EMILIAN STANCU CARMINA-ELENA ALECA

ELEMENTE DE CRIMINOLOGIE GENERALĂ

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

EMILIAN STANCU CARMINA-ELENA ALECA

776530

ELEMENTE DE CRIMINOLOGIE GENERALĂ

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

0 000010 68247 BCU IAȘI

ALE

PRO UNIVERSITARIA 2014
BUCUREȘTI

Copyright © 2014, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediţii aparţin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
STANCU, EMILIAN
Elemente de criminologie generală / Emilian Stancu, Carmina-Elena Aleca. - Bucureşti : Pro Universitaria, 2014
Bibliogr.
ISBN 978-606-647-914-1

I. Aleca, Carmina
343.9(075.8)

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

17 NOV. 2017

AVERTISMENT

Lucrarea „Elemente de criminologie generală" se adresează în primul rând studenţilor, viitori magistraţi, avocaţi sau slujitori ai justiţiei, precum și practicienilor care urmează cursuri postuniversitare sau de masterat, care pot contribui direct sau indirect la combaterea ori înlăturarea criminalităţii, indiferent de formele şi domeniile de manifestare.

Redactată într-o formă care să înlesnească înţelegerea demersului criminologic, lucrarea este astfel concepută încât să permită introducerea studentului jurist în procesul ştiinţific de descifrare a fenomenului criminal, a cauzelor sale sociale şi individuale, a factorilor de natură criminogenă implicaţi în actele deviante.

Raportându-ne la evoluțiile actuale ale fenomenului, la creșterea semnificativă a acestuia, mai ales în zona criminalității organizate, ca și în zona faptelor de corupție, lucrarea poate fi utilă practicienilor antrenați direct cu combaterea crimelor cu pronunțat pericol social. Cercetarea complexă, multilaterală a personalităţii criminalului şi a victimei lui, precum și a relaţiilor dintre aceştia, permite stabilirea cauzelor, condiţiilor şi împrejurărilor care au determinat comiterea infracţiunii, aprecierea obiectivă a rolului pe care l-a jucat fiecare dintre ei în actul infracţional şi, în baza acestora, stabilirea, în concret, a gradului de vinovăţie a făptuitorului. Tocmai în realizarea acestui deziderat rezidă importanţa cercetărilor ştiinţifice profunde ale sistemului „infractor - victimă", fundamentarea, dezvoltarea şi realizarea în practică a orientării criminologice în prevenirea şi combaterea infracţiunilor.

Prezentarea conţinutului ştiinţific al acestei discipline s-a raportat la teoriile ştiinţifice moderne, la curentele clasice şi la gândirea criminologică actuală, în special cea europeană şi nord-americană, recunoscute prin calitatea, precizia şi profunzimea cercetării. În aceeași măsură, lucrarea prezintă referințe cu privire la dispozițiile Noului Cod penal, cu surprinderea noutăților pe care legiuitorul a înțeles să le aducă în sfera politicii penale de apărare socială împotriva crimei.

În esenţă, ne aflăm în faţa unui material care serveşte la formarea unei viziuni de ansamblu asupra ştiinţei Criminologiei. Cel care îl parcurge are

libertatea să opteze, după însuşirea cadrului general criminologic, pentru tezele sau curentele pe care le consideră cele mai apropiate de necesitatea socială a combaterii criminalităţii, cu condiţia aprofundării şi apropierii obiective de un fenomen social particular, ale cărui resorturi se regăsesc în individ, dar şi în mediul în care există acesta.

În acest context, lucrarea se prezintă sub forma unui studiu ce își propune să evidențieze elementele generale ale etiologiei fenomenului penal şi, în general, antisocial, având convingerea că reacţia socială împotriva crimei nu poate avea consistenţă decât în cadrul unui proces judiciar (urmat de cel social) coerent, de descoperire şi dovedire a faptului penal, condus de magistrat. Prin aceasta, autorii atrag atenţia asupra rolului investigaţiei criminologice în descifrarea cauzelor delincvenței şi în posibilitatea prevenirii și combaterii faptelor ilicite, prin inițierea de măsuri cu aplicabilitate eficientă în această arie.

Autorii

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PARTEA I

INCURSIUNE ÎN STUDIUL CRIMINOLOGIEI GENERALE

CAPITOLUL I

ȘTIINȚA CRIMINOLOGICĂ ȘI DOMENIUL DE INVESTIGARE A CRIMINOLOGIEI

§1. Noțiuni definitorii

1.1. Considerații preliminare

Umanitatea și, în general, orice societate, a fost și rămâne preocupată, în limitele determinate de sistemul ei propriu – economic, politic și cultural – de crearea unui cadru optim de desfășurare a relațiilor dintre membrii săi. Un asemenea cadru este necesar să asigure nu numai o dezvoltare socială firească sau progresul civilizației, dar și împlinirea deziderateloor de prosperitate ale fiecărui individ.

Evoluția societății în care trăim, dar și realitatea modului de desfășurare a relațiilor interindividuale, cu toate implicațiile care survin, în mod inerent, au determinat o reevaluare a sistemului de valori. Faptele care aduc atingere valorilor sociale, deși sunt săvârșite de indivizi în mod izolat, formează, în ansamblul lor, un fenomen social cu grave implicații în evoluția societății, respectiv fenomenul criminalității[1]. Așadar, se impune un sacrificiu asumat de fiecare membru al societății în interesul întregii colectivități, în așa fel încât să se creeze acea armonie ideală între individ și societate[2].

În sistemul ştiinţelor cu o astfel de finalitate, conturate cu pregnanţă în a doua jumătate a secolului trecut, şi-a făcut apariţia şi s-a dezvoltat o ramură distinctă a ştiinţelor umaniste, respectiv aceea de factură sociologică, în sensul larg al termenului, destinată studiului faptelor care lezau grav relaţiile sociale, al cauzelor acestora, precum şi al căilor de urmat pentru combaterea lor.

Punând în discuţie natura ştiinţifică a Criminologiei, în accepţiunea strictă a cuvântului, cunoscutul penalist şi criminolog francez Jean Pinatel atrăgea atenţia că,

---

[1] C. Bulai, B.N. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Univesul Juridic, București, 2007, p. 13.
[2] T. Amza, *Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică*, Ed. Lumina Lex, București, 2002, p. 13.

pentru a se facilita înţelegerea prezenţei reale a acestei ştiinţe, în ansamblul cunoştinţelor despre societate, trebuie pornit fără ezitare de la definiţia dată de Emile Durkheim[3]: *„Noi constatăm existenţa unui număr de acte (sau fapte juridice, n.a.) cu o serie de caractere exterioare care, odată săvârşite, determină din partea societăţii o reacţie specifică, denumită pedeapsă. Aceste acte se circumscriu unei grupe sui generis, cărora li s-a impus o rubrică comună, denumind crimă orice act pedepsit (firește, penal, n.a.). Actele denumite crime fac obiectul unei ştiinţe speciale, denumită Criminologie"*.

Urmând acest traseu, nu putem nega caracterul ştiinţific al criminologiei, cu traiectorie în studiul complexităţii fenomenului criminal, prezentându-se sub forma unei criminologii specializate (de natură biologică, sociologică, psihologică).

Aşadar, trebuie să recunoaştem natura complexă a criminologiei, aceasta vizând nu numai cercetarea intrinsecă a cauzalităţii fenomenului infracţional, dar şi identificarea stabilirea unui cadru efectiv de prevenţie şi combatere, prin identificarea de metode şi mijloace specifice.

1.2. Elemente definitorii

Pentru definirea Criminologiei, raportat la cele deja menţionate mai sus, este esenţial să înţelegem că această ştiinţă, de dată relativ recentă, este destinată *studiului crimei,* în accepţiunea sa de act uman, ceea ce presupune *investigarea cauzelor delincvenţei şi studiul criminalului* ca individ, pentru modelarea reacţiei sociale, printr-o politică penală adecvată[4]. Crima şi criminalul au existat dintotdeauna, odată cu apariţia umanităţii[5], derivând din însăşi condiţia umană, fapt ce a trezit interes în cercetarea domeniului criminalităţii, cu surprinderea specificităţii sale, în funcţie de metodele de cercetare utilizate, dar şi de unghiul din care sunt abordate.

În literatura noastră de specialitate s-a conturat, în ultima perioadă, o concepţie modernă despre Criminologie, care ţine seama de nevoile reale ale civilizaţiei, de necesitatea respectării drepturilor omului, de aspiraţiile sale, exprimate frecvent în diverse reuniuni internaţionale, unele dintre ele fiind momente de referinţă în domeniu. În acest sens, amintim cel de-al 6-lea Congres al Naţiunilor Unite pentru prevenirea crimei şi tratamentul delincvenţilor desfăşurat la New York în anul 1981.

Sunt, astfel, considerate ca definitorii pentru ştiinţa Criminologiei, următoarele elemente asupra cărora nu există controverse cu privire la natura sau incidenţa lor asupra conţinutului ştiinţelor de investigare a unor acte umane specifice[6]:

a) *Starea, dinamica, cauzele şi condiţiile socio-umane ale criminalităţii,* inclusiv legităţile care le furnizează;

---

[3] J. Pinatel, *La criminologie*, Les éditions ouvrières, Paris, 1979, p. 8. Autorul citează pe Emile Durkheim, *Les regles de la methode sociologique*, Presses Universitaires de France, 13-ième éd., Paris, 1956, p. 33.

[4] J. Larguier, *Criminologie et science pénitentiaire*, 4-ième éd., Ed. Mementos Dalloz, Paris, 1980, p. 3.

[5] L. Negrier-Dormont, *Criminologie*, Ed. Litec, Paris, 1992, p. 19.

[6] G. Antoniu, C. Bulai, Gh. Chivulescu, *Dicţionar juridic penal*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1967, p. 84.

b) *Factorii individuali de criminalitate,* diversele tipuri de crime, precum şi diferitele categorii de criminali, în funcţie de modul lor de manifestare;

c) Trăsăturile specifice, mecanismul şi funcţionalitatea sistemului de *masuri de prevenire şi combatere a crimei şi criminalităţii,* inclusiv de tratament al delincvenţilor, în toate planurile social-economice;

d) Fundamentarea şi elaborarea de *modele cauzale*, de *soluţii cu caracter preventiv şi de apărare socială* contra crimei.

Prin urmare, deşi aparţine, în linii generale, *sistemului ştiinţelor sociologice* sau Sociologiei generale, Criminologiei îi este proprie o relativă *autonomie,* element destinat să confere o evidentă personalitate ştiinţei în discuţie[7].

Totodată, prin natura obiectului său de studiu, al scopurilor pe care şi le propune, Criminologia aparţine, în egală măsură, domeniului ştiinţelor penale, în înţelesul larg, împreună cu alte ştiinţe juridice şi judiciare, servind studiului fenomenului criminal şi combaterii sale. Altfel spus, se constată o relaţie de interdependenţă atât cu dreptul penal, ca ramură a sistemului de drept, cât şi cu ştiinţa dreptului penal[8].

În esenţă, Criminologia studiază starea dinamică şi cauzele criminalităţii, în scopul iniţierii de măsuri destinate prevenirii sau combaterii faptelor ilicite[9].

Prin urmare, Criminologia poate fi definită ca o *ştiinţă cu individualitate proprie, destinată studierii cauzelor, stării şi dinamicii fenomenului infracţional, a criminalului, în scopul perfecţionării actului de justiţie penal, a politicii de apărare socială împotriva crimei şi de prevenire a acesteia.*

Este evident că o asemenea definiţie nu poate fi decât sintetică, întrucât, alături de relativa autonomie şi apartenenţă la sistemul ştiinţific sociologic, strâns legată, însă, de domeniul ştiinţelor penale, Criminologia se mai defineşte şi prin caracterul său interdisciplinar, ea manifestându-se pe terenul aflat la graniţa dintre Sociologie, Ştiinţele juridice penale, Psihologie, Psihiatrie, Biologie, Statistică judiciară, Medicină legală şi Criminalistică.

Caracterul complex al Criminologiei o face, esenţialmente, capabilă să ofere o imagine globală asupra criminalităţii şi criminalului, asupra realităţii sociale şi umane a faptelor penale, condiţionând strategia de apărare socială[10].

Asupra caracterului interdisciplinar şi, mai ales, asupra locului ocupat de Criminologie în sistemul ştiinţelor penale şi judiciare, vom reveni în cele ce le vom prezenta în continuare.

§2. Originile ştiinţifice ale Criminologiei

Pentru înţelegerea exactă a noţiunii de Criminologie, considerăm că nu sunt lipsite de interes câteva referiri la originile sale ştiinţifice, fără a aborda, însă, evoluţia teoriilor

---

[7] A. Dincu, *Criminologie*, T.U.B., Bucureşti, 1984, pp. 78-79; A. Dincu, *Bazele Criminologiei*, Ed. Proarcadia, Bucureşti, 1994, p. 68.

[8] V. Cioclei, *Manual de criminologie*, ed. a V-a, Ed. C.H Beck, Bucureşti, 2011, p. 65.

[9] Em. Stancu, *Tratat de criminalistică*, ed. a V-a, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010, p. 22.

[10] C. Bulai, *Ştiinţa politicii penale*, în „Studii şi cercetări juridice", nr. 1/1972, p. 79.

B.C.U "M. EMINESCU" IASI

sau studiilor din epoca modernă asupra criminalității, la care ne vom referi în Capitolul al III-lea.

Quasi-totalitatea opiniilor cu privire la naşterea Criminologiei, în accepţiunea sa actuală, converg spre plasarea momentului de referinţă al apariţiei în ultimul pătrar al secolului al XIX-lea, odată cu editarea lucrărilor cunoscuţilor Cesare Lombroso, Enrico Ferri şi Raffaele Garofalo, ultimului atribuindu-i-se şi meritul de a introduce termenul de *Criminologie*[11]. O incursiune în studiul principalelor lucrări şi, în acelaşi timp, a tezelor reprezentative ale acestor iluştri o vom realiza, bineînţeles, pe parcursul acestui demers.

Plecând de la afirmaţia unui specialist român, Petre Pandrea, făcută în 1945 în lucrarea intitulată *„Criminologia dialectică"*, potrivit căreia *fiecare epocă istorică îşi are criminologia sa, neexistând o criminologie unică*, trebuie să fim de acord cu ideea, bine construită, conform căreia *rădăcinile sale se regăsesc în antichitate, fără a trece peste legendă*[12].

2.1. Cain, primul criminal

Nimeni nu poate nega faptul că arhetipul criminalului nu este altul decât Cain, ucigaşul fratelui său Abel. „Cazul" biblicului Cain, deşi aparţine legendei, a reprezentat sursa unor prime demersuri de tip criminologic.

Pe de o parte, juriştii l-au analizat din diverse unghiuri, conturând numeroase ipoteze, apte să contureze natura juridică a faptei, şi anume: act criminal premeditat, gestul unui nebun, deci al unui iresponsabil în plan penal, o posibilă reacţie în legitimă apărare, act provocat de gelozie ori invidie, deci într-o anumită stare de provocare etc.

Pe de altă parte, însă, criminologii sau autorii apropiaţi domeniului l-au analizat dintr-o altă perspectivă, ei luând în calcul factorii criminogeni: fie patrimoniul genetic (a se vedea semnul lui Cain), fie personalitatea, în accepţiunea sa psihologică, fie mediul în care au convieţuit. Iată probleme de tip criminologic, izvorâte din întrebări fireşti, potrivit şcolilor pe care le reprezintă fiecare cercetător (respectiv şcoala biologică, psihologică sau sociologică).

2.2. Perioada antică

Primele reflecţii despre ceea ce denumim astăzi criminalitate, mereu actuale, care obligă la meditaţie, aparţin filozofilor şi poeţilor Greciei Antice (a se vedea, de pildă, concepţiile lui Socrate, Platon, Seneca, Aristotel, Sofocle, Eschil sau Euripide). Nu este, oare, de referinţă „cazul Oedip" care i-a sedus pe mulţi, inclusiv pe promotorul psihanalizei Sigmund Freud[13]?

---

[11] R. M. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1989, p. 11.

[12] D. Szabo, *Criminologie et politique criminelle*, P.U.M., Librairie Philosophique J. Vrin, Montreal, 1978, pp. 13-14.

[13] J. Larguier, *op. cit.*, p. 8. Astfel, în lucrările sale, S. Freud se arată pătruns de dorinţa de a identifica relaţia dintre sexualitate şi individualitate, inclusiv cauzele tendinţelor incestuoase ale unor indivizi, centrându-şi intuiţiile sale psihologice pe deslușirea conflictului oedipal.

În această epocă nu se poate vorbi de o politică penală, pedeapsa având rol represiv şi fiind aplicată ca modalitate de răzbunare, în afara oricărei percepţii asupra scopului şi raţiunii acesteia[14].

Anticii au analizat crima, cel puţin din două planuri de interes pentru noi, după cum era violată o lege morală sau una aparţinând juridicului. Ei sunt promotorii unor noţiuni cu rezonanţă criminologică, cum ar fi, spre exemplu, fatalitatea, deci datul ereditar, libertatea şi voinţa liber exprimată, dar şi cea de destin, asupra căreia este încă de meditat.

2.3. Perioada preclasică

Despre precursorii Criminologiei, în accepţiunea sa modernă, se poate vorbi, însă, începând cu secolul al XVII-lea.

Primul autor de referinţă este italianul Jean Baptiste Della Porta, care a publicat în anul 1640 lucrarea *„Tratat de fiziognomie"*, ce conţinea un studiu al raporturilor existente între diversele părţi ale figurii umane şi caracterele individuale, concepţie adâncită de Şcoala antropologică italiană, fondată în 1865 de către Broca şi desăvârşită de Lombroso. Este interesant de ştiut că studiile lui Della Porta au fost continuate de Lavater, în teoriile sale fiziognomice făcându-se asemănarea între înfăţişarea indivizilor si capetele diverselor animale, cu rezonanţă în planul manifestărilor, al personalităţii şi trăsăturilor caracteriale[15].

Un impact deosebit asupra dezvoltării Criminologiei l-a avut Cesare Becaria. Lucrarea sa *„Dei delitti e delle pene"* (*„Despre infracţiuni şi pedepse"*, 1764) a revoluţionat nu numai gândirea juridică, punând bazele dreptului penal modern, dar şi studiile de criminologie, influenţa sa fiind prezentă şi astăzi, prin raportare, în special, la curentul neoclasic[16].

Vor urma, însă, alţi autori, alţi savanţi, în lucrările cărora se va contura treptat personalitatea noului domeniu de investigare a criminalităţii.

§3. Locul Criminologiei în sistemul ştiinţelor penale şi al altor ştiinţe sociale

3.1. Consideraţii preliminare

În sistemul coerent şi complex al ştiinţelor chemate să servească descoperirii şi combaterii faptelor penale, cunoaşterii şi prevenirii fenomenului infracţional, studierii ansamblului acestui fenomen, în sensul său cel mai larg, Criminologia ocupă un loc distinct si, în prezent, destul de clar conturat[17].

---

[14] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 33.
[15] D. Szabo, *op. cit.*, p. 29.
[16] R.M. Stănoiu, *op. cit.*, p. 12.
[17] T. Amza, *op.cit*, p. 17 şi urm.

Cu toate acestea, chiar şi în condiţiile unei evidente autonomii, în sistemul ştiinţelor în cauză nu poate fi vorba de rupturi sau conexiuni caracterizate de precaritate.

Iată de ce considerăm oportună revelarea elementelor de diferenţiere, dar şi de interferenţă între principalele discipline penale sau judiciare, prin ultimele înţelegând acele ştiinţe antrenate în activitatea de combatere a criminalităţii, inclusiv în procesul judiciar.

În fine, atunci când vorbim de raportul Criminologie - alte ştiinţe penale, zise criminale, ne raportăm la ceea ce este considerat astăzi a fi Criminologia generală, la întreg ansamblul ştiinţific, pornind de la criminologiile specializate, de genul criminologiei biologice, psihologice, sociologice etc[18].

3.2. Relaţia Criminologiei cu ştiinţele juridice penale

Conturarea conţinutului relaţiei Criminologiei cu ştiinţele juridice penale trebuie concepută ca un raport prioritar al celei dintâi cu ştiinţele Dreptului penal material şi cele ale Dreptului procesual penal. Rolul deosebit de important al dreptului penal în sistemul dreptului rezidă în aceea că din el se poate reconstitui sistemul de valori şi de civilizaţie caracteristic societăţii care i-a dat naştere, din el se deduce condiţia morală a acesteia, precum şi sistemul de valori pe care este edificat statul[19].

3.2.1. Criminologia şi Dreptul penal

Aceste două ştiinţe se află într-o strânsă interdependenţă, nu atât prin faptul că o parte dintre izvoarele Criminologiei sunt considerate ca aflându-se în Dreptul penal, cât prin finalitatea lor în lupta împotriva criminalităţii şi instituirea unei politici penale adecvate unui anumit moment sau împrejurări sociale[20].

Diferenţa specifică dintre cele două domenii este determinată, în esenţă, de următoarele aspecte:

- Criminologia este o *ştiinţă socială nejuridică*, spre deosebire de Dreptul penal care este, prin excelenţă, o ştiinţă juridică normativă[21];

- Criminologia investighează fenomenul infracţional sub raportul *stării, dinamicii, cauzelor socio-umane* etc., în timp ce ştiinţa Dreptului penal are ca obiect de studiu relaţiile de apărare socială ce se nasc între membrii societăţii, în scopul respectării de către aceştia a unor valori cum sunt persoana cu drepturile şi libertăţile sale, liniştea şi ordinea publică, societatea în întregul ei[22].

Conexiunile celor două domenii sunt, însă, mult mai semnificative, ceea ce explică independenţa relativă a celor două ştiinţe:

---

[18] J. Pinatel, *op. cit.*, pp. 8-9.

[19] V. Dobrinoiu, *Drept penal. Partea specială*, Vol. I, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2002, p. 7.

[20] C. Bulai, B.N. Bulai, *op.cit.*, pp. 31-32.

[21] L. Moldovan, *Criminologie*, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, 1975, p. 30.

[22] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2012, p. 20.

- Criminologia *oferă* Dreptului penal *date, concluzii privitoare la fenomenul infracţional*, pe care acesta le foloseşte în activitatea normativă de corectare a politicii penale sau de modelare a aplicării legii penale persoanelor care comit infracţiuni;

- Criminologia, în investigarea criminalităţii, *se ghidează după o serie de legităţi (statistice, demografice etc.)*, aplicabile şi în domeniul de acţiune al Dreptului penal.

3.2.2. Criminologia şi Dreptul procesual penal

Aceste domenii se află, de asemenea, într-o evidentă interrelaţie, impusă în mod obiectiv de necesitatea combaterii eficiente a criminalităţii.

Diferenţele specifice se situează în acelaşi plan cu cele dintre Criminologie şi Dreptul penal material. Astfel, în doctrina de specialitate[23] este reliefat obiectul normelor de drept procesual, evidenţiindu-se importanţa acestora, în sensul că Dreptul procesual penal, pe lângă cercetarea conţinutului normelor procesului penal, vizează perfecţionarea modului de tragere la răspundere şi aplicare a sancţiunilor penale.

Conexiunile celor două ştiinţe se manifestă, cu multă pregnanţă, în planuri similare interrelaţiei Criminologie - Drept penal. În acest sens, se impune să facem următoarele precizări:

- Criminologia pune la dispoziţia Dreptului procesual penal acele *informaţii ori concluzii privitoare la conţinutul fenomenului infracţional*, care servesc la remodelarea procesului penal în funcţie de starea criminalităţii şi de necesitatea combaterii sau prevenirii ei;

- Dreptul procesual penal *oferă*, la rândul său, *elementele normative, legităţile social- juridice*, în funcţie de care se orientează şi activitatea de investigare criminologică a stării de fapt antisociale.

3.3. Relaţia Criminologiei cu Criminalistica

Interconexiunea Criminologiei cu Criminalistica este pronunţată şi, totodată, deosebit de interesant de abordat, cu atât mai mult pentru faptul că între cele două domenii se mai fac şi astăzi confuzii[24].

Apropierea este determinată de faptul că ştiinţa Criminalisticii este considerată ca un domeniu desprins din cel criminologic, dacă este să privim Criminologia clasică într-o viziune enciclopedică. Distincţia dintre domeniile criminologic şi cel criminalistic este plasată de mulţi autori occidentali imediat după relaţia Criminologie – Ştiinţe juridice

---

[23] N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Paideia, Bucureşti, 2001, p. 25; I. Neagu, *Drept procesual penal. Parte generală. Tratat*, Ed. Global Lex, Bucureşti, 2007, pp. 36-37; Gr. Theodoru, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2007, pp. 19-20; A. Crişu, *Drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2011, pp. 2-6.

[24] De pildă, o lucrare de real succes, cu un conţinut exclusiv de factură criminalistică, este intitulată *„Marea aventură a Criminologiei"*. La aceasta adăugăm şi existenţa interbelică a Academiei internaţionale de Criminologie, dar al cărei obiect era exclusiv de natură criminalistică.

penale, tocmai pentru conturarea clară a conţinutului actului de investigare a crimei. Dintre aceştia, îi amintim pe Jean Pinatel şi Jean Larguier.

În considerarea acestui aspect, este regretabil că nu acelaşi lucru îl găsim limpede afirmat, dacă nu chiar neglijat, la unii autori români din domeniul Criminologiei.

Pentru conturarea conexiunii reale dintre Criminologie şi Criminalistică este necesară o percepţie exactă a elementelor de diferenţiere şi de apropiere a celor două ştiinţe[25].

Pe de o parte, în ceea ce priveşte diferenţele specifice, acestea sunt evidenţiate de calitatea vectorilor de acţiune anti-infracţională:

- Criminologia are, în esenţă, ca obiect, *studiul fenomenului criminalităţii şi al etiologiei sale*, spre deosebire de Criminalistică, ştiinţă a procesului penal destinată determinării materialităţii unui act criminal şi de probare a infracţiunii[26].

- Criminalistica foloseşte, ca mijloace de investigare, *mijloace specifice* pentru descoperirea unui fapt concret, identificarea făptuitorului, a corpurilor delicte şi probarea vinovăţiei participanţilor la săvârşirea faptei[27].

Sintetizând diferenţa dintre cele două ştiinţe, absolut vitală în scopul evitării confuziilor între acestea, facem precizarea că, în timp ce Criminologia studiază *starea dinamică şi cauzele criminalităţii* în scopul iniţierii de măsurii destinate prevenirii sau combaterii faptelor ilicite, Criminalistica elaborează *metode şi procedee tehnico-ştiinţifice şi tactice* de descoperire şi cercetare a infracţiunilor, a urmelor acestora, precum şi de identificare a făptuitorilor[28].

Pe de altă parte, în ceea ce priveşte conexiunea Criminologie – Criminalistică este şi aceasta destul de evidentă, atât prin finalitatea actului de investigare, respectiv prevenirea şi combaterea faptelor antisociale, dar şi prin elemente mai nuanţate, precum:

- Criminologia *oferă date privitoare la evoluţia stării infracţionale, la criminal şi la natura faptei*, pe care Criminalistica le exploatează în direcţia perfecţionării metodologiei de combatere şi prevenire a faptelor concrete.

- Criminalistica, investigând un anumit caz, *obţine date despre crimă şi criminal*, pe care le oferă inclusiv Criminologiei, în vederea prelucrării lor din perspectivă criminologică.

3.4. Relaţia Criminologiei cu alte ştiinţe sociale sau cu caracter judiciar

Criminologia are numeroase conexiuni cu diverse domenii ale ştiinţelor de cunoaştere umană, fără de care actul de investigare criminologică ar fi practic imposibil.

Aceste conexiuni sunt atât de pronunţate, încât justifică afirmaţia cu privire la caracterele Criminologiei, potrivit căreia aceasta are un caracter pluridisciplinar sau chiar multidisciplinar. În considerarea complexităţii fenomenului infracţional, pe lângă

[25] Em. Stancu, *op.cit.*, p. 22.
[26] J. Pinatel, *op.cit.*, p. 20.
[27] J. Larguer, *op.cit.*, p. 4. Pentru detalii se va vedea şi Em. Stancu, *op.cit.*, pp. 17-18.
[28] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 22.

abordarea etiologiei sale, se impune necesitatea vădită a cercetărilor criminologice, în sensul formulării de propuneri cu privire la metode și mijloace eficiente de prevenire și combatere a criminalității[29]. Astfel, dintr-o Criminologie cu caracter enciclopedic se dă naștere la criminologii specializate: criminologie psihologică, criminologie biologică, criminologie sociologică etc.[30]

3.4.1. Relația Criminologiei cu Sociologia generală și Sociologie juridică

Legătura criminologiei cu aceste domenii sociale trebuie proiectată pe procesul evolutiv al științei criminologice – ca știință aparținând funciar Sociologiei generale și derivată din aceasta.

În timp ce Sociologia, în accepțiunea sa largă, studiază fenomenul social la nivel global, Criminologia se ocupă numai de investigarea fenomenului criminal. Deci, în situația unei relative autonomii, elementele de complementaritate și convergență a celor două domenii sunt evidente.

Privitor la conexiunea Criminologiei cu Sociologia juridică – știință destinată procesului de elaborare și aplicare a dreptului, într-o anumită condiționare socială, de stabilire a eficacității și legitimității reglementărilor juridice – este evidentă o conexiune mai pronunțată, prin abordarea fenomenului infracțional și a luptei împotriva criminalității în ansamblul fenomenului social și al relațiilor interumane[31].

Deloc de neglijat este importanța orientării sociologice în studiul fenomenului criminal, dezbătut în cuprinsul lucrărilor de criminologie cu privire la reacția socială, dar și în cadrul marilor școli de orientare juridico-criminologică[32].

3.4.2. Relația Criminologie cu Psihologia, Psihologia socială și Psihologia judiciară

Legătura Criminologiei cu aceste domenii este, la rândul său, clar exprimată de demersul celor două mari domenii de investigare a psihicului uman, de obținerea de date, concluzii și legități psihologice necesare depistării particularităților psihicului delincvenților, a factorilor dizarmonici, pecum și a conduitelor infracționale.

Pentru cunoașterea criminalului, a personalității sale și, în primul rând, a structurii sale psihice (inteligență, caracter, afectivitate etc.) se apelează la investigații de tip psihologic. În același cadru se înscrie și conexiunea mai specială cu Psihologia socială, comportamentul social înglobând și comportamentul deviat de tip infracțional[33].

---

[29] C. Bulai, B.N.Bulai, *op. cit.*, p. 31.

[30] R.M. Stănoiu, *op.cit.*, p. 15.

[31] N. Popa, *Prelegeri de sociologie juridică*, T.U.B., București, 1983, pp. 62-63.

[32] R. Cario, *Jeunes délinquants. A la recherche de la socialisation perdue,* Ed.L'Harmattan, Coll. Sciences criminelles, 2-ième éd. 1999, p. 157.

[33] A. Tucicov-Bogdan, *Psihologie generală și psihologie socială*, vol. 1, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1973, p. 14 și urm.

Privitor la relaţia Criminologie – Psihologie judiciară, mai puţin abordată în literatura noastră de specialitate, precizăm că legităţile Psihologiei judiciare, aplicabile în cunoaşterea unui delincvent, în calitatea lui de infractor, precum şi în activitatea de anchetă judiciară, reprezintă o reflectare a transferului informaţional de date, plecându-se de la un anume delincvent la un grup şi invers. De un asemenea schimb de date beneficiază inclusiv magistratul, în sensul modelării conduitei sale vis-á-vis de un anume tip de criminal[34].

În esenţă, complementaritatea este atât de pronunţată, încât astăzi se poate vorbi de ramura criminologică specializată denumită „Criminologia psihologică" - derivată din Psihologia criminală.

3.4.3. Relaţia Criminologiei cu Statistica

O astfel de relaţie se constituie ca un element obiectiv, întrucât investigarea criminologică impune cu necesitate şi un demers statistic, destinat observării, prelucrării şi analizei statistice a criminalităţii[35].

Un program de cercetare criminologică este de neconceput fără aplicarea legităţilor şi metodelor statistice, pentru a se obţine o viziune exactă cantitativă asupra fenomenelor studiate. Totodată, Statistica se constituie ca o importantă modalitate de estimare a veridicităţii şi corectitudinii estimărilor criminologice.

Din această perspectivă, se impune a fi remarcată şi apropierea până la o anume interferenţă, în planuri specifice, cu Statistica judiciară – domeniu statistic special destinat concentrării şi sistematizării de date cu privire la faptele şi cauzele supuse procesului judiciar penal.

3.4.4. Relaţia Criminologiei cu Biologia

Conexiunea dintre cele două ştiinţe se face resimţită îndeosebi în curentele criminologice de orientare biologică, în diversele lor variante, mai vechi sau mai noi, cum sunt, de exemplu, varianta lombroziană, teoria eredităţii criminale sau a constituţiei delincvente, concepţia biotipurilor criminale ş.a.

Şcolile criminologice sau curentele amintite este firesc să apeleze la suportul ştiinţific oferit de Biologie, mai ales în condiţiile evoluţiei acestei ştiinţe, prin ramura ei, Genetica, ale cărei legi reprezintă un fundament informaţional special pentru orientările menţionate. A se vedea, de pildă, legea lui Mendel privitoare la transmiterea eredităţii prin cromozomi purtători de gene.

* * *

[34] T. Bogdan, *Probleme de psihologie judiciară*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1973, p. 11.

[35] C. Moineagu, I. Negura, V. Urseanu, *Statistică*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 31 şi urm.

Ca o *concluzie* desprinsă din conturarea relaţiilor Criminologiei cu ştiinţele menţionate, cărora li se pot adăuga şi altele (Psihiatria, Informatica, Medicina legală) se desprinde, cu claritate, ideea privitoare la locul important ocupat de Criminologie în sistemul ştiinţelor destinate să servească, prin mijloace specifice, aceluiaşi scop: *prevenirea şi combaterea criminalităţii.*

În ciuda unei relative autonomii, fireşti în condiţiile unui demers ştiinţific complex, structura ştiinţifică Criminologie - Ştiinţe penale - Psihologie şi Psihiatrie – Biologie - Statistică şi alte ştiinţe, dovedeşte, clar, interconexitatea în realizarea unui scop comun.

§4. Cadrul general de acţiune al Criminologiei

Abordarea cadrului general de acţiune al Criminologiei, într-un capitol introductiv, o considerăm necesară pentru susţinerea demersului noţional prin care sunt puse în evidenţă elementele esenţiale ce intră în ecuaţia definitorie a domeniului special de investigare criminologică: *fenomenul infracţional.* Acestui argument i se adaugă, însă, şi altele.

În primul rând, concomitent cu evidenţierea elementelor definitorii ale Criminologiei, indicarea cadrului de investigare al acesteia este de natură să pună în lumină întreaga arie de manifestare a unui anumit tip de comportamente umane, cum sunt cele antisociale, în care acţionează cercetarea criminologică.

În al doilea rând, prin indicarea zonei de intervenţie a Criminologiei este subliniată, o dată în plus, autonomia acestei ştiinţe, într-un cadru bine determinat, dar şi în interconexiune sau intercondiţionare cu ştiinţe consacrate investigării aceluiaşi fenomen, însă din unghiuri diferite.

Cu privire la limitele acţiunii criminologice, dorim să atragem atenţia că prezentarea lor nu echivalează cu abordarea problematicii obiectului sau funcţiilor Criminologiei, la care ne vom oferi în capitolul următor, ci numai cu indicarea frontierelor teritoriului social investigat.

4.1. Limitele generale de acţiune criminologică

După cum s-a învederat în prima secţiune, Criminologia este o ştiinţă destinată studierii atât a aspectului individual al fenomenului –*crima* şi a factorului uman inerent acesteia – *criminalul,* dar şi a aspectului colectiv sau de masă – *criminalitatea*[36].

Dar care este aria de cuprindere a acestui fenomen şi ce fapte intră în componenţa sa?

Din perspectivă juridică, este evident că fenomenul criminal reprezintă totalitatea faptelor prevăzute şi sancţionate de norma penală, fie într-o accepţiune monopartită (infracţiuni), ca în cazul Dreptului penal român actual, fie într-una tripartită (crime, delicte, contravenţii).

În acest fenomen ar putea fi incluse şi fapte prevăzute de legea penală, dar care nu întrunesc condiţiile unei infracţiuni, cum ar fi, de exemplu, o faptă săvârşită în legitimă apărare ori în stare de necesitate[37].

---

[36] V. Cioclei, *op. cit.*, p. 12.

Pe seama celor afirmate în literatura de specialitate, subliniem rolul extrem de relevant pe care îl are criminologia în realitatea socială cu care ne confruntăm, prin abordarea pluridimensională a problemelor criminalităţii ca fenomen social concret.

Aşadar, vorbind de criminalitate, ne referim în principiu la ansamblul de fapte penale comise într-un spaţiu şi într-o perioadă de timp determinate[38], care pot fi grupate atât în funcţie de interesul cercetării criminologice, cât şi în funcţie de gradul de cunoaştere a acestor fapte penale de către organele care participă la înfăptirea actului de justiţie penală[39].

Există, însă, şi opinii potrivit cărora fenomenul criminalităţii, într-un sens larg, nu este constituit numai din fapte penale, ci din tot ansamblul de comportamente, prevăzute sau nu de legea penală, deci şi de *legea morală*, care au drept efect tulburarea ordinii sociale[40]. Spaţiul nu ne îngăduie să punem în discuţie această teză interesantă, dar care, după părerea noastră, nu este în armonie cu natura obiectului Criminologiei, chiar şi în varianta sa specializată, prin care se încearcă modelarea unei anumite *politici penale* vis-a-vis de comportamentele sociopate.

Trebuie să recunoaştem faptul că sistemul judiciar actual se dovedeşte a fi ineficient în lupta împotriva fenomenului criminalităţii, justiţia confruntându-se, pe de o parte, cu o creştere rapidă a numărului de cazuri, atât civile, cât şi penale şi, pe de altă parte, cu noi întrebări, pentru care trebuie să găsească un răspuns[41]:*"Trebuie să fim cu luare aminte pentru viitor; nu se va putea merge multă vreme cu sistemele de azi. Va veni o zi când, copleşiţi de numărul celor răi, care răsar, tot mai numeroşi, în putregaiul moral al societăţii de acum, cât şi de arta şi ştiinţa la care tot mai mult se face apel pentru executarea crimei şi zădărnicirea identificării, agenţii şi ofiţerii noştri de poliţie nu vor mai putea face faţă grelei lor chemări. Este vremea să se păşească şi la noi la înfiinţarea unei şcoli de poliţie ştiinţifică şi a unui serviciu de identificare organizat pe baze moderne, în care tot individul înregistrat să aibă pe lângă antecedentele judecătoreşti şi fişa sa dactiloscopică şi antropometrică"*[42].

Fără a ne îndepărta de obiectul cercetării noastre, trebuie să clarificăm, cu această ocazie, aria de cuprindere a fenomenului infracţional. Aşadar, criminalitatea poate fi clasificată în mod diferit, în funcţie de interesul cercetării criminologice, atât din punct de vedere subiectiv, cât şi din punct de vedere obiectiv. În consecinţă, putem vorbi de următoarele tipuri de criminalitate, din punct de vedere subiectiv[43]:

- criminalitate naţională sau transfrontalieră, dacă avem în vedere o raportare în spaţiu a acestui fenomen;

- criminalitate anuală, dacă avem în vedere o raportare în timp a acestui fenomen;

---

[37] A. Dincu, *Criminologie*, *op.cit.*, p. 8.

[38] I. Oancea, *Probleme de criminologie*, Ed. All, Bucureşti, 1994, p. 3.

[39] V. Cioclei, *op. cit.*, p. 27.

[40] Ch. Lazerges, *La politique criminelle*, Ed. „Que sais-je?", P.U.F., Paris, 1987, p. 5.

[41] G. M. Ţical, F. S. Bobin, *Implicaţiile cooperării internaţionale poliţieneşti în combaterea criminalităţii organizate*, în „Revista Română de Criminalistică", nr. 2/2007, pp. 15-18.

[42] C-tin Georgescu citat de V. Lăpăduşi, L. Tăuţ, *Consideraţii privind evoluţia unor metode şi tehnici criminalistice*, în „Revista Română de Criminalistică", nr. 2/2006, pp. 5-7.

[43] V. Cioclei, *op.cit.*, p. 26.

- criminalitate vicleană sau criminalitate violentă, dacă avem în vedere natura faptelor penale;

- criminalitate informatică, dacă modalitatea de comitere are loc prin intermediul internetului;

- criminalitate adultă și criminalitate juvenilă sau infantilă; criminalitate masculină și criminalitate feminină; inclusiv criminalitatea „gulerelor albe", dacă ne referim la categoriile de persoane care comit anumite fapte penale.

Teoriile criminologice, însă, privesc noțiunea de criminalitate din perspectiva abordării obiective. Așadar, pentru conturarea ariei întregului fenomen criminal și pentru o mai bună înțelegere a acestuia, se impune precizarea, încă din acest moment, a modului în care este clasificată criminalitatea, în funcție de descoperirea sau nedescoperirea ei[44].

a) Criminalitatea reală – alcătuită din totalitatea faptelor penale, săvârșite efectiv într-o perioadă de timp și într-un anumit spațiu sau teritoriu. Criminalitatea reală cuprinde, deopotrivă, criminalitatea descoperită (criminalitatea aparentă și criminalitatea legală), precum și cea nedescoperită (criminalitatea ocultă) de către organele judiciare; în consecință, o determinare corectă a acesteia este practic imposibilă.

b) *Criminalitatea descoperită* – denumită si criminalitate *aparentă* sau *relevată*, alcătuită din faptele penale descoperite și aflate în atenția organelor judiciare, fiind înregistrate ca atare. Modalitatea cea mai importantă prin care aceste fapte ajung la cunoștința organelor de cercetare penală este sesizarea, care se poate face prin plângere, denunț ori din oficiu[45]. Totuși, există situații când, deși astfel de fapte penale sunt sesizate, deci sunt practic descoperite, totuși ele rămân în acest stadiu, fără a se ajunge la pronunțarea unei hotărâri judecătorești rămase definitive, pe următoarele considerente:

- pe de o parte, poate apărea una dintre situațiile limitativ prevăzute de lege, în care punerea în mișcare a acțiunii penale sau exercitarea acțiunii penale este împiedicată[46];

- pe de altă parte, simplul fapt că nu s-a putut realiza o identificare a făptuitorului, rămânand astfel în zona criminalității aparente sau relevate.

---

[44] J. Pinatel, *op. cit.*, pp. 8-9.

[45] Potrivit Noului Cod pe procedură penală, art. 228 alin. 1 prevede următorul text: *„Organul de urmărire penală este sesizat prin plângere sau denunț, prin actele încheiate de alte organe de constatare prevăzute de lege ori se sesizează din oficiu"*.

[46] Noul Cod de procedură penală înscrie în art. 15 alin. 1 situațiile în care acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare, precum și situațiile în care, deși a fost pusă în mișcare nu mai poate fi exercitată, și anume: *a) fapta nu există; b) fapta nu este prevăzută de legea penală ori nu există probe că o persoană a săvârșit o infracțiune; c) există o cauză justificativă sau de neimputabilitate; d) lipsește plângerea prealabilă, autorizarea sau sesizarea organului competent ori o altă condiție prevăzută de lege, necesară pentru punerea în mișcare a acțiunii penale; e) a intervenit amnistia sau prescripția, decesul suspectului ori al inculpatului persoană fizică sau s-a dispus radierea suspectului ori inculpatului persoană juridică; f) a fost retrasă plângerea prealabilă în cazul infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală, ori a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii; g) există o cauză de nepedepsire prevăzută de lege; h) există autoritate de lucru judecat; i) a intervenit un transfer de proceduri către un alt stat, potrivit legii.*

c) *Criminalitatea ocultă* – cunoscută şi sub denumirea de *„cifra neagră"*, din care fac parte faptele penale săvârşite, dar nedescoperite. Această cifră reprezintă, în fond, diferenţa dintre criminalitatea reală şi cea descoperită, în prezent îngrijorător de mare.

Putem identifica o serie de factori care generează cifra neagră a criminalităţii, în principiu, aceştia fiind categorisiţi astfel: abilitatea infractorilor, ineficienţa organelor de cercetare penală, inclusiv starea de „pasivitate" a victimelor[47].

În ceea ce priveşte *abilitatea infractorilor,* aceasta se manifestă corelativ cu ineficienţa organelor de cercetare penală. Putem afirma, pe de o parte, că această creştere abruptă a cifrei negre a criminalităţii se datorează, evident, avansării tehnologiei şi, în acelaşi timp, a metodelor de operare, infractorii devenind din ce în ce mai „bine pregătiţi" sau mai „bine orientaţi" spre comiterea de infracţiuni şi delicte, intervenţia organelor de poliţie arătându-se de cele mai multe ori a fi ineficientă. Aceştia au adoptat metode noi, tinzând pe toate căile să pună în inferioritate autorităţile însărcinate cu urmărirea şi prinderea lor[48].

Pe de altă parte, *pasivitatea victimei,* în sensul nesesizării prin plângere prealabilă a organelor competente să efectueze urmărirea, în special acolo unde legiuitorul lasă această intervenţie ca unică posibilitate de punere în mişcare a acţiunii penale, reprezintă un factor determinant în sporirea cifrei negre. În aprecierea eficacităţii acestui instrument juridic, numeroase studii au precizat că, deşi legiuitorul a rezervat această posibilitate la îndemâna victimei, totuşi există numeroase motive pentru care victimele infracţiunilor nu apelează la acest beneficiu, fapt care se sondează cu creşterea cifrei negre a infracţionalităţii[49].

d) *Criminalitatea legală* – denumită şi *criminalitate judecată*, reprezintă ponderea cea mai mică în ansamblul criminalităţii reale, cuprinzând totalitatea infracţiunilor pentru care s-au pronunţat hotărâri de condamnare rămase definitive. Aşadar, particularitatea acestui tip de criminalitate este dată de existenţa unei condamnări definitive, nefiind vorba, însă, despre acele fapte penale ajunse în faza de judecată şi care sunt înscrise în categoria criminalităţii aparente.

Pe bună dreptate, considerăm irelevantă această criminalitate în ansamblul fenomenului criminal, având în vedere faptul că nu de puţine ori ne aflăm în situaţia de a fi comise erori judiciare.

4.2. Delimitări în aria de investigare a fenomenului criminalităţii

Studiul criminologic al fenomenului infracţiunii pare să presupună, la prima vedere, o investigare exhaustivă a actelor umane criminale, indiferent de natura, tipul sau etiologia lor.

---

[47] V. Cioclei, *op. cit.,* pp. 28-32.

[48] V. Lăpăduşi, L. Tăuţ, *Consideraţii privind evoluţia unor metode şi tehnici criminalistice,* în „Revista Română de Criminalistică", nr. 2/2006, pp. 5-7.

[49] R. Quinney, *Criminology*, 2-nd ed., Little, Brown & Co. Boston, 1979, p. 282; P. Robert, R. Zauberman, *Les victimes, l'aide et la réparation*, Paris, 1987, p. 116.

Evoluţia studiilor, a orientărilor sau şcolilor criminologice cu privire la actul criminal demonstrează că, încă de la începuturile ştiinţifice ale Criminologiei, plasate în urmă cu mai mult de 100 de ani, se constată, după cum susţine J. Pinatel, o dezvoltare a sa, atât în plan orizontal, cât şi într-unul vertical. Potrivit acestor evoluţii, astăzi se poate vorbi de:

a) *Criminologia generală* – apărută ca rezultat al dezvoltării mai multor domenii sau ramuri distincte de cercetare criminologică (criminologii specializate), care converg într-un punct comun. Aceasta reprezintă dezvoltarea în plan vertical a Criminologiei, zona de concentrare generală având ca obiect coordonarea, compararea şi confruntarea rezultatelor obţinute de diverse criminologii specializate, în scopul sistematizării lor[50].

b) *Criminologiile specializate* – reprezentate de apariţia, prin dezvoltare în plan orizontal a unor ştiinţe relativ autonome cum sunt, de pildă, Criminologia biologică, ale cărei origini le-a constituit antropologia criminală, Criminologia psihologică, Criminologia psihiatrică sau Criminologia sociologică, toate provenite din ştiinţele de origine, precum biologia, sociologia, psihologia sau psihiatria[51].

[50] J. Pinatel, *op. cit*, p. 8.
[51] R. Stănoiu, *op. cit.*, pp. 15-16.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL II

OBIECTUL, SCOPUL, FUNCȚIILE ȘI DEFINIȚIA CRIMINOLOGIEI

§1. Importanța cercetării criminologice

Aria cercetării criminologice este, fără îndoială, marcată de existența în comunitate a omului care, prin comportamentul său antisocial, influențează ordinea firească ce ar trebui să caracterizeze orice societate.

Omul, prin natura sa, este o ființă socială. Acest adevăr stă la baza oricărui conflict care apare, în mod inerent, în cadrul activităților membrilor fiecărei societăți. Am putea spune că este un fenomen cât se poate de natural, fapt care determină puterea publică să acționeze în sensul organizării vieții sociale.

Violența a existat dintotdeauna, totuși sporirea infracțiunilor comise prin acte de violență este, în mod absolut, legată de societatea în care trăim. În acest scop, se necesită o cunoaștere a mecanismului infracțional prin prisma studierii cauzelor și condițiilor comiterii faptelor penale, în strânsă interdependență cu personalitatea delincventului și comportamentul acestuia. În același timp, folosirea violenței asupra omului determină reacția de reprimare sau de ținere sub control, ceea ce impune o studiere în esență a cauzelor care dau naștere acestui flagel social[52].

Credem, așadar, că, pe aceste considerente, investigarea fenomenului criminalității trebuie realizată în ansamblul său, prin deplasarea interesului spre victima infracțiunii și spre trebuințele sale specifice, ceea ce determină, deopotrivă, reformarea sistemului punitiv și adaptarea activităților de prevenire în conformitate cu standardele europene.

Studiul conduitei criminale a individului în societate, prin diversele manifestări antisociale, realizează obiectul analizei noastre, din perspectiva înțelegerii elementelor instrinseci care țin, în egală măsură, atât de infractor, cât și de victimă și de relațiile acesteia cu criminalul.

Cercetarea complexă, multilaterală a personalității criminalului și a victimei lui, precum și a relațiilor dintre aceștia, permite stabilirea cauzelor, condițiilor și împrejurărilor care au determinat comiterea infracțiunii, aprecierea obiectivă a rolului

---

[52] D. Voinea, V. Lăpăduși, *Considerații privind faptele comise cu violență de-a lungul timpului*, în „Investigarea criminalistică a infracțiunilor comise cu violență", Asociația Criminaliștilor din România, București, 2009, p. 8.

pe care l-a jucat fiecare dintre ei în actul infracţional şi, în baza acestora, stabilirea, în concret, a gradului de vinovăţie a făptuitorului. Tocmai în realizarea acestui deziderat rezidă importanţa cercetărilor ştiinţifice profunde ale sistemului „infractor - victimă".

Criminalitatea trebuie privită ca fenomen social concret, fiind necesar ca evaluarea consecinţelor acesteia să se facă în sensul stopării şi combaterii acestui flagel[53]. Se urmăreşte, în principal, o conştientizare a consecinţelor acestui fenomen, în sensul de a determina o reacţie socială pozitivă.

O cunoaştere a factorilor ce determină săvârşirea infracţiunilor este importantă nu numai pentru asigurarea eficienţei prevenirii acestora, ci şi pentru soluţionarea corectă a cauzei, prin tragerea la răspundere penală a agresorului.

De asemenea, afirmăm cu tărie faptul că atitudinea violentă a individului se reflectă în mod conştient şi direct în societatea în care trăieşte, îmbrăcând cele mai diverse forme de manifestare, în contradicţie cu evoluţia vertiginoasă a societăţii, distrugând, astfel, valorile morale pe care cu toţii ar trebui să le promovăm.

Rolul cercetării criminologice este unul destul de complex, ajutând la o înţelegere mai bună a întregului ciclu pe care îl presupune comiterea unei infracţiuni, pornind de la identificarea factorilor deteminanţi în însuşirea conduitei criminale de către individ până la elaborarea metodelor de prevenţie care se impun. În această direcţie, criminologia vine cu soluţii atât de ordin juridic, în sensul îmblânzirii sau aspririi sistemului punitiv prevăzut de legiuitor, cât şi de ordin empiric, la nivelul la care societatea poate interveni pentru preîntâmpinarea unor asemenea reacţii antisociale.

Astfel, importanţa criminologiei rezidă, în mod vădit, în însuşi obiectul ei de cercetare, în sensul că studiul comportamentului infracţional, pe traiectoria infractor-infracţiune, reclamă metode criminologice specifice.

§2. Obiectul criminologiei

Problematica obiectului Criminologiei trezeşte şi astăzi mult interes, preocupând pe mulţi teoreticieni ai studiului criminalităţii, aceasta aflându-se în centrul atenţiei, inclusiv în cadrul diverselor reuniuni la nivel internaţional[54].

Fără doar şi poate, nu avem cum să restrângem obiectul de cercetare al criminologiei doar la conceptul de faptă penală sau la cel de infractor, aşa cum tind anumiţi criminologi, ci susţinem în mod justificat, aşa cum am punctat în cele precizate până acum, faptul că interesul se deplasează în mod echitabil asupra fiecărui element al triunghiului *făptuitor-faptă-victimă*.

În fond, discuţiile purtate asupra obiectului Criminologiei vizează statutul său epistemologic, încercându-se clarificarea, sub raport ştiinţific, a locului, valorii şi validităţii unui proces distinct de cunoaştere a fenomenului antisocial.

Aşadar, din perspectivă criminologică, fenomenul criminalităţii este privit la modul general, ca fenomen social, inclusiv prin prisma reacţiei sociale la care dă naştere.

---

[53] T. Amza, *op. cit.*, p. 31.

[54] Gh. Nistoreanu, C. Păun, *Criminologie*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti 1995, p. 38 şi urm.

Criminalitatea a sporit continuu, infractorii s-au perfecţionat în înfăptuirea crimelor şi delictelor, radiografia fenomenului infracţional arătându-ne o evoluţie ascendentă, în special prin apariţia unor noi metode de operare[55].

La întrebarea fundamentală *„Criminologia este sau nu o ştiinţă?"* se poate răspunde numai dacă se demonstrează că acest gen de investigare are un obiect propriu de investigare[56]. Iar răspunsul se lasă oarecum aşteptat, deşi opinia majoritară înclină ferm spre confirmarea statutului de ştiinţă de sine stătătoare al Criminologiei. Cu toate acestea, nici părerile contrare nu sunt deloc de neglijat.

Reputatul profesor francez Raymond Gassin, analizând riguros direcţia şi caracteristicile de acţiune ale Criminologiei, ne arată ca ea rămâne o adevărată ştiinţă[57].

Contrar acestei opinii, profesorul Jacques Léauté susţine despre Criminologie că este, încă, plină de incertitudini şi că *„Ştiinţele umane nu vor accede la un statut de ştiinţe veritabile dacă predicţia lor rămâne imposibilă"*. Pentru a deveni o adevărată ştiinţă, *„Criminologia trebuie să aibă capacitatea să prevadă ea însăşi, fără a fi dezminţită, comportamentul viitor al criminalilor. Până atunci, ea nu va fi decât un fel de inventariere a factorilor eventuali de delincvenţă"*[58]. Iată un lucru asupra căruia trebuie meditat.

Prin urmare, cei care privesc ştiinţa din perspectiva sa epistemologică consideră, într-un sens restrictiv, că putem vorbi de acest concept sau atribui unui anumit domeniu de investigare o asemenea calitate, numai dacă este caracterizat printr-o dublă finalitate: a diagnosticului şi a pronosticului[59].

În aceste condiţii, însă, pot fi puse sub semnul întrebării multe domenii ale cunoaşterii sociale, în primul rând domeniul Sociologiei, din care a derivat şi Criminologia. Or, în condiţiile recunoaşterii statutului de ştiinţă Sociologiei, este firesc ca, cel puţin în sens larg, să fie acceptată rigoarea ştiinţifică a unei cercetari de tip criminologic, investigaţia aparţinând familiei ştiinţelor sociologice. Putem, astfel, conchide că ştiinţei Criminologiei îi este propriu un anumit obiect de investigare, de evidentă complexitate, reprezentat de fenomenul criminalităţii (în care întâlnim crima, criminalitatea şi criminalul), de etiologia acestui fenomen, de reacţia socială anticrimă şi, în general, de prevenirea delincvenţei.

2.1. Caracteristicile obiectului Criminologiei

Pentru cunoaşterea cât mai exactă a obiectului de studiu al Criminologiei este necesară evidenţierea caracteristicilor sale, a unicităţii sale, vis-a-vis de obiectul altor domenii de studiu din sfera socialului.

---

[55] V. Lăpăduşi, *Consideraţii privind crima organizată*, în „Revista Română de Criminalistică", nr. 5/2009, pp. 195-197.

[56] L. Negrier-Dormont, *La Criminologie*, Les Cours de Droit, Paris, 1989, pp. 108-109.

[57] R. Gassin, *Criminologie*, 2-ième éd, Dalloz, Paris, 1988, pp. 36-37, (ediţie revăzută şi adusă la zi a unei lucrări anterioare, *Criminologie et science pénitentiaires*, ai cărei coautori au fost G. Levasseur, G. Stefani şi R. Jambu-Merlin).

[58] J. Léauté, *Criminologie et science pénitentiaires*, P.U.F., Paris, 1972, pp. 26-27.

[59] L. Negrier-Dormont, *La criminologie*, *op.cit.*, p. 109.

a) Obiectul Criminologiei este esenţialmente *un fenomen social real* – afirmă, pe bună dreptate, profesorul Aurel Dincu[60]. Existenţa sa obiectivă este determinată de câţiva factori, imposibil de contestat, şi anume:

- Indivizii care comit fapte penale, respectiv participanţii la săvârşirea unui act criminal, sunt *fiinţe umane* al căror comportament deviant este produsul mai multor cauze de natură bio-psiho-socială.

Comportamentul uman contradictoriu nu este numai un simplu produs social (potrivit unor teorii de tip marxist), ci un produs al datului biologic şi psihic, determinare absolut reală, dar neglijată în teoriile de sorginte marxistă.

- Măsurile destinate combaterii crimei şi criminalităţii, ca şi tratamentul penal sau social al delicvenţilor, sunt rezultatul unei anumite *politici sociale*, impuse de nevoia protecţiei valorilor considerate fundamentale pentru societate. Astfel, nu este posibilă existenţa societăţii fără securitatea deplină a a sistemului de valori pe care se aceasta se întemeiază[61].

b) Obiectul Criminologiei are *un conţinut complex*, aşa cum susţine, pe baza unei analize aprofundate, Rodica Mihaela Stănoiu[62]. Dincolo de numeroasele opinii exprimate în literatura de specialitate, prin care sunt redefinite conceptele principale (crimă, criminal, criminalitate) sau se argumentează apariţia unei „noi criminologii", oarecum în antiteză cu „criminologia tradiţională", trebuie reţinute următoarele:

- domeniul de studiu al Criminologiei are un orizont larg, cu două puncte de focalizare care se intersectează: *actul antisocial,* etichetat ca atare de societate şi *reacţia socială* faţă de acesta.

- în obiectul Criminologiei, în accepţiunea sa largă, sunt incluse pe lângă factorii intrinseci criminalităţii sau reacţiei sociale şi o serie de alţi factori, până nu demult ignoraţi.

Pe de o parte, avem în vedere *victimele* infracţiunii, născându-se, astfel, obiectul unei noi Criminologii specializate: *Victimologia* – studiu de natură să lărgească obiectul Criminologiei generale.

Pe de altă parte, trebuie să amintim şi *Penologia,* al cărei obiect de investigaţie îl constituie sancţiunile sau măsurile penale, precum şi modul lor de aplicare.

Cu privire la aceste noi ramuri ale Criminologiei, se cuvine făcută precizarea că prima investigaţie sistematică a relaţiei criminal - victimă (privită sub dublu – aspect, nevrotic şi psiho-biologic) a fost realizată de profesorul american Von Hennig, în 1948, în legătură cu drepturile victimei. Studierea relaţiei dintre personajele acestui „cuplu infracţional" a fost adâncită în Europa, de către profesorul francez de origine română, Vasile V. Stanciu, ultima sa lucrare intitulându-se „Drepturile victimei"[63].

---

[60] A. Dincu, *Bazele criminologiei, op.cit.*, p. 77.
[61] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 12.
[62] R. M. Stănoiu, *op.cit.*, p. 16 şi urm.
[63] V. V. Stanciu, *Les droits de la victime*, P.U.F., Paris, 1985.

c) Obiectul Criminologiei se defineşte printr-o *finalitate exactă*, aspect de natură să confirme autonomia acestei ştiinţe[64]. Finalitatea exactă a acestei ştiinţe se transpune în două planuri:

- *Cunoaşterea fenomenului infracţional*, sub multiple aspecte, prin metode proprii, destinate studiului unor fapte reale, concrete;

- *Armonizarea raportului dintre acţiunea aparatului justiţiei penale*, conform unei reacţii sociale faţă de fenomenul criminal şi *reprezentările opiniei publice* faţă de actele care pun în pericol valorile sociale.

În alţi termeni, se poate susţine că obiectului Criminologiei generale, constând în *„coordonarea, compararea, confruntarea rezultatelor obţinute prin intermediul unor criminologii specializate, i se subsumează obiecte de studiu diferenţiate după natura lor şi după tipul de investigare, toate având aceeaşi finalitate"*[65].

2.2. Infracţiunea (Crima)

Aşa cum este definită de legiuitor în dispoziţiile Noului Cod penal, infracţiunea este *fapta prevăzută de legea penală, săvârşită cu vinovăţie, nejustificată şi imputabilă persoanei care a săvârşit-o*[66].

În definirea noţiunii de infracţiune, legiuitorul asociază un nou conţinut, în care nu se mai regăseşte conceptul de pericol social al faptei. Se renunţă, astfel, la conceptul material al infracţiunii, orientându-se către cel formal[67]. Totuşi, înlăturarea pericolului social din cuprinsul trăsăturilor infracţiunii nu a întârziat să atragă critici prin faptul că această novaţie nu are motivaţie ştiinţifică temeinică, ci doar o motivaţie politică[68].

Importanţa conferită de legiuitor prin noua reglementare vizează o centrare pe următoarele considerente: aspectul juridic care determină incriminarea (să fie prevăzută de legea penală), aspectul moral-volitiv (să fi săvârşită cu vinovăţie), aspectul de antijuridicitate (să fie nejustificată) şi aspectul de ordin obiectiv/material al faptei (să fie imputabilă persoanei care a săvârşit-o)[69].

Prin includerea *caracterului nejustificat* al faptei săvârşite în cadrul trăsăturilor esenţiale ale infracţiunii, legiuitorul a avut în vedere realitatea obiectivă, în sensul că, în anumite condiţii, astfel de fapte pot să nu constituie infracţiuni, dacă prin voinţa legii sunt declarate ca permise de ordinea juridică[70]. Totodată, *caracterul imputabil* al faptei

---

[64] T. Amza, *op.cit.*, p. 51 şi urm.

[65] J. Pinatel, *op.cit.*, p. 8.

[66] Art. 15 alin. 1 Noul Cod penal.

[67] J. Rinceanu, *Analiza trăsăturilor esenţiale ale infracţiunii în legea penală română*, în „Revista de drept penal", nr. 1/2010, pp. 25-26.

[68] C-tin Mitrache, C.Mitrache, *op.cit.*, p. 119.

[69] C. Niculeanu, *Definiţia şi trăsăturile esenţiale ale infracţiunii în reglementările noului Cod penal*, în „Dreptul", nr. 10/2010, pp. 38-43.

[70] I. Pascu, (*Art. 15. Comentariu*), în I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiş, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, *Noul Cod penal comentat, Vol. I, Partea generală*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2012, p. 109. Este vorba despre acele fapte săvârşite, spre exemplu, în stare de legitimă apărare ori atunci când fapta este săvârşită cu consimţământul prealabil al persoanei vătămate.

este de natură a concretiza o situație juridică, și anume a stabili materialitatea săvârșirii faptei de către o anumită persoană; astfel, conceptul de imputabilitate nu trebuie asociat celui de vinovăție, care presupune existența elementului subiectiv al infracțiunii.

Din punct de vedere criminologic, interesează conceptul de infracțiune în strânsă corelare cu ceilalți pioni ai circuitului infracțional (făptuitor și victimă). Așadar, nu vorbim de elemente care au o existență de sine - stătătoare, ci de componente interdependente care se presupun și se determină reciproc. Din această perspectivă, criminologia analizează criminalitatea dincolo de limitele sale juridice, ocupându-se de studiul comportamentului infractorilor din perspectivă biologică, psihologică, dar și socială, de unde și legătura criminologiei cu alte științe.

Astfel, în criminologie, conceptul de infracțiune nu trebuie restrâns la noțiunea de crimă abordată din perspectiva prevederilor penale, ci trebuie privit *in extenso*, trecând dincolo de limitele impuse de legiuitor, prin identificarea aspectelor sensibile care țin de nașterea și perpetuarea criminalității.

Conștientizarea complexității fenomenului trebuie derivată din înțelegerea realității sociale, respectiv a faptului că devianța este o trăsătură obișnuită a societății și este prezentă în toate formele de organizare socială, fiind considerată, de multe ori, drept un fenomen de inadaptare sau neintegrare socială[71].

2.3. Infractorul (Criminalul)

Infractorul, din perspectiva legislației penale, desemnează persoana care a comis cu vinovăție o infracțiune sau a participat la săvârșirea acesteia ca autor, instigator sau complice.

Ceea ce trebuie punctat este faptul că, în studiul criminologic, termenul de *criminal* este interpretat, prin extensie, dincolo de sensul penal, aflându-se în aceeași arie conceptuală cu termenii de *infractor* și *delincvent.* Prin urmare, în această sferă a investigării, se plasează și conduita persoanelor care comit o infracțiune, dar care nu răspund penal din cauza lipsei discernământului faptelor lor.

Personalitatea infractorului este un *concept criminologic complex*, care presupune atât noțiunea psiho-socială de personalitate, dar și noțiunea juridico-penală de infractor[72]. Ea constituie obiect de cercetare pentru criminologi prin faptul că, în înțelegerea „motivației" reproducerii unui comportament ilicit, un rol esențial îl constituie cunoașterea trăsăturilor psiho-comportamentale ale individului. În acest sens, privind realitatea socială care ne marchează într-un fel sau altul prin reflexia diverselor conduite criminale, putem afirma că factorii sociali și situația economică, stilul de viață și tensiunile propagate de cei din jur reprezintă constante care afectează comportamentul conjunctural al individului.

---

[71] D. Matza, *Becoming deviant*, Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall, Inc.,1969, p. 5; T. Butoi, D. Voinea, V. Iftenie, Al. Butoi, C-tin Zărnescu, M.C. Prodan, I.T. Butoi, L.G. Nicolae, *Victimologie* (curs universitar), Ed. Pinguin Book, București, 2004, p. 67.

[72] E. Vieriu, *Infracțiunea ca act individual*, în „Revista de drept penal", nr. 3/2011, p. 99.

Profilaxia comportamentului deviant se realizează prin intervenţia asupra cauzelor, condiţiilor şi circumstanţelor care pot genera acte infracţionale, acţionându-se atât asupra indivizilor, cât şi asupra mediului micro şi macrosocial căruia îi aparţin.

Întreaga conduită a individului, fie ea socială ori antisocială, constituie rezultatul acţiunii reciproce a unor factori subiectivi şi obiectivi. Trebuie avute în vedere, aşadar, toate particularităţile structurii sale psihice şi concepţiile sale morale, dar şi condiţiile concrete ale vieţii individului[73].

Cercetarea ştiinţifică a infracţionalităţii implică studii complexe, interdisciplinare, care să abordeze etiologia comportamentului infracţional la nivel individual, de grup şi la nivel social, global. Considerăm, sub acest aspect, că trebuie punctaţi factorii de control social, dar şi asistenţa socială şi educativă care concură la activitatea profilactică şi la ocrotirea celor aflaţi în situaţia de a săvârşi acte infracţionale. Iată că, raportându-ne la complexitatea factorilor care generează comportamentul infracţional al indivizilor, se impune în mod imperios, formularea şi concretizarea de măsuri de prevenire eficiente.

Criminologii sunt preocupaţi, în principiu, de studierea acestor condiţii, realizând diverse corelaţii între diferitele tipuri de personalitate şi categoria de crime la care indivizii recurg, fără a pierde din vedere, sub acest aspect, condiţiile generatoare.

2.4. Victima infracţiunii

În strânsă corelaţie cu infracţiunea comisă se plasează victima acesteia, îndreptarea atenţiei criminologilor către acest "pion" al infracţiunii fiind determinată de rolul esenţial al acesteia în atingerea scopului penal.

Totodată, relaţia infractor-victimă necesită o cercetare mult mai amănunţită, dincolo de planul juridic, trebuind a fi privită şi din perspectivă psihologică şi psiho-socială, existând situaţii în care victima are chiar un rol determinant în declanşarea conduitei criminale[74]. Nu de puţine ori, victimele unei infracţiuni sunt persoane care la rândul lor au comis infracţiuni.

Iată că în întreprinderea studiului criminologic trebuie pornit de la o analiză complexă a relaţiei dintre făptuitor şi victimă sub toate aspectele, fiind vizate caracteristicile grupului de persoane care tind să cadă cel mai uşor pradă actelor criminale, dar punând accent, în acelaşi timp, pe identificarea potenţialilor infractori care, de regulă, sunt persoane din anturajul victimei. În consecinţă, cercetările se centrează pe trăsăturile diferitelor categorii victimale, având la bază considerente legate de vârstă, gen, rasă, ocupaţie, venit, situaţie maritală etc.

---

[73] Gh. Ivan, M.C. Ivan, *Periculozitatea infractorului - criteriu general si principal de individualizare a pedepsei in conceptia noului Cod penal roman*, în „Dreptul", nr. 1/2012, p. 88.

[74] T. Amza, *op.cit.*, pp. 48-49.

BCU IAŞI

2.5. Reacția socială împotriva criminalității

În cadrul acestei secțiuni ne vom rezuma la a face doar câteva referiri generale asupra aspectelor ce țin de reacția socială împotriva criminalității, o analiză detaliată a noțiunilor fundamentale de protecție socială și a formelor de apărare împotriva crimei o vom cuprinde în cadrul Părții a III-a a lucrării.

În considerarea valorilor sociale care ar trebui să caracterizeze orice societate evoluată, deloc de neglijat este problema comportamentului neadecvat al individului în colectivitate, ceea ce impune intervenția organelor judiciare, în sensul asigurării respectului față de valorile morale ale societății.

S-a observat o tendință de evoluție a fenomenului criminalității care se propagă nu numai la nivel de indivizi, dar și la nivel de grupuri sociale, întrucât orice faptă antisocială sondată cu victimizarea unui individ determină, în același timp, și reacții din partea grupului social de apartenență[75].

Unul din obiectivele fundamentale ale oricărui stat este acela de a apăra societatea contra infracționalității. Acest lucru nu implică numai o combatere a fenomenului, ci și o menținere a ordinii sociale[76]. Un aspect extrem de relevant în ceea ce privește conturarea, prin linii bine definite, a ceea ce se presupune a fi, în adevăratul sens al cuvântului, aceea „o societate", îl reprezintă transformarea conștiinței oamenilor și ridicarea gradului de responsabilitate socială la un nivel tot mai înalt.

Ca urmare a creșterii intensive a fenomenului criminalității, sistemul de justiție din România se arată a fi ineficient, cu atât mai mult cu cât, sporirea infracționalității reclamă, în aceeași măsură, adoptarea de programe și măsuri de prevenire. Reacția socială rezultată nu trebuie limitată doar la acest aspect, ci dimpotrivă, trebuie transpusă și *post-factum*, în planul realizării unei reintegrari sociale pentru foștii condamnați prin intermediul unui pachet de servicii de socializare și educare adaptate la standarde internaționale.

§3. Scopul criminologiei

Orice societate se confruntă cu criminalitatea, ceea ce determină asigurarea unui cadru social bine echilibrat, sănătos, în sensul aproprierii sentimentului de morală și de bune moravuri ca și însușire de bază a desfășurării relațiilor dintre oameni, fără de care nu este posibilă convieţuirea normală în societate.

Criminologia deține un rol esențial în studiul criminalității, presupunând o analiză concretă a acestui fenomen ca orientare socială, sub diversele sale forme de manifestare și prin prisma impactului pe care îl produce asupra societății ca întreg.

---

[75] T. Butoi, și colab., *op. cit.*, p. 98; D. Banciu, S.M. Rădulescu, *Sociologia crimei și criminalității*, Casa de Editură și Presă „Șansa" S.R.L., București, 1996, p. 62; G. LeBon, *Psihologia maselor*, Editura Științifică, București, 1991, p. 83.

[76] M. Delmas-Marty, M. Gao, *Criminalité économique et atteintes a la dignité de la personne*, 2-ième éd, vol. 5, Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme, Paris, 1997, p. 166.

Astfel, prin direcțiile de acțiune, prin tendințele pe care le propagă, cercetările criminologice oferă soluții adecvate în sensul prevenirii și combaterii criminalității, având o influență majoră în ceea ce privește modul în care organele de poliție își fac datoria sau în care societatea își tratează criminalii, inclusiv în ceea ce privește credințele împărtășite de societate asupra respectării legii ori menținerii ordinii.

În opinia noastră, în contextul în care fenomenul infracțional se răsfrânge dincolo de granițe, vorbim de o politică criminologică care trebuie extinsă la nivel european, în sensul asigurării unui cadru juridic instituțional și operațional de maximă eficiență, fapt pentru care studiul criminologic trebuie să privească inclusiv factorii de risc pe care aceste infracțiuni îi presupun în mod implicit. Adoptarea unui cadru normativ adecvat s-a impus pe fondul creșterii fenomenului criminalității, în special a celei organizate, cu consecințe extrem de grave, resimțindu-se necesitatea intensificării cooperarii judiciare în materie, în baza unui cadru normativ armonizat la nivelul statelor[77]. În acest sens, subliniem un aspect extrem de relevant, și anume că acest lucru nu se poate realiza decât prin instituirea de obligații internaționale în sarcina statelor, prin adoptarea unor măsuri de prevenție eficace, care să aibă la bază, în primul rând, domeniul socio-economic.

Sintetizând cele prezentate, așa cum au susținut și alți criminologi[78], scopul criminologiei rezidă în apărarea valorilor fundamentale ale societății și prevenirea săvârșirii infracțiunilor, prin stabilirea unei politici eficiente de luptă împotriva criminalității care să se concretizeze în identificarea cauzelor criminalității, determinarea reacției sociale și tratamentul delincvenților.

§4. Funcțiile criminologiei

4.1. Aspecte generale

Pentru conturarea domeniului propriu de acțiune al Criminologiei, a obiectului său general de investigație, cu tot ce are el mai caracteristic și specific, este necesară și indicarea funcțiilor pe care le îndeplinește.

Un asemenea demers îl punem în relație cu scopul acestei științe, scop deja indicat în capitolul anterior, inclusiv prin prezentarea conexiunilor și diferențelor Criminologiei în raport cu celelalte științe, a căror unică finalitate rezidă în *prevenirea și combaterea criminalității*. Firește că acestui deziderat unic i se subordonează și un scop imediat, constând în *cunoașterea cauzelor acțiunii umane antisociale*, dar care rămâne dependent de scopul general.

În funcție de apartenența la o anumită școală sau curent criminologic, fie el tradițional sau aparținând „noii criminologii", se poate sesiza o oarecare diversitate de opinii, aflate totuși în unitate datorită finalității comune.

---

[77] I. Rusu, *Lupta împotriva cimei organizate în Uniunea Europeană*, în „Dreptul", nr. 5/2012, pp. 226-227.
[78] T. Amza, *op. cit.*, p. 51; R.M. Stănoiu, *op.cit.*, p. 24.

De exemplu, pentru adepţii unei criminologii tradiţionale, acesteia îi sunt specifice două funcţii importante, respectiv funcţiile *descriptivă* şi *explicativă*[79].

Spre deosebire de aceştia, susţinătorii ideii de lărgire a sferei de activitate a Criminologiei către domeniul politicii penale îi atribuie încă două funcţii, respectiv *funcţia predictivă* şi cea *profilactică*, ceea ce corespunde actualelor tendinţe de dezvoltare a Criminologiei[80].

Faţă de noile evoluţii şi schimbări sociale, merită să fie evocată şi opinia aparţinând unui cunoscut reprezentant al şcolii criminologice de la Montreal, pe nume Denis Szabo, care consideră necesară abordarea funcţiilor Criminologiei într-o manieră intelectuală, raţională. Potrivit acestei concepţii, funcţiile Criminologiei sunt următoarele[81]:

- *funcţia critică*, caracterizată prin folosirea unor metode de investigare menite să asigure obiectivitatea studiului;

- *funcţia creatoare*, destinată să asigure modalităţi noi de interpretare, dar şi de înţelegere a realităţii fizice sau socio-culturale comune;

- *funcţia profetică*, izvorâtă din aspiraţiile şi valorile cu caracter absolut, al căror respect nu poate fi conceput decât într-o societate ideală, proiectată în viitorul îndepărtat.

Alături de aceste funcţii, pe care le putem considera absolute, o să prezentăm, în continuare, funcţiile consacrate în prezent.

4.2. Funcţiile esenţiale ale Criminologiei

Studiul fenomenului criminalităţii, sub aspectul cauzelor şi consecinţelor sale, dar şi a posibilităţilor reale de combatere, reclamă o serie de instrumente de lucru, concretizate în principal în patru funcţii criminologice: *funcţia descriptivă*, *funcţia explicativă*, *funcţia predictivă* şi *funcţia profilactică*. Faţă de ceea ce se consideră, în prezent, a constitui obiectul generic, imediat al Criminologiei şi, în special, obiectul propriu de investigare, cu tot ceea ce-i conferă autonomie în raport cu alte domenii de investigare înrudite, putem considera aceste funcţii ca fiind funcţii de bază ale criminologiei[82].

Funcţia descriptivă – constituie, în ordinea etapelor de investigare a criminalităţii, primul vector al cunoaşterii fenomenului cercetat[83]. Aparent de natură cantitativă, întrucât *asigură studiul statistic* al stării şi dinamicii fenomenului infracţional, ea este destinată să asigure cunoaşterea exactă a materialului faptic, precum şi date şi informaţii concrete despre fenomenul studiat. Aşadar, această funcţie priveşte fenomenul criminalităţii, în ansamblul său, prin consemnarea unui studiu statistic al ratei şi dinamicii infracţionalităţii pe un anumit teritoriu şi într-o anumită perioadă de timp.

---

[79] A. Dincu, *Bazele criminologiei, op.cit*, pp. 33-44.
[80] R. M. Stănoiu, *op. cit.*, p. 32.
[81] D. Szabo, *op.cit.*, p. 28.
[82] R.M. Stănoiu, *op. cit.*, p. 32 şi urm.
[83] Gh. Nistoreanu, C. Păun, *op. cit.*, p. 44 şi urm.

Îndeplinind această funcţie, în ciuda caracterului său statistic, propriu şcolii criminologice cartografice, Criminologia oferă, totuşi, suficiente elemente apte să conducă la concluzii sau diferenţieri de ordin calitativ, cum ar fi, de pildă, diferenţa dintre infractori şi non-infractori.

În aplicarea acestei funcţii, criminologii utilizează o serie de concepte operaţionale, precum: mediu, situaţie, personalitate etc.

Funcţia explicativă – reprezintă o continuitate firească, o completare a funcţiei descriptive, întrucât studiul fenomenului antisocial, sub raport criminologic, nu se poate reduce numai la o simplă contabilizare de date statistice privitoare la acesta.

Pentru realizarea scopului direct al Criminologiei este necesară, în cel mai înalt grad, şi explicarea cauzelor care conduc la criminalitate, a condiţiilor care favorizează trecerea la actul infracţional, proces prin care este pusă în evidenţă atât natura, cât şi esenţa fenomenului antisocial în sine.

Aşadar, această funcţie acţionează în sensul explicării fenomenului infracţional prin prisma cauzelor şi condiţiilor care l-au determinat, în scopul implementării unei politici de prevenire şi combatere efective.

Deşi în „noua criminologie" se manifestă tendinţa de trecere a funcţiei explicative pe plan secund, apreciem că ea reprezintă o componentă definitorie pentru delimitarea obiectului de studiu al Criminologiei faţă de obiectul celorlalte ştiinţe.

În aplicarea acestei funcţii, se operează cu concepte precum: cauză, efect, condiţie, factor etc.

Funcţia predictivă – poate cea mai controversată, este destinată anticipării stării, evoluţiei şi dinamicii fenomenului infracţional. Altfel spus, această funcţie vizează anticiparea eventualelor modificări în strunctura şi evoluţia fenomenului infracţional, precum şi gradul de probabilitate a producerii sale.

Controversa, poate nu lipsită de temei, porneşte de la faptul că se refuză încrederea în capacitatea de predicţie a Criminologiei în legătură cu evoluţia fenomenului infracţional, neîncredere menită să pună sub semnul întrebării însuşi statutul ei ştiinţific, întrucât, aşa cum s-a văzut mai sus, nu a fost dovedită capacitatea de prevedere a comportamentului viitor al criminalilor[84].

Contrar acestei tendinţe, circumscrise chiar tezei fataliste, care anulează orice posibilitate de prevedere a fenomenului antisocial, au existat şi opinii, de sorginte totalitară, care manifestă încredere totală în funcţia predictivă.

Spaţiul este prea limitat şi nu ne permite o analiză a acestei teorii, însă, cel puţin în ultimul caz, realizând o interpretare atentă a opiniilor exprimate, rezultă limpede că susţinerile autorilor erau mai mult de circumstanţă, pentru menajarea unui anumit orgoliu politic.

Menţinându-se într-un cadru strict ştiinţific, nu putem trece cu vederea că orice exagerare, într-un sens sau altul, nu are corespondenţă în realitatea social-politică.

Prezicerea unui comportament de tipul celui antisocial este, în condiţiile actuale, într-adevăr, greu de imaginat în toate cazurile, uneori chiar şi într-un moment oarecare.

---

[84] J. Léauté, *op.cit.*, p. 27.

Însă o prevedere a evoluţiei unor acte infracţionale, la nivel mediu sau sectorial a fost făcută cu suficientă precizie. Aşa cum evoluţia unui bolnav, sau a unor maladii de anumită natură sau de un anumit tip nu pot fi prevăzute cu precizie matematică, tot astfel, nici săvârşirea unui act antisocial ori evoluţia criminalităţii nu pot fi sigur determinate, pentru că, prin urmare, avem de-a face cu bolnavi, şi nu cu boli, respectiv cu infractori, în primul rând.

În aplicarea acestei funcţii, se face uz de concepte de ordin predictiv precum: prezent, viitor, prognostic, hazard, probabilitate etc.

Funcţia profilactică – după cum rezultă din însăşi denumirea sa, are ca destinaţie remediul acţiunii antisociale. O atare funcţie se concretizează în prevenirea criminalităţii prin determinarea de mijloace de tratament corespunzătoare.

Pe plan teoretic, opiniile despre funcţia profilactică au avut o evoluţie sinuoasă, contradictorie. Se consideră, de exemplu, că o asemenea funcţie este proprie, în primul rând, Dreptului penal sau Politicii penale şi, mai puţin, Criminologiei, interpretare întâlnită la cei care vor să distanţeze, până la ruptură, ştiinţele penale de criminologie, majoritatea aparţinând curentului „noii criminologii".

Contrar acestor opţiuni de disociere, adepţii curentului clinic din Criminologie susţin că profilaxia crimei se realizează pe căi specifice mai multor discipline, inclusiv criminologice. După cum actul medical nu poate fi conceput fără aplicarea unui tratament, nici investigaţia criminologică nu poate fi înţeleasă fără soluţii specifice de remediere a comportamentelor infracţionale sau disociale.

Precizarea se impune cu atât mai mult cu cât, aşa cum s-a văzut la conexiunile cu ştiinţele juridice, Criminologia oferă Dreptului penal materialul ştiinţific şi orientările corespunzătoare aplicării unei politici penale adecvate, imposibil de realizat în condiţiile necunoaşterii fenomenului criminalităţii şi a etiologiei sale. La aceasta adăugăm şi conturarea unor criminologii specializate, care au tocmai un scop profilactic.

Funcţia profilactică operează cu concepte specifice, precum: reacţie socială, control social, prevenire, tratament, reintegrare, resocializare etc.

§5. Principalele concepte operaţionale în Criminologie

Analiza principalelor concepte operaţionale ale Criminologiei, fie ea şi într-o manieră sintetică, serveşte, în primul rând, la susţinerea ideii că statutul ştiinţific al Criminologiei reprezintă o realitate, avandu-şi caracteristicile sale definitorii. Aceasta presupune, după cum am învederat anterior, existenţa unui obiect propriu de cercetare şi, de aici, a unui scop la care se supune prin funcţii specifice. Or, în realizarea funcţiilor sus-menţionate se operează cu o serie de concepte a căror natură trebuie înţeleasă cu exactitate.

5.1. Conceptul de crimă

Studiul crimei şi evidenţierea legilor care acţionează asupra fenomenului criminalităţii reprezintă, aşa cum s-a văzut, obiectul central al ştiinţei Criminologiei.

Dar, ca să se poată afirma, fără rezerve, că o asemenea ştiinţă există, devine necesar ca obiectul ei de studiu să îndeplinească anumite condiţii. Fără a relua problematica statutului epistemologic al Criminologiei, considerăm important să clarificăm, din perspectivă Criminologică, înţelesul noţiunii de crimă, care se diferenţiază oarecum de cel propriu Dreptului penal, cu atât mai mult cu cât el rămâne conceptul operaţional de referinţă.[85]

Supunând analizei conceptele operaţionale ale Criminologiei, reputatul profesor J. Pinatel, după care ne conducem în demersul de faţă, a atras atenţia că orice analiză a conceptelor operaţionale trebuie să pornească de la definiţia-criminologică a crimei, obiect de studiu, dar şi concept operaţional[86].

Nu este vorba de o definiţie dată în manieră clasică, ci de o analiză a conţinutului acestei noţiuni, prin care să se demonstreze că obiectul Criminologiei – *Crima* – există şi îndeplineşte condiţiile unanim admise de valabilitate: este un fenomen real (pozitiv), general, specific şi susceptibil de analiză.

a) Crima este un fenomen real, observabil, care se manifestă în sfera relaţiilor sociale, deşi unii au pus la îndoială faptul că ar avea o prezenţă obiectivă, considerând că este esenţialmente un concept juridic şi că infracţiunea nu există decât printr-o intervenţie a legiuitorului. Cei ce-l neagă dau ca exemplu conceptul de maladie (boală), care există în afara oricărei existenţe subiective.

Or, susţine Pinatel, deşi este o noţiune juridică, crima este o realitate umană şi socială, fenomenul criminalităţii existând cu mult înainte de apariţia legii.

Iar noi adăugăm, întărind această idee, că legea a intervenit tocmai pentru că fenomenul exista şi tulbura grav raporturile sociale. Societatea s-a simţit, astfel, datoare să asigure ocrotirea sistemului său de valori, prin prevederea faptelor periculoase şi a sistemului sancţionator adecvat prevenirii şi combaterii acestora[87].

b) Crima are caracter de generalitate, în sensul că trăsătura sa constantă este dată de conflictul dintre comportamentul deviant al criminalului şi grupul sau societatea căreia îi aparţine.

Este inexact să se susţină că ar fi vorba de un „caracter eterogen", considerat ca atare datorită varietăţii faptelor penale comise (omor, viol, furt, escrocherie, distrugere etc.), fără să se accepte că fiecare dintre actele disociale intră în categoria „crimelor", în termeni criminologici.

c) Crima are un caracter specific, în sensul că ea provoacă sentimente şi emoţii care reclamă o reacţie juridică penală. Altfel spus, specificitatea rezultă din aceea că ea reprezintă un delict convenţional, nu unul natural.

Raffaele Garofalo a avut meritul să învedereze această diferenţă între „crima" văzută din perspectivă criminologică şi „crima" de nuanţă sociologică, care există numai în funcţie de ţară, epocă, de opinii, de factori mai mult sau mai puţin arbitrari ori subiectivi. Dar şi sociologii pot susţine că, în ciuda unei anumite variabilităţi a calificării

---

[85] V. Cioclei, *op.cit.*, p. 12 şi urm.
[86] J. Pinatel, *op. cit.*, p. 48 şi urm.
[87] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 23.

actelor disociale drept fapte penale, sentimentul provocat de violarea unei anumite relaţii rămâne constant negativ, chiar dacă nu se încadrează în categoria infracţiunilor[88].

Din acest punct de vedere, Emile Durkheim nu a fost de acord cu Garofalo şi a conturat teza, ulterior dezvoltată de Filippo Grispini, potrivit căreia sarcina specifică a Criminologiei este de a cerceta *„cum şi de ce este posibil ca anumite persoane să nu fie reţinute în actele lor delictuoase de ameninţarea sancţiunii penale"*[89]. Sarcina rezolvării acestei probleme incumbă Criminologiei.

c) Crima este un fenomen care poate fi studiat, ceea ce reprezintă o cerinţă de bază pentru existenţa obiectivului unei discipline.

Pentru a demonstra posibilitatea studierii acestui fenomen, J. Pinatel apelează la o alegorie geometrică, sugerată de Mendis Coreea. Astfel, dacă ar fi să ne imaginăm un trunchi de con, plasat în mediul social, vom constata la baza acestuia, în centru, personalitatea delincventului, înconjurată de factori biologici şi sociali, iar pe verticala conului, situaţii pre-infracţionale care conduc la actul criminal, aflat în vârful conului, putând deduce că fiecare din aceşti factori pot fi studiaţi.

* * *

Iată că, în sensul său criminologic, noţiunea de crimă are o semnificaţie aparte, desemnând o faptă penală sau o faptă cu justificată aparenţă penală[90].

Odată conturat conceptul operaţional de crimă, în accepţiunea sa criminologică, vom vedea în continuare care sunt celelalte concepte operaţionale, acordând prioritate celor specifice funcţiilor descriptivă şi explicativă.

5.2. Principalele concepte operaţionale de ordin descriptiv

Potrivit funcţiei descriptive a Criminologiei, conceptele operaţionale cu care se operează în prezentarea şi analiza fenomenului criminalităţii sunt următoarele:[91]

5.2.1. Mediul – concept cu un pronunţat conţinut ecologic, este privit în sensul general, de mediu în care un individ oarecare apare, se formează şi, ulterior, recurge la actul criminal. Pentru a defini „mediul" din punctul nostru de vedere, trebuie distins între:

a) *Mediul geografic* sau *fizic,* în care trăieşte un om şi care poate avea o influenţă, deseori notabilă, asupra comportamentului uman. De la Hippocrate şi Aristotel până la Lamark şi Darwin, mediul geografic a fost considerat ca influenţând, mai mult sau mai puţin, conduitele umane. Este o idee care a stat la baza noţiunii de mediu biologic. Însişi psihologii recunosc influenţa acestui mediu geografic, pe care îl consideră o a doua

---

[88] R. Gorofalo, *La Criminologie*, Ed. Alcan, Paris, 1890 în J. Pinatel, *op. cit.*, pp. 51-52.
[89] J. Pinatel, *op. cit.*, p. 52.
[90] V. Cioclei, *op.cit.*, p. 23.
[91] J. Pinatel, *op. cit.*, p. 54 şi urm.

îmbrăcăminte a omului, de aici şi influenţa exercitată de el. Aşa se explică de ce se vorbeşte, sub raport tipologic, despre omul de la câmpie, de la munte, din pădure.

b) *Mediul social,* în care evoluează individul, din punct de vedere obiectiv, el diferenţiindu-se după mai multe trepte de mărimi. De exemplu:

- *Mediul general,* care înglobează toate componentele apte să exercite o influenţă comună asupra populaţiei unei ţări sau asupra unui spaţiu mare geografic;

- *Mediul personal,* restrâns la anturajul individului şi care exercită asupra sa o influenţă directă şi indirectă.

La rândul său, mediul personal sau psihosocial poate fi clasificat după cum urmează[92]: *mediul ineluctabil* (familie, vecini), *mediul ocazional* (şcoala, serviciul), *mediul ales* sau *acceptat* (anturajul) în care individul complace sau acceptă să desfăşoare o activitate relativ stabilă şi *mediul impus* (militar, penitenciar).

5.2.2. Terenul – observabil ştiinţific, este cel prin care şi din care s-a constituit individul, în accepţiunea eredităţii de natură biologică, la care se adaugă mutaţiile sau datele înnăscute, precum şi achiziţiile din perioada existenţei intrauterine, ceea ce formează *componenta congenitală.*

Când componenta congenitală este raportată şi la evoluţia stării somatice, la eventuale alterări ale ei, datorită naturii ereditare, se obţine *tipul constituţional.*

În măsura în care tipului constituţional i se adaugă şi influenţa psihică şi fizică exercitată de-a lungul evoluţiei individului, putem avea imaginea exactă a acestui teren.

5.2.3. Personalitatea – reprezintă un concept operaţional inclusiv de natură criminologică, nu numai psihologică, aflat nu atât în vogă, cât în centrul atenţiei, datorită influenţei reale pe care o exercită asupra comportamentului individual.

Trebuie admis faptul că personalitatea umană nu este numai consecinţa eredităţii, întrucât interacţiunile dintre individ şi mediu se răsfrâng implicit asupra componentelor personalităţii. Astfel, procesul de socializare, de maturizare biologică şi socială, este de natuă să modeleze personalitatea individului, prin însuşirea complexului socio-cultural promovat de societate[93]. Conceptul este atât de complex, de special, încât i-au fost atribuite multiple interpretări. De exemplu:

a) Potrivit *Şcolii antropologice,* personalitatea este suma algebrică a tendinţelor reacţionale ale subiectului, putând fi imaginată ca un fel de piramidă biotipologică, în care baza o constituie ereditatea, iar cele patru laturi ale sale sunt alcătuite din morfologic, temperament, caracter şi inteligenţă[94].

b) Potrivit *Şcolii psihanalitice,* forţele care constituie personalitatea umană pot fi repartizate în 3 domenii: inconştient, preconştient şi conştient[95]. Inconştientul reprezintă ansamblul proceselor mentale pe care individul nu le percepe şi care nu pot fi evocate în mod spontan, putând fi conştientizate prin artificii psihanalitice. În ceea ce

---

[92] E. de Greeff, *Introduction à la criminologie*, Bruxelles, Ed.Vandenplas, 1946, pp.83-131.

[93] E. Vieriu, *Infracţiunea ca act individual*, în „Revista de drept penal", nr. 3/2011, p. 100.

[94] O. Kinberg, *Problemele fundamentale ale criminologiei*, 1959 în J. Pinatel, *op.cit.*, p. 59.

[95] G.Perrin, *Psychanalyse et criminologie*, Librairie Felix Alcan, Paris, 1934, p. 9.

privește preconștientul, acesta nu este perceput în mod necesar la un anumit moment, însă poate fi evocat în mod spontan. De cealaltă parte se se situează conștientul, acesta fiind ceea ce este perceput la un anumit moment dat. Un proces mental poate să fie îndepărtat de conștient și menținut în inconștient prin intermediul a două căi: atât printr-o eliminare voluntară – represiunea, cât și printr-un dinamism inconștient și involuntar – refularea. Atunci când prin analiză vrem să aducem procese inconștiente în conștient, ne lovim de o forță care tinde să le mențină în stare de refulare – aceasta este rezistența. Toate procesele sunt animate de forța vitală inerentă tuturor fenomenelor biologice – acesta este instinctul. Nu în ultimul rând, impulsul central care animă manifestările instinctive la individ se constituie într-un anume libidou – acesta reprezintă dinamismul inconștientului.

Altfel spus, personalitatea are o organizare dinamică, oscilând între plăcere, pragmatism și datorie, explicabilă prin lupta între trei instanțe, respectiv:

- *Sinele (*denumit și *id* sau *inconștient)*, reprezentat de forțe irațională și inconștiente, respectiv de acele tendințe impulsive, cu tentă sexuală sau agresivă, pe care individul le resimte într-un mod inconștient. Sinele este format din masa fundamentală a proceselor inconștiente care provin mai ales din experiențe ancestrale transmise prin moștenire. Constituie rezervorul, în oarecare măsură impersonal, al tuturor tendințelor speciei. Este domeniul pasiunilor. Grație fenomenului percepției, o parte din această magmă se diferențiază în cursul evoluției individuale ca element conștient și devine Eul.

- *Eul* (denumit și *ego* sau *conștient*), exprimat prin ceea ce derivă din învățare, în accepțiunea de cunoaștere, de studiu etc. Acesta are următoarele funcții: să controleze trecerea proceselor psihice în motilitate, adică exteriorizarea excitațiilor; să regleze succesiunea proceselor psihice în timp și să le supună probei realității; să sustragă din Sine cât mai mult posibil din libidou; să sustragă experiențele ancestrale acumulate în Sine[96]. În consecință, eul conștientizează, astfel, pulsiunile de la nivelul sinelui, trecerea la act fiind reglată de rolul suprem al eului, respectiv de către supra-eu.

- *Supra-eul* (denumit și *superego*, *eul ideal* sau *supraconștientul*), raportat la ceea ce poate reprezenta autocenzurarea și expierea (ispășirea) determinată de complexul de inferioritate. Supra-eul reprezintă partea Eului care, în mod special, încearcă să reproducă și să conserve caracterul tatălui care reprezintă autoritatea, legea, să rețină, în consecință, partea cea mai nobilă din moștenirea filogenică[97]. El reacționează vis-a-vis de pulsiunile sinelui receptate, prin conștientizare, la nivelul eului și intervine ca factor deciziv prin raportare la valorile societății.

În această magmă de procese inconștiente sau conștiente, „Eii" oscilează între rațional și irațional, între voluptate și virtute, între instinct și rațiune superioară, între anarhie și autoritate[98].

Altfel spus, fiecare individ este, mai mult sau mai puțin, dominat de impulsuri „animalice", primare, dorințe nedezvăluite celorlalți, de teamă de a nu fi judecați. Toate

---

[96] *Ibidem.*
[97] *Ibidem.*
[98] *Ibidem.*

aceste impulsuri vin de la nivelul inconştientului (sinelui) şi se dezvăluie conştiinţei noastre (eului), procesul de luare a deciziei de a trece sau nu la act având loc la nivelul supra-eului[99].

c) Conform *teoriei sociologice,* primele două elemente (biologice şi psihanalitice) reprezintă numai fundamentul pe care se edifică personalitatea, ea fiind rodul modelării culturale.

Deci, componenta morală, dată de achiziţiile formative şcolare sau din mediu, joacă un rol important asupra personalităţii.

d) În conformitate cu concepţiile proprii *psihologiei moderne,* personalitatea are capacitatea de a regla funcţiile morale. Un act, posibil de a fi executat, se supune în primă instanţă examenului moral, tendinţele instinctivo-afective fiind raportate, comparate şi evaluate potrivit unor criterii socio-culturale însuşite şi acceptate ca atare.

5.2.4. Situaţia – reprezintă acea împrejurare în care se află un individ şi care îl determină să treacă la acţiunea denumită *trecerea la act.* Baza acestei treceri este dată de complexul *personalitate-situaţie,* întrucât, deşi se află în situaţii similare, indivizii reacţionează diferit.

În funcţie de tipul şi natura situaţiei, de stimulii care acţionează asupra eului, situaţiile pot fi: specifice sau periculoase, situaţii nespecifice sau amorfe, situaţii intermediare sau mixte.

Situaţiile în care se află un individ trebuie raportate şi la riscul pe care şi-l asumă individul; din acest punct de vedere riscul poate fi *obiectiv,* atunci când individul realizează că va fi prins, sau *subiectiv,* atunci când acesta consideră că nu va fi descoperit.

5.2.5. Actul – în sensul de act penal (fapt juridic) sau criminal, este determinat de o situaţie specifică la care o personalitatea a „răspuns" în modul său specific.

O situaţie specifică determină o tensiune psihologică, de natură să provoace o anumită ruptură a echilibrului psihic. În asemenea cazuri intervine, în mod normal, un mecanism regulator. Dacă funcţia regulatorie nu restabileşte echilibrul, intervine eşecul. La rândul său, eşecul readaptării conduce la frustrare, individul încercând să refacă echilibrul prin trecerea la act.

5.3. Principalele concepte operaţionale de ordin explicativ

Analiza actului sau fenomenului infracţional presupune, alături de descriere, şi explicarea acestuia. În acest sens, studiul criminologic operează cu concepte proprii, primul fiind acela de factor criminogen, din el derivând sau asociindu-i-se alţii.

---

[99] C.C. Negru, *Mecanisme psihice determinante în comiterea infracţiunii,* în „Investigarea criminalistică a infracţiunilor comise cu violenţă", Asociaţia Criminaliştilor din România, Bucureşti, 2009, pp. 254-259.

5.3.1. Conceptul de „factor criminogen"

Factorul criminogen este un termen foarte des folosit, dar insuficient explicat, prezentând, în linii foarte mari, elementul de determinare a actului criminal. Altfel spus, este acel element obiectiv care are, într-o măsură mai mare sau mai mică, legătură cu infracțiunea. Totuși această determinare nu poate fi atribuită unui singur factor, ci unui complex de factori.

Din această cauză, chiar la nivelul O.N.U. s-a recomandat ca, pentru analiza criminalității, să fie luați în calcul factorii care se află în anumite relații, respectiv într-un raport reprezentat în calitate de *factor complex*.

5.3.2. Conceptul „cauză-condiție"

Este un factor complex ce reprezintă relația dintre cei doi termeni cu rol specific în comportamentul disocial.

Prin *cauza* unui act infracțional, în opinia multor autori, se înțelege acel agent sau element care determină apariția unei forțe, a unui anumit impuls spre o acțiune ce vizează un nou obiect, cauza precedând efectul și fiind invariabil urmată de efect, însă aceasta numai în situația trecerii la act. Așadar, cauza reprezintă determinanta infracțională în cadrul producerii fenomenului.

Condiția este numai un stimul suplimentar, adică acel element favorizator care are menirea, așa cum afirmă J. Pinatel, *„să pună în lumină elementul de șansă care are importanța sa în etiologia criminală"*.

5.3.3. Conceptul „factor criminogen-mobil"

Este un alt cuplu sau o altă relație factorială complexă. Acest raport poate fi analizat conceptual separat, în primul rând din interes practic, întrucât din punct de vedere teoretic este dificil de făcut o ruptură a binomului factorial mobil-cauză.

O astfel de analiză este proprie doctrinei biologice, care consideră cauza un element de ordin obiectiv, fiind derivată din relația individ-situație.

Mobilul este de natură subiectivă, fiind consecința efectului produs de o cauză obiectivă asupra mecanismului patologic inferior. Trebuie văzut, însă, că simplul mecanism psihologic poate fi insuficient în determinarea unei conduite.

5.3.4. Conceptul de „indice criminogen"

Raportat la factorul criminogen, se impune precizarea că acesta nu trebuie confundat cu indicele criminogen.

Așadar, în timp ce *„factorul"* se constituie în orice element obiectiv care intervine în producerea fenomenului criminal, *„indicele criminogen"* este un semn sau *„simptom"* ce permite un diagnostic criminogen, fără a avea, însă, o valoare absolut cauzală.

Asemenea indici sunt prezenţi la mulţi indivizi, dar ei nu conduc în mod obligatoriu la actul delictual, întrucât autocontrolul este cel care îşi exercită, evident, rolul de frână.

5.4. Alte concepte operaţionale

Prezentarea principalelor concepte operaţionale criminologice se raportează, pe de o parte, la anumite funcţii ale Criminologiei, aşa cum au fost mai sus prezentate: funcţii şi concepte descriptive şi funcţii şi concepte explicative. Pe de altă parte, nu trebuie omis faptul că un anumit concept, de exemplu de natură descriptivă, poate fi utilizat şi în prezentarea ori analizarea altor funcţii (cum ar fi conceptele de act, situaţie, mediu, factor şi indice criminogen).

În consecinţă, şi în exercitarea funcţiilor de natură profilactică sau predictivă, alături de concepte comune, întâlnim şi concepte considerate specifice.

5.4.1. Concepte operaţionale de natură profilactică

Raportat la funcţia profilactică, întâlnim concepte proprii acţiunii de reducere a criminalităţii, cum sunt, de exemplu: reacţia socială sau răspunsul social, controlul social, prevenţia generală şi prevenţia specială, reintegrarea, resocializarea. Astfel:

a) *Reacţia socială* – este definită de răspunsul social, manifestat sub diferite forme, prin care societatea înţelege să-şi asigure protecţia valorilor sale, forme de genul represiunii penale, al măsurilor de siguranţă, al prevenţiei generale şi speciale. Reacţia socială se reflectă şi asupra politicii penale, în cadrul procesului de remodelare sau adaptare la noi situaţii fenomenologice criminale.

În legătură cu politica penală, asupra căreia vom reveni, sunt demne de remarcat noile tendinţe definitorii pentru ceea ce este denumit, în accepţiunea anglo-saxonă, „politică de apărare"sau, într-o accepţiune apropiată mediului ştiinţific european continental, „politică de apărare socială", ambele având, însă, aceeaşi orientare[100].

b) *Prevenirea generală* – concept prin care se defineşte o măsură sau un ansamblu de măsuri aplicabile la nivel macro-social sau pe o anumită arie geografică, de natură educaţională, socială, economică, penală etc., prin care se urmăreşte restrângerea fenomenului criminalităţii, precum şi înlăturarea cauzelor care îl provoacă.

De pildă, un astfel de program l-a constituit „Chicago Area Project", iniţiat în deceniul trei de către promotorii teoriilor criminologice de nuanţă sociologică, în care predominant era elementul ecologic. Potrivit "Şcolii criminologice de la Chicago", accentuarea criminalităţii este consecinţa deteriorării mediului social (familie, şcoală, condiţii de muncă etc.), îndeosebi în zonele aglomerate, teorie ce se bazează pe recunoaşterea unei ecologii tipice, cu elemente de similitudine în ecologia umană şi ecologia vegetală[101].

---

[100] Ch. Lazerges, *op.cit.*, p. 5 şi urm.

[101] R.E. Park, E.W. Burgess, *Introductions to the Science of Sociology*, Chicago, University Press, 1921, p. 25 în R. Stănoiu, *op. cit.*, p. 75.

c) *Prevenirea specială* – reprezintă acel răspuns social, materializat în programe concrete de prevenire, raportate la cauzele concrete, individuale sau de mediu, care provoacă actul infracţional. Natura acestor programe poate varia în funcţie de nuanţele curentelor criminologice.

De exemplu, putem menţiona programele de inspiraţie psihologică, care vizează intervenţia psihiatrilor şi susţin înlocuirea penitenciarului cu spitalul psihiatric; tot astfel, programele de sorginte biologică, care presupun modificarea unor factori bioantropologi prin intervenţii de genul sterilizării ş.a.

În cadrul prevenirii speciale sunt practicate şi măsuri cu caracter oarecum tehnic, care se interferează cu cele de natură criminalistică, cum ar fi spre exemplu: supravegherea prin televiziune a locurilor cu factori de risc, cum sunt: băncile, magazinele, muzeele; amplasarea de instalaţii de alarmă în locuinţe, autovehicule, instituţii diverse etc.

d) *Tratamentul* este un concept preluat din medicină, prin care sunt definite *măsuri cu caracter penal*, de tratament penal, de natură social-culturală, educaţională, psihologică sau psihiatrică, precum şi alte *măsuri de siguranţă.*

Tratamentul este, în esenţă, destinat resocializării şi se poate clasifica în funcţie de curentul criminologic din care se inspiră. De pildă, psihoterapia este destinată tratării individului cu tulburări comportamentale a căror cauză determinantă o reprezintă factorii psiho-sociali.

Un alt tip de tratament poate fi cel specific criminologiei clinice, caracterizat, în funcţie de caz, de intervenţiile chirurgicale sau psiho-chirurgicale (cum sunt lobotomia, castrarea etc.), considerate ca tratamente inacceptabile, prin prisma efectelor mutilante. A se vedea, în acest sens, lucrarea, inspirată din realitate, a lui Ken Kesey, „Zbor deasupra unui cuib de cuci".

5.4.2. Concepte operaţionale de natură predictivă

Funcţia predictivă se caracterizează prin concepte operaţionale de tipul: prezent, viitor, probabilitate, hazard, risc, risc de recidivă, pronostic etc. Aşa cum s-a văzut mai sus, această funcţie controversată, pusă sub semnul întrebării din punct de vedere epistemologic, este destinată anticipării posibilelor modificări din structura sau dinamica fenomenului infracţional, evaluării probabilităţii producerii unui anume act antisocial sau dezvoltării unor comportamente sociopate, în perspectiva unor condiţii date[102].

- *Prezentul* – reprezintă, în plan conceptual criminologic, starea fenomenului infracţional, sub raport calitativ şi cantitativ, într-un anumit spaţiu geografic şi într-un anumit interval de timp.

- *Viitorul* – defineşte perspectiva în timp, evoluţia probabilă a stării infracţionale în funcţie de prezent, pe baza unor diagnostice criminologice privitoare la indicele sau capacitatea criminală şi factorii favorizanţi ai mediului.

---

[102] R.M. Stănoiu, *op.cit.*, p. 37.

- *Riscul* – priveşte factorii de natură să favorizeze trecerea la actul infracţional în anumite condiţii. De asemenea, riscul trebuie proiectat şi asupra persoanei victimei care, prin profesie, comportament, vârstă sau sex, în anumite circumstanţe date, poate intra în relaţie cu agresorul, devenind subiect pasiv al raportului juridic penal.

- *Pronosticul criminologic* – ca derivat din pronosticul social, reprezintă o ipoteză asupra unui comportament viitor al unui individ sau asupra unei stări infracţionale, deduse din interpretarea diagnosticului stării prezente.

De la „pronosticul" dat de înţelepciunea populară: *„cine fură azi un ou, mâine va fura un bou"*, până la evaluarea, în termeni ştiinţifici, a unor posibile comportamente, este o distanţă numai aparent mare.

Relativitatea pronosticului este suficient de semnificativă pentru a recepţiona cu circumspecţie orice predicţie criminologică. În Germania, de exemplu, pe baza unor studii criminologice, s-a stabilit că gradul de eroare al unor pronosticuri sociale privitoare la comportamente viitoare variază între 20 şi 40%.

În legătură cu prezentarea conceptelor operaţionale proprii Criminologiei, menţionăm că, dat fiind caracterul esenţial al lucrării, şi anume iniţierea într-o ştiinţă destinată studierii fenomenului infracţional şi etiologiei sale, cele câteva noţiuni pe care le-am trecut în revistă le considerăm a fi suficiente pentru înţelegerea demersului criminologic general[103].

§6. Definiţia criminologiei

Perspectivele de determinare a problematicii criminalităţii sunt multilaterale, de natură biologică, psihologică, sociologică, dar şi juridică, ceea ce-i conferă un vădit caracter interdisciplinar.

Prin obiectul de cercetare, prin scopul şi funcţiile sale, prin metodele proprii de cercetare, criminologia reprezintă o ştiinţă de sine-stătătoare, autonomă, care, pentru realizarea sarcinilor sale, fructifică rezultate ştiinţifice din alte domenii.

Studiul fenomenului criminalităţii este unul complex, care implică, deopotrivă, o politică de intervenţie asupra cauzelor, condiţiilor şi factorilor circumstanţiali, în sensul asigurării unui sistem de prevenţie funcţional.

Implicaţiile ştiinţei criminologice sunt ample, ele privesc studiul fenomenului criminal în întregul său mecanism de producere, cercetările având în vedere atât studiul crimei, dar şi al celui care o comite.

Sintetizând problematica fenomenului social al criminalităţii, în totalitatea condiţiilor şi cauzelor care îl generează, precum şi a măsurilor de prevenţie ce se impun, putem concretiza domeniul cercetării criminologice în planul studiului fenomenului criminal în complexitatea sa.

Aşadar, definiţiile criminologiei sunt numeroase şi tratează fenomenul criminal de o manieră proprie, în funcţie de realitatea socială şi de nevoile resimţite la nivelul unei societăţi evoluate.

---

[103] J. Pinatel, *op.cit.*, p. 157 şi urm.

* * *

Iată că, în elaborarea unei definiții a Criminologiei, ne alăturăm, în mare, opiniilor exprimate și de alți criminologi[104], punctând, de o manieră pe cât de sintetică, pe atât de cuprinzătoare, faptul ea este *știința care studiază fenomenul social al criminalității, în scopul prevenirii și combaterii acestuia.*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

[104] T. Amza, *op. cit*, pp. 58-59; V. Cioclei, *op.cit.*, p. 74;, Gh. Nistoreanu, C. Păun, *op.cit.*, p. 69; R.M. Stănoiu, *op. cit.*, p.44.

CAPITOLUL III

MIJLOACE ŞI TEHNICI DE INVESTIGAŢIE CRIMINOLOGICĂ

§1. Precizări cu caracter introductiv

Studiul fenomenului infracţional, din perspectivă criminologică, presupune o metodologie specifică de investigare a criminalităţii. În legătură cu această metodologie, o parte dintre autorii de specialitate sunt de părere că ea nu este proprie Criminologiei, ci altor domenii de studiu a fenomenului social în general.

Într-adevăr, Criminologia este o ştiinţă aparţinând domeniului ştiinţelor sociale, cu rădăcini în Sociologie, dar care şi-a conturat cu precizie obiectul de studiu şi metodele de investigare a unui tip definit de comportament uman în mediul social.

Or, cunoaşterea unui fenomen social, cum este fenomenul criminalităţii – fenomen în structura căruia intră trei factori de investigat: criminalitatea în ansamblul ei, crima şi persoana delincventă – impune o investigaţie multidisciplinară, prin metode aplicate şi de alte discipline sociale sau ale naturii (sociologia, statistica, psihologia, medicina etc.).

Similitudinea metodelor este, însă, numai de natură cantitativă, pentru că ele au fost preluate şi adaptate specificului studiului criminologic, particularitatea metodologică fiind determinată de însuşi obiectul şi scopul Criminologiei, diferit de cel al altor discipline de tip sociologic[105].

În consecinţă, prin natura obiectului cercetat, evident distinct de cel al altor discipline înrudite, prin caracterul funcţiilor şi prin autonomia sa, în raport cu alte ştiinţe consacrate combaterii şi prevenirii criminalităţii, Criminologiei îi este realmente proprie o metodologie disctinctă de investigaţie.

§2. Metoda Criminologiei

Cunoaşterea fenomenului infracţional reclamă un studiu multilateral al cauzelor şi condiţiilor generatoare, cercetarea criminologică presupunând utilizarea anumitor instrumente.

[105] R. M. Stănoiu, *Metode şi tehnici de cercetare în criminologie*, Ed. Academiei României, Bucureşti, 1989; În acest studiu, autoarea analizează pe larg problematica metodologiei criminologice.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

§ *Tratarea problematicii* metodologiei proprii Criminologiei, o întâlnim în multe lucrări de specialitate, abordarea făcându-se de pe poziţia curentelor la care s-a aderat şi, ca atare, din diverse unghiuri.

Pentru demersul corect şi precizia expresiei, tipică unui curs universitar, prin care este nuanţată structura metodologică a Criminologiei, am considerat necesar să ne raliem unei opinii recente, aparţinând profesoarei Lygia Negrier-Dormont de la Institutul de Criminologie din Paris.

Astfel, se consideră că în Criminologie este operantă *o metodă de maximă generalitate*, în care se concentrează *„totalitatea procedeelor utilizate pentru cunoaşterea obiectului de studiu şi pentru dovedirea exactităţii informaţiilor"*[106]. Această metodă are, ca trăsături distincte, raţionamentul inductiv şi specificitatea sa.

a) Raţionamentul inductiv – este, în esenţă, o metodă de sorginte empirică, care serveşte la trecerea de la particular la general, în etape succesive, pe baza observării realităţii şi a experienţei în domeniu. Raţionamentul inductiv este opus celui deductiv, propriu ştiinţelor penale, deşi, în practică, cele două raţionamente nu pot fi despărţite artificial, ele completându-se frecvent.

b) Specificitatea metodei – este consecinţa autonomiei Criminologiei faţă de alte ştiinţe aparţinând domeniului de investigare a criminalităţii, crimei şi delincventului. Odată conturată această specificitate, trebuie avut în vedere că metoda sau metodele s-au dezvoltat odată cu Criminologia, influenţându-se reciproc.

§ Potrivit opiniei reputatului profesor Jean Pinatel, preşedinte de onoare al Societăţii Internaţionale de Criminologie, exprimată în „Criminologia" sa din 1979, în investigaţia criminologică asistăm la o *confruntare a teoriilor şi ipotezelor de bază cu faptele*. Confruntarea aceasta necesită o metodă specifică[107]. Metoda, astfel conturată, se supune unui grup de 4 reguli precise:

a)Regula nivelurilor de interpretare, prin care se înţelege că cele trei niveluri – al criminalităţii, al criminalului şi al actului delictual în sine – se studiază, în ordine, prin metode de izolare a faptului concret de ansamblu.

b) *Regula priorităţii descrierii,* în sensul că, înainte de a fi efectuată o interpretare, este absolut necesar ca descrierea, constând în prezentarea faptului criminal studiat, să fie făcută cât mai detaliat şi raportat la specificul nivelului studiat – criminalitate, crimă, criminal.

c) *Regula eliminării tipurilor definite,* prin tip definit înţelegându-se individul căruia i s-a pus diagnostic psihiatric precis (psihoză organică sau funcţională, toxicoman ş.a.) şi care prezintă potenţial criminogen. Or, într-un studiu criminologic trebuie separaţi delincvenţii normali de cei care poartă o „etichetă" psihiatrică.

De aceea, în Statele Unite, începând din 1952, se face distincţia corectă, credem noi, între *personalitatea psihopatică* şi *personalitatea sociopatică,* termen utilizat de criminologi pentru a indica pe indivizii cu vocaţie antisocială.

---

[106] L. Negrier-Dormont, *op. cit.*, pp. 110-114.
[107] J. Pinatel, *op.cit.*, pp. 101-110.

Cei doi termeni sunt deseori utilizaţi alternativ, însă semantica lor ar trebui avută în vedere în mod corespunzător, întrucât relevă punctele de vedere cu privire la originile şi cauzele diferitelor tulburări. Prin urmare, „simpatizanţii" personalităţii sociopate sunt cei care văd cauzele ca urmare a unor factori sociali şi de mediu timpuriu, pe când „simpatizanţii" personalităţii psihopate cred că există factori psihologici, biologici şi genetici prin intercalare cu factorii de mediu[108]. Mai mult decât atât, în opinia lui Kurt Schneider (în lucrarea sa *„The Psychopathic Personalities"*, 1923), psihiatru de origine germană, de al cărui nume a fost, în principiu, asociată noţiunea de „personalitate psihopatică", acest concept desemnează tipul personalităţii dizarmonice cu explicaţii de ordin psihiatric, dar nu în sensul că ar fi vorba de indivizi cu boli mintale, ci despre acei indivizi care au suferit de pe urma personalităţii lor anormale sau care au cauzat suferinţe societăţii de pe urma acesteia[109].

În privinţa personalităţii sociopate, suntem de părere că este dificil de definit acest tip de personalitate, însă în acest segment se înscriu acei indivizi care nu reuşesc sau care cu greu reuşesc să se adapteze la mediul social.

Rămânând în aceeaşi arie, cu privire la personalitatea sociopată, ne permitem să o mai denumim „nebunie morală" („moral insanity"), „perversitate instinctivă" sau „criminalitate ereditară". Pentru prima dată, cel care a făcut referire la personalităţile sociopate fost James Cowles Prichard, în 1835, în lucrarea sa intitulată *„A treatise on insanity and other disorders affecting the mind"*. El a definit „nebunia morală" ca fiind acea nebunie constând într-o pervertire morbidă a sentimentelor naturale, a afecţiunilor, a înclinaţiilor, a temperamentului, a obiceiurilor, a dispoziţiilor morale şi a impulsurilor naturale, fără nicio tulburare remarcabilă şi, în special, fără nicio iluzie nebună ori halucinaţii[110].

d) *Regula apropierii diferenţiale,* considerându-se că fiecare obiect studiat îşi are individualitatea sa, existând diferenţe calitative nu numai între delincvenţi şi non delincvenţi, dar şi între delincvenţi ca atare, diferenţe deseori semnificative.

§3. Metode generale de investigaţie, specifice primelor faze de cercetare a criminalităţii

Alături metodei fundamentale, de maximă generalitate, în Criminologie sunt practicate şi alte metode cu caracter de generalitate, destinate cercetării unor arii largi ale fenomenului.

Desigur, punctul de plecare al studiului îl reprezintă actul sau fapta infracţională căreia, în urma investigaţiei, i se dă o explicaţie ce capătă forma unei ipoteze, verificată prin studiul unor noi fapte similare.

---

[108] R. D. Hare, *Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopaths Among Us*, New York, Guilford Press, 1999, p. 98.

[109] Despre tipul personalităţii psihopate în concepţia lui K. Schneider a se vedea: http://en.wikipedia.org/wiki/Kurt_Schneider#Psychopathic_personalities.

[110] J. Macpherson, *Mental affections; an introduction to the study of insanity*, Macmillan, London, 1899, p. 300.

3.1. Observaţia

Observaţia constituie prima fază a cercetării, incipientă, care se concretizează în momentul contactului dintre cel care efectuează cercetarea şi obiectul cercetat, prin perceperea directă acestuia[111]. Ea este destinată descoperirii particularităţilor cazului studiat, prin utilizarea de tehnici de investigare adecvate.

Poate fi realizată, astfel, în funcţie de natura şi scopul cercetării, atât o *observaţie empirică*, destul de superficială, ca urmare a percepţiei subiective pe care un individ o are asupra unei împrejurări[112], dar şi o *observaţie ştiinţifică*, destul de temeinică, bazată pe experienţa şi profesionalismul cercetătorului.

Observaţia se poate face organizat sau într-o manieră nesistematizată, cuantificarea datelor obţinute luând forma unei evaluări criminologice, de factură calitativă, ori a unei expresii numerice, de factură cantitativă.

3.2. Ipoteza

Reprezintă o deducţie posibilă, elaborată în legătură cu fenomenul observat, fiind luate în calcul toate elementele sale. Înainte de a servi ca bază reală şi sigură de estimare a fenomenului, ipoteza va trebui verificată şi argumentată.

3.3. Verificarea ipotezei

Se realizează în mai multe etape, constând în: analiza elementelor variabile din ipoteză, realizarea unui model experimental şi, în fine, „apropierea diferenţială", constând din obţinerea de noi date, care, în urma unei evaluări, vor fi comparate cu primele date[113].

§4. Metode generale de investigaţie în funcţie de profunzimea cercetării

Metodele de investigare criminologică se pot clasifica şi în funcţie de profunzimea studiului criminologic, unul rămânând la un prim nivel de investigaţie, deci oarecum la suprafaţa fenomenului, iar altul servind la clasificarea în adâncime a fenomenului[114]. Astfel:

---

[111] T. Amza, *op. cit.*, p. 64.

[112] Gh. Nistoreanu, C. Păun, *op.cit.*, p. 57.

[113] J. Pinatel, *Les groupes de controle en criminologie*, în „Revue de science criminelle et de droit pénal comparé", Paris, 1958, p. 896 şi urm.

[114] L. Negrier-Dormont, *op. cit.*, pp. 113-114.

4.1. Descrierea

Este primul nivel de cercetare, propriu studiului empiric, respectiv cel al observării, în care studiul se opreşte la nivelul prezentării sale, fără a fi urmat de clasificări, explicaţii, fiind deci o cercetare descriptivă. Frecvent, însă, aceasta este urmată de adâncirea studiului, printr-o documentare temeinică.

4.2. Clasificarea

Vizează acele fapte care nu au trăsături comune, din diversitatea lor urmând să se determine caracteristicile de natură să permită compararea în funcţie de categorii şi tipuri.

Acest al doilea nivel de cercetare are importanţa sa evidentă în cazul faptelor diferite, care pot fi clasificate după:

-categorii, având la bază unele caracteristici comune, ce pot servi la compararea cu alte categorii, ele excluzându-se reciproc. De exemplu, clasificări criteriale în funcţie de sex, vârstă, zona de provenienţă etc. sau clasificări ale faptelor în: infracţiuni săvârşite cu violenţă, sustrageri, înşelăciuni etc.

-tipuri, reprezentând modele de referinţă (gras-slab, înalt-scund), care pot merge până la modele de referinţă raportate la diverse medii: artistic, ştiinţific, sportiv, militar etc. Astfel, violenţa poate fi întâlnită în cazul omorurilor, tâlhăriilor, violurilor, distrugerilor.

4.3. Explicarea

Constituie etapa iniţială a cercetării, prin care se încearcă descifrarea resorturilor intime ale faptelor sau fenomenului investigat. Din acest punct de vedere, explicaţia constituie etapa cea mai complexă şi dificilă, trebuind să fie clară şi binr argumentată ştiinţific.

Explicaţia poate lua forma unui diagnostic sau pronostic, după cum abordează probleme aparţinând trecutului sau aspecte proiectate în viitor.

Conţinutul explicaţiei este determinat semnificativ de prezenţa sau absenţa unui element esenţial al laturii subiective, şi anume liberul arbitru. Este vorba despre acea libertate a fiinţei umane de a alege între posibilităţile care i se oferă, fără însă a putea să intervină în sensul modificării propriei naturi. Aşadar, nu este vorba doar de simpla posibilitate de a acţiona într-un fel sau altul fără a exista un corespondent efectiv, percepând liberul arbitru doar ca pe o stare de libertate interioară, ci este vorba de o stare de fapt efectivă, materială, fiecare individ dispunând de o conştientizare nativă a propriilor limite.

Criminologia şi unele sisteme de drept penal, acceptând liberul arbitru, consideră că omul, în ciuda înclinaţiilor sale criminogene, nu trece acest prag datorită ataşamentului său faţă de valorile morale ancestrale. La unii indivizi, însă, acesta poate

lipsi, o serie de sisteme de drept penal prevăzând posibilitatea de atenuare a răspunderii, constatând absența liberului arbitru sau existența unei responsabilități limitate[115].

§5. Mijloace și tehnici de investigare criminologică

Pentru ca o metodă de investigație criminologică să poată fi aplicată în practică este nevoie de diverse mijloace și tehnici de obținere a datelor și de analizare a lor, potrivit profunzimii studiului fenomenului delictual.

5.1. Culegerea și evaluarea de date

Pentru a face operaționale metodele criminologice de cercetare, este necesară obținerea de date privitoare la fenomen, faptă sau delincvent. Aceste date, care reprezintă suportul concret al studiului, pot fi obținute prin următoarele modalități:

- *interviuri* (în accepțiune sociologică) sau *discuții* cu delincvenții, victimele sau persoanele antrenate, într-o formă sau alta, în activitatea judiciară și socială;
- *chestionare,* utilizate de către criminologi pe o planșă destul de amplă, în vederea realizării unei evaluări de ansamblu a fenomenului infracțional. Chestionarul se prezintă sub forma unei liste sistematice de întrebări sau grafice, în sensul obținerii unor date sau informații cu privire la o persoană sau un grup social;
- *documente personale,* puse la dispoziția criminologului sau celor care participă la anchetă, documente aparținând delincventului sau victimei (carnete de notițe sau însemnări, scrisori, documente cu caracter autobiografic, albume);
- *dosare,* aparținând unor instituții publice sau particulare, antrenate în studiul sau combaterea fenomenului infracțional;
- *statistici judiciare* sau ale altor organisme, respectiv cele ale poliției, justiției, instituțiilor de sondaj, de ocrotire ș.a.

5.2. Evaluarea cantitativă a datelor

Odată obținute datele, acestea vor fi supuse unei verificări cantitative, urmărindu-se, în special, exactitatea acestora, precum și corectitudinea înregistrării.

Pentru aceasta, se apelează la tehnici specifice de înregistrare și verificare, cum ar fi, de exemplu, cele aparținând statisticii, informaticii sau matematicii, însă adaptate nevoilor specifice unui studiu criminologic.

5.3. Evaluarea calitativă a datelor

După verificarea cantitativă a datelor, urmează etapa calitativă propriu-zisă, mijloacele de analiză urmând să servească la *stabilirea unor conexiuni sau corelații,*

[115] L. Negrier-Dormont, *op. cit.*, p. 114.

precum surprinderea unor elemente neprevăzute până în acel moment, dar, în același timp, și *la formarea unei opinii în legătură cu obiectul studiului.* În această fază, mijloacele sunt de natură conceptuală, întrucât cercetarea calitativă presupune analiza, interpretarea și evaluarea datelor.

5.4. Obiectivele finale ale cercetării

Finalizarea studiului criminologic nu poate fi realizată fără o determinare concretă a obiectivelor cercetării întreprinse, și anume:

- identificarea elementelor sau factorilor caracteristici, definitorii, pentru faptul cercetat;
- stabilirea corelației sau interdependenței între aceste elemente;
- evaluarea importanței factorilor depistați în raport cu fenomenul global studiat;
- elaborarea unui raport sau proiect explicativ;
- formularea unor concluzii sau ipoteze de lucru destinate forurilor legislative sau organelor de justiție.

5.5. Metodele statistice matematice

În realizarea acestui demers, un rol semnificativ îl au metodele statistice matematice, care permit o concentrare și o prelucrare obiectivă a unui volum mare de date. Procedeele moderne, cum sunt sondajul statistic, teoria probabilității, metoda celor mai mici pătrate, a metoda verosimilității maxime ș.a., sunt deosebit de utile studiului cantitativ și, ulterior, calitativ criminologic[116].

Statistica criminală (penală) este servită direct de statistica generală, permițând o evidență exactă a infracțiunilor cunoscute, a condamnărilor sau măsurilor penale pronunțate, a datelor despre deținuții din penitenciare sau cei internați în alte instituții ș.a.

[116] A. Dincu, *Criminologie*, *op.cit.*, p. 57 și urm.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL IV

ELEMENTE DE VICTIMOLOGIE

§1. Considerații preliminare

Pe fondul transformărilor sociale care au marcat realitatea ultimilor ani în România, dar şi în afara frontierelor acesteia, s-a resimţit o creştere a ratei infracţionalităţii, ceea ce a determinat, din partea organelor judiciare, o mai bună organizare, în vederea selectării măsurilor eficiente de luptă împotriva criminalităţii. Prin urmare, considerăm că, deşi violenţa a existat dintotdeauna, totuşi sporirea infracţiunilor comise prin acte de violenţă este, în mod absolut, legată de societatea în care trăim.

Problematica violenţelor exercitate tot mai acut în cadrul societății, între membrii acesteia, precum şi căile de soluţionare a acestor forme de manifestare, au devenit un subiect intens discutat, cu atât mai mult cu cât s-a resimțit şi o implicare a mass-mediei în acest sens. Fenomenul este unul extrem de complex în viaţa contemporană, incluzând elemente şi cauze care îl deosebesc, prin esenţă, de toate celelalte probleme cu care se confruntă societatea în care trăim.

În acest scop, se necesită o cunoaştere a mecanismului infracţional prin prisma studierii cauzelor şi condiţiilor comiterii faptelor penale, în strânsă interdependenţă cu personalitatea delincventului şi a victimei infracțiunii, precum şi a comportamentului acestuia şi a modalității de abordare a victimei sale. Întregul proces investigativ demarat presupune o diseminare structurală, prin înţelegerea şi evaluarea pericolului social şi a consecinţelor nefaste pe care le poate antrena.

Nu se poate nega importanța victimei infracțiunii în realizarea scopului procesului penal, respectiv tragerea la răspundere penală a infractorilor, însă trebuie acceptat faptul că, de regulă, aceasta reprezintă un simplu instrument în înfăptuirea justiției. Cunoașterea istoricului victimei infracțiunii, înțelegerea tuturor aspectelor care țin de personalitatea acesteia, dar și a „rațiunilor" pentru care făptuitorul a procedat la „abordarea" ei, sunt de natură a determina anticipativ modalitatea în care acesta va acționa în viitor, în consens cu lămurirea cauzei penale și preîntâmpinarea comiterii de alte infracțiuni.

Fără doar și poate că o analiză fidelă a comportamentului victimei infracțiunii nu poate fi realizată decât în acord cu societatea în care se formează și se dezvoltă, dar și cu personalitatea criminală.

Vorbim, aşadar, de un aşa-zis trinom agresor-victimă-societate[117] a cărui complexitate determină o analiză a tuturor particularităţilor victimizării, cu incursiune în studiul cauzelor de ordin psihologic, moral şi social. Evident, cuplul agresor-victimă nu poate fi conceput în afara societăţii, specificul său fiind privit, în egală măsură, sub dublu aspect, atât în ceea ce priveşte caracteristicile agresivităţii, cât şi ale victimizării. Rolul societăţii este unul esenţial din acest punct de vedere, aceasta fiind cea căreia îi revine sarcina de a-i asigura victimei protecţie prin mijloacele de apărare oferite, dar şi prin posibilităţile de recuperare socială existente.

Studiul comportamentului victimei realizează, prin complexitatea sa, obiectul unei ştiinţe socio-juridice de sine-stătătoare – *victimologia* – care analizează întregul proces victimizant, în toate etapele sale de evoluţie, încă din momentele ce preced agresiunea şi până la finalitatea acesteia.

§2. Conduita criminală – personalitatea infractorului

Studiul personalităţii criminale implică o abordare dintr-o perspectivă multilaterală, atât din punct de vedere juridic, cât şi non-juridic, a tuturor factorilor sociali care au determinat şi influenţat comportamentul delincvenţial, precum şi a trăsăturilor psihice ale individului şi a eventualelor disfuncţii existente.

Cunoaşterea personalităţii şi psihologiei infractorului este esenţială pentru identificarea măsurilor corecte de prevenire şi combatere a fenomenului infracţionalităţii.

Paşii intervenţiei investigative trebuie să vizeze ansamblul împrejurărilor care concură la comiterea fiecărei infracţiuni în parte, cu surprinderea specificităţii factorilor şi condiţiilor în care a fost săvârşită şi a trăsăturilor psihice ale individului infractor.

Aşadar, personalitatea infractorului poate fi definită printr-un ansamblu de particularităţi care ţin în egală măsură de temperament, aptitudini şi caracter, în ansamblul lor influenţând, în mod diferit, comportamentul indivizilor[118].

În ceea ce priveşte personalitatea individului, există temperamente distincte, care ţin de firea omului şi care generează caractere diferite, cladite pe tiparul ereditar al fiecărui individ în parte. Pe acest plan, se poate determina o veritabilă tipologie a temperamentelor, dezvoltată pe structura sistemul temperamental schiţat, pentru prima dată, de „părintele medicinii" Hipocrate (400 î.e.n.), care identifica 4 tipuri de temperament – coleric (energic, neliniştit, irascibil), sangvinic (vesel, optimist, flexibil), flegmatic (liniştit, calm, răbdător) şi melancolic (emotiv, sensibil). Aria sistemului temperamental a fost extinsă pe măsura studiilor realizate de psihologi, în acest sens, putând vorbi astăzi şi de alte tipuri de temperament, precum cel pasionat (ambiţios, dominator), sentimental (meditativ, vulnerabil, introvertit), nervos (inconstant, care doreşte să epateze), apatic (taciturn, introvertit, conservator), amorf (tolerant, neglijent, leneş).

---

[117] T. Butoi, D. Voinea, V. Iftenie, Al. Butoi, C-tin Zărnescu, M. C. Prodan, I.T. Butoi, L.G. Nicolae, *op. cit.*, p.18.
[118] *Ibidem*, p. 31.

Ceea ce este esențial pentru definirea temperamentului unui individ este faptul că acesta poate suferi modificări de-a lungul vieții, prin contactul inevitabil cu mediul fizic și social, dând naștere la comportamente deviante.

Considerăm, așadar, că în privința identificării personalității criminale trebuie avut în vedere atât temperamentul dezvoltat de individ ca urmare a interacțiunilor pe care acesta le are cu mediul, dar în aceeași măsură și tipul de sistem nervos care îl caracterizează, întrucât aceasta este o particularitate a personalității ce îl însoțește pe individ pe tot parcursul vieții sale.

Conduita antisocială a individului ține nu numai de tipul de temperament dobândit și modelat prin interacțiunea cu mediul extern ori de aptitudinile pe care le deține sau nu un individ în realizarea unei activități, dar și de trăsăturile de caracter, psihice și morale ale acestuia, și care determină o anumită acțiune sau inacțiune[119].

Având în vedere toate aceste particularități psiho-morale fundamentale ale personalității, distingem anumite trăsături comune celor care recurg la comiterea de acte antisociale:

- *instabilitate emoțional-afectivă* – specifică individului delincvent, putând vorbi de o anume ereditate psihopatică sau pur și simplu despre anumite carențe în educație; la acești indivizi, schimbările bruște de comportament, prin trecerea de la o stare la alta, caracterizează o personalitate cu accese deviante.

- *inadaptabilitate socială* – caracterizează o atare devianță a individului, prin faptul că acestuia îi lipsește capacitatea de autoeducare, fapt ce decurge dintr-o lipsă a educației primare; acești indivizi cad foarte ușor pradă anturajului și deprinderilor antisociale, devenind astfel infractori.

- *insatisfacție materială sau afectivă* – concretizată prin faptul că nemulțumirea individului, în raport cu condițiile vieții materiale și spirituale, declanșează o reacție antisocială, din partea acestuia, în scopul de a-și procura un anumit folos.

- *comportament duplicitar* – marcat prin faptul că latura sa infracțională o ține foarte bine ascunsă, delincventul pozând în cadrul societății ca un om normal, cu deprinderi obișnuite.

- *dialect infracțional* – modalitatea de exprimare a infractorilor printr-un limbaj de jargon sau de argou caracterizează diferitele tipuri de delincvenți.

- *atitudinea tipică* a făptuitorului *de a se reîntoarce* la locul faptei, fie din dorința de a se asigura că totul s-a desfășurat conform planului, fie din plăcerea sadică de a-și savura „triumful".

2.1. Trecerea la actul infracțional

Actul infracțional poartă amprenta însuși autorului său, fapt pentru care deslușirea acestuia nu poate fi făcută abstractizând reperele analitice care țin de persoana responsabilă. Ca reflexie a reacției personalității individului[120], înțelegerea actului

[119] Potrivit definiției Dicționarului explicativ al limbii române, prin caracter se înțelege *ansamblul însușirilor fundamentale psihice-morale ale unei persoane, care se manifestă în modul de comportare, în ideile și în acțiunile sale;*

[120] T. Butoi, D. Voinea, V. Iftenie, Al. Butoi, C-tin Zărnescu, M. C. Prodan, I.T. Butoi, L.G. Nicolae, *op. cit.*, p. 52.

infracțional trebuie intercondiționată de înțelegerea făptuitorului în ansamblul coordonatelor bio-psiho-sociale marcate de contextul socio-economic prezent.

În studiile sale, Lombrosso identifică pe individul criminal pornind de la o serie de stigmate anatomice, morfologice, biologice și funcționale. Așadar, omul înclinat spre viol ar fi caracterizat prin lungimea urechilor, craniul turtit, ochi oblici și foarte apropiați, nas borcănat, lungimea excesivă a bărbiei. Hoțul s-ar distinge printr-o remarcabilă mobilitate a feței și a mâinilor, prin ochii săi (mici, neliniștiți și mereu în mișcare), prin sprâncenele sale (dese și căzute), nasul turtit, barba rară, pilozitate redusă, fruntea joasă și teșită. Tot astfel criminalul s-ar distinge prin îngustimea craniului, lungimea maxilarelor și pomeți proeminenți.

De asemenea, fiecare infracțiune prezintă o anumită specificitate pe care trebuie să o avem în vedere, astfel că predispoziția spre comiterea de infracțiuni ține de o multitudine de trăsături de personalitate, influențate de factori precum vârsta și sexul infractorului, anumite deficiențe fizice sau psihice de natură a crea o barieră vis-a-vis de societate, chiar apartenența la o anumită rasă sau etnie, acești indivizi resimțind „eticheta" pe care o poartă în rândul comunității în care trăiesc.

Dincolo de aceste trăsături la nivel de grup infracțional, trebuie să înțelegem faptul că, în fiecare caz în parte, este vorba de un „Eu" care alege, decide și acționează. Așadar, trebuie să facem vorbire cu precădere despre personalitatea infractorului în momentul trecerii la act, surprinzând reacțiile fiecăruia la situația dată. *Cine creează situația dată? Cine ori ce influențează situația dată*? În primul rând, interacțiunea cu mediul extern este cea care crează ocazia și determină reacția criminală. În acest sens, în opinia lui Pinatel *„mediul poate fi criminogen nu numai prin multiplicarea ocaziilor de a comite crime, ci, în egală măsură, și prin faptul că ușurează structurarea personalităților criminale".*

Aspectele sociologice ale fenomenului criminal țin, în egală măsură, de conduita criminală, în acest sens Enrico Ferri identificând mai multe tipologii de criminali.

Mai întâi sunt *criminalii alienați*, dezechilibrați psihic care acționează sub influența unei boli mintale. Sunt incluși aici și nebunii moral, care afișează o aparentă integritate a raționamentului logic, dincolo de acea infirmitate morală care îi caracterizează, prezentând trăsăturile criminalilor-înnăscuți.

Urmează, apoi, *criminalii înnăscuți*, adică cu predispoziție la crimă, care se identifică, în mod esențial, prin aspecte psihologice, precum insensibilitate morală, impreviziune, vanitate, precocitate, incorigibilitate, dar care trec la comiterea actului infracțional numai ca reacție la condițiile de mediu teluric și social.

O altă categorie o reprezintă *criminalii din obișnuință,* care, fără să prezinte anomalii mintale evidente, fără să fie criminali înnăscuți, sunt recidiviști vechi, ancorați în criminalitatea cronică sub influența factorilor sociali. Există, printre ei, criminali de anvergură, veritabili profesioniști ai crimei, precum și inadaptați social, specializați în delicte mărunte, a căror slăbiciune morală și lipsă de voință sunt surprinzătoare. În opoziție cu aceștia se află *criminalii de ocazie,* care acționează în circumstanțe fortuite, ca urmare a unei insensibilități morale și a unei anumite lejerități.

În ultimă instanță, se situează *criminalii din pasiune,* care sunt sanguini, nervoși, sensibili. Conduși de o pasiune violentă: dragoste, mânie, gelozie, aceștia acționează în timpul zilei, fără premeditare, fără să reflecteze sau să se pregătească. Ei sunt emoționați în mod violent atât înainte, cât și în timpul și după comiterea crimei. Ei mărturisesc imediat, încearcă puternice remușcări, încearcă să se sinucidă, devin deținuți model. Evident că, în cadrul acestei tipologii schițate de Ferri, se pot „modela" și tipuri intermediare, întrucât trecerea de la o categorie la alta nu se poate face altfel decât gradual. Totodată, Ferri identifică categoria distinctă a *pseudocriminalilor* care comit delicte involuntare sau politice sau chiar de creație pur legală.

Așadar, nu putem decât să distingem între diferitele tipuri de criminali, având în vedere acele particularități de ordin general, în realitate neputând vorbi despre un ansamblu de semne care să permită diagnosticul tendințelor criminale, întrucât nu se cunoaște sediul și starea anatomică ale acestor perturbări morale, după cum sublinia Alexandre Lacassagne.

Jean Pinatel, autorul teoriei personalității criminale, în studiile sale privind etiologia și dinamica actului criminal, susține faptul că personalitatea criminală este un produs al vieții sociale. Potrivit acestuia, *„cu toții avem porniri criminale, dar majoritatea dintre noi ni le inhibăm"*. Cu alte cuvinte, cu toții ne aflăm la un moment dat în postura de a deveni infractori, doar că numai o parte procedează efectiv la săvârșirea actului în sine. Așadar, în concepția sa, trecerea la act reprezintă o reacție la stimulii externi, nefiind un dat al ființei umane. Practic, este vorba despre ușurința cu care se trece la act, ceea ce deosebește pe infractor de oamenii obișnuiți fiind atingerea așa-zis-ului prag delincvențial de care vorbește Pinatel.

Pinatel nu identifică, la nivel individual, trăsăturile personalității criminale, ci vorbește despre nucleul acesteia, constând în asocierea a patru coordonate care marchează momentul trecerii la act, și anume: *egocentrismul, agresivitatea, labilitatea și indiferența afectivă.* În acest sens, el demonstrează că vorbim de un produs al societății și caracterizează conduita criminală numai prin întrunirea tuturor acestor trăsături în cadrul aceluiași individ și prin reacție la anumiți stimuli externi.

2.2. Procesele psihologice ale infractorului

Problematica comiterii actului infracțional presupune un lung proces deliberativ, prin prisma stărilor intrinseci psihicului infractorului, fapt ce presupune o abordare a psihologiei acestuia încă din faza precedentă momentului luării hotărârii, până la cel al trecerii la act, inclusiv pe parcursul executării actului, cât și după consumarea acestuia.

Așadar, trecerea la comiterea actului infracțional reprezintă, în principiu, etapa finală a unui lung proces deliberativ care comprimă, deopotrivă, ansamblul de cauze și condiții, factori endogeni și exogeni ce dau contur personalității delincventului. Altfel spus, încolțirea ideii de a săvârși infracțiunea determină procesul deliberativ, în urma căruia se ia decizia de a comite infracțiunea.

Cunoașterea structurii psihice a infractorului este necesară întrucât numai astfel se poate determina eficiența măsurilor ce trebuie dispuse față de acesta[121]. Așadar, procesele psihologice ale delincventului sunt extrem de complexe, trebuind să avem în vedere următoarele faze:

- *Apariția motivelor sau a cauzelor* ce determină mobilul comportamentului infracțional; starea de necesitate în care se află delincventul interacționează în mod direct cu ansamblul conjunctural, fapt ce poate conduce implicit la luarea unei hotărâri în privința intenției ilicite.

- *Procesul psihic deliberativ* constând în prefigurarea mijloacelor și metodelor necesare atingerii scopului propus, precum și a tuturor condițiilor de loc și de timp, cu prevederea, pe cât posibil, a gradului de risc, dar și a finalității actiunilor ce urmează a fi întreprinse. În cadrul acestei faze, delincventul adoptă o atitudine de tatonare și de cântărire a instrumentelor cu care operează, dedicându-se întru-totul realizării actelor preparatorii. În urma procesului deliberativ, atitudinea delincventului poate culmina fie cu luarea hotărârii de a trece la act, fie cu desistarea sau amânarea acestuia[122].

- *Trecerea la actul infracțional* care presupune atitudinea făptuitorului în timpul comiterii faptei. Factorul timp, împrejurările de loc, mânuirea instrumentelor cu care operează, dar și neprevăzutul sunt de natură a pune presiune și a determina un amalgam de trăiri emoționale dintre cele mai diverse, făpuitorul trecând prin stări de teamă, nervozitate, neliniște, agitație, incertitudine etc. Sub impulsul acestor stări, delincventul este predispus greșelilor, lâsând la locul faptei indicii sau urme ce pot conduce la identifcarea sa ulterioară.

- *Post-factum, sustragerea de la răspunderea penală*, concretizată prin atitudinea delincventului de a părăsi locul faptei cât mai repede, de a rupe șirul întâmplărilor care l-ar putea deconspira și de a-și fabrica un alibi. Procesele psihologice ale infractorului planează asupra reconstituirii celor petrecute, făcând uz de toate mijloacele necesare pentru a nu fi identificat. Rareori el cade copleșit sub tumultul mustrărilor de conștiință. De cele mai multe, infractorul se întoarce la locul faptei, fie pentru a se asigura că totul a decurs așa cum și-a propus și a se bucura de „măiestria"operei sale, fie pentru a veghea asupra modului în care decurg investigațiile anchetatorilor, în ideea de a plăsmui probe și indicii de natură a-i deruta pe investigatori.

2.3. Cauzele, condițiile și împrejurările care au determinat, favorizat sau înlesnit comiterea infracțiunii

Cunoașterea și clarificarea cauzelor, condițiilor și împrejurărilor favorizante sau înlesnitoare comiterii infracțiunii îmbracă un maxim de încărcătură sub aspectul faptului că, în acest mod, se oferă organelor de urmărire penală posibilitatea realizării actului preventiv, prin identificarea și alegerea celor mai eficiente metode de combatere a unei

[121] T. Butoi, D. Voinea, V. Iftenie, Al. Butoi, C-tin Zărnescu, M. C. Prodan, I.T. Butoi, L.G. Nicolae, *op. cit.*, pp.63-66.
[122] *Ibidem*, p.65.

infracţiuni[123], astfel încât, pe viitor, în aceleaşi circumstanţe, fapta respectivă să nu se mai repete[124]. Această sarcină se impune, întrucât, de cele mai multe ori, concursul de împrejurări şi circumstanţe este determinant pentru conturarea mobilului actului infracţional care, pe fondul orientării antisociale a făptuitorului, conduce, implicit, la luarea rezoluţiei infracţionale[125]. Relativ la acest aspect, în practica de specialitate s-a exprimat ideea că motivul determinant dă semnificaţia morală şi juridică a fiecărui fapt uman[126].

Împrejurările în care pot fi săvârşite infracţiunile sunt extrem de variate, având încărcătură diferită, de la o situaţie la alta, şi prezintă importanţă în aprecierea gravităţii faptei şi a gradului de pericol social concret[127]. Prin urmare, cu ocazia investigării interesează toate împrejurările de loc şi de timp, precum şi situaţiile în care fapta a fost comisă în participaţie, simultană sau separată, fiind reţinute şi eventualele măsuri luate pentru a îngreuna descoperirea infracţiunilor.

În considerarea gradului de pericol social pe care orice infracţiune îl prezintă pentru valorile sociale cărora li se aduce atingere, în practică s-a constatat că aceste fapte pot avea numeroase cauze, atât de ordin general (care stau la baza infracţionalităţii în general), cât şi particular (specifice acestui gen de infracţiuni). În consecinţă, cunoscând factorii generatori sau favorabili producerii unei infracţiuni, rămâne în sarcina organelor judiciare ca, în colaborare cu alte instituţii juridice abilitate, să intervină în sensul stopării acestor fapte antisociale şi a efectelor negative la care dau urmare.

În vederea realizării acestui deziderat, se impune o cercetare destul de minuţioasă şi realistică a acelor factori de natură socială, dar şi psiho-socială care îl „conving" pe făptuitor la un comportament deviant. În primul rând, considerăm că ceea ce determină astfel de comportamente în societate este însăşi lipsa asigurării unei protecţii reale şi efective, pe fondul existenţei anumitor carenţe şi inconsecvenţe în materie de colaborare între măsurile de drept penal şi alte măsuri de natură să exercite implicaţii în toate domeniile vieţii sociale. Se remarcă, de asemenea, *o creştere fulminantă* a indicelui infracţionalităţii, pe fondul unei stări sociale de maximă tensiune, generată de perioada de criză înregistrată de România în ultimii ani.

Se poate observa o *ineficienţă a măsurilor* întreprinse de organele statale în asigurarea unei protecţii efective, poate şi ca urmare a numărului foarte mare de infracţiuni, dar şi o *diminuare a autorităţii* acestora, prin prisma faptului că în mintea cetăţenilor conceptele de „libertate" şi „democraţie" au ajuns să fie percepute într-un mod denaturat faţă de ceea ce ar trebui să însemne pentru noi toţi, putând fi vorba, aici, şi de o influenţă negativă pe care mass-media o exercită. Ca şi soluţie, în acest scop, suntem

---

[123] L. Cârjan, *Compendiu de criminalistică*, Ed. Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2005, p. 378.

[124] A. Iacob, H. Măndăşescu, S. Bălţatu, C. Ignat, *Metodologia investigării infracţionalităţii,* Ed. Sitech, Craiova, 2008, p. 63.

[125] T. Butoi, D. Voinea, V. Iftenie, Al. Butoi, C-tin Zărnescu, M. C. Prodan, I.T. Butoi, L.G. Nicolae, *op.cit.*, pp. 37 şi 64.

[126] E. Ferri, *Drept criminal. Principii de drept criminal*, vol. I, Tipografia şi Legătoria de cărţi „Închisoarea Văcăreşti", Bucureşti, 1929, p. 242.

[127] C. Bărbălău, *Criteriile de stabilire în concret a gradului de pericol social*, în „Dreptul" nr. 2/1998, p. 84.

de părere că trebuie descoperite şi cercetate cauzele de ordin individual, specifice fiecărei situaţii în parte.

Se impune, în acest sens, identificarea factorilor de risc maxim (alcoolul, drogurile, violenţa, atitudinile lascive, conflictul etc.) care converg la săvârşirea infracţiunii, precum şi intervenţia cât mai eficientă a organelor judiciare, încă din faza incipientă, pentru a împiedica producerea pericolului social pe care îl presupun, în genere, manifestările deviante.

În aceeaşi sferă de analiză, venim cu precizarea că cercetarea trebuie să aibă în vedere, în afara factorilor psihici generatori ai acestor comportamente deviante, şi o serie de factori sociali de mare risc. Prin urmare, consumul excesiv de alcool şi, mai nou, de droguri este, de cele mai multe ori, factorul care determină un comportament deviant, contrar celor mai elementare norme de convieţuire socială, caracterizat prin violenţă, agresiune, scăderea judecăţii şi iresponsabilitate[128]. De asemenea, amintim lipsa sau precaritatea educaţiei şi instruirii şcolare şi profesionale, precum şi influenţa negativă exercitată de familie, anturaj, societate, mass-media, inacţiunea factorilor responsabili sau ineficienţa măsurilor de prevenire.

Cauzele şi condiţiile care conduc, adesea, la acte şi manifestări de natură a înregistra pericol social şi a aduce atingere valorilor protejate de legea penală sunt dintre cele mai variate, de ordin biologic, psihologic, economic sau social, putând fi vorba despre[129]:

- *imaturitatea intelectuală sau afectivă*;
- *complexul de inferioritate sau frustrarea* – definită ca o stare de spirit psiho-morală care constă într-o nemulţumire majoră, în genere justificată, vis-a-vis de condiţia sa şi în raport de existenţa şi conduita agreată de societate, ducând astfel la comiterea de fapte antisociale[130];
- *afecţiuni psihice, paranoia*;
- *consumul excesiv de băuturi alcoolice* – care determină persoana în cauză la un comportament deviant, contrar normelor de convieţuire socială;
- *drogurile* – substanţe care, consumate în mod ilicit, pun în pericol viaţa persoanelor, prin impactul psiho-social pe care îl presupun, prezentând pericol major nu doar pentru cel în cauză, dar şi pentru societate în general[131];
- *mediul social nefavorabil* (cerc de prieteni, mediu familial, şcoală, serviciu etc.) sau nivelul redus de cultură;
- *conflictualitatea* – factor psiho-moral, de risc major, care poate determina o persoană la comiterea de fapte cu consecinţe grave.

---

[128] A. Iacob, H. Măndăşescu, S. Bălţatu, C. Ignat, *op.cit.*, p. 70.

[129] A. Iacob, H. Măndăşescu, S. Bălţatu, C. Ignat, *op.cit.*, p. 67; T. Butoi, D. Voinea, V. Iftenie, Al. Butoi, C-tin Zărnescu, M. C. Prodan, I.T. Butoi, L.G. Nicolae, *op.cit.*, pp. 90-98.

[130] A. Iacob, V. C-tin Drăghici, *Prevenirea criminalităţii,* Ed. Sitech, Craiova, 2008, p. 17.

[131] *Manualul poliţistului antidrog*, Ed. Ministerului de Interne, Bucureşti, 2002, pp. 15-37.

§3. Victima

Problematica infracționalității și căile de soluționare a acesteia sunt un subiect de largă dezbatere în contextul actual, fenomenul fiind unul extrem de complex prin gradul de periculozitate și consecințele nefaste pe care le implică.

Procesul de investigare căruia i se dă curs trebuie realizat, în mod imperios, prin deplasarea interesului către victima infracțiunii, cu trăirile și necesitățile sale specifice, surprinzând impactul psihologic pe care aceasta îl resimte de pe urma agresiunii la care este supusă.

În această direcție, rolul criminologiei este cel de a valorifica toate informațiile privind victimele infracțiunilor, în scopul determinării principalelor direcții de acțiune în sensul asigurării unei prevenții eficiente.

Este necesară, sub acest aspect, o analiză cât mai amănunțită, din punct de vedere psihologic, a comportamentului victimei[132].

3.1. Corelația victimă-agresiune-agresor

O disecare a procesului de victimizare presupune o abordare multilaterală a victimei, în strânsă corelație cu agresorul, dar și cu agresiunea la care este supusă de către acesta.

Cei mai mulți criminologi au afirmat că nu există victimizare fără cauze, trebuind să cercetăm, sub acest aspect, particularitățile agresorului și ale victimei, dar și circumstanțele victimogene, adică acele împrejurări în care o persoană ajunge în ipostaza de victimă.

În identificarea lanțului cauzal victimă-agresiune- agresor, cu prioritate este necesar să facem câteva precizări de ordin noțional.

În sens criminologic, prin *victimă* a unei infracțiuni se înțelege persoana care suferă, direct sau indirect, consecințele fizice, morale și materiale de pe urma săvârșirii unei infracțiuni[133]. În plan antitetic, se situează agresorul, înțelegând prin *agresor* acea persoană care săvârșește o agresiune, în sensul de comportare socialmente periculoasă. Deci *agresiunea* se constituie într-o atitudine asocială, constând într-un atac asupra persoanelor sau bunurilor, cu scopul de a produce leziuni, vătămări ori suprimarea vieții persoanei sau distrugerea, degradarea, aducerea în stare de neîntrebuințare a bunurilor[134].

Totodată, agresivitatea este considerată ca o componentă esențială normală a personalității, care poate fi canalizată, determinată sau abătută, până în momentul când

---

[132] T. Bogdan, I. Sântea, *Analiza psihologică a victimei*, Ed. Ministerului de Interne, București, 1983, pp. 41-45.
[133] T. Bogdan, *Comportamentul uman în procesul judiciar*, Ed. Ministerului de Interne, București, 1983, p. 93.
[134] G. Antoniu, C. Bulai, Gh. Chivulescu, *Dicționar juridic penal*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1967.

scapă controlului raţiunii şi apare atunci când individul este împiedicat să-şi satisfacă dorinţele, manifestându-se printr-un comportament violent şi distructiv [135].

Recurgerea la agresiune ţine de o serie de factori endogeni (psihici, intelectuali, afectivi), dar şi exogeni (mediul extern), trecerea la act fiind determinată de însăşi personalitatea criminală al cărei nucleu cuprinde, aşa cum arată teoria personalităţii criminale a lui J. Pinatel, patru concepte: egocentrismul, labilitatea, agresivitatea şi indiferenţa afectivă.

Aşadar, personalitatea infractorului influenţează comportamentul criminal, sub acest aspect fiind diferenţiate patru categorii de criminali[136]:

- *Criminali socializaţi* – devin criminali ca reacţie la un anumit context social, prin prisma tulburărilor emoţionale exacerbate care îi caracterizează;
- *Criminali neurotici* – sunt cei care, deşi conştientizează comportamentul lor ilicit, totuşi recurg în mod obişnuit la săvârşirea infracţiunilor, ca urmare a unor compulsiuni neurotice;
- *Criminali psihotici* – sunt cei cu probleme de personalitate, care comit crime ca urmare a unei percepţii eronate asupra societăţii şi indivizilor din jur;
- *Criminali sociopaţi* – se caracterizează prin egocentrism, fără a trăi sentimente de compasiune pentru ceilalţi, deci fără a avea reţineri în privinţa recrugerii la infracţiuni.

Totodată, E. Kretschmer a identificat, în funcţie de constituţia corporală, patru tipuri de indivizi cu predilecţie spre comiterea unor infracţiuni specifice[137]:

- *tipul picnic*, specific indivizilor scunzi şi corpolenţi, prietenoşi şi sociabili;
- *tipul astenic*, specific indivizilor înalţi şi slabi, fiind introvertiţi şi nesociabili;
- *tipul atletic*, specific indivizilor cu o musculatură puternică, predispus la infracţiuni care implică o anumită forţă fizică;
- *tipul displastic*, specific indivizilor foarte slabi, cu retard mintal şi cu deficienţe fizice sau sexuale, predispuşi în special la infracţiuni sexuale.

Aşadar, trecerea la act este favorizată mai mult sau mai puţin de situaţia premisă creată, dar imboldul în acest sens este dat de gradul de intensitate al orientării antisociale a personalităţii infractorului[138].

Nu numai personalitatea infractorului, dar în aceeaşi măsură personalitatea şi conduita victimei formează obiect al cercetării criminologice. Nu trebuie anihilat rolul pe care îl poate juca victima în determinarea comportamentului deviant, înregistrându-se astfel un procent din vină şi în ceea ce o priveşte. Mai mult decât atât, pe parcursul desfăşurării conflictului, cei doi pioni ai cuplului penal pot oricând să-şi schimbe rolurile din victimă în infractor, rolul iniţial având relevanţă sub aspectul reţinerii

---

[135] I. Negoescu, A. Orăşteanu, *De la violenţă la crimă un singur pas (From violence to crime, one step only)*, în „Investigarea criminalistică a infracţiunilor comise cu violenţă", Asociaţia criminaliştilor din România, Bucureşti, 2009, pp. 165-169.

[136] L. Yablonsky, *Criminology. Crime and criminality*, în T. Butoi ş.a., *op. cit.*, pp. 87-88.

[137] E. Kretschmer, *Physique and Character*, în T. Butoi ş.a., *op. cit*, pp. 85-86.

[138] Gh. Gladchi, *Victimologie criminologocă: probleme teoretice, metodologice şi aplicative (Teză de doctorat)*, Chişinău, 2005, p. 117.

circumstanțelor atenuante sau agravante, iar cel final pentru stabilirea din punct de vedere penal a persoanei infractorului și a victimei[139].

O delimitare clară a rolurilor celor doi actori ai cuplului penal nu poate fi realizată, însă J. Sheley (1979) a reușit să evidențieze foarte clar rolul pe care îl poate juca victima în săvârșirea infracțiunii, prin realizarea următoarei tipologii:

- infractor activ – victimă pasivă;
- infractor activ – victimă semiactivă;
- infractor activ – victimă activă;
- infractor semiactiv – victimă activă;
- infractor pasiv – victimă activă.

De asemenea, o interesantă clasificare a victimelor a fost realizată de criminologul S. Schafer astfel[140]:

- victime fără relații anterioare cu criminalul, fapta fiind imputabilă doar agresorului;
- victime provocatoare, fie că faptul provocator a fost conștientizat sau nu;
- victime care inițiază declanșarea acțiunii și participă la actul agresional;
- victime slabe sub aspect biologic, caracterizate prin neputința de a se împotrivi;
- victime slabe sub aspect social, ca urmare a apartenenței acestora la o anumită minoritate etnică sau religie;
- victime politice.

Așadar, de cele mai multe ori, caracteristicile unui individ sunt cele care îl transpun în planul criminogen de victimă a infracțiunii, în literatura de specialitate fiind enumerați, în acest sens, următorii factori generatori[141]:

- Starea de adulter;
- Deprinderile negative ale victimei, consumul de băuturi alcoolice sau de substanțe stupefiante;
- Egocentrismul, egoismul și orgoliul;
- Lipsa de sociabilitate, tendința de izolare;
- Emotivitatea și impulsivitatea;
- Sexul și vârsta;
- Situația financiară și nivelul de trai;
- Nivelul intelectual, gradul de cultură și educație;
- Starea de sănătate psihică a victimei.

Planul infracțional este unul extrem de complex, situațiile de fapt concrete fiind determinante în săvârșirea unui delict. Situația concretă existentă îi poate oferi făptuitorului condițiile cele mai favorabile săvârșirii unei infracțiuni, acesta profitând de ocazia întâlnită. Tot astfel, urmărind săvârșirea unei infracțiuni, făptuitorul poate aștepta apariția momentului prielnic pentru săvârșirea faptei sau chiar îl poate crea. Nu se poate face o abordare exclusivă a condițiilor obiective ale situației de fapt, întrucât lipsa condițiilor subiective ar înlătura caracterul infracțional al faptei. Prin urmare, cele

[139] M. A. Hotca, *Protecția vctimelor. Elemente de victimologie*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, pp. 84-85.
[140] S. Schafer, *Victimology. The Victime and His Criminal*, Reston, Va. : Reston Pub. Co., 1977, p. 77.
[141] T. Butoi ș.a., *op.cit.*, pp. 91-92; A. Iacob, H. Mândășescu, S. Bălțatu, C. Ignat, *op.cit.*, p. 45.

mai importante aspecte subiective rezidă în finalitatea faptei (obiectivul actului de conduită), finalitate care ține de cauza psihică a actului de conduită (mobilul, motivația)[142].

Mobilul este factorul psihic afectiv, întotdeauna irațional și, de regulă, inconștient, care împinge subiectul să acționeze[143]. El nu trebuie ignorat, așadar, din analiza personalității infractorului[144].

3.2. Determinarea relației între făptuitor și victima infracțiunii

Importanța realizării unei corelații între victimă și infractor se desprinde din faptul că, de cele mai multe ori, procesul de victimizare ține de existența unor relații determinante (relații de familie, de concubinaj, de anturaj, de mediu cultural sau profesional etc.)

În cele mai multe cazuri, comiterea de infracțiuni are loc pe fondul existenței unei anumite relații între făptuitor și victima sa, fără a se putea vorbi, întotdeauna, de o provocare din partea victimei, atâta timp cât acesta nu reacționează într-un mod nepermis, lezând o sferă mult mai largă de valori sociale[145]. Constatarea existenței unei anume provocări din partea victimei are încărcătură în ceea ce privește incriminarea activității infracționale a făptuitorului, o atare provocare putând îmbrăca forme multiple de manifestare: violențe, insulte, calomnii, amenințări etc., practic orice manifestări de natură a produce în psihicul infractorului o rezonanță deosebită, care să-l determine pe acesta să reacționeze în consecință.

În privința stabilirii *legăturii de cauzalitate* existente între fapta ilicită și faptele anterioare, săvârșite de către victima infracțiunii, se impune o analiză atentă asupra legăturilor anterioare dintre cei doi subiecți ai infracțiunii. În practica organelor judiciare s-a arătat că, de cele mai multe ori, punctul de plecare în descoperirea făptuitorilor se află în *descifrarea relației victimă – autor - context*[146]. Se va stabili, așadar, dacă activitatea ilicită este rezultatul acțiunilor de provocare, exercitate de victimă asupra făptuitorului, sau dacă este vorba despre existența unei stări conflictuale anterioare particulare, independente de atitudinea victimei în momentul comiterii infracțiunii.

Având în vedere împrejurările în care o persoană devine victimă a unei infracțiuni, respectiv existența unor relații anterioare între făptuitor și victimă, relațiile ce au stat la baza desfășurării activității ilicite, motivele care au determinat victima să vină în contact cu infractorul ori existența unei eventuale provocări din partea acesteia, organele de urmărire penală vor stabili, de la caz la caz, în funcție de toate elementele particulare ale

---

[142] M. A. Hotca, *op.cit.*, pp. 90-91.

[143] V. Cioclei, *Mobilul în conduita criminală*, Ed. All Beck, București, 1999, p. 295.

[144] M. Ancel, *La defence sociale nouvelle – une mouvement de politique criminelle humaniste*, Cujas, Paris, 1981, p. 209.

[145] Așa cum am mai arătat, deși se constată existența unei provocări din partea victimei, dacă făptuitorul reacționează într-un mod nepermis, lezând o sferă mult mai largă de valori sociale, atunci nu se mai poate reține circumstanța atenuantă a provocării.

[146] T. Butoi ș.a., *op.cit.*, p. 115.

cazului în sine, condiţiile concrete care au favorizat săvârşirea infracţiunii, natura acesteia, precum şi alţi factori care influenţează răspunderea penală.

În anumite situaţii criminogene, este extrem de relevantă analiza reacţiei victimei la comportamentul infracţional, care poate determina fie o reducere a victimizării, fie o creştere a acesteia, în funcţie de posibilitatea concretă a victimei de a opune o ripostă eficientă[147].

3.2.1. Relaţiile de familie

Familia *a fost* şi *rămâne* în continuare elementul de bază al oricărei societăţi umane, orice dezagregare a vieţii de familie atrăgând, după sine, dezagregarea vieţii sociale[148]. Cu toţii trebuie să conştientizăm valoarea supremă a familiei în orice societate, pe acest considerent violenţa domestică fiind ridicată la rangul de problemă de interes public. Mediul familial ar trebui să fie de natură să ofere un cadru protectiv şi echilibrat pentru fiecare individ, să ofere dragostea şi afecţiunea necesare desfăşurării unor relaţii sănătoase şi armonioase între membrii săi. Nu de puţine ori apar cauze, de regulă de ordin social, de natură să distrugă acest echilibru, cauzând dizarmonii, tensiuni şi conflicte. Studiul acestui fenomen presupune o analiză multifactorială aprofundată[149], fapt pentru care trebuie acordată o atenţie sporită în ce priveşte identificarea situaţiilor specifice şi determinarea cauzelor şi factorilor generatori, în vederea asigurării unor mijloace de protecţie eficiente.

În literatura de specialitate[150] au fost identificaţi o serie de factori de natură a perturba armonia vieţii de familie, generând conflictualitate:

- violenţa fizică şi verbală;
- lipsa de afectivitate;
- problemele social-economice,
- stresul familial;
- gelozia şi neîncrederea;
- dezinteresul faţă de familie;
- denigrarea sau dezaprecierea unui membru de familie.

Cele mai multe familii se confruntă cu violenţe. Violenţa în familie reprezintă o problemă socială extrem de gravă, calificată ca o formă a comportamentului deviant, intrând în acest concept *orice acţiune fizică sau verbală săvârşită, cu intenţie, de către un membru de familie împotriva altui membru al aceleiaşi familii, care provoacă o suferinţă fizică, psihică, sexuală sau un prejudiciu material*[151].

Violenţa intrafamilială a fost percepută ca un *fenomen recurent*, considerându-se că luarea de măsuri eficiente de prevenire a infracţiunilor poate preîntâmpina incidente

---

[147] M. A. Hotca, *op.cit.*, pp. 88-89.

[148] Al. Boroi, *Infracţiuni contra unor relaţii de convieţuire socială*, Ed. ALL Beck, Bucureşti, 1998, p. 18.

[149] G. Văduva, *Analiza şi prevenirea violenţelor în familie*, Ed. Ministerului de Interne, Bucureşti, 2002, p. 13.

[150] T. Butoi ş.a., *op.cit.*, p. 95.

[151] Art. 2 alin. 1 din *Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea şi combaterea violenţei în familie,* publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 367 din 29 mai 2003.

viitoare[152]. Impactul social al acesteia este extins nu numai la victime, ci şi la persoanele care sunt martore sau au cunoştinţă de situaţii de violenţă în familie[153].

În Noul Cod penal, legiuitorul are în vedere înscrierea violenţei în familie în articolul 199, în cadrul *infracţiunilor săvârşite asupra unui membru de familie*, fapt pentru care salutăm această soluţie legislativă. În ceea ce priveşte legile speciale, cea mai importantă măsură în domeniul luptei împotriva violenţei domestice o reprezintă Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea şi combaterea violenţei în familie[154], în baza căreia a fost înfiinţată Agenţia Naţională pentru Protecţia Familiei, cu atribuţii în elaborarea unei strategii naţionale în domeniul violenţei în familie. În aceeaşi măsură, în materie de apărare a drepturilor copiilor, trebuie să facem menţiune şi despre prevederile Legii 272/2004 care reglementează cadrul legal privind protecţia şi promovarea drepturilor copilului[155].

În opinia noastră, considerăm că există o serie de carenţe în sistemul de prevenţie din România, marcat, cu atât mai mult, şi de lipsa de încredere în autorităţi şi în aplicarea legii, ca urmare a numeroaselor cazuri în care organele de poliţie rămân impasibile în faţa sesizărilor de către victime a diferitelor forme de abuzuri domestice[156]. Totodată, disfuncţionalitatea sistemului din România, în această sferă, rezidă şi în faptul că statul şi organele sale manifestă o reticenţă cu privire la intervenţia într-un domeniu considerat încă privat[157].

În analiza situaţiilor cu rol victimogen, deşi familia violentă este cea care înregistrează cea mai mare pondere în planul relaţiilor de familie, menţionăm, în acelaşi timp, familia imorală şi familia dezorganizată. Membrii familiei imorale sau depravate sunt lipsiţi de cele mai elementare norme de bună conduită, manifestând de regulă un comportament victimogen prin comiterea de infracţiuni precum: incestul, violul, prostituţia, proxenetismul, traficul de persoane etc. În privinţa familiei dezorganizate, membrii acesteia manifestă un comportament deviant, ca urmare a absenţei factorului autoritar menit să întreţină liniştea şi armonia în cadrul familiei.

Aşadar, familiile cu mulţi copii, ca şi cele instabile, incomplete sau dezorganizate (determinate de decesul unuia dintre părinţi, separarea sau divorţul, uniunile consensuale, situaţia mamei singure sau cazul tatălui care nu recunoaşte copilul), familiile cu relaţii intra-familiale deficitare (alcoolism, violenţe, abuzuri) sau, eventual,

---

[152] I. M. Ropotică, *Violenţa intrafamilială*, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2007, p. 135.

[153] C. Nicoară, *Protocolul privind cooperarea în domeniul prevenirii şi combaterii violenţei în familie*, în „Drepturile minorilor şi ale victimelor violenţei în familie" nr. 2/2007, p. 29.

[154] Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 367 din 29 mai 2003.

[155] Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 557 din 23 iulie 2004. Art. 28 alin. 1 prevede dreptul" copilului la respectarea personalităţii şi individualităţii sale precum şi dreptul de a nu fi supus pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare şi degradante, iar alin 2. stabileşte că măsurile de disciplinare a copilului nu pot fi stabilite decât în accord cu demnitatea copilului, nefiind premise sub niciun motiv pedepsele fizice sau cele care se află în legătură cu dezvoltarea fizică, psihică sau care afectează starea emoţională a copilului. Totodată, potrivit art. 85 alin 1 *„copilul are dreptul de a fi protejat împotriva oricăror forme de violenţă, abuz, rele tratamente sau neglijenţă".*

[156] C. Aleca, *Elemente metodologice de investigare a unor infracţiuni care aduc atingere relaţiilor privind convieţuirea socială* (teză de doctorat, nepublicată), Bucureşti, 2010, p. 43.

[157] C. Nicoară, *op.cit.*, p. 29.

familiile cu părinţi sau copii bolnavi reprezintă cele mai multe cazuri predispuse la comportamente deviante[158].

3.2.2. Relaţiile sociale şi culturale

În planul realizării unei imagini panoramice a realităţii sociale în care trăim, suntem de părere că sărăcia extremă, condiţiile de locuire precare, lipsa oricărei surse de venit şi a oricărui sprijin constituie factori favorizanţi. Aşadar, anumite situaţii, precum pierderea locului de muncă, pot determina izolarea victimei şi pierderea echilibrului psihic[159], conjunctură „favorabilă", spunem noi, pentru comiterea de infracţiuni.

Totodată, diferenţele de cultură între indivizi (de religie, de origine sau organizare socială) pot constitui factor de risc victimogen, de aici decurgând o serie de comportamente deviante.

§4. Consecinţele victimizării – prevenţie şi tratament

4.1. Consideraţii preliminare

Fenomenul victimizării este unul extrem de complex prin faptul că priveşte etapele parcurse de victima unei infracţiuni din momentul în care se prefigurează săvârşirea infracţiunii şi până la data la care se produc consecinţele infracţiunii[160]. În funcţie de tipul infracţiunii şi de obiectul material al acesteia, consecinţele se pot răsfrânge şi dincolo de partea vătămată, la grupul de apartenenţă şi la societate în sine.

Orice acţiune victimală, în funcţie de gravitatea pe care o presupune, poate produce asupra individului, dar şi asupra anturajului său consecinţe de natură fizică sau morală (psihică), dar, în aceeaşi măsură, şi consecinţe de ordin material (patrimonial) sau social.

Consecinţele victimizării pot fi de natură complexă, identificând în acest sens:

- Consecinţe de natură financiară sau materială;
- Consecinţe de natură fizică/biologică;
- Consecinţe de natură socială;
- Consecinţe de natură psihologică sau morală.

Ultima categorie de consecinţe este, după părerea noastră, una de impact. Afirmăm acest lucru întrucât, de cele mai multe ori, prin actul de agresiune, consecinţele produse nu înregistrează o natură unitară, ci una multiplă, în principiu orice act victimal soldându-se, deopotrivă, şi cu efecte psihologice, prin importanţa valorilor sociale lezate.

---

[158] C. Aleca, *op.cit.*, p.172.

[159] T. Butoi ş.a., *op.cit.*, pp. 99-100; I. Molnar, *Protecţia victimei prin justiţia penală*, în Analele Academiei de Poliţie "Alexandru Ioan Cuza", anul 2, 1994, p. 38.

[160] M. A. Hotca, *op.cit.*, p. 12.

4.2. Consecințe de natură materială (patrimonială) sau financiară

Pe fondul sărăciei și a dificultăților economice resimțite, rata infracționalității a crescut, în special a celor de natură patrimonială, cauzând prejudicii materiale în patrimoniul victimei.

Prin *prejudiciu material* înțelegem o pagubă sau o daună produsă în patrimoniul persoanei vătămate[161]. Așadar, persoana vătămată suferă o pierdere patrimonială cauzată de bunul de care a fost lipsită, ceea ce dă naștere implicit la o răspundere civilă delictuală în sarcina autorului prejudiciului sau a celui în culpă.

Totodată, se impune a face precizarea faptului că, în principiu, infracțiunile săvârșite, indiferent de natura lor, pot produce și o serie de consecințe financiare. În atare condiții, victima poate suferi o pierdere financiară, putându-se afla în situația de a fi privată, în totalitate sau în parte, de veniturile profesionale pe care în mod normal le-ar fi realizat sau se poate afla în situația de a efectua cheltuieli în vederea recuperării sănătății sale fizice sau psihice.

Sunt de la sine înțelese consecințele pe care infracțiunile le produc nu numai victimelor directe, dar și a celor aflați în relație de dependență financiară cu acestea.

4.3. Consecințe de ordin fizico-biologic

Acest tip de consecințe constituie cele mai grave repercusiuni pe care le poate produce o agresiune asupra individului. Ele pot fi de natură diferită, de la cele mai ușoare la cele mai grave, cu caracter temporar sau cu caracter permanent. Așadar, nu putem realiza o enumerare cu caracter limitativ, însă, în acest sens, putem exemplifica următoarele efecte traumatice :

- Producerea unor leziuni corporale;
- Producerea unor deficiențe morfo-funcționale (infirmitate, invaliditate sau disfuncționalitate organică);
- Producerea unor tulburări de manifestare (de limbaj sau comportament).

Consecințele fizico-biologice implică o atingere adusă integrității corporale sau sănătății unei persoane, cele mai multe constând în vătămări corporale de natură să genereze pierderea unui simț sau organ ori încetarea funcționării acestuia, o infirmitate fizică sau psihică permanentă, sluțire, avort, punerea în primejdie a vieții persoanei, dar în aceeași măsură și o serie de leziuni traumatice de intensitate diferită, în funcție de pragul de suportare a durerii de către fiecare individ în parte.

Nu în ultimă instanță, precizăm că astfel de consecințe le poate suporta nu numai victima directă a infracțiunii, existând și victime colaterale, și anume persoanele apropiate acesteia (de regulă membrii familiei), care pot suferi anumite traumatisme psihice ca urmare a impactului emoțional resimțit.

---

[161] *Ibidem*, p. 98.

4.4. Consecințe de ordin moral sau psihologic

O importanță deosebită o reprezintă consecințele morale pe care le resimt victimele infracțiunilor, dar și cei apropiați lor, prin prisma impactului puternic produs, de multe ori chiar iremediabil. Compensarea materială, oricât de substanțială ar fi, este incomparabilă cu traumele trăite de victime, indiferent că sunt victime directe sau indirecte.

Prejudiciul moral poate fi produs atât prin traumatisme fizice, cât și psihice, evidențiate de noi, anterior, în sfera consecințelor de ordin fizico-biologic. Gravitatea prejudiciului moral diferă în funcție de traumatismul suferit, victima aflându-se în situația de a se izola și de a-și pierde echilibrul psihic[162].

Există, însă și situații în care prejudiciile morale se produc independent de producerea unei suferințe fizice, astfel de prejudicii fiind produse ca urmare a unor atingeri aduse demnității sau prestigiului unei persoane. Totodată, dincolo de orice suferință fizică existentă, vorbim de prejudiciu moral și în situația suferințelor resimțite de cei apropiați victimei unei infracțiuni (cea mai intensă fiind cauzată de însăși pierderea persoanei dragi).

În categoria efectelor psihologice, suferite de victimele infracțiunilor, acestea se situează în planul afectiv, volitiv sau intelectiv[163]. Așadar, consecințele psihologice se transpun în tulburări de natură diversă, precum: tulburări de ordin afectiv (depresie, anxietate etc.), volitiv (complexe, frustrări etc.), tulburări ale percepției (iluzii, halucinații), ale memoriei (amnezie) sau ale gândirii (obsesie, delir, paranoia)[164].

4.5. Consecințe de ordin social

Sub aspect social, ca urmare a traumatismelor fizice sau psihice resimțite de victimă, aceasta se poate „trezi" în postura de a-și schimba poziția socială deținută. Dobândirea unei infirmități fizice sau psihice, pierderea unui simț sau organ ori încetarea funcționării sale, producerea de leziuni traumatice și suferirea de traumatisme pot determina o serie de urmări sociale; putem reține, aici, situația în care persoana respectivă se află în situația de a-și pierde locul de muncă, ca urmare a imposibilității desfășurării în continuare a activității profesionale. Ca urmare, victima își pierde echilibrul psihic, resimte nesiguranță, frustrare, lipsă de protecție și tinde ,astfel, spre izolare.

Pe de altă parte, conscințele resimțite de victimă se răsfrâng, fără doar și poate asupra membrilor familiei cu care victima se află în relație de dependență. Pierderea rolului social deținut de victimă poate antrena o serie de consecințe deosebit de grave, aceștia aflându-se în postura de a trăi o adevărată dramă.

---

[162] T. Butoi ș.a., *op.cit.*, pp. 99-100; I. Molnar, *op.cit.*, p. 38.
[163] T. Butoi ș.a., *op.cit.*, p. 101.
[164] A se vedea în acest sens M. A. Hotca, *op.cit.*, pp. 105-106.

Nu în ultimă instanță, consecințele resimțite de victimă și, în același timp, de cei aflați în relație cu aceasta, antrenează, deopotrivă, reacții solidare la nivel de grup social sau la nivel de colectivitate în ceea ce privește fenomenul de victimizare[165]. Aceștia resimt nesiguranță și lipsă de protecție, capătă neîncredere în măsurile întreprinse de către organele statului, acționând de cele mai multe ori vindicativ, în sensul creșterii ratei infracționalității, pe principiul „dreptatea ne-o facem singuri".

§5. Profilaxia victimală

Cunoașterea împrejurărilor, factorilor și condițiilor în care se săvârșește infracțiunea, analiza gradului de vulnerabilitate victimală și înregistrarea consecințelor produse, în ansamblu reținerea tuturor aspectelor ce țin de victimă și de infractor, toate aceste conotații victimologice înregistrează o importanță extrem de relevantă, prin prisma identificării măsurilor de prevenire și tratament și a aplicabilității eficiente a acestora în practică.

În acest sens, trebuie avute în vedere următoarele direcții de acțiune:

- Educarea cetățenilor în sensul prevenirii victimizării;
- Preîntâmpinarea situațiilor victimogene;
- Susținere financiară pentru victimele infracțiunilor;
- Asigurarea de protecție și securitate victimelor infracțiunilor.

Strategia de prevenire și combatere a victimizării trebuie privită sub două aspecte :

- O prevenție generală;
- O prevenție specială.

În ceea ce privește *prevenția generală*, sub acest aspect se impune asigurarea unui nivel de educație pentru cetățeni, în special pentru acea parte a populației victimizate sau cu potențial victimal ridicat, pentru delincvenți sau pentru cei predispuși la delincvență. Prevenția generală are în vedere preîntâmpinarea, pe cât posibil, a circumstanțelor victimogene, prevenție care nu se poate realiza fără o implicare serioasă a tuturor partenerilor sociali în această strategie (mass-media, instituțiile de învățământ, biserica etc.).

Cetățenii trebuie să cunoască legile și ordinea de drept, normele de morală și conviețuire socială, trebuie să-și cunoască drepturile și îndatoririle față de semenii lor și față de stat, să știe să și le exercite, dar și să și le asume în mod corespunzător.

Prevenția specială privește identificarea și educarea persoanelor cu potențial victimal ridicat, dar și resocializarea și reintegrarea socială a persoanelor victimizate. În acest sens, trebuie analizate cauzele și condițiile care au dus la victimizarea acestor persoane, în vederea asigurării că ele nu vor mai cădea din nou victime.

În privința măsurilor protecție, resocializare și reintegrare socială, trebuie să precizăm că Legea 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor asigură un cadru eficient în acest sens, cuprinzând aspecte referitoare la:

[165] T. Butoi ș.a., *op.cit.*, p. 107; G. LeBon, *op.cit.*, p. 335.

informarea, consilierea psihologică a victimelor, asistența juridică gratuită și compensația financiară acordată de către stat victimelor unor infracțiuni.

Evident, Legea 211/2004 este cea mai importantă inițiativă legislativă din acest punct de vedere, în funcție de tipul de victimizare existând o serie de legi speciale care instituie organisme cu atribuții specifice, dar și măsuri proprii de prevenție și tratament[166].

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

[166] Legea 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie republicată în Monitorul Oficial nr. 365/2012, Legea 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane publicată în Monitorul Oficial nr. 783/2001, Legea 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri publicată în Monitorul Oficial nr. 362/2000.

CAPITOLUL V

EVOLUȚIA STUDIILOR ASUPRA CRIMINALITĂȚII

§1. Aspecte introductive

Trecerea în revistă a evoluţiei Criminologiei, fie ea şi sumară, din momentul conturării sale ca disciplină de sine stătătoare, prezintă o reală utilitate pentru descifrarea modului în care s-au structurat curentele ştiinţifice de bază privitoare la studiul fenomenului criminalităţii.

Înaintea prezentării fondatorilor Criminologiei, considerăm că nu este lipsită de interes o prezentare a momentelor de referinţă care au anticipat apariţia primelor studii destinate cunoaşterii comportamentului deviant aflat sub incidenţa legii penale.

În esenţă, deşi întâlnite încă din perioada antică, tezele cu privire la criminalitate se structurează ca atare în secolul al XVII-lea[167].

1.1. Primele teorii fiziognomiste

Începuturile studiului sistematic al naturii umane se situează în momentul apariţiei lucrării „Novum Organonum", în 1620, aparţinând lui Francis Bacon De Verulam. Gândirea sa teoretică este preluată, în anumite privinţe, de alţi cercetători, ataşaţi concepţiilor-comparatiste, dintre care amintim pe Jerome Cardan, pe numele său adevărat Gerolamo Cardano, şi pe Jean Baptiste della Porta, ale căror lucrări au rămas de referinţă în ceea ce priveşte tezele de fiziognomie.

Astfel, Cardano este convins că soarta şi caracterul unui om pot fi citite din forma, liniile şi semnele frunţii umane[168], susţinând în acelaşi timp că poate distinge, după riduri, pe hoţi, asasini sau prostituate. Cardano atrage atenţia, în autobiografia sa, asupra eventualelor erori, arătându-şi totodată şi neputinţa: *„(fiziognomia) este o artă care se realizează în timp şi extrem de dificil, necesită o memorie excepţională şi o promptitudine a percepţiei, cu care sunt insuficient înzestrat (...). Am descifrat în ea anumite adevăruri nu foarte clare, dar îmi este foarte greu să precizez dacă este vorba despre adevăruri sau doar de erori, deoarece numărul foarte mare de oameni şi de*

[167] L. Negrier-Dormont, *op. cit.*, p. 38 şi urm.
[168] R. Davies, *Ce ne dezvăluie faţa* (traducere), Ed. Polimark, Bucureşti, 1997, p. 23.

impresii, precum şi nesfârşitele lor mutaţii te pot împinge cu uşurinţă în capcanele erorii"[169].

În secolul al XVII-lea, pe baza unor metode inductive, Jean Baptiste della Porta emite teoria potrivit căreia între anumite trăsături sau elemente faciale şi trăsăturile morale există unele legături. Aşadar, din studiile sale realizate pe cadavre, acesta a constatat că urechile mici, sprâncenele stufoase, nasul mic şi buzele groase sunt trăsături fizionomice care pot fi asociate cu comportamentul criminal. În lucrarea sa *„De humana physiognoma"* (1586), G.B. della Porta asocia chipurile oamenilor cu cele ale animalelor, atribuindu-le, în mai mică sau mai mare măsură, aceleaşi temperamente.

Concepţiile fiziognomiste au fost dezvoltate, în secolul următor, de elveţianul Johann Kaspar Lavater şi austriacul Franz Joseph Gall. Acesta din urmă, s-a axat în principal pe trăsăturile craniului, realizând un studiu comparativ între forma şi mărimea craniului şi trăsăturile psihice. El a identificat anumite zone particulare ale craniului, dezvoltate sau mai puţin dezvoltate, care reflectă dezvoltarea creierului subiacent, determinând caracterul şi moralitatea persoanei[170]. Dincolo des această concepţie teoretică clar exprimată, susţinută în general de către frenologi, aceştia au susţinut, în acelaşi timp, că prin anumite exerciţii psihice există posibiltatea ca un criminal înnăscut să se poată stabiliza. Astfel, Gall a inventat şi fundamentat domeniul **„Frenologiei"**, ca parte a fiziognomiei.

Studiile comparative între morfologia umană şi comportamentul criminal vor fi însoţite de alte cercetări, dar de pe poziţii diferite.

1.2. Teoriile evoluţioniste

Teoriile evoluţioniste au apărut cu mult înainte de Jean- Baptiste de Lemarck şi Charles Darwin. Lemark poate fi considerat precursorul teoriei transformărilor lente ce au loc în mediul înconjurător, fiind adeptul teoriei eredităţii caracterelor dobândite, potrivit căreia caracterele dobândite de organism ca urmare a variaţiilor de mediu se moştenesc. Altfel spus, trăsăturile dobândite ca urmare a eforturilor de adaptare la mediu ajung să se transmită urmaşilor, dându-se naştere, în timp, la specii diferite. Printre ideile transformiste ale lui Lemarck notăm faptul că prin interacţiunea cu mediul înconjurător se produc noi caractere, iar caracterele astfel dobândite în urma adaptării la mediu ajung să se fixeze ereditar. Lemarck afirmă faptul că fiinţele vii se află în transformare continuă, prin variaţii lente, sub influenţa factorilor fizici din mediul înconjurător[171]. Totuşi, teoria sa a fost criticată, neputând fi demonstrată, însă a avut o mare influenţă asupra studiilor ulterioare.

Darwin nu a agreat ideile precursorului său, însă a ţinut cont de criticile formulate, căutând să-şi argumenteze ideile înainte de a elabora propriile teorii. Susţinător al tezei selecţiei naturale, în cunoscuta sa lucrare intitulată *„Originea speciilor pe calea selecţiei*

---

[169] R. Davies, *op. cit.*, p. 25.
[170] R. Davies, *op. cit*, p. 32.
[171] C. Darwin, *Originea speciilor (traducere)*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1957, p.5.

naturale" (1859), Darwin susținea că originea și evoluția speciilor de animale și de plante are loc ca urmare a interacțiunii dintre mai mulți factori precum: variabilitatea, suprapopulația, ereditatea, lupta pentru existență, și – cel mai important – selecția naturală. Astfel, indivizii, deși produși ai aceleiași specii, nu evoluează la fel, ci evoluția lor depinde de adaptarea la un anumit mediu, presiunea mediului fiind cea care determină selecția naturală.

Inspirate de studiile și teoriile lui Lamarck, care conjuga instinctul de supraviețuire cu capacitatea de adaptare (a se vedea „transformismul"), inclusiv la un anumit grup social, dar și de cercetările lui Charles Darwin, susținătorul selecției naturale – ca principala cauză a adaptării și evoluției, teoriile evoluționiste adâncesc cercetarea unor posibile legături între comportamentul uman și caracteristicile morfofuncționale.

Atât Auguste Comte, fondator al pozitivismului și, totodată, cel care va introduce termenul de *Sociologie*, cât și Herbert Spencer, susținător al evoluționismului, prin studiile lor privitoare la principiile de natură biologică, psihologică și sociologică, analizează actul uman într-o complexitate mult apropiată de concepțiile moderne. Astfel, pentru Comte, sociologia reprezintă o știință măreață, care include toate celelalte științe și le interrelaționează într-un tot unitar, concepția sa fiind urmată de Spencer, în ceea ce privește unificarea adevărurilor științifice. Susținând faptul că legile naturii se aplică, fără excepție, la fel de mult la materia organică, cât și la cea anorganică, inclusiv în cazul minții umane, precum și la restul creației, perspectiva evoluționistă a lui Spencer s-a transpus în faptul că toate structurile din univers suportă o transformare de la forme simple, omogene și nediferențiate, la forme complexe, eterogene și diferențiate. Este vorba de o lege a universului aplicabilă, în aceeași măsură, organismelor biologice, cât și maselor sociale și minții omului. El încearcă să aplice teoria evoluției biologice în sociologie, susținând faptul că, așa cum cele mai simple forme de viață evoluează în forme mai dezvoltate, tot astfel și mintea omului evoluează de la răspunsurile simple din mintea primatelor la procesul de gandire din mintea omului. Inițiază, în acest sens, un studiu al fenomenelor sociale, considerând că acestea sunt supuse legilor naturii.

În același timp, el expune criza societății marcată de trecerea de la o societate bazată pe credință, la o societate bazată pe știință și analizează societatea din dublă perspectivă, atât statică, cât și dinamică. Pe de o parte, analizează condițiile generale de existență și recunoaște că inegalitățile sociale, precum și existența claselor sociale reprezintă fenomene sociale naturale. Pe de altă parte, vizează progresul social, respectiv progresul civilizației, acesta fiind reprezentat de lupta permanentă ce se dă între animalitatea și umanitatea din noi[172].

În perspectiva sociologiei acelor timpuri, atât Comte cât și Spencer consideră că studiul fenomenului delictual trebuie raportat în esență la doi factori:

a) Factorul intrinsec, respectiv omul ca ființă individuală, cu tot ce are el mai caracteristic, morfologic sau biologic, dar și psihologic. Deci este vorba de ceea ce considerăm astăzi *terenul* și *personalitatea*.

---

[172] Șt. Costea, *Istoria generală a sociologiei*, ed. a II-a, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2004, pp. 105-111.

b) Factorul extrinsec, dat de mediul social în care se formează şi evoluează omul, acesta modelându-i şi determinându-i comportamentul, atitudinea, reacţiile.

1.3. Teoriile psihologice

Primele teorii psihologice şi psihiatrice, într-o accepţiune quasi-modernă, îşi fac apariţia începând cu secolul al XVII-lea, în special în lumea medicală, având ca destinaţie explicarea comportamentului ori actului infracţional.

Dintre numeroşii specialişti preocupaţi de găsirea unei explicaţii ştiinţifice a comportamentului delictual, amintim pe englezul Thomas Abercombry, acesta fiind printre primii care au emis teoria că o *„nebunie morală"* este proprie omului inteligent, dar suferind de o anume anomalie a principiilor morale. El a definit conceptul de „nebunie morală" ca fiind o monomanie instinctivă constând într-o afecţiune a popriei voinţe, fără slăbirea inteligenţei[173].

Psihiatrii de origine franceză Philippe Pinel, Georges Cabanis şi Jean Étienne Dominique Esquirol adoptă o poziţie mai radicală, susţinând că delincventul este un bolnav mintal, un alienat, şi trebuie tratat ca atare. În concepţia lor, criminalul trebuie tratat precum un bolnav, ceea ce presupune, implicit, posibilitatea unui tratament.

Astfel, se ajunge ca, în 1876, Paul Broca, simpatizant al teoriei selecţiei naturale a lui Darwin, să înfiinţeze la Paris „Asociaţia pentru studiul ştiinţelor antropologice" (School of Anthropology in Paris), fiind preocupat de dezvoltarea antropologiei fizice. În cercetările sale, Broca şi-a centrat atenţia asupra studiului creierului primatelor, fiind interesat, în acelaşi timp, de legătura dintre trăsăturile anatomice ale creierului şi capacitatea mentală, precum inteligenţa. Astfel, Broca susţine faptul că înţelegerea mecanismului funcţionării activităţii cerebrale contribuie la înţelegerea abilităţilor mentale, inclusiv a capacităţii de gândire şi a creativităţii umane.

Tot în acelaşi an, 1876, apare şi cea mai elocventă lucrare a lui Lombroso intitulată *„Omul delincvent"* („L'uomo delinquente"). În studiile sale, Lombroso distinge criminalii de non-criminali prin prisma numeroaselor anomalii de natură fizică[174]. În concepţia sa, crima este o trăsătură caracteristică naturii umane, deci criminalitatea este moştenită. Prin urmare, Lombroso susţine teoria criminalului născut, aşa cum îl numea Enrico Ferri, acesta putând fi identificat prin anumite anomalii de natură fizică.

Este momentul în care, după cum sublinia Lygia Negrier-Dormont, *omul (Anthropos)* devine subiect şi obiect al studiilor medicale pluridisciplinare.

§2. Fondatorii Criminologiei

Autorii de specialitate sunt unanimi în a aprecia că fondatorii Criminologiei sunt italienii Lombroso, Ferri şi Garofalo, ei fiind totodată iniţiatorii Şcolii pozitiviste italiene.

---

[173] R. Cario, *Jeunes délinquants. A la recherche de la socialisation perdue,* Ed.L'Harmattan, Coll. Sciences criminelles, 2-ième éd. 1999, p. 158.

[174] C. Lombroso, *L'homme criminel,* Felix Alcan Ed., Paris, 1887, p. 248.

2.1. Cesare Lombroso (1835-1909)

Primul dintre cei trei mari oameni de ştiinţă, consideraţi drept părinţi ai Criminologiei, a fost medicul militar italian, evreu de origine, Cesare Lombroso, specialist în psihiatrie şi antropologie.

Lucrarea sa fundamentală, bine cunoscută, intitulată *„L'uomo delinquente"* („Omul criminal"), publicată în 1876, a reprezentat naşterea unei noi discipline, *„Antropologia criminală"*, denumită astfel de autorul ei datorită specificului cercetărilor întreprinse. În fond, lucrarea a marcat momentul naşterii Criminologiei, în actuala sa accepţiune ştiinţifică[175].

Fondator al antropologiei criminale, Lombroso susţine, în studiile sale, ideea potrivit căreia cauzele criminalităţii sunt de origine biologică şi psihiarică, iar criminalul are o structură bio-psihică anormală, fiind considerat un alienat.

Primele concluzii referitoare la faptul că omul delincvent este un tip inferior sau în regresie faţă de omul normal, savantul italian le-a desprins în urma studierii craniilor a aproape 400 de criminali (mai exact 383), la care a remarcat o fosă occipitală anormal dezvoltată[176]. Lombroso nu se dezice să afirme faptul că există anumite excepţii, în sensul că aşa cum există criminali cu capacitate craniană semnificativă, cu conformaţii craniene admirabile, există şi delincvenţi, de genul pungaşilor sau al conducătorilor de bande, care prezintă fizionomii perfect normale.

Continuându-şi studiile, Lombroso elaborează teoria potrivit căreia adevăratele cauze sau cauzele profunde ale infracţiunilor sunt consecinţa factorilor individuali, biologici şi mintali ai individului. Teoria aceasta avea să o verifice pe baza unor măsurători antropometrice, examene biologice şi psihiatrice comparative, efectuate pe un lot de cca. 5900 condamnaţi şi tot atâtea persoane fără antecedente penale.

Convins, în acelaşi timp, de existenţa unui anumit tip de criminal, individualizat prin semne particulare sau malformaţii morfofuncţionale, Lombroso face un fel de portret vorbit al diverselor tipuri de delincvenţi.

De exemplu, ucigaşul are craniul mic şi teşit, maxilar lung şi pometii proeminenţi, ochii sticloşi şi reci, nas acvilin sau coroiat, precum la păsările de pradă, urechile lungi, părul creţ, bogat şi închis la culoare, dinţii canini destul de dezvoltaţi, în semn de ameninţare, iar buzele sunt subţiri.

Hoţul are mâinile şi figura foarte mobile, ochii mici, mereu în mişcare, neliniştiţi, pleoapele subţiri şi coborâte, fruntea îngustă, barba şi, în general, pilozitatea reduse.

Tipul delincvenţilor cu înclinaţii spre infracţiuni de natură sexuală se caracterizează prin fizionomie delicată, urechi lungi, ochi oblici şi foarte apropiaţi, capul îngust, nasul plat, buzele şi pleoapele mari.

În ceea ce priveşte pe falsificatori şi pe escroci, dintre cei studiaţi de către Lombroso, aceştia se disting printr-o bonomie particulară a feţei, de tip clerical, în

---

[175] L. Negrier-Dormont, *op. cit.*, p. 48.

[176] Studiu realizat în partea a doua a binecunoscutei sale lucrări, C. Lombroso, *L'homme criminel*, Felix Alcan Ed., Paris, 1887, pp.122-157.

același tip caracterizată și printr-o anume tristețe de natură să inspire încredere victimelor. Ca particularități ale fizionomiei, la aceștia s-au distins ochii foarte mici, fața palidă, nasul coroiat, de cele mai multe ori o pierdere precoce a părului și fața de femeie în vârstă

În fine, ca urmare a realizării unei analize a particularităților fizionomice ale criminalilor, Lombroso observă că, în general, majoritatea criminalilor au urechile ieșite în exterior, pilozitate abundentă, bărbia mică, sinusurile frontale și maxilare enorme, bărbia pătrată și pomeții proeminenți, mișcări gesticulare frecvente, pe scurt, un tip asemănător rasei mongoloide sau negre[177].

Convins de diferența naturală dintre individul criminal și omul normal, Lombroso afirma că *delincventul ar fi determinat morfologic și psihologic să încalce legea.*

În demersul său științific, Lombroso inițiază totodată o incursiune în studiul sensibilității afective a criminalului, afirmând faptul că aceasta este la fel de ridicată ca și cea de natură fizică, fără îndoială, una fiind efectul celeilalte. Iată că, arată Lombroso, trebuie făcută distincție între criminali și oamenii normali, astfel că un om împins la crimă de circumstanțe neprevăzute nu poate să nu simtă groază ca urmare a scenelor petrecute, în timp ce criminalul, din contră, persistă în avea acel comportament.

Unei asemenea teorii, de tip determinist, i-au fost aduse critici încă de la conturarea ei, din chiar acel moment considerându-se că este fals să susții categoric existența unui tip de criminal degenerat care, pus într-o situație căreia nu-i va putea rezista, va săvârși sigur actul penal[178].

De altfel, însuși Lombroso, după 1900, își va reformula teoria, nuanțând-o în sensul conturării mai multor tipuri de criminali (din obicei și de ocazie, pasionali, alcoolici, bolnavi mintal ș.a.).

2.2. Enrico Ferri (1856 - 1929)

Enrico Ferri este considerat unul dintre fondatorii criminologiei moderne, fondator al Școlii italiene de criminologie, alături de Cesare Lombroso și Raffaele Garofalo.

Sociolog și profesor renumit de Drept penal, italianul Enrico Ferri va merge pe linia determinismului lui Lombroso. Fără a se limita, însă, la latura psihologică a minții criminalilor, recunoscută ca având un rol important la dezvoltarea instinctului criminal în individ, Ferri extinde cauzele delincvenței, prin raportare la factorii economici și sociali. El inițiază traseul multifactorialismului, prin raportare la factori sociali certi, dar fără a neglija factorii antropologici și cosmotelurici ai crimei[179].

Astfel, în lucrarea sa de referință *„Sociologia criminală"*, apărută în 1884, Ferri afirmă că omul comite delicte nu prin exprimarea liberă a voinței, ci prin tirania fatală a organismului său și a mediului exterior. Așa se explică de ce, potrivit unor legi ale saturației și suprasaturației, în situații sociale care ies din normalitate (război, revoluții,

[177] C. Lombroso, *op. cit.*, p. 180.
[178] L. Negrier-Dormont, *op. cit.*, p. 48.
[179] R. Cario, *op.cit.*, p. 156.

calamităţi naturale ş.a.), rata criminalităţii cunoaşte o creştere accentuată, iar pe măsura dispariţiei acestor situaţii se revine la normal.

În studiul său, Ferri îşi conturează propria teorie prin definirea psihologiei criminale, pe care o percepe ca fiind o rezistenţă efectivă la tendinţele şi ispitele criminale, dincolo de impulsivitatea neechilibrată care caracterizează copiii şi sălbaticii.

Referitor la tipurile de criminali, Ferri a identificat o serie de trăsături definitorii, distingând 5 categorii de criminali: criminalii alienaţi, criminalii născuţi, criminalii din obicei, criminalii din pasiune şi criminalii de ocazie.

În concepţia lui Ferri, categoria *criminalilor alienaţi* cuprinde toate categoriile intermediare, de la nebunie totală până la raţiune, inclusiv pe cei care suferă de nebunie ereditară, precum epilepticii, susţinând, în acelaşi timp, faptul că a putut constata că toate crimele ciudate şi inexplicabile comise au fost întodeauna acompaniate de simptome ale epilepsiei psihice sau latente.

Criminalii născuţi, pe care îi mai numeşte şi instinctivi, sunt cei care relevă cel mai des caracteristicile organice şi psihologice, alcătuind împreună cu criminalii din obicei cea mai mare parte a infractorilor. Aceştia sunt consideraţi a-şi datora conduita liberului arbitru şi, mai presus, lipsei de educaţie, decât constituţiei lor psiho-fizice originare.

Criminalii din obicei, respectiv recidiviştii, sunt influenţaţi de mediul lor social, respectiv de tentaţiile cotidiene, de condiţiile de vârstă, de sex, de sărăcie, de influenţele mediului moral, de circumstanţele personale. Este vorba de indivizii care, neavând sau neavând atât de accentuate caracterele antropologice, ca în cazul criminalilor înnăscuti, comit primul lor delict, în special în tinereţe sau chiar în copilărie, ca urmare a slăbiciunii morale şi sub impulsul circumstanţelor. În acest sens, Ferri susţine faptul că, în afară de caracterele lor organice şi psihologice, înnăscute şi dobândite, există, chiar dacă din puncte de vedere diferite, două simptome bio-sociologice comune criminalilor înnăscuţi şi criminalilor din obişnuinţă, şi anume: precocitatea şi recidiva.

Spre deosebire de criminalii din obicei, care sunt influenţaţi de mediul lor social, şi recidivişti, aşa cum am arătat, *criminalii de ocazie* sunt cei care cedează, din cauza slăbiciunii lor, în faţa unor împrejurări exterioare. Altfel spus, fără a avea o tendinţă înnăscută şi activă spre delicte, aceştia cad pradă mai ales tentaţiilor şi condiţiilor personale sau de mediu fizic şi social, şi nu cad sau nu ajung să cadă din nou în ispită, în condiţiile în care aceste tentaţii ar dispărea. În concepţia lui Ferri, cauzele care îi determină să comită crime sunt de natură antropologică, întrucât, fără predispoziţii individuale, acţiunea stimulilor externi este insuficientă. În acest sens, Ferri exemplifică prin faptul că, în situaţii de foamete sau iarnă grea, unii dintre cei afectaţi nu recurg, totuşi, la furturi, preferând o mizerie onestă, decât una injustă, în timp ce alţii recurg la cerşetorie, comit crime, simple furturi ori, din contră, furturi prin violenţă.

Criminalii din pasiune sunt indivizii cu o conduită anterioară onestă, cu temperament sangvinic de o sensibilitate exagerată, care nu se întâlneşte în cazul criminalilor înnăscuţi sau din obişnuinţă. Ferri observă la aceştia faptul că deseori au un comportament nevrotic sau epileptic, crima putând fi un simplu efect deghizat. Crimele sunt comise de cele mai multe ori în tinereţe, femeile fiind cele care recurg cel mai des la astfel de comportamente, împinse fiind de sentimente precum furia, dragostea sau

onoarea rănită. Indivizii care recurg la astfel de gesturi sunt foarte afectaţi atât înainte, cât şi în timpul şi după comiterea actului, modul de operare al acestora fiind unul deschis şi chiar cu mijloace prost alese. Cu toate acestea, Ferri recunoaşte că pot exista şi criminali pasionali care premeditează crima şi o execută într-un mod organizat, fie ca urmare a unui temperament rece şi mai puţin impulsiv, fie prin prisma faptului că deţin un simţ al realităţii, conştientizând amploarea consecinţelor.

§ Pe planul *politicii penale*, deşi a susţinut necesitatea pedepsei cu moartea, în sensul că ar fi indispensabilă pentru asanarea socială, Ferri va propune înlocuirea noţiunii de responsabilitate penală cu aceea de responsabilitate socială, pusă în legătură cu pericolul social pe care-l reprezintă infractorul. Ferri afirmă că responsabilitatea socială este singura care există pentru toate categoriile de criminali, inclusiv pentru cei alienaţi, având în vedere faptul că aceştia nu pot fi responsabili din punct de vedere psihic. De aici şi necesitatea înlocuirii pedepselor cu măsuri de siguranţă sau măsuri educative, susţinând, inclusiv, măsura deportării atunci când este vorba despre cei care sunt irecuperabili.

E. Ferri este practic primul care a avansat ideea examenului medical al individului criminal şi totodată ideea studiului mediului social din care a provenit.

2.3. Raffaele Garofalo (1851-1934)

Raffaele Garofalo este cel de-al treilea fondator al Criminologiei și care, de altfel, a introdus termenul de Criminologie, în anul 1890, prin publicarea lucrării sale de referință „Criminologia".

Garofalo susţine că punctul de plecare în definirea crimei se află în sociologie, considerând-o *delict natural*, fiind vorba despre o acţiune dăunătoare care, în acelaşi timp răneşte anumite sentimente, ce reprezintă aşa-zisul simţ moral de agregare umană[180].

Eminent magistrat italian şi elev al lui Lombroso, va îmbrăţişa teza deterministă a lui Lombroso, supunând studiului diverse categorii de infracţiuni prevăzute de legea penală, pe care le clasifică în infracţiuni determinate de însăşi natura faptei şi infracţiuni prevăzute de legiuitor în funcţie de interesele grupului dominant. Primele sunt fapte condamnate de majoritatea oamenilor, de genul omorului, furtului, celelalte sunt fapte calificate infracţiuni de către stat, din considerente politice, economice sau sociale, cum ar fi, de exemplu, frauda fiscală.

Garofalo a respins doctrina liberului arbitru, realizând în emerita sa lucrare *„Criminologia"* un studiu al criminalului din perspectiva naturaliştilor, analizându-l atât din punct de vedere al anomaliilor anatomice, cât şi psihologice[181].

În concepţia sa, un criminal poate fi, totuşi, şi un om normal, care se află într-un moment de rătăcire şi care, mai apoi, poate regreta. În acelaşi timp, afirmă acesta, nici

[180] R. Garofalo, *La criminologie*, 2-ième éd. entièrement refondue, Ancienne Librairie Germer Baillière et Cie., Félix Alcan Éd., Paris, 1890, p. 26.
[181] *Ibidem*, p. 70.

nu se poate proba faptul că imoralitatea faptelor comise reflectă natura criminalului, dar nici faptul că acesta nu ar fi capabil de a avea aceleași sentimente pe care el însuși le-a violat.

Garofalo susține ideea de anomalie psihică, fiind vorba de o anomalie patologică sau de o nebunie morală (*moral insanity*). În acest sens, el pune problema distincției între diferitele stări patologice (imbecilitate, nebunie, isterie, epilepsie) asociate cu instinctele criminale, și anume dacă acestea sunt congenitale sau dobândite. Totodată, explică sensul anomaliei exclusiv morale, care se caracterizează prin perversitate și lipsa celor mai elementare instincte morale și care nu este o infirmitate[182]. În ceea ce privește nebunia morală, aceasta este identică cu alienația mintală și implică ideea de infirmitate.

În studiile sale, Garofalo identifică două categorii de criminali: criminalii instinctivi și criminalii fortuiți[183]: primii se caracterizează prin absența simțului moral și prin existența din plin a instinctelor egoiste; ceilalți printr-o slăbiciune organică și totodată o imposibilitate de a rezista provocărilor exterioare. Totuși, atât criminalii instinctivi, cât și cei fortuiți se caracterizează printr-o lipsă de aversiune față de delict.

Practic, în urma corelațiilor între diferitele forme de perversitate și anumite semne fizice exterioare, Garofalo susține concepția despre criminal ca fiind o rasă degenerată din punct de vedere fizic și moral[184].

Fiind unul dintre principalii autori ai Codului penal italian, Garofalo va susține că nu conjunctura sau ocazia îl face pe individ hoț, ci aceasta este doar o situație de natură a arăta că acesta este hoț: *„nu ocazia face hoțul, ea ne relevă că este hoț"*.

2.4. Esența școlii pozitiviste italiene

Cei trei întemeietori ai Criminologiei, Cesare Lombroso, Enrico Ferri și Raffaele Garofalo, sunt considerați, totodată, și fondatorii *Școlii pozitiviste italiene*, prin nesecatul izvor de explicații în legătură cu etiologia fenomenului criminal, studiind atât crima cât și criminalul, prin prisma teoriilor de natură biologică, psihologică sau socială.

Doctrina pozitivistă italiană a fost nu numai continuată, dar și criticată de diversele curente criminologice ulterioare Astfel, nu este realist să se susțină un determinism absolut în săvârșirea infracțiunii, iar o negare a capacității de autodeterminare a individului duce la o privare a individului infractor de drepturile și libertățile pe care i le garantează sistemele penale de tip clasic[185].

Dincolo de criticile mai mult sau mai puțin întemeiate, aduse pozitivismului, trebuie admis că ideile sale de bază au constituit adevărați pioni în cercetările contemporane.

În concepția școlii pozitiviste, crima este privită ca fenomen natural și social, iar criminalul ca ființă anormală. Prin urmare, nu se poate vorbi de o răspundere morală a

---

[182] *Ibidem*, p. 71.
[183] *Ibidem*, p. 106.
[184] *Ibidem*, p.71.
[185] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 37.

criminalului, ci, eventual, de una socială sau legală[186]. Gradul de periculozitate a infractorului este determinant, sub aspectul măsurilor de apărare socială, procedându-se fie la măsuri de eliminare a acestuia din societate, fie la măsuri de tratament adecvate, dacă este cazul.

Aşadar, ideea de bază cuprinsă în tezele Şcolii pozitiviste italiene este aceea că *omul criminal determinat biologic şi psihic este socialmente periculos.* Iată câteva teze aparţinând pozitiviştilor italieni:

- Studierea *reacţiei sociale împotriva criminalităţii*, acest lucru fiind destinat apărării intereselor generale ale societăţii;
- Studierea *fenomenului antisocial* şi raportarea sa la criterii conturate şi obiectivate prin această investigaţie;
- Înlocuirea tezei liberului arbitru prin *consacrarea determinismului biologic, psihologic şi social*, ca generator de factor criminogen căruia criminalul nu-i poate rezista;
- Studierea concomitentă a *factorilor endogeni (interni)*, care îl determină pe individ să devină infractor şi a factorilor *exogeni (exteriori)*, care îl orientează spre o conduită criminală, fără ca acesta să poată reacţiona;
- Înlocuirea noţiunii de „crimă" ca entitate juridică, cu aceea de „crimă" în calitate de *fapt natural şi social*, care trebuie asociat cu personalitatea concretă a individului;
- Apărarea societăţii prin măsuri de siguranţă, altele decât sancţiunile penale, fără nicio trimitere la „vinovăţie".
- Stabilirea de *măsuri de siguranţă* care să aibă ca finalitate: prevenirea recidivelor, reeducarea şi reinserţia socială a condamnaţilor.

Şcolii pozitiviste italiene i se datorează introducerea în dreptul pozitiv a următoarelor măsuri de apărare socială, precum: liberarea condiţionată, suspendarea aplicării pedepsei, educarea supravegheată a delincvenţilor minori, internarea pe durată nedeterminată a celor consideraţi periculoşi (infractorii din obicei sau multirecidivişti, delincvenţii alienaţi sau irecuperabili etc.), în raport cu starea periculoasă a făptuitorului.

§3. Principalele şcoli privind criminalitatea până la începutul secolului XX

Concomitent cu studiile întreprinse de „cei trei exponenţi" sau în continuarea dezvoltării studiilor fenomenului criminalităţii, alţi cercetători au urmat căi proprii de cercetare, unele opunându-se tezelor pozitiviste italiene.

De pildă, în 1913, englezul Charles Goring publică rezultatele studiilor sale, întreprinse asupra cca. 3000 de subiecţi – prizonieri condamnaţi pentru infracţiuni similare, în lucrarea *„The English Convict"*, în care, pe baza unor metode statistice matematice, neagă rolul determinant al factorilor biologici, considerând ca prepon-

[186] V. Dongoroz, *Drept penal*, Ed. Societăţii Tempus, 2000 (reeditarea ediţiei din 1939) în Fl. Teişanu, *Măsurile de siguranţă. Concept. Importanţă*, în „Revista de Drept penal", nr. 4/2012, p. 111.

derent factorul de mediu social. Criminalitatea nu este o stare morbidă înrudită cu boli fizice și care poate fi diagnosticată și stabilită prin simplă observație. Totodată, ca și indivizi, infractorii nu dețin caracteristici fizice sau mentale pe care ceilalți oameni nu le posedă; diferența este una care ține de gradul de posesie. Concluzia nu constă în a afla dacă criminalul este născut sau devenit sau dacă este o victimă a eredității sau a mediului. Este, de fapt, o chestiune de a afla în ce măsură anumite trăsături care țin de constituție sau de mediu sunt de natură a determina individul în comiterea crimei[187].

Astfel că, deși studiile realizate de Goring contrazic opiniile lui Lombroso, el acceptă faptul că indivizii criminali dețin o anumită infirmitate mintală.

Pe aceeași linie se înscriu și alte școli devenite de renume, precum *Școala franco-belgiană a mediului social* și *Uniunea Internațională de Drept penal*

3.1. Școala franco-belgiană a mediului social

Principalii promotori ai acestui curent, apărut aproximativ în aceeași perioadă cu curentul antropologic sunt, nu neapărat într-o ordine cronologică, următorii: Adolphe Quetelet, Gabriel Tarde, Emile Durkheim și A. Laccassagne.

3.1.1. Adolphe Quetelet (1796-1874)

Profesorul belgian A. Quetelet a fost primul om de știință care a întreprins, de o manieră sistematică, numeroase studii statistice asupra comportamentului uman și, în general, asupra omului, identificând astfel diferențele existente între indivizi, grupuri, rase etc.

A studiat astronomia și matematica în Franța și a pledat pentru posibilitatea de a aplica anumite tehnici specifice pentru a măsura caracteristicile umane. Totodată, a fost unul dintre cei care au inițiat tehnica Antropometriei în stabilirea facultăților psihice ale individului, tehnică preluată și de Alphonse Bertillon pentru identificarea recidiviștilor.

Dintre cauzele criminalității, el consideră ca preponderent factorul social, datorită influenței în formarea și evoluția unui individ. Iată că, în 1835, Quetelet a publicat lucrarea *„Tratat despre om și dezvoltarea facultăților sale"*, una dintre cele mai grozave lucrări ale secolului al XIX-lea, în care realizează o descriere a noii sale științe. Scopul lucrării sale este de a studia, prin prisma efectelor produse, cauzele care influențează dezvoltarea individului, fie ele naturale, fie provenite ca urmare a intervenției omului și, în același timp, de a încerca o măsurare a gradului de influență și a modului în care acestea se modifică reciproc, realizând astfel o rată a criminalității.

În studiul său, Quetelet prezintă, într-un mod detaliat, aspecte privind dezvoltarea calităților fizice ale omului, dezvoltarea greutății, staturii, forței și puterii, precum și dezvoltarea calităților morale și intelectuale ale acestuia, începând cu însuși faptul nașterii sale și până la moartea sa.

[187] Ch. Goring, *The English convict; a statistical study*, London: H.M.S., 1913, p. 7.

Quetelet a fost cel care a creat conceptul de „om mediu" sau „om obişnuit", „om de rând", identificându-l prin expunerea caracteristicilor medii ale tuturor indivizilor. El este convins de faptul că, printr-o comparare a caracteristicilor fizice ale indivizilor şi cele ale „omului mediu", se oferă oamenilor de ştiinţă posibilitatea de a reliefa mecanismele ce determină caracteristicile normale şi anormale ale acestora. Unele elemente pot fi constatate printr-o apreciere directă, precum greutatea şi statura unui individ, exprimată prin cifre ce reprezintă simple valori matematice şi prin care, prin comparaţie cu cele ale unei alte persoane, se ajunge să se determine valori medii referitoare la statura şi greutatea unui om obişnuit aparţinând unei anumite naţii. Astfe, englezul are dimensiuni de statură şi greutate mai mari decât cele ale francezului sau italianului.

Totodată, în lucrările lui Quetelet se află şi primele cercetări realizate de acesta cu privire la indicele de masă corporală care clasifică greutatea oamenilor ca normală sau anormală. Există pe de altă parte şi elemente care nu pot fi observate printr-o apreciere directă, şi anume puterea sau forţa unui individ, care poate fi determinată numai prin plasarea indivizilor în circumstanţe similare[188]. Sub acest aspect, Quetelet punctează faptul că există o constanţă în ceea ce priveşte comiterea crimelor. În susţinerea acestei idei, el explică faptul că, în anumite circumstanţe şi sub influenţa aceloraşi factori, se pot observa repetarea aceloraşi efecte, reproducerea aceloraşi crime şi a aceloraşi condamnări[189].

Nimic nu ar fi mai interesant, arată Quetelet în acest sens, decât studiul dezvoltării morale şi intelectuale a individului, ca apoi să se poată urmări, în paralel, dezvoltarea organelor care par cât mai direct conectate cu acţiunile acestuia, pentru a estima în ce măsură instrumentul respectiv se află în concordanţă cu efectele produse; însă, pentru aceasta, adaugă acesta, ştiinţa nu este într-atât de avansată[190].

Totodată, printre tezele proprii formulate de Quetelet, referitoare la criminalitate, mai cunoscută este *legea termică a criminalităţii*, conform căreia, de exemplu, omuciderile sunt mai frecvente în sudul Europei, mai ales în sezonul cald, spre deosebire de furturi, mai numeroase în nord, în special în anotimpul friguros.

Împreună cu Quetelet, adepţii şcolii franco-belgiene au studiat rolul *legii saturaţiei mediului*, care se traduce prin aceea că mediul degajă constant criminalitate, proporţional cu manifestarea altor fenomene sociale şi numai în caz de dezechilibrare sunt aplicabile legile suprasaturaţiei.

3.1.2. Gabriel Tarde (1843-1904)

Criminolog şi sociolog francez, cunoscutul savant Gabriel Tarde nu agrează legea termică a criminalităţii, însă preferă acesteia legea contrastelor între gradele de urbanizare a localităţilor, considerând, în lucrarea sa *„Criminalitatea comparată"*, că

---

[188] M.A. Quetelet, *A treatise on man and the development of his faculties*, Edinburgh: Published by William and Robert Chambers, 1842, pp. 10-11.
[189] *Ibidem*, p. VII.
[190] *Ibidem*, p.VI.

mediul înconjurător este factorul criminogen de fond, strada fiind locul dezvoltării tipului criminal şi al asocierii în activităţi infracţionale. Deşi nu exclude caracterele de ordin anatomic, fiziologic, patologic şi psihologic care îşi pun amprenta asupra omului criminal, Tarde atacă teoriile cauzalităţii biologice ale lui Lombroso, precum şi şcoala pozitivistă italiană. Astfel, el susţine faptul că moralitatea unui popor este strâns legată de moravurile şi obiceiurile sale, aşa cum şi cea a unui individ este legată de obiceiurile lui[191]. În acest sens, el exemplifică situaţiile de criză ale popoarelor, de-a lungul timpului, care au marcat, deopotrivă, perioadele lor tulburi.

Totodată, Tarde a supus atenţiei procesele sociale prin care anumite forme de comportament şi moduri de gândire şi de simţire sunt transferate de la grup la grup şi de la persoană la persoană[192]. Aşadar, în concepţia acestuia, o cauză importantă a criminalităţii o reprezintă imitaţia şi sugestia, oamenii reproducându-se unii pe ceilalţi prin astfel de procedee. Prin urmare, atunci când un individ, în mod inconştient sau involuntar, exprimă opinia altora sau permite ca o acţiune a altora să îi fie sugerată, el imită acea ideea sau acea acţiune[193]. În concepţia lui Tarde, toate asemănările prezente într-o societate sunt rezultatul repetiţiei.

Potrivit legilor imitaţiei, actele cele mai importante sunt executate sub imperiul exemplului. Iar ceea ce trebuie înţeles este faptul că fiinţa socială este, în esenţa sa, imitativă, iar imitaţia joacă un rol în cadrul societăţii, întocmai ca şi ereditatea[194]. Cu toate acestea, alături de imitaţie, nu trebuie exclusă nici opţiunea individuală spre un comportament infracţional, care atrage răspunderea penală.

Cu privire la politica penală, el a adoptat o atitudine fermă, considerând că în faţa unei fiinţe imorale din naştere, societatea trebuie să adopte soluţii riguroase, cum ar fi excomunicarea socială. În opinia lui, ideal ar fi să se procedeze la o individualizare psihologică a pedepselor.

3.1.3. Emile Durkheim (1858-1917)

Reputatul sociolog E. Durkheim a pornit de la ideea, de altfel reală, că nu există societate fără crimă, ajungând la câteva concluzii de o evidentă utilitate ştiinţifică, după care s-au ghidat mulţi cercetători. În concepţia sa, societatea este, prin natura ei, o realitate *sui-generis,* distinctă de realităţile individuale, iar orice fapt social are drept cauză un alt fapt social, şi niciodată un fapt al psihologiei individuale[195]. Practic, el a susţinut ideea existenţei crimei în orice societate, indiferent de tipul acesteia, fiind vorba de un fenomen de sociologie normală. În acest sens, studiile privitoare la anormalitatea

---

[191] G. Tarde, *La criminalité comparée (mars 1890)*, édition électronique, 8iéme éd., Paris : Librairie Félix Alcan, 1924, p. 55.

[192] A se vedea în acest sens G. Williams, *Gabriel Tarde and the Imitation of Deviance*, studiu disponibil în format online pe:
http://www.criminology.fsu.edu/crimtheory/tarde.htm.

[193] G. Tarde, *The laws of imitation*, Henry Holt and Company, New York, 1903, p. Xiii.

[194] *Ibidem*, p. 11.

[195] Şt. Costea, *op.cit.*, p. 137.

socială a fenomenului criminal au evidențiat influența pe care economia, mediul social, dar și relațiile inter-individuale o exercită asupra criminalității[196].

Durkheim susține, într-una dintre lucrările sale de referință, intitulată *„Despre divizunea muncii sociale"* (De la division du travail social), faptul că societatea este cea care produce regulile morale. Pe măsură ce societatea progresează, indivizii acesteia încep să se diferențieze tot mai mult unii de ceilalți, conștiința comună sau colectivă, ce însumează întreaga viață psihologică a unei societăți și este sortită unei solidarități mecanice din partea indivizilor, fiind înlocuită de conștiințe individuale, disparate[197]. Ideea pe care Durkheim o evidențiază este faptul că singura forță morală superioară individului este însăși forța morală colectivă, fiind astfel subliniată importanța acesteia în orice societate.

În esență, el susține că între fenomenele sociale există legături de cauzalitate, similare legăturilor cauzale din fizică. De aici și concluzia că moralitatea este proporțională cu solidaritatea de grup, iar dezvoltarea indvidului se face în direcția integrării lui sociale. Producerea unei rupturi în această solidaritatea morală a indivizilor duce la pierderea sensului „comunității", a apartenenței individului la un set de valori și norme comune, accentul fiind pus, în principal, pe egoism și individualism; de aici și starea de anomie, ca urmare a izolării indivizilor unii de ceilalți, în afirmarea unei conduite egoiste spre realizarea interesului individual[198]. În concepția lui Durkheim, anomia este privită ca stare patologică, în sensul că ea vizează o stare anormală față de ceea ce ar trebui să fie.

Totuși, faptele interesând ordinea morală sunt, în fond, fapte sociale, iar criminalitatea se manifestă ca un fenomen natural ce se circumscrie condițiilor mediului social; prin urmare, și anomia este o stare normală în raport cu perioadele evolutive, de tranziție a unei societăți, însă indivizii nu ar trebui să uite că ei sunt dependenți unii de ceilalți, iar scopul este unul colectiv, nu unul individual.

Sub acest aspect, trebuie ilustrat rolul reacției sociale destinate sancționării penale a delincventului, care este un act aproape mecanic, prin care se urmărește menținerea solidarității grupului și protecția valorilor sale sociale.

3.1.4. Alexandre Lacassagne (1843-1924)

La începutul secolului nostru, fondatorul revistei „Arhivele de antropologie criminală", doctorul A. Laccassagne, profesor de medicină legală, a fost un important cercetător în domeniul antropologiei criminale. Manifestând un interes deosebit în domeniul psihologiei și sociologiei, Lacassagne a studiat comportamenul criminal al individului și efectele pe care un astfel de comportament le propagă asupra societății în ansamblu.

---

[196] R. Cario, *op.cit.*, p. 156.

[197] E. Durkheim, *De la division du travail social* (1893), pp. 73-74, ediție disponibilă în format electronic: http://classiques.uqac.ca/classiques/Durkheim_emile/division_du_travail/division_travail_1.pdf.

[198] S. M. Rădulescu, *Anomia ca model teoretic explicativ al criminalității și fenomenului suicidar din România*, în „Revista de Criminologie, Criminaistică și Penologie", nr. 1/2012, pp. 44-50.

Prin urmare, a căutat să dea o interpretare proprie cauzelor criminalităţii, sesizând că acestea au o origine complexă, neputându-se vorbi de cauze exclusiv individuale sau exclusiv sociale. Astfel, Lacassagne a considerat că înclinaţiile biologice ale unei persoane şi mediul social au un impact covârşitor în ceea ce priveşte comportamentul criminal. Se desprinde ideea că accentul pus pe mediul social nu implică o respingere a anomaliilor de natură fizică, iar determinismul mediului nu presupune respingerea eredităţii criminale[199].

Din punctul său de vedere, mediul social este un „bulion de cultură" al criminalităţii (evident, în sens biologic), iar microbul este criminalul, un element ce nu are importanţă decât în ziua în care el găseşte bulionul care să-l fermenteze[200]. Ca soluţie de salvgardare, Lacassagne consideră că ceea ce trebuie combătut cu prioritate este influenţa criminogenă a mediului. Aceasta presupune o acţiune de asanare socială bazată pe solidaritatea membrilor societăţii.

De remarcat punctul de vedere al lui A. Laccassagne, considerat drept primul care a folosit termenul de „Criminologie" în limba franceză, cu privire la teoria lombrosiană a „criminalului înnăscut", pe care a combătut-o, apreciind că este exagerată.

Spre deosebire de Lombroso, care crede în comportamentul criminal ereditar, Lacassagne consideră mediul social ca factor mai relevant. Aşadar, în concepţia sa, criminalitatea nu este expresia unei facultăţi umane înnăscute, ci rezultatul unei interacţiuni între individ şi mediul social. Totodată, ca urmare a faptului că el nu crede că o persoană se naşte pur şi simplu criminal, nici nu este adeptul pedepsei cu moartea, pentru unii criminali neputându-se considera o achitare în acest mod.

Concepţiile sale au fost agreate şi de alţi specialişti care i s-au alăturat în cadrul celui de-al doilea Congres de Antropologie Criminală, desfăşurat la Paris în anul 1889, printre care şi G. Tarde.

3.2. Uniunea internaţională de Drept penal

La întretăierea dintre secolele XIX şi XX, un alt curent criminologic s-a conturat în jurul a ceea ce a fost denumită Uniunea internaţională de Drept penal, fondată în 1889, la Viena, de către trei importanţi penalişti: olandezul Gerard Van Hamel, belgianul Adolphe Prins şi germanul Franz Von Liszt.

Sub influenţa noilor idei filosofice ale francezului Henry Bergson, de nuanţă mai optimistă, potrivit cărora inteligenţa ar fi o funcţie practică a vieţii sociale, exprimată atât prin instinct, cât şi prin inteligenţa propriu-zisă, aderenţii noului curent au adoptat o poziţie mai complexă vis-a-vis de criminalitate, renunţând la ideile de factură relativ pesimistă privitoare la capacitatea critică a inteligenţei individului[201].

---

[199] A. Lacassagne, E. Martin, *Etat actuel de nos connaissances en anthropologie criminelle pour servir de préambule à l'étude analytique des travaux nouveaux sur l'anatomie, la physiologie, la psychologie et la sociologie des criminels*, în „Archives d'anthropologie criminelle", 1906, pp. 104-114.

[200] A. Lacassagne, *Les transformations du droit pénal et les progrès de la médecine légale, de 1810 à 1912*, în „Archives d'anthropologie criminelle", 1913, p. 364.

[201] L. Negrier-Dormont, *op.cit.*, p. 50 şi urm.

Afirmând că dreptul penal are ca misiune lupta contra criminalităţii, privită ca fenomen social, ei au susţinut că actul infracţional este un produs al factorilor individuali, precum şi al celor sociali, existenţi în momentul crimei. Faţă de această dublă cauzalitate, criminalii pot fi *ocazionali* sau *din obicei*, clasificare întâlnită şi la criminologii pozitivişti. Criminalii ocazionali reprezintă categoria minoritară; viaţa lor este una regulată, instinctele lor sunt corecte, însă o pasiune subită poate conduce la crimă; totuşi, odată trecută această stare, viaţa lor îşi reia cursul normal. La polul opus se situează criminalii din obicei, adevărata clasă criminală, care constituie majoritatea celor aflaţi în detenţie şi care sunt incorigibili şi recidivişti.

Referitor la sistemul sancţionator agreat, criminologii Uniunii considerau că acesta nu trebuie să se raporteze numai la gravitatea imediată, materială, a crimei, ci şi la starea periculoasă a infractorului, noţiune mai cuprinzătoare decât simpla periculozitate, întrucât presupune cunoaşterea comportamentului pe o perioadă mai lungă de viaţă, nu numai în momentul efectiv al actului.

În cazul fiecărei infracţiuni, pe lângă factorul accidental, constând în trăsăturile individuale (vârstă, caracter, temperament etc.), se situează şi factorul social, respectiv mediul sau circumstanţele permanente. Sub acest aspect, Ad. Prins susţine faptul că, în cazul criminalilor ocazionali, factorul individual predomină, în timp ce în cazul criminalilor din obicei predomină factorul social, respectiv colectivitatea.

În lucrarea sa intitulată *„Apărarea socială şi transformările Dreptului penal"* (1910), Adolphe Prins respinge ideea de responsabilitate morală, aflată la baza justiţiei penale, şi o înlocuieşte cu „starea de pericol"[202].

În conformitate cu acest criteriu, un infractor ocazional poate fi pus în libertate înainte de expirarea termenului de detenţie, spre deosebire de criminalii din obicei care pot rămâne încarceraţi şi după expirarea termenului, până când dispare starea de pericol.

De reţinut opinia lui Prins, potrivit căreia pedepsele de scurtă durată, aplicate îndeosebi unor infractori primari sau ocazionali, sunt mai mult periculoase decât utile şi, deci, ineficiente. Nocivitatea lor rezultă din contactul celor mai puţin periculoşi cu criminali realmente periculoşi, care îi pot influenţa într-un anume sens negativ pe cei dintâi. Practica penitenciară demonstrează că o asemenea opinie este îndreptăţită în multe privinţe.

Aderenţii Uniunii au mai susţinut necesitatea unui *regim sancţionator special* pentru delincvenţii tineri, precum şi a unor *măsuri de profilaxie penală* destinate protecţiei sociale, constând în depistarea antedelictum a indivizilor ce prezintă o „stare de pericol" latentă, dar şi în neutralizarea acestora prin măsuri de siguranţă care să-i împiedice a tulbura societatea.

---

[202] A. Prins, *La defence sociale et les transformations du droit penal*, Misch et Thron Editeurs, Paris, 1910, pp. 21-29.

§4. Privire generală asupra evoluţiei cercetărilor criminologice, până în perioada interbelică

Analiza retrospectivă a cercetărilor criminologice efectuate de la începuturile sale ştiinţifice, situate în ultimul pătrar al secolului trecut, şi până la cel de-al doilea război mondial, conduce la relevarea câtorva direcţii esenţiale de acţiune, care au influenţat şi evoluţia ştiinţelor penale. Astfel, potrivit unor studii aparţinând Lygiei Negrier-Dormont, gândirea criminologică interbelică a vizat următoarele direcţii[203]:

4.1. Apărarea socială împotriva crimei

Principalele curente sau şcoli criminologice ale epocii - *Şcoala pozitivistă italiană*, *Şcoala franco-belgiană a mediului social* şi *Uniunea Internaţională de Drept penal* - au susţinut că scopul central al gândirii criminologice îl reprezintă apărarea societăţii împotriva infracţiunilor, indiferent de cauzele actelor antisociale, endogene şi/sau exogene.

În legătură cu individul, autor de fapte penale, cele trei şcoli au susţinut următoarele:

a) *Şcoala pozitivistă italiană* l-a considerat pe criminal drept un individ determinat să devină infractor, ca urmare a unor cauze de natură biologică, psihologică şi socială (cronologic, acestea fiind primele luate în calcul), ele reprezentând forţe cărora inividul delincvent nu le poate rezista.

b) *Şcoala franco-belgiană a mediului social,* denumită şi *Şcoala cartografică sau geografică,* a promovat teoria unei cauzalităţi desprinse din mediul social, geografic şi economic, ai cărui factori acţionează asupra individului, acesta păstrându-şi posibilitatea de alegere sau liberul arbitru, ceea ce îl face responsabil penal.

c) *Uniunea Internaţională de Drept penal* a văzut în criminal o fiinţă total sau parţial determinată să săvârşească acte infracţionale. Acest fapt impune ca fiind necesar a se efectua un examen al personalităţii criminale pentru fiecare caz în parte, în aşa fel încât să devină posibilă aplicarea unor măsuri ori sancţiuni adecvate.

În legătură cu acest ultim curent, remarcăm orientarea sa neezitantă, prezentă la toate Congresele de antropologie criminală, desfăşurate în perioada 1885-1913, orientare în sensul impunerii studierii *stării periculoase* a criminalului. În întreprinderea unui astfel de studiu, se urmăreşte un anumit traseu, plecându-se din momentul apariţiei, înapoi pe firul existenţei sale, pe un *teren* şi într-un *mediu* în care s-a manifestat.

Un asemenea studiu prezintă un dublu avantaj: o judecată mai dreaptă, însoţită de aplicarea de măsuri adecvate şi, totodată, o reinserţie socială mai eficientă.

Aşadar, *criminalul irecuperabil* trebuie, în opinia acestor şcoli, îndepărtat de societate, mergându-se chiar până la eliminarea lui, întrucât este un periculos

[203] L. Negrier-Dormont, *op.cit.*, p. 53 şi urm.

iremediabil. Spre deosebire de irecuperabil, *delincventul recuperabil* poate fi reintegrat în societate printr-un tratament penal de substituire sau prin măsuri de siguranţă raportate la starea lui de periculozitate, pentru a se asigura o protecţie socială.

4.2. Studiul fiinţei umane

Individul, ca subiect central al studiului criminologic, în calitatea sa de criminal (dar şi de subiect al raportului juridic penal) este, în opinia specialiştilor acelor timpuri, o *fiinţă slabă*, dominată de influenţe sau factori interiori sau exteriori, cărora nu li se poate opune. Faţă de destinul său biologic, psihologic, social sau geografic, criminalul nu are posibilitatea să aleagă ori să-şi controleze actele.

În această viziune pesimistă, criminalul, diferit prin natura sa de omul normal, este practic iresponsabil prin faptul că, lipsit fiind de liberul arbitru, el nu are capacitatea să înţeleagă şi să-şi aleagă propria cale în viaţă.

Şi totuşi, în faţa unei astfel de viziuni deterministe, fondatorii criminologiei şi ceilalţi cercetători ai fenomenului criminalităţii au emis părerea că un tratament destinat corectării şi resocializării ar fi posibil printr-un studiu pluridisciplinar de profunzime, efectuat de specialişti.

Studiul delincventului vizează trei momente:

a) *Cunoaşterea personalităţii* infractorului, a comportamentului său *din perioada anterioară comiterii faptei penale*;

b) *Studierea personalităţii* şi, îndeosebi, a modului de reacţie *pe parcusul desfăşurării procesului penal*, pentru a se vedea, astfel, direcţia evoluţiei sale;

c) *Observarea delincventului pe parcursul executării pedepsei,* în vederea stabilirii unui tratament adecvat şi a reinserţiei sociale.

4.3. Evoluţii criminologice interbelice

După stagnarea studiilor criminologice, în perioada primului război mondial, s-a remarcat o intensificare notabilă a acestora, după cum a fost intensificată și activitatea legislativă penală, îndeosebi în noile state apărute pe harta Europei, cum au fost cele care aparţinuseră Imperiului Austro-Ungar. Paralel cu activitatea legislativă, în majoritatea statelor civilizate s-a procedat la o reevaluare a măsurilor destinate profilaxiei crimei şi criminalului.

De pildă, în Franţa a fost înfiinţat „Consiliul superior al profilaxiei criminale", sub egida Ministerului Justiţiei, iar la nivelul unor penitenciare au funcţionat cabinete de psihiatrie. Tot în Europa iau fiinţă societăţi cu caracter profilactic: „Societatea de profilaxie criminală" şi „Societatea de igienă mintală" în Franţa, „Societatea de profilaxie criminală" în Elveţia ş.a.

Curentele criminologice, deja cunoscute, sunt dezvoltate şi diversificate. De pildă, *Criminologia clinică*, iniţiată de Lombroso, ia un avânt semnificativ, în special prin lucrările italianului Benigno di Tullio, adept al tratamentului complex, pluridisciplinar, al criminalului. Acesta realizează o analiză aprofundată a cazurilor individuale, fie ele

normale, anormale sau patologice, ceea ce implică o cunoaștere aproape în totalitate a cauzelor. Toți indivizii, în circumstanțe speciale, pot ajunge la o anumită stare de alterare, astfel fiind persoanele care au o tendință specială spre anumite procese de dezintegrare a personalității, cu grave perturbări consecvente în comportamentul lor. Astfel, di Tullio consideră că trebuie făcut un studiu al delincventului în ansamblul personalității sale, și anume prin prisma tuturor factorilor de natură psihologică, biologică și sociologică.

Lui Benigno di Tullio i s-au adăugat și alți criminologi, precum Agostino Gemelli, care a studiat tendințele criminale, Alfredo Niceforo, adeptul analizei factoriale complexe, biopsihologice și de mediu, Filippo Grispigni, susținător al etiologiei bivalente a fenomenului infracțional, respectiv al unei cauzalități individuale, dar și al uneia de masă.

În aceeași perioadă își fac apariția noi școli criminologice, cum ar fi, de exemplu: „Școala penală umanistă", inițiată de Vicenzo Lanza, adept al alipirii Dreptului penal de morală, în sensul că pleda pentru reeducarea infractorului prin pedeapsă; „Noua Criminologie", fondată de Quintiliano Saldana, prin care criminologia lombrosiană de tip analitic este diferențiată de Criminologia post-lombrosiană de tip sintetic; tot astfel, putem aminti și școala de „Politică penală" a lui Bernardino Alimena.

Acestor școli li se vor adăuga, ulterior, și curente care au servit regimului totalitar național-socialist. De exemplu, în susținerea superiorității rasei germane, s-a apelat la doctrine de tip determinist, luându-se în calcul factorii biologici și morfologici, dar și unii factori de mediu, având ca inițiatori o serie de reprezentanți ai școlii criminologice austro-germane, precum: Johannes Lange, Ernst Kretschmer și Franz Mesmer.

Jalnicul destin al teoriilor de sorginte germană se va materializa în sinistrele măsuri de natură așa-zis preventivă aplicate de naziști, cu binecunoscutele lor consecințele, măsuri constând în sterilizarea și, mai ales, în eliminarea în masă a ființelor umane socotite „inferioare" pe baza unor norme de natură deterministă.

Și cum extremele se atrag, doctrina de tip comunisto-bolșevic va ghida un soi de criminologie în care factorul psihic-educațional, alăturat influențelor de factură „capitalistă", este considerat drept cauză a criminalității.

În Statele Unite ale Americii, studiile criminologice vor viza și ele cauze de natură ereditară, psihologică sau socio-economică, de referință fiind „Școala de la Chicago", orientată spre analiza criminalității urbane și a factorilor de natură ecologică.

BCU IASI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL VI

TEORII ŞI CURENTE CRIMINOLOGICE CONTEMPORANE

Prezentarea principalelor teorii, curente sau orientări în criminologia contemporană este necesară atât pentru înţelegerea evoluţiei diverselor opinii referitoare la fenomenul criminalităţii, a stadiului său actual, dar şi pentru descifrarea acţiunilor destinate prevenirii şi combaterii acestui fenomen.

Chiar şi într-o formă sintetică, o asemenea prezentare este dificil de făcut, criteriile de clasificare fiind multiple, ele distingându-se de la un autor la altul, ori de la un grup la altul, în cadrul aceluiaşi curent clasificarea căpătând nuanţe diferite, după cum, între opţiuni criminologice distincte există elemente de apropiere şi de clasificare apropiată.

Raportându-se, însă, la finalitatea unui curs universitar, al cărui prim scop îl reprezintă introducerea şi familiarizarea studentului jurist cu un domeniu nou de investigare a fenomenului infracţional, vom încerca să prezentăm, într-o manieră cât mai succintă, actualul stadiu teoretic-aplicativ al concepţiilor privitoare la criminalitate.

De asemenea, credem că, pentru descifrarea tendinţelor criminologice moderne, trebuie să ne însuşim maniera de prezentare a regretatului om de ştiinţă, Jean Pinatel[204].

§1. Teorii fundamentale şi ipoteze de bază în Criminologie

Având ca punct de plecare evoluţia şi stadiul criminologiei până la cel de al doilea război mondial, ne interesează să abordăm modul în care se delimitează, în prezent, orientările criminologice. Sub acest aspect, punctăm anumite criterii de referinţă, reprezentate de natura, aria de acţiune, conţinutul şi specificitatea cercetării criminologice, luate în calcul de Jean Pinatel, şi pe care le regăsim şi în literatura noastră criminologică recentă[205].

1.1. Teorii şi ipoteze în funcţie de natura lor

Potrivit naturii lor, teoriile fundamentale şi ipotezele de bază din criminologie pot fi clasificate în funcţie de orientările originare, după care s-a ghidat studiul criminologic al criminalităţii, crimei şi criminalului.

---

[204] J. Pinatel, *La criminologie*, *op.cit.*, p. 68 şi urm.

[205] R.M. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, *op. cit.*, p. 47 şi urm.; R.M. Stănoiu, *Criminologie*, vol. I, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 1995, p. 137 şi urm.

1.1.1.Teorii şi ipoteze de natură biologică

Faţă de concepţia lombrosiană, antropologică, cu privire la crimă şi criminal, se constată că teoriile de tip biologic nu au fost abandonate, ele fiind reformulate sau adaptate unor noi informaţii ştiinţifice obţinute, în primul rând despre om, dar şi despre societate.

§ Teoria bio-constituţională

De la o biologie criminală de tip clasic lombrosian, s-a ajuns la orientarea bio-constituţională a şcolii austriece de la Graz (din perioada interbelică) şi apoi la cea germană şi suedeză, în care analiza comportamentală s-a făcut pe baza unor studii comparative asupra unor gemeni, ca şi asupra antecedentelor personale ale infractorilor, inclusiv în legătură cu bolile infecţioase de care au suferit.

De pildă, germanul Johanes Lange (adept al teoriei eredităţii) ajunge, în 1929, la concluzia că, dintre gemenii cu comportament antisocial, 66% sunt monozigoţi, spre deosebire de dizigoţi, care reprezintă 30%. Aceste studii au fost publicate în lucrarea cu titlul semnificativ „Crima ca un destin". Teoria lui Lange a fost, firește, criticată la timpul său, mai ales că ea a servit ideologia nazistă.

Faţă de orientarea de tip determinist se ajunge la variante biologice moderne, plecându-se de la un studiu psiho-fiziologic, luându-se în calcul procesele nervoase superioare, care permit individului să aleagă un anumit mod de acţiune în viaţa socială.

§ Teoria biotipurilor criminale

Varianta considerată modernă a antropologiei o reprezintă biotipul criminal. Reprezentanţii curentului biotipologic sunt germanul Ernst Krestschmer şi americanul William Sheldon.

De pildă, Krestschmer, realizând o clasificare a tipurilor constituţionale – atleticul (constituție atletică, cu dezvoltare musculară bună), astenicul (tipul longilin, cu constituție verticală și firavă), picnicul (constituție orizontală, scundă, cu tendință spre îngrășare), displasticul (cu diverse anomalii sau malformaţii corporale) – le atribuie fiecăruia anumite particularităţi. Astfel, atleticul se distinge prin infracţiuni contra persoanei, astenicul prin infracţiuni contra proprietăţii, picnicul prin fraude şi escrocherii, iar displasticul prin infracţiuni săvârşitr pe teren sexual[206].

În privinţa tipologiei lui W. Sheldon[207], acesta realizează o corelaţie între dezvoltarea corporală şi trăsăturile energo-dinamice de personalitate şi stabileşte, deopotrivă, următoarele tipuri temperamentale: endomorf - serotonic (viscerotonic), ectomorf - cerebrotonic, mezomorf - somatotonic, ultimul tip fiind cel mai bine reprezentat în cadrul populaţiei delincvente (cca 60% dintr-un grup de 200 de condamnaţi).

---

[206] R.M. Stănoiu, *Criminologie şi Penologie*, ed. a VII-a (revăzută şi adăugită), Ed. Oscar Print, Bucureşti, 2006, p. 151.

[207] W. Sheldon, *The Varieties of Human Physique*, New York, Harper, 1940, p. 5 şi urm.

Tipul somatic endomorf (serotonic sau viscerotonic) se caracterizează prin structură osoasă mare, multă grăsime corporală, cu predispoziție spre îngrășare.

Tipul somatic ectomorf (cerebral) se caracterizează prin structură osoasă mică, brațe și picioare lungi și subțiri, grăsime corporală redusă, nu manifestă predispoziție nici spre îngășare, nici spre masă musculară.

Tipul somatic mezomorf (somatic) se caracterizează prin structură osoasă medie, cantități mici de grăsime corporală, predispus la creșterea masei musculare, nu și spre îngrășare.

Fiecare dintre aceste tipuri somatice identificate de Sheldon manifestă însă, în concepția acestuia, temperamente diferite, și anume[208]: endomorful este relaxat și emoțional constant; mezomorful este dominator, competitiv, nemilos; ectomorful este retras și imprevizibil.

§ Teoria inadaptării biologice

Cu privire la concepţia de natură biologică, cunoscută sub denumirea de Şcoala de la Graz, de orientare bioconstituţională, amintim teoria inadaptării biologice reprezentată de criminologul suedez Olof Kinberg, cu cele două variante: varianta constituțională și varianta patologică.

a) Varianta constituţională – se bazează pe cunoașterea structurii personalității cu rol esențial pentru explicarea comportamentului delincvent[209]. O. Kinberg desemnează patru factori bioconstituţionali pentru a determina reacțiile individului la stimulii externi, și anume: *capacitatea intelectuală* sau nivelul maxim pe care îl poate atinge inteligența unui individ, *validitatea* sau cantitatea energiei cerebrale pe care o deține un individ, *stabilitatea* sau facultatea proceselor cerebrale de a menține un anumit echilibru emoțional și *soliditatea* constelațiilor nervoase, respectiv tendințele de integrare sau disociere.

Pentru a identifica rolul acestor trăsături de personalitate în definirea structurii fiecărui individ, O. Kinberg a apelat la concepul de *radicali constituţionali* pentru a clasifica indivizii ca excedentari sau deficitari. Pe de o parte există indivizi supercapabili, supervalizi, superstabili și supersolizi, iar pe de altă parte, opușii acestora: subvalizi, subcapabili, substabili și subsolizi. Tot sub acest aspect, O. Kinberg utilizează și conceptul de *funcție morală*, clasificând indivizii în următorul fel: indivizi bine adaptați regulilor morale, indivizi relativ adaptați, indivizi capabili de reacții emoționale, indivizi cu funcție morală limitată, și, în fine, indivizi cu funcția morală modificată datorită unor stări patologice cu incidență cerebrală. În concepția sa, numai înapoiații mintal sau bolnavii sunt lipsiți de această funcție morală.

b) Varianta patologică - vizează starea deficitară a funcției morale, determinată de bolile mintale, traumatismele craniene, bolile infecțioase și predispoziția ereditară cu incidență asupra intelectului.

---

[208] R.M. Stănoiu, *Criminologie și Penologie*, *op.cit.*, p. 152.

[209] M. Coca-Cozma, C. M Crăciunescu, L. V. Lefterache, *Justiția pentru minori. Aspecte teoretice și jurisprdență*, Ed. Universul Juridic, București, 2003, p. 15.

§ Teoria constituţiei delincvente

În continuarea teoriilor lui Kinberg, italianul Beningno di Tullio, lansează teoria constituţiei delincvente, crima neprezentând o manifestare de inadaptare socială. În opinia acestuia, constituţia cuprinde pe de o parte elementele ereditare şi congenitale, iar pe de altă parte, elementele dobândite în prima parte a vieţii[210]. Fiecare individ are un parg de la care se poate declanşa o reacţie anti-socială, la unii mai scăzut, la alţii mai ridicat.

Variantele biologice moderne sunt deci mai nuanţate, în sensul că reacţia anti-socială nu este determinată numai de factori biologici, tulburarea acestora reprezentând numai un risc criminogen. Astfel pot influenţa direct comportamentul: epilepsia, tumorile, atrofiile, procesele inflamatorii, anomaliile endocrine. De exemplu, s-a stabilit că rata anomaliilor electroencefalografice (E.E.G.) este de 5 ori mai mare la recidivişti, în infracţiuni comise cu violenţă, decât la infractorii primari.

Cât priveşte unele anomalii genetice, reprezentate prin abaterile de la coriotipul normal 46XY pentru bărbaţi şi 46XX pentru femei, respectiv coriotipul 46XYY sau 47XXY, nu s-a dovedit a avea o incidenţă efectivă asupra comportamentului. Excepţie face ultimul coriotip 47 XXY, cunoscut şi sub denumirea de sindromul Klinefelter, care presupune faptul că bărbaţii au unul sau mai mulţi cromozomi X în plus faţă de normal (un cromozom X şi un cromozom Y). Majoritatea celor cu sindrom Klinefelter au încă un cromozom X. În cazuri rare, unii barbati pot avea trei sau patru cromozomi X, sau mai mulţi cromozomi Y. Multi barbati cu un cromozom X în plus nu ştiu acest lucru şi duc o viaţă normală, însă în general, prezenţa acestui sindrom prezintă risc pentru tulburări mintale şi sexuale (spre exemplu, homosexualitate, transsexualitate, pedofilie etc.).

1.1.2. Teorii şi ipoteze de natură psihologică

Şi acestei orientări îi sunt proprii mai multe şcoli sau variante, plecate de la paralelismul psiho-fiziologic, în baza căruia s-au studiat tulburările de inteligenţă, depistate, cu relativă exactitate, prin testări specifice, iniţiate încă la începutul secolului nostru.

§ Varianta psihoanalizei

Având ca iniţiator, aşa cum se cunoaşte, pe Sigmund Freud, varianta psihoanalizei ia în calcul cele trei instanţe ale personalităţii: *Sinele, Eul* şi *Supra-eul*.

În concepţia lui Freud[211], *Sinele* reprezintă nucleul personalităţii, tot ce este ereditar, dat la naştere, ceea ce este constituţional, instinctele înainte de toate, care îşi au originea în organizarea somatică. Sub influenţa lumii reale exterioare, a mediului înconjurător, o parte a sinelui suferă o dezvoltare specială. Astfel, ia naştere o structură aparte, care acţionează ca un intermediar între sine şi lumea exterioară, purtând denumirea de Eu.

---

[210] R.M. Stănoiu, *Criminologie şi Penologie, op.cit.*, p. 160.

[211] S. Freud, *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieţii cotidiene, (traducere, studiu introductiv şi note de L. Gavriliu)*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1980, pp. 25-27.

Eul, spre deosebire de Sine, are sub comanda sa mişcări voluntare, cu rol în autoconservare. În relaţia cu sinele, Eul îşi îndeplineşte sarcina prin obţinerea controlului asupra cerinţelor instinctuale, prin decizii în legătură cu satisfacerea sau cu suprimarea dorinţelor. Eul tinde spre plăcere, evitând neplăcerea. Eul se formează de-a lungul copilăriei, în care fiinţa umană în devenire se află sub dependenţa părinţilor, amprentă care rămâne impregnată şi ulterior, dând naştere unei structuri speciale, denumită de Freud Supra-eu.

Supra-eul este instanţa superioară, denumită şi „instanţa judiciară a psihicului" care, în cursul dezvoltării individului, receptează nu numai influenţa părinţilor propriu-zişi şi a întregii familii, a cerinţelor de rasă, a mediului social cel mai apropiat, dar şi contribuţia modelelor admirate în viaţa socială şi a idelurilor urmărite. Aşadar, teoria Supra-eului lui Freud reflectă rolul protector al societăţii în viaţa omului şi, în acelaşi timp, rolul său în reprimarea agresivităţii primitive.

Deşi există diferenţe substanţiale între aceste instanţe, totuşi există şi anumite aspecte comune. Spre exemplu, atât Sinele, cât şi Supra-eul prezintă influenţe ale trecutului, respectiv Sinele – influenţe ale eredităţii, iar Supra-eul – influenţe venite din partea celor din jur. Pe de altă parte, Eul este în esenţă determinat de propria experienţă individuală.

Aşadar, sintetizând, *Eul* asigură echilibrul între polul pulsional al personalităţii – reprezentat de *sine*, cu instincte predominant sexuale şi agresive – şi polul moral – *supra-eul*, ca expresie a existenţei sociale a individului.

Ca urmare a evaluării implicaţiilor şi consecinţelor pulsiunilor sinelui, prin raportare la legităţile etico-morale, supra-eul determină eul la refularea în inconştient a acestor impulsuri, stopând astfel comiterea infracţiunii[212]. Aşadar, infractor este individul caracterizat de un supra-eu slab, care nu-i permite să-şi înfrâneze pornirile antisociale[213].

Stările conflictuale între cele 3 instanţe pot fi rezolvate prin *sublimare*, energiile sau dorinţele fiind redirecţionate în alte scopuri, sau prin *refulare*, dorinţele neplăcute, ideile, etc. fiind respinse în inconştient, ceea ce generează un conflict. Acestor concepte li s-au adăugat altele cu incidenţă în plan criminologic: *complex, identificare, compensaţie, proiecţie.*

A se vedea, de exemplu, binecunoscutul *„complex Oedip"* la bărbaţi, care stă la baza unor infracţiuni pe teren sexual (paricid şi incest) [214] sau *complexul de vinovăţie* al

---

[212] C.C. Negru, *op.cit.*, pp. 254-259.

[213] A. Leş, *Până la probaţiune, la teoriile cauzale ale devianţei.O perspectivă socio-psiho-religioasă,* în „Revista de Criminologie, Criminalistică şi Penologie", nr. 1/2010, pp. 48-58.

[214] În psihanaliză, *complexul Oedip* simbolizează legătura erotică inconştientă cu părintele de sex opus şi rivalitatea faţă de părintele de acelaşi sex, care se dezvoltă încă din copilărie şi provoacă sentimente de vinovăţie şi de teamă în cadrul unei stări nevrotice. După Freud, elaborarea unui „complex Oedip" constituie o etapă normală în dezvoltarea copiilor de sex masculin, încercând să demonstreze că cea mai mare parte a tulburărilor nevrotice ale bărbaţilor, la vârstă adultă, ar proveni dintr-un complex Oedip oprit în evoluţie, înainte de faza rezolutivă sau de identificare; în această din urmă fază, până spre adolescenţă, copilul se eliberează treptat de complexul Oedip şi îşi caută parteneri sexuali în afara părinţilor, construindu-şi propria personalitate cu elemente ce provin atât de la mamă, cât şi de la tată. Totuşi, această concepţie a fost criticată.

agresorului faţă de victimă. Pentru acest ultim tip de complex este semnificativ cazul eroului din romanul „Crimă şi pedeapsă", Dostoievski fiind considerat unul dintre mentorii literari ai lui Freud. Prin complex se înţelege o combinaţie de tendinţe şi reprezentări unite printr-o legătură inconştientă[215].

Psihologia lui Freud se caracterizează prin noţiunea centrală de refulare a dorinţelor incompatibile. Omul apare ca un fascicol de dorinţe, care sunt doar parţial adaptabile obiectului[216].

După cum precizează J. Pinatel, *„important în teoria freudiană este dinamismul recunoscut al tendinţelor refulate, al impulsurilor aruncate în masa inconştientului (...) tendinţele şi impulsurile reprezintă mobiluri profunde ale conduitei, având, prin dinamismul lor, o valoare cauzală"*[217].

Variantele ulterioare ale psihanalizei au vizat absenţa supra-eului în momentul trecerii la act sau prezenţa unui supra-eu regresiv. Ele au fost urmate de varianta personalităţii de tip nevrotic, aflată în conflict cu ea însăşi.

§ În variantele moderne ale psihanalizei întâlnim teoria lui Alfred Adler, în care este luat în calcul *sentimentul de inferioritate.* Pentru Adler, inferioritatea constituţională a unor organe dezvoltă, în suprastructura psihică, un „sentiment de inferioritate" declanşator al luptei pentru obţinerea superiorităţii. Compensarea sau supracompensarea acestui sentiment se face fie într-o direcţie pozitivă, fie într-o direcţie negativă şi antisocială. Aşadar, sentimentul de inferioritate poate degenera în *complex de inferioritate* care este recunoscut drept un element cu rol cheie în dezvoltarea personalităţii individului.

Alte tipologii moderne aparţin lui Carl Gustav Jung şi Hans Jurgen Eysenck. În lucrarea sa, intitulată *„Tipuri psihologice"*, C.G. Jung relatează faptul că a observat, în cursul practicii medicale cu bolnavii de nervi, că pe lângă numeroasele diferenţe individuale de psihologie umană, există şi deosebiri tipice, clasificând astfel tipurile în *extravertit* şi *introvertit.* Astfel, el observă că unii oameni acţionează de-a lungul vieţii lor determinaţi de anumite interese pe care le au, iar alţii acţionează ca urmare a fiinţei lor lăuntrice[218].

H. J. Eysenck plasează tipurile identificate de Jung, extravertit şi introvertit, în cadrul tipologiei criminale, ajungând, astfel, la concluzia că extravertitul manifestă o atitudine criminogenă mai pronunţată decât introvertitul[219].

După război au fost fundamentate noi tipologii psiho-fiziologice, oarecum distanţate de freudism, cu aplicaţie criminologică realizată de francezul Rene Resten, care a luat în calcul trei trăsături: *emotivitatea, activitatea* şi *repercusivitatea.* Astfel, el este convins că în structura psihică a omului se regăseşte caracterul, respectiv însuşi

---

[215] G. Perrin, *op.cit.*, p. 9.

[216] C.G. Jung, *Tipuri psihologice*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997 (traducere de Viorica Nişcov, C.G. Jung, *Psychologische typen*, Walter Verlag AG, Olten, 1971), p. 71.

[217] J. Pinatel, *La criminologie, op. cit.*, p. 71.

[218] C.G. Jung, *op.cit.*, p. 5.

[219] R. Stănoiu, *Introducere în criminologie, op. cit.*, p. 64.

„destinul omului"[220]. Din cele trei, rezultă combinaţii de genul următoarelor temperamente delincvente: amorf (nonemotiv-nonactiv-primar), apatic (nonemotiv-nonactiv-secundar), nervos (emotiv-nonactiv-primar), coleric (emotiv-activ-primar), pasional (emotiv-activ-secundar), sentimental (emotiv-nonactiv-secundar). În considerarea trăsăturilor caracterologice care diferintelor temperamente, este de remarcat faptul că majoritatea infracţiunilor sunt comise de tipurile amof, apatic, nervos, coleric, în timp ce tipul sentimental sau cel pasional nu comit deloc ori sunt mai puţin înclinaţi spre comiterea de infracţiuni.

§ Varianta psihomorală

Această teorie, de sorginte psihologică, are ca principal promotor pe belgianul Etienne de Greeff, care a dezvoltat teza personalităţii specifice individului criminal.

Potrivit acestei teorii, personalitatea infractorului se structurează de-a lungul unui proces lent de degradare morală a individului, care, în final, îl conduce la comiterea actului[221]. Procesul traversează trei faze:

- *degradarea progresivă* a personalităţii, ca urmare a unui eşec, în care se conturează insidios ideea actului criminal;
- *faza asentimentului*, în care este acceptată comiterea faptei, continuându-se justificările şi modelându-se comportamentul în faţa deciziei luate;
- *faza acceptării definitive* a eliminării victimei, în care se caută momentul favorabil, faza cea mai periculoasă, trecerea la act, devenind iminentă.

Potrivit teoriei lui E. de Greeff, totul se circumscrie eului, care *alege* şi *decide*. Faptul că eul acceptă sau suportă ideea trebuie privit diferenţiat. Asasinul de profesie se înscrie el însuşi în procesul de regresie morală, construindu-şi o personalitate care să-l ferească de complexul de vinovăţie, crima devenindu-i astfel tolerabilă. Tot tolerabilă este şi crima în actele pasionale, consecinţă a dezorganizărilor afective. În psihanaliză s-a afirmat că, la indivizii sănătoşi, Eul şi Supraeul reprezintă un sistem omogen care guvernează Sinele. La nevrotici influenţa Eului conştient asupra activităţii este redusă în raport cu cea a mobilurilor instinctive inconştiente[222].

În esenţă, din punct de vedere psihomoral, spre deosebire de persoana cu eul controlat de supra-eu, infractorul trece mai uşor le săvârşirea actului delictual.

§ Varianta personalităţii criminale

Teoria aparţine profesorului Jean Pinatel şi păstrează unele elemente ale concepţiilor psihologice, nefiind însă de acord cu prezenţa unor diferenţe de ordin natural între criminal şi noncriminal. Diferenţele sunt numai de grad, aşa cum se manifestă diferenţa dintre infractorul profesionist sau recidivist şi cel ocazional[223].

Potrivit opiniei lui Pinatel, diferenţa de grad este relevată de particularităţile psihologice proprii procesului psihologic, care conduc la transformarea „asentimentului

---

[220] R. Resten, *La caracterologie du criminel*, P.U.F., Paris, 1959, în I. Oancea, *op. cit.*, p. 84.
[221] R. M. Stănoiu, *Criminologie şi Penologie, op. cit.*, pp. 245-246.
[222] G. Perrin, *op.cit.*, p. 56.
[223] P. Bouzat, J. Pinatel, *Traite de droit penal et de criminologie*, Ed. Dalloz, Paris, 1963, p. 473 şi urm.

temperat" în „asentiment tolerat" şi în final, la actul criminal. Toate aceste trăsături psihologice alcătuiesc, în concepţia lui Pinatel, „nucleul personalităţii criminale", vorbind practic despre o structură compusă din următoarele elemente: agresivitate, egocentrism, labilitate şi indiferenţă afectivă[224]. Aceste trăsături se întâlnsc la toţi indivizii, dar se pare că ele sunt mult mai pronunţate în cazul infractorilor. De aceea, ele pot determina un caracter criminogen numai dacă alcătuiesc o constelaţie specifică, ea nefiind consecinţa unui dat natural.

Agresivitatea desemnează un evantai de tendinţe, pornind de la simpla afirmare a eului şi până la atitudinea de ostilitate.

Egocentrismul reprezintă tendinţa individului de a raporta totul la sine însuşi.

Labilitatea reprezintă o instabilitate a individului, precum şi o lipsă de prevedere a acţiunilor sale.

Indiferenţa afectivă sau *insensibilitatea morală* reprezintă acea trăsătură negativă prin care individul este împiedicat de a avea emoţii şi tendinţe altruiste, fiind dominat de sentimente de egoism şi indiferenţă faţă de aproapele lui.

Conceptul operaţional de *personalitate criminală* este definit de Pinatel astfel: *„crima este o faptă a omului, iar criminalii sunt oameni ca ceilalţi; aceştia se deosebesc, însă, de ceilalţi indivizi prin faptul că trecerea la act este expresia unei diferenţe de grad. Pe plan psihic, diferenţa este numai de ordin cantitativ, nu calitativ"*[225]. Este de admis că la anumiţi inidivizi există o predispoziţie specifică spre crimă, ca rezultat al unei constituţii delincvente, ceea ce este cunoscut sub denumirea de prag delincvenţial[226]. Astfel, o uşoară influenţă a factorilor de mediu determină la anumiţi indivizi, şi nu la toţi, reacţii criminale[227]. Iată că, dacă toţi indivizii pot prezenta reacţii criminale, declanşarea acestora nu se produce la acelaşi nivel de excitaţie: pentru unii acesta poate fi scăzut, în timp ce pentru alţii acesta trebuie să fie puternic. Nu este vorba despre o diferenţă de natură între indivizi, ci numai una de grad.

Analiza criminologică a personalităţii criminale trebuie să ofere răspuns la întrebarea dacă actul criminal reprezintă un accident în viaţa infractorului, dacă l-a marcat profesional sau dacă există îndoieli cu privire la *starea lui periculoasă*, aceasta putând fi episodică, clinică sau marginală. Stările marginale oscilează în funcţie de mediu sau de solicitările exterioare, ele conducând individul spre recidivă.

1.1.3. Teorii şi ipoteze de natură sociologică

Al treilea curent important criminologic s-a conturat, aşa cum s-a văzut, alături de curentele antropologic şi psihologic, printre principalii promotori aflându-se E. Ferri, A. Quetelet, G. Tarde, E. Durkheim, ca şi reprezentanţii Şcolii ecologice de la Chicago.

---

[224] *Ibidem*, p. 653 şi urm.
[225] *Ibidem*, pp. 97-98.
[226] *Ibidem*, pp. 96.
[227] A. Davidovitch, *Pinatel Jean. La criminologie*, în „Revue française de sociologie", vol. 3, issue 3-1, 1962, p. 94.

O analiză a acestor teorii, din perspectivă modernă, a realizat-o cunoscutul criminolog Denis Szabo, care le-a clasificat în mai multe modele[228]:

a) *Modelul consensual*

Această variantă înglobează teorii ce susţin ideea de adaptare ca regulă de funcţionare a societăţii, contrară ideii de ruptură în adaptarea socială. Ruptura apare în condiţiile existenţei unor factori criminogeni de mediu, care stânjenesc sau modifică procesul de adaptare socială a individului. Pe linia acestor teorii se situează exponenţii şcolii ecologice americane, începând cu Şcoala de la Chicago, unde s-a format conceptul de zonă criminogenă, fiind studiat îndeosebi fenomenul criminal de tipul „gang"-ului (fenomenul criminal al bandelor) care acţionează în „zonele interstiţiale ale oraşelor". Studiile întreprinse în cadrul acestei şcoli s-au extins şi asupra delincvenţilor adolescenţi din alte mari oraşe, precum Boston, Philadelphia, Cleveland ş.a. Prin urmare, cercetările realizate de reprezentanţii acestei şcoli, amintind în acest sens pe C. R. Shaw şi H. D. McKay, s-au manifestat în sensul înţelegerii cauzelor delincvenţei în marile concentraţii urbane. Astfel că, cei doi cercetători analizează delincvenţa juvenilă în Chicago, elaborând teoria subculturilor criminale. Ei subliniază specificitatea anumitor zone urbane pe care le califică drept „arii de delincvenţă"[229].

Prin intermediul acestor teorii, studiul fenomenului criminal devine mai complex în raport cu factorul de mediu studiat, pe lângă funcţia descriptivă el conturând şi o acţiune cu un evident caracter profilactic.

b) *Modelul culturalist*

Se caracterizează prin faptul că studiul personalităţii este realizat în raport de mediul cultural în care se formează şi acţionează delincventul.

Ideea centrală a acestui model este aceea că, într-un context de armonie dinamică a tuturor sujeturilor unei societăţi (clase, grupuri, categorii), apar indivizi în dizarmonie cu consensul cultural general. Apar, astfel, diferenţe între „personalitatea de bază" a unui individ care aparţine unei culturi diferite şi mecanismele de socializare.

În cadrul modelului culturalist se disting următoarele variante sau teorii, şi anume:

§ Teoria „asociaţiilor diferenţiale"

Această teorie a fost elaborată de fondatorul sociologiei criminale nord-americane, Edwin Sutherland, şi se clădeşte pe ideea conform căreia delincvenţa reprezintă un comportament „învăţat", prin preluarea de la alte persoane care aparţin unui anumit grup. Ea este specifică grupurilor mici de indivizi şi se transmite printr-un proces de comunicare[230]. Comportamentul delincvent reprezintă, în fond, *o asociere diferenţială* cu indivizi care favorizează delincvenţa şi, în acelaşi timp, *o disociere* de acei indivizi care o resping, favorizând normele societale. Practic, prin asocierile care au loc, indivizii se deprind atât cu tehnicile unor infracţiuni, dar şi cu motivaţia aferentă, intervenind, astfel, o prevalenţă a interpretărilor defavorabile a normelor sociale în raport cu cele

---

[228] D. Szabo, *op.cit.*, p. 41 şi urm.

[229] C. R. Shaw, H.D. McKay, *Juvenile delinquency and urban aeras*, University of Chicago Press, 1942, în R. Cario, *op. cit.*, p. 157.

[230] R. Cario, *op.cit.*, p. 157.

favorabile. Respectivele asociaţii se manifestă în mod diferenţial, prin faptul că ele diferă în funcţie de anumite repere, precum intensitatea sau preponderenţa contactelor cu anumite modele criminale, frecvenţa sau durata acestora, importanţa lor etc.

În teoria lui Sutherland se regăsesc şi elemente ale teoriei „imitaţiei" promovate de G. Tarde, dar pe care o respinge, extinzând studiul său asupra raportului individ-grup. Aşadar, comportamentul criminal nu este unul moştenit, ci unul dobândit prin interacţiunea individului cu alte persoane, în cadrul procesului de socializare. Singura soluţie anti-crimă ce poate exista, în aceste condiţii, este izolarea individului de grupurile delincvente.

Teoria asociaţiilor diferenţiale este conturată în direcţia explicării atracţiei individului spre devianţă, respingând determinismul biologic, precum şi explicaţiile de natură psihopatologică sau economică, dar mergând pe cauzalitatea relaţiilor sociale care se manifestă între indivizi. Prin urmare, în concepţia sa, individul nu imită şi nici nu moşteneşte un anume comportament, ci este atras spre antisocial prin prisma contextului general al organizării sociale. Prin conturarea teoriei sale, Sutherland reduce efectiv cauzele comportamentului criminal la organizarea diferenţială a societăţii care poate determina anumite atitudini infracţionale. Astfel, comportamentul criminal se manifestă ca răspuns la nevoile generale şi atitudinile existente. Totuşi, în studiul său, Sutherland nu explică actele antisociale intempestive şi care nu sunt învăţate şi nici nu ia prea mult în calcul învăţarea diferenţială, care conturează distanţa dintre infractor şi noninfractor, ultimul refuzând să înveţe comportamentul delictual.

Teoria lui Sutherland a fost destul de criticată prin lipsa abilităţii de a explica procesul învăţării şi a transmiterii sociale a delincvenţei, dar şi prin faptul că nu explică originea crimei, respingând determinismul biologic şi totodată liberul arbitru.

§ Teoria conflictelor de cultură

Potrivit acestei teorii, având printre susţinătorii cei mai de seamă pe americanul Thorsten Sellin, conflictul de cultură este un conflict cu privire la semnificaţiile date unor interese, norme sau valori sociale, deci un conflict al normelor de conduită. Asemenea conflicte pot apărea între grupuri de culturi diferite sau ca rezultat al contactului dintre norme elaborate de sisteme culturale sau zone diferite[231]. Astfel, grupurile închise receptează mai greu normele sau valorile unui grup social dominant, inclusiv schimbările reale ori imaginare ce vizează motive morale sociale. În acelaşi timp, un individ care nu se poate adapta la grupul său social, este foarte probabil să nu se adapteze nici societăţii în general. Iată că unor asemenea conflicte le sunt asociate explicaţii de natură socio-culturală cu pivire la criminalitate[232].

Preocupat de rolul conflictelor normelor de conduită în cadrul realizării unei etiologii a încălcării acestora, Sellin procedează la stabilirea următoarelor probleme: identificarea persoanei sau grupului respectiv, existenţa unui conflict de norme (de personalitate, profesional, comercial, religios, rasial etc.), încălcarea normei implicate în

[231] T. Sellin, *Culture conflict and crime*, în „American Journal of Sociology", The University of Chicago Press, vol. 44, no. 1/1938, pp. 97-103.
[232] R. Cario, *op.cit.*, p. 157.

conflict, iar în cele din urmă stabilirea legăturii între această încălcare şi naşterea conflictului în sine[233].

Aşadar, prin aceste conflicte se încearcă explicarea criminalităţii tipice unui anumit grup social, unei pături sau etnii. În acelaşi timp, conflictele de norme trebuie privite diferit faţă de ceilalţi factori relativi la diferenţele de vârstă, sex, situaţie economică etc., ce pot avea o importanţă mult mai mare în ceea ce priveşte rata violărilor.

§ Teoria subculturilor delincvente

Teoria subculturior delincvente este elaborată de Albert Cohen şi reprezintă o variantă a teoriei conflictelor de cultură. Abordând fenomenul bandelor delincvente, criminologul american observă şi descrie intenţia acestora de a substitui valorile morale ale societăţii cu propriile valori. În acest sens, el susţine faptul că, în general, tinerii delincvenţi nu dispun de mijloacele necesare pentru a atinge un anumit statut social promovat de societate, iar ca răspuns, se grupează în bande care se manifestă în sens contrar aşteptărilor convenţionale ale societăţii.

Prin urmare, Cohen ia în calcul diferenţele de statul social, economic şi cultural, specific claselor sau grupurilor sociale nord-americane, susţinând că socializarea începe în mediul familial, iar continuarea ei în şcoală poate da naştere unui prim conflict de situaţie, mai ales în situaţia apartenenţei copilului la o clasă mijlocie sau la un grup cu situaţie socio-economică precară. Apare, astfel, starea de frustrare în faţa inegalităţilor şi dezavantajelor cu care se confruntă, în special, în ceea ce priveşte pe tinerii din clasa de jos. Ca urmare a apariţiei stării de frustrare, Cohen identifică şi reacţia de fomare, în sensul că, în loc să-şi depăşească condiţia şi să câştige respectul, aceştia recurg la acte delincvente. În concepţia sa, reacţia la starea de frustrare este mai degrabă o manifestare colectivă, decât una individuală, în acest fel membrii unui grup considerând că este o formă de adaptare la propria excludere din societate.

Aşadar, dacă un individ se formează şi rămâne într-un mediu diferit prin subcultură, el prezintă un posibil risc criminogen.

§ Teoria funcţionalistă

Este reprezentată de sociologul american Robert King Merton, care explică delincvenţa prin starea de *anomie* a societăţii, concept preluat de la Emile Durkheim, însă atribuindu-i o abordare mult mai generală[234]. În concepţia sa, starea de anomie este

---

[233] T. Sellin, *op. cit.*, pp. 97-103.

[234] Conceptul de *„anomie"* a apărut pentru prima dată în lucrările lui E. Durkheim, fiind preluat, ulterior, de E.K.Merton care a relevat o conotaţie diferită faţă de sensul iniţial al acestei noţiuni. Durkheim nu invocă o anomie în structura societăţii, ci o anomie în structura internă, morală a indivizilor, ceea ce duce implicit la o lipsă de raţionalitate din partea acestora. Deşi acţiunile lor nu sunt în discrepanţă cu evoluţia societăţii, diversele tendinţe deviante, crime sau sinucideri, apar ca urmare a unor norme neadecvate realităţii sau ca urmare a unor norme conflictuale în raport cu noile tendinţe. Astfel, anomia în viziunea lui Durkheim vizează acea stare anormală, determinată fie de absenţa limitării acţiunilor sociale, fie de limitarea excesivă a unor astfel de acţiuni, ca urmare a unei dereglări normative, adică a existenţei unor norme lipsite de raţiune, a prefigurării unor interese individuale, a îndepărtării de conştiinţa colectivă, inclusiv ca urmare a constrângerilor sociale. Starea de anomie la Durkheim se extinde şi la fenomenul sinuciderilor, ca urmare a unui declin moral

B.C.U "M. EMINESCU" IASI

strâns legată de perioadele de schimbare și criză socială, care duc la o suspendare temporară a caracterului funcțional al normelor; astfel, se produce o dezorganizare a acțiunii indvizilor și a capacității lor de orientare, care devin „anomici", fiind în postura de a alege un comportament care, de cele mai multe ori, este deviant[235].

Analizând societatea, el pune în discuție dacă structura socială este bine sau prost integrată și pornește, în realizarea demersului său, de la legătura dintre cultură, structură și anomie. Iar, sub acest aspect, Merton precizează faptul că înțelesul sociologic al conceptului de anomie implică, pe de o parte, structura culturală, iar pe de altă parte, structura socială, ambele desemnând mediul propriu individului. Merton explică, deopotrivă, sensul acestor noțiuni[236].

Structura culturală, în concepția sa, este definită ca un set organizat de valori normative care reglementează comportamentul caracteristic membrilor unei societăți sau unui grup. Prin structură socială se înțelege acel set organizat de relații sociale în care membrii unei societăți sau unui grup sunt implicați în mod diferit. Odată pierdut echilibrul între cele două componente, apare starea de anomie ca stare de dezinstituționalizare.

Nu în ultimul rând, Merton consideră că sistemul social este contradictoriu, comportamentul individului fiind în funcție de locul pe care acesta îl ocupă în structura socială. Constatând existența anumitor scopuri culturale, dar și a unor nome de îndeplinire a acestora, autorul identifică numeroase „disjungeri" ce pot surveni între scopuri si mijloacele instituționalizate. Aceste „disjungeri" depind de ocaziile și oportunitățile oferite individului în vederea realizării scopurilor culturale într-un mod compatibil cu normele[237].

Acest fapt face posibilă apariția anomiei, respectiv a unei rupturi determinate de discrepanța dintre normele sociale, scopurile culturale, pe de o parte, și capacitatea unui individ sau a unui grup de a se adapta, pe de altă parte. Neputându-și atinge, prin mijloace licite, scopurile prefigurate, grupurile de indivizi recurg, de cele mai multe ori, la deviață, încălcând normele sociale.

Merton corelează starea de anomie cu devianța și susține faptul că discontinuitatea dintre cultură și structură este cea care determină devianța în cadrul unei societăți[238]. Iar comportamentul deviant afectează, prin urmare, nu numai indivizii implicați, dar și pe cei interconectați cu aceștia.

---

care ia amploare din ce în ce mai mult în viața socială. Sinuciderea variază în măsură inversă față de gradul de integrare a grupurilor sociale din care individul face parte. A se vedea, aici, Émile Durkheim, *Despre sinucidere* (traducere în limba română de M. Calcan), Ed. Institutul European, Iași, 1993, pp. 5-9).

[235] S. M. Rădulescu, *Anomia ca model teoretic explicativ al criminalității și fenomenului suicidar din România*, în „Revista de Criminologie, Criminalistică și Penologie", nr. 1/2012, pp. 44-50.

[236] R.K. Merton, *Social Theory and Social Structure*, New York, NY, US: Free Press, 1968, p. 240.

[237] R. Cario, *op. cit.*, p. 157.

[238] R.K. Merton, *op. cit.*, p. 258.

1.2. Teorii şi ipoteze după aplicarea lor în timp

Teoriile şi ipotezele de bază, raportate la aplicarea lor în timp şi în legătură cu studiul crimei, în calitatea sa de fenomen individual, vizează două direcţii[239]:

1.2.1. Teorii şi ipoteze privind geneza crimei

Aceasta este rezultatul formării personalităţii criminale, prin interacţiunea factorilor biologici, psihologici şi sociali.

Factorul biologic a fost evidenţiat încă din perioada interbelică, prin intermediul adepţilor şcolii de la Graz, care au acordat atenţie eredităţii. Aceştia au susţinut că, în raportul natură - cultură, ponderea semnificativă o deţine, totuşi, natura ereditară.

Factorul psihologic reprezintă, potrivit susţinătorilor săi, indiferent de variante (curentele psihanalitice ale lui Freud, Jung, Adler, De Greef, Eysenck etc.), varianta psihanalizei, varianta psihomorală sau bioconstituţională, fiind un element primordial în conduita criminală. Adler, de exemplu, a susţinut că, la naşterea sa, omul este ca o coală de hârtie albă, iar ceea ce va scrie pe ea depinde numai de destinul său.

Oamenii se diferenţiază şi prin forţa diferită a nevoilor instinctuale, specifică încă de la naştere. În acelaşi fel, şi capacitatea de sublimare este, în mod evident, diferită de la un individ la altul, inteligenţa impunându-se în primul rând.

Factorul social este considerat de susţinătorii săi, printre care americanul Sutherland, mai sus-menţionat, ca fiind decisiv în raport cu factorul biologic sau psihologic. În fond, comportamentul criminal se învaţă ca oricare alt comportament, mai ales în prezenţa unui model criminal şi a lipsei de comunicare cu modelul noncriminal.

Pentru a conchide, este evident că cei trei factori nu mai pot fi separaţi, practica dovedind că este imposibil să se procedeze la separarea lor în analiza genezei crimei.

1.2.2. Teorii şi ipoteze privind dinamica crimei

În ceea ce priveşte starea şi dinamica fenomenului criminal, având în vedere contextul social existent, se poate afirma faptul că acestea sunt determinate, în aceeaşi măsură, de două elemente: *necesitate* şi *întâmplare*[240].

Problemele dinamicii infracţionale se circumscriu cadrului în care se situează răspunsul unei personalităţi, prin „trecerea la act" într-o situaţie specifică, cu încărcătură criminogenă. În esenţă, „trecerea la act" poate fi privită din două unghiuri.

Din punct de vedere *obiectiv*, „trecerea la act" este, potrivit opiniei lui O. Kinberg, raportată la *factorii individuali*, care exercită anumite impulsuri spre comportamentul

---

[239] J. Pinatel, *La criminologie*, *op cit.*, p. 77 şi urm.

[240] E. Vieriu, *Reflecţii asupra unora din cauzele criminalităţii*, în „Revista de drept penal", nr. 1/2011, p. 113. Astfel, *necesitatea* constituie modalitatea de existenţă sau de manifestare a unor stări, proprietăţi, tendinţe ale sistemelor, decurgând din natura lor internă, pe când *întâmplarea* constituie modalitatea de existenţă sau de manifestare a unor stări, proprietăţi, tendinţe ale unor sisteme, decurgând din factorii exteriori.

antisocial şi cărora li se opun circumstanţele personale. Prin urmare, asistăm la un duel între două forţe, învingătoare fiind, desigur, cea mai puternică.

Din punct de vedere mecanicist, procesul criminogen reuneşte *subiectiv* situaţia în care se află personalitatea şi actul criminal. Potrivit lui De Greeff, autorul teoriei psihomorale, personalitatea delincventului este determinată de instincte, iar procesul criminogen poate fi caracterizat în funcţie de atitudinea eului faţă de act, acesta aflându-se într-un proces de regresie morală. Prin urmare, *eul consimte, eul tolerează, eul nu vede.*

Eul consimte – această situaţie este întâlnită la criminalii care se pregătesc pentru act, construindu-şi chiar o personalitate pentru care crima să nu reprezinte un sacrilegiu (a se vedea, în acest sens, ucigaşii de profesie).

Eul tolerează – reprezintă o împrejurare tipică mai ales pentru crimele pasionale, în care personalitatea se degajează afectiv, cum ar fi ipoteza omorurilor săvârşite din gelozie.

Eul nu vede – acest caz este specific inhibiţiei afective, prezentă în ceea ce denumim *„crime utilitare"*, individul traversând un proces de modificare caracterială şi comportamentală de care nu îşi dă seama, nu vede.

În viziunea moraliştilor, acţiunile umane au o determinare multiplă, pe de o parte fiind vorba despre factori fiziologici, iar pe de altă parte de cele 3 sisteme psihologice: eul, sinele şi supra-eul, fiecare dintre aceste sisteme fiind unul dintre co-factorii dinamici ai fiecărei acţiuni[241]. Se conturează astfel conceptul de responsabilitate, susceptibil de două sensuri: cel practic şi cel ştiinţific.

Din punct de vedere practic, personalitatea conştientă este cea responsabilă de acţiunile noastre, adică ne comportăm ca şi când ar avea asupra conduitei noastre puterea pe care ne dorim ca ea să o exercite. Este un concept nejustificat din punct de vedere teoretic, dar admisibil din punct de vedere practic. Spre exemplu, pefectul de poliţie este responsabil din punct de vedere administrativ pentru circulaţia urbană, dar din punct de vedere moral nu poate fi făcut responsabil de fiecare accident de pe stradă. Dar pentru a-l stimula să-l facă să domnească ordinea, trebuie să îl facem, practic, responsabil. Din punct de vedere ştiinţific, conceptul de responsabilitate trebuie să fie înlocuit de conceptul gradului şi modului de participare a Eului în acţiune. Un subiect nu poate să fie ţinut responsabil decât în măsura în care Eul său conştient a participat la acţiune. Dar dacă societatea îşi doreşte ca individul să îşi asume responsabilitatea propriilor acte trebuie să-l înveţe pe acesta să-şi guverneze inconştientul cu ajutorul conştientului: la tineri prin educatori, iar la adulţi prin tratament psihanalitic.

1.3. Teorii şi ipoteze după conţinutul lor

Potrivit acestui criteriu, teoriile şi ipotezele în discuţie se pot clasifica în două mari grupe[242]:

---

[241] G.Perrin, *op. cit.*, pp. 56-57.

[242] J. Pinatel, *La criminologie*, *op. cit.*, pp. 82-89.

1.3.1. Teorii şi ipoteze referitoare la caracterul simptomatic al crimei

Din perspectiva teoriilor biologice şi psihologice, îndeosebi în varianta psihanalitică, *actul nu reprezintă decât simptomul*, importantă fiind *cunoaşterea individului criminal* care prezintă acest simptom.

Lăsând în umbră crima ca atare, teoriile amintite acordă atenţite specială factorilor primari care intervin în apariţia şi formarea individului. Sunt luaţi în calcul, dincolo de *factorii ereditari*, preexistenţi naşterii, *factorii care pot influenţa în sens pozitiv sau negativ intelectul omului*. Putem exemplifica, în acest sens, prezenţa sau absenţa unor factori fizici, cum ar fi: calitatea hranei, practicarea unor terapii agresive (de genul iradierilor), impactul unor traumatisme obstetricale, de natură să pericliteze inteligenţa; la acestea se pot adăuga procesele infecţioase la nivelul encefalului.

În primii ani de viaţă, pe lângă *factorii fizici*, un rol decisiv în evoluţia normală îl au şi *factorii psihici*. Instinctele se pot sau nu orienta gradual spre adaptarea socială, începând cu mediul familial până la cel larg social. Întrucât greşelile educaţionale pot întrerupe procesul de socializare, afectivitatea tipică primilor ani de viaţă trebuie atent studiată. Este interesant faptul că un copil, încă din primii ani de viaţă, *este mai sensibil la căldura şi dragostea părintească, decât la satisfacerea unor nevoi instinctuale.*

1.3.2. Teorii şi ipoteze cu caracter circumstanţial

În opoziţie cu teoriile simptomatice, teoriile circumstanţiale acordă importanţă *împrejurărilor în care se formează o personalitate.*

Astfel, există factori circumstanţiali care influenţează evoluţia psihică a individului. *Momentele periculoase*, de genul pubertăţii, pot afecta evoluţia normală, atât pe plan sexual, dar mai ales psihic.

Factorii circumstanţiali sunt prezenţi în fiecare moment al evoluţiei sau existenţei individului. Un asemenea factor, denumit şi actualizant, poate fi reprezentat, de exemplu, de supunerea elevului sau ucenicului la rele tratamente, de apariţia pericolului unor agresiuni (loviri, viol, omor) în mediul apropiat etc.

De asemenea, trebuie luate în calcul circumstanţele care, prin natura locului sau mediului de viaţă, conţin factori de risc. Acestora li se adaugă *factorii criminogeni* care influenţează individul – factori de natură socială, economică sau culturală.

§2. Teoriile „Apărării sociale" şi ale „Noii apărări sociale"

Aceste teorii sunt considerate a fi tipice celor care conturează o anumită politică penală.

2.1. Apărarea socială

Mişcarea intitulată *„Apărarea socială"* îşi face apariţia în anul 1945, la Geneva, în cadrul Centrului de studii privind apărarea socială, şi are ca promotor pe Fillipo

Gramatica. În lucrarea sa *„Principii de apărare socială"*, autorul avansează ideea înlocuirii dreptului penal cu apărarea socială, concepția sa având ca pion central personalitatea delincventului și gradul său de antisocialitate.

Principiile acestei mișcări sunt promovate de către „Societatea Internațională de Apărare Socială". Dintre ideile sau teoriile care definesc natura acestei orientări criminologice, cele mai importante sunt[243]:

a) *Socializarea completă a individului* și *ameliorarea condițiilor sociale,* ca alternativă a măsurilor de protecție contra crimei, socotite prioritare până în acel moment;

b) *Înlocuirea măsurilor specifice dreptului penal,* invocându-se renunțarea la el însuși, prin măsuri care să-l ajute pe individ să se adapteze mediului social, fără ca acesta să fie pedepsit;

c) *Renunțarea la termenii de „pedeapsă"* (în accepțiunea de sancțiune penală), de *„infracțiune"* și de *„infractor"*, în favoarea unei terminologii și a unor acțiuni de apărare socială bazate pe studiul personalității criminale.

d) *Respingerea noțiunii de „om delincvent"* și *înlocuirea ideii de responsabilitate* (*penală*) prin noțiunea de indice antisocial.

e) *Organismele* și *persoanele* chemate să contribuie la prevenirea crimei și la socializarea indivizilor infractori *să aparțină unui alt sistem decât cel al justiției penale.*

După cum afirmă Lygia Negrier-Dormont, susținătorii acestei mișcări nu s-au străduit să indice modalitățile științifice, concrete, prin care să fie puși în practică acești indici, mulțumindu-se să arate că această acțiune are un caracter pluridisciplinar.

Or, este prea bine cunoscut că *„obținerea unor rezultate (n.a inclusiv în planul „apărării sociale"), presupune existența unor instrumente științifice, pentru a se putea pune un diagnostic exact și aplica un tratament eficace"*. Totodată, investigația științifică trebuie să servească și emiterii unui pronostic realist privitor la evoluția fenomenului infracțional sau la comportamentul indivizilor cu indice antisocial crescut.

Concepția extremist-subiectivă a mișcării apărării sociale a fost criticată destul de mult, ca urmare a faptului că renunțarea la dreptul penal lasă o poartă deschisă arbitrariului și creează pericol pentru drepturile și libertățile persoanei, prin dispunerea de măsuri *antedelictum*[244].

2.2. „Noua apărare socială"

În anul 1954, la Anvers, la inițiativa magistratului francez Marc Ancel, mișcarea „Apărării sociale" se divizează prin separarea, din cadrul acesteia, a unui grup susținător al unei *„Noi apărări sociale"*, cu idei diferite față de cele extremiste susținute de F. Gramatica. Prin urmare, el nu vizează deloc să elimine noțiunile de infracțiune, infractor sau responsabilitate. Din contră, el pune accent pe cunoașterea individului și susține un regim atât de prevenție, cât și de tratament.

---

[243] L. Negrier-Dormont, *op. cit.*, pp. 76-78.

[244] C-tin. Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 38.

Potrivit noului curent, problema nu este plasarea unui delincvent într-o anume categorie, ci aflarea motivului pentru care acesta săvârşeşte actul criminal. Pentru aceasta, susţine M. Ancel, în lucrarea purtând acelaşi titlu ca şi mişcarea însăşi, respectiv „Noua apărare socială", *„este absolut necesară cunoaşterea criminalului, respectiv constituţia biologică, comportamentul său anterior, mediul din care provine, circumstanţele în care a săvârşit fapta, motivele personale care l-au determinat şi dinamica crimei"*[245].

În esenţă, scopul „Noii apărări sociale", în calitatea sa de mişcare de politică penală împotriva fenomenului criminalităţii, îl reprezintă integrarea apărării sociale în sistemul penal, prin *unificarea pedepselor cu măsurile de siguranţă*, fără să se mai evoce posibilitatea renunţării la Dreptul penal. Astfel, măsura de resocializare poate consta atât într-o pedeapsă, cât şi într-o măsură de siguranţă, tebuind adaptată în raport cu personalitatea delincventului, care este primordială[246].

Astfel, spre deosebire de curentul pozitivist italian, *nu mai este respinsă în totalitate noţiunea de „liber arbitru"*, ea fiind ataşată intim de sentimentul de *„obligaţie morală"*, componentă a obligaţiilor individului faţă de societate. La rândul său, societatea este obligată faţă de delincvent, căruia trebuie să-i recunoască drepturile, libertăţile şi demnitatea. Cu alte cuvinte, o asemenea mişcare, susţine M. Ancel, reprezintă o politică socială activă şi preventivă, care vizează să ofere protecţie societăţii şi, în acelaşi timp, delincventului, urmărind să-i asigure acestuia tratamentul adecvat. Pentru realizarea acestei politici este necesară o acţiune pluridisciplinară, particularizată la fiecare caz în parte.

Din perspectiva „noii apărări sociale", desprindem următoarele idei de bază:

- *Criminalul* este o *„fiinţă bolnavă"*, căreia societatea trebuie să-i acorde asistenţă medicală şi educativă şi faţă de care trebuie să se manifeste înţelegere şi compasiune.
- *Crima* constituie o *„proiecţie a personalităţii delincventului în plan social"*, cu conotaţie în limitele Dreptului penal.

Având o influenţă semnificativă asupra dreptului pozitiv francez, *actuala mişcare neagă total rolul pedepsei penale ca factor descurajant*, susţinut de Beccaria, considerând că simpla represiune nu are o semnificaţie morală şi socială reală.

§3. Curentul clinic

3.1. Criminologia clinică clasică

Criminologia clinică, prin opţiunile şi teoriile care o definesc, se înscrie în ceea ce denumim *„Criminologia tradiţională"*, ea reprezentând legătura dintre criminologia ştiinţifică şi penologie.

---

[245] În acest sens, a se vedea: M. Ancel, *La defense sociale nouvelle*, Paris, Ed. Cujas, 1956.
[246] C. Bulai, B. N. Bulai, *op. cit.*, p. 42; C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 39.

Scopul Criminologiei clinice, în opinia lui Jean Pinatel, unul dintre cei mai importanţi reprezentanţi ai curentului clinic, îl constituie *formularea unui „aviz"* cu privire la individul criminal, avizul presupunând un *diagnostic*, un *pronostic* asupra posibilului comportament şi, eventual, un *tratament*[247].

Fundamentată pe concepţiile lui Enrico Ferri, Criminologia clinică este organizată după o metodă similară clinicii medicale, ea constituind, în fond, o „clinică socială", al cărei scop se concretizează în aplicarea unui tratament adecvat fiecărui individ în parte, în funcţie de caracteristicile sale, dar şi de indicele său criminogen.

De aici şi conceptul operaţional propriu Criminologiei clinice, respectiv *starea periculoasă*, în conţinutul căreia Garofalo a inclus *capacitatea criminală*, *periculozitatea probabilă* şi *adaptarea socială*. În legătură cu capacitatea criminală, Garofalo avea să utilizeze un termen cu încărcătură, şi anume cel de *„temibilidad del delincuente"*, respectiv conceptul de temebilitate, pentru a desemna perversitatea constantă şi activă a delincventului, dar şi cantitatea de rău la care să te aştepţi din partea acestuia.

Starea de periculozitate, agreată şi de E. Ferri, iar ulterior de continuatorii curentului clinic, se manifestă sub două forme: *stare periculoasă stabilă*, *permanentă* şi *stare periculoasă iminentă*. Aprecierea stării periculoase se face pe baza depistării indicilor criminogeni, respectiv *indici legali*, deduşi din manifestările concrete, precum şi *indici bio-psiho-sociali*.

Studiile clinice au relevat, însă, că este dificil de constatat o corespondenţă exactă între *starea de periculozitate* şi *gravitatea infracţiunii* comise. Luarea în calcul numai a indicilor bio-psihologici şi sociali poate conduce, însă, la concluzii eronate, care să se extindă asupra stării post-delictuale sau chiar ante-delictuale, dificil de pronosticat.

Începând cu anul 1950, conceptul de bază al Criminologiei clinice, respectiv, acela de *stare de periculozitate*, va fi mai clar conturat de M. O. Loudet, în cadrul Congresului Internaţional de Criminologie de la Paris. El a introdus printre caracterele acestei stări şi *elementul etiologic*, care permite diagnosticul, pronosticul şi tratamentul.

Principalele direcţii de acţiune ale Criminologiei clinice sunt, potrivit lui J. Pinatel:

a) *Observaţia,* necesară evidenţierii de date asupra formelor de manifestare delictuală a unui individ, asupra personalităţii sale şi factorilor care au contribuit la formarea sa, inclusiv asupra mecanismelor care au condus la „trecerea la act".

b) *Interpretarea* datelor desprinse prin observaţie, îndeosebi din examinările medicale biologice, psihice şi sociale. Pentru corectitudinea interpretării, este necesar ca specialistul să stăpânească bine noţiunea de stare periculoasă, cu cele două componente ale sale temibilitatea şi adaptabilitatea. Interpretarea vizează, totodată, diagnosticul, pronosticul şi tratamentul.

c) *Experimentarea* reprezintă a treia fază a metodei clinice, prin care sunt puse în practică diverse modalităţi de tratament penal, de readaptare, dar şi de modificare a acestora, în funcţie de rezultatele obţinute. Dincolo de regimul penitenciar propriu-zis, se au în vedere şi tratamente de natură medicală (inclusiv chirurgicală), pedagogică şi

[247] J. Pinatel, *La criminologie*, *op. cit.*, p. 123 şi urm.

psihiatrică, pentru ameliorarea tendinţelor reacţionale ori pentru reducerea aptitudinilor delictuale.

Tratamentele menţionate rămân însă fără obiect, dacă nu se previne efectiv punerea individului într-o situaţie predelictuală, identică cu aceea care l-a condus la act. De asemenea, este important ca după „tratament" (penal-medical şi pedagogic), individul să nu fie supus unui proces de segregare socială, întrucât acest fapt ar fi de natură a-l conduce din nou, aproape sigur, spre mediul infracţional.

3.2. Criminologia clinică neoclasică

Evoluţia curentelor asupra fenomenului criminalităţii au determinat şi reformulări în Criminologia clinică neoclasică – sintagmă prin care nu trebuie să se înţeleagă tendinţa neoclasică în politica penală.

Revederea unor teorii s-a impus atât din necesităţi practice, cât, mai ales, din cauza criticilor aduse acestui curent[248]. De exemplu, reprezentanţii *tendinţei penale neoclasice* consideră că metodele clinice au condus la liberalism în locurile de deţinere, la devalorizarea semnificaţiei sancţiunii penale şi chiar a ideii de justiţie.

Pe de altă parte, adepţii „noii criminologii" pun sub semnul întrebării moralitatea unor noţiuni fundamentale, cum ar fi: personalitate criminală, resocializare, tratament ş.a., considerând că, în realitate, cauzele criminalităţii nu se găsesc la nivelul structurilor de personalitate şi, în consecinţă, studiul infractorului nu trebuie să se afle în centrul preocupărilor criminologice. Mai mult, unele metode de tratament încalcă drepturi şi libertăţi fundamentale ale individului, de exemplu, integritatea fizică şi psihică.

În aceeaşi ordine de idei, s-a demonstrat, pe baza unor investigaţii efectuate începând din deceniul 8, că efectul unor terapii clinice de resocializare, în cazul recidivelor, este egal cu cel al măsurilor penale tradiţionale. Concluzia ar fi că „tratamentul" este un adevărat eşec, iar ideea resocializării falsă.

Răspunsul susţinătorilor „Criminologiei clinice" nu a întârziat să apară. Astfel, cel mai important reprezentant al actualului curent clinic, pe care l-am denumit neoclasic, a fost Giacomo Canepa, care susţinea, în 1987, că se impune *reevaluarea conceptului de personalitate* din perspectiva dualismului filosofic kantian, specific raportului dintre *fenomen*, în sensul de aparenţă a obiectului existent, şi *noumen*, respectiv realitatea necunoscută a obiectului în discuţie[249].

Susţinând postulatul de bază al criminologiei, *personalitatea*, G. Canepa atrage atenţia asupra importanţei aprofundării studiului comportamentului antisocial, ca şi consecinţă a inadaptării sociale, printr-o investigaţie extinsă şi globală a sistemelor dinamice prin care se efectuează readaptarea.

În esenţă, fundamentală pentru cercetarea criminologică rămâne personalitatea umană, cu componentele ei biologice, psihologice şi socio-culturale. Studiul metodologic sau fenomenologic al acestor componente conduce la depistarea factorilor fizici ai

---

[248] R. M. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, *op. cit.*, pp. 91-93.

[249] G. Canepa, *La personalite criminelle, Orientations traditionelles de la recherche*, în „Revue Internationale de Criminologie et Politique Technique", nr. 1/1987, p. 29.

comportamentului antisocial, cum ar fi, spre exemplu: agresivitatea sau impulsivitatea, egocentrismul, indiferenţa afectivă etc.

De altfel, însuşi J. Pinatel a remodelat conceptul de personalitate, într-o accepţiune dinamică, caracterizat de procese criminogene şi în care factorul social are rolul său preponderent. Susţinător al Criminologiei generale sau tradiţionale, el îmbrăţişează teza deterministă, considerând că Dreptul penal nu poate fi conceput decât în legătură cu *liberul arbitru*. Prin urmare, conduita criminală trebuie apreciată în „termeni de probabilitate", iar reacţia socială din perspectivă deterministă[250].

Pentru a înţelege sensul Criminologiei clinice, chiar şi în accepţiunea sa, aşa-zis neoclasică, consecventă, în susţinerea tezei studiului complex al personalităţii criminale este util să menţionăm afirmaţia lui Noel Maillouy, potrivit căreia, în lipsa unei evaluări critice, *„infractorul ar putea rămâne tristul necunoscut al criminologiei contemporane"*[251].

§4. Teorii ale Criminologiei „Reacţiei sociale"

4.1. Curentul „interacţionist"

A doua jumătate a secolului nostru va marca apariţia unui nou curent criminologic, inspirat de Sociologia interacţionistă, ale cărei teze sunt în contradicţie cu tezele Criminologiei tradiţionale.

Conform acestui curent, iniţiat de criminologii de şcoală anglo-saxonă şi nord-americană, criminalitatea este o problemă de *devianţă* şi de *etichetare* sau *stigmatizare*. Între infractor şi noninfractor există o singură diferenţă de fond, şi anume stigmatizarea primului, în urma unei reacţii sociale. Întrebarea fundamentală în legătură cu actul infracţional este pentru criminologii interacţionişti următoarea[252]: *„De ce o persoană este etichetată sau considerată delincvent?"*. Această întrebare conturează noul demers criminologic contemporan, diferit de cel care gravitează în jurul întrebării: *„De ce o persoană este delincvent?"*

Premisele acestui curent, indiferent de variantele sale, sunt de inspiraţie psiho-sociologică: în interiorul unui grup social, rolul sau acţiunea unui individ se interferează cu rolul social al grupului. Un act individual constituie un răspuns la actele altor membri ai grupului, dar şi un stimul pentru actele altora.

Numărându-se printre primii promotori ai interacţionismului, H. S. Becker, în lucrarea sa *„Outsiders - Studies in the Sociology of deviance"* (1967), susţine că grupul care deţine puterea politică şi economică elaborează reguli proprii pentru a-şi proteja interesele, prin aceasta creând atât devianţă, cât şi delincvenţă. Devianţa nu defineşte

[250] J. Pinatel, *Le phenomene criminel*, Paris, Ed. M.A., 1987, p. 10.

[251] N. Mailloux, *Le criminel, triste inconnue de la criminologie contemporain*, în „Annales Internationales de criminologie", vol. 22, 1984, p. 12.

[252] Pentru detalii, a se vedea R.M. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, *op. cit.*, pp. 86-88.

calitatea actului individual, ea fiind consecinţa aplicării unei anumite etichete. Astfel, delincventul nu este altceva decât un „outsider" în procesul relaţional cu membrii şi interesele grupului social dominant.

Într-o altă variantă, englezul D. Chapman, în *„Sociology and the Stereotype of Criminal"* (1969), atrage atenţia că este fals să se considere drept stereotip al delincventului individul aflat în penitenciar. Deosebirea esenţială dintre infractor şi noninfractor este determinată de *stigmatizarea primului ca atare,* spre deosebire de celălalt, care beneficiază de „imunitate" în raport cu normele juridice şi cu mecanismele de aplicare a acestora.

Pe o altă direcţie interacţionistă, este luat în calcul *mediul social al individului,* ca şi rolul instituţiilor represive ale grupului. De exemplu, D. Matza (*„Delinquency and Drift"*, 1964), faţă de împrejurarea că anumiţi indivizi sunt *împinşi spre criminalitate,* conchide că justiţia penală nu combate în realitate delincvenţa, ci, în primul rând, o creează.

Nu există delincvenţi în sine, doar indivizi etichetaţi ca atare, al căror comportament deviant este întărit printr-o stigmatizare a instituţiilor de contol social[253]. Prin urmare, se poate susţine faptul că în relaţia societate sau grup social – comportament deviant, real sau pretins, nu devianţa conduce la reacţia socială, ci controlul social însuşi determină devianţa.

4.2. Curentul „Reacţiei sociale propriu-zise"

Începând cu anii '80, îndeosebi după Congresul de Criminologie de la Belgrad, din 1973, curentul interacţionist va cunoaşte noi evoluţii, prin care se distanţează tot mai mult de Criminologia tradiţională.

Adepţii noului curent sunt de părere *că delincvenţa este creaţia nemijlocită a reacţiei sociale* faţă de actele care nu îi convin. Studiul actului infracţional reclamă descifrarea proceselor sociale care conduc la devianţă şi la forma sa penală – delincvenţa.

Devianţa, după cum menţionează R. Gassin (*„De quelques tendances de la Criminologie anglaise et nord-americaine"*, 1977), reprezintă un proces interacţionist cu elemente de acţiune şi reacţiune, care se structurează la nivelul mai multor etape sau momente, cu o anume rezonaţă în crearea de etichete sau cazuri delictuale. Aceste etape sau momente sunt:

- *apariţia legii penale* şi a altor norme restrictive ori sancţionatorii;
- *reacţia socială interpersoanlă* între cel care încalcă norma şi cel lezat direct sau mediul social afectat;
- *aplicarea normei sau legii penale* celui care a încălcat-o.

Faţă de modul de interpretare interacţionist a normei penale şi a proceselor de aplicare a acesteia, interpretare de factură socio-politică, adepţii Criminologiei „reacţiei sociale" disting între „devianţa primară" şi „devianţa secundară". În concepţia lor, devianţa secundară este considerată „delincvenţă", fiind o creaţie a Dreptului penal, cu incidenţă asupra evoluţiei ulterioare a delincventului etichetat ca atare, temporar sau definitiv.

---

[253] R. Cario, *op. cit.*, p. 157.

4.3. Alte curente apropiate reacţiei sociale

4.3.1. Curentul „Organizaţional"

Este definit prin atenţia acordată analizării raţiunii existenţei legii penale, a aplicării acesteia şi, totodată, a modului de administrare a justiţiei penale la diverse cazuri concrete.

Teoriile organizaţionale se înscriu, mai degrabă, în cadrul Sociologiei penale şi, în al doilea rând, în Criminologie, întrucât, dincolo de mediul de administrare a justiţiei, prioritatea este acordată studiului de factură sociologică a normelor represive penale.

4.3.2. Curentul „Critic" şi curentul „Noii Criminologii"

Aceste curente şi-au făcut apariţia spre sfârşitul deceniului 7, perioadă caracterizată printr-o anumită exercitare a ideilor contestatoare de tip marxist, maoist ş.a., prin care se urmăreau schimbări social-politice. Amintim, în acest sens, ideile promovate de Marcuse în Statele Unite, Gramsci în Italia ori Althusser în Franţa.

Curentele în discuţie se încadrează numai cu numele în Criminologie, întrucât ele au o evidentă finalitate politică, chiar şi atunci când pun în discuţie dezincriminarea unor fapte prevăzute de legile penale şi incriminarea altora, ceea ce reprezintă creaţia teoriilor politice radicale sau extremiste.

În criticile severe aduse justiţiei, cu trimitere directă la cea penală, se merge până la susţinerea necesităţii desfiinţării sistemului de sancţiuni penale (olandezul L. Hulsom, în 1982), respectiv a justiţiei penale ca atare. Această opţiune, însă, nu poate fi calificată ca aparţinând Criminologiei, întrucât ea este o ştiinţă care cercetează fenomenul criminalităţii, şi nu pe cel al existenţei unor instituţii sau forme ale puterii de stat.

§5. Curentul empiric

Criminologia empirică a apărut şi s-a structurat în cadrul Centrului Internaţional de Criminologie comparată din Montreal şi al „Şcolii de criminologie a Universităţii din Montreal", de aici şi denumirea sub care mai este cunoscută, şi anume aceea de „Şcoala de la Montreal" sau „Criminologia empirică a Quebec-ului".

Protagoniştii curentului empiric actual sunt profesorii Denis Szabo şi Marc LeBlanc, în ale căror lucrări – *„La criminologie empirique au Quebec"* şi *„Criminologie et Politique criminelle"* – sunt prezentate opţiunile fundamentale ale noii mişcări[254].

Ideea centrală a curentului empiric o constituie *găsirea unor noi metode de luptă contra crimei*, întrucât Criminologia de tratament sau clinică s-a dovedit ineficace faţă de creşterea ratei criminalităţii şi, în special, pentru cazurile de recidivă. De asemenea, „tratamentul" poate afecta, într-o formă sau alta, unele drepturi ale individului, înscrise în momentul actual în categoria „Drepturilor omului".

---

[254] A se vedea, în acest sens: D. Szabo, M. Le Blanc, *La criminologie en Quebec*, Montreal: *Presses de l'Université de* Montréal, 1985.

Direcţiile importante ale investigaţiei criminologice de tip empiric sunt următoarele:

a) cunoaşterea fenomenului criminalităţii – aşa cum se prezintă pe teren – prin obţinerea de informaţii, de date brute despre crimă şi criminal;

b) *analiza modului de acţiune a justiţiei penale*, raportată la reacţia socială, aşa cum rezultă ea din percepţia şi atitudinea membrilor societăţii;

c) *studierea eficacităţii sancţiunilor*, în primul rând penale, aplicate de societate prin puterile sale statale, în vederea asigurării respectării intereselor legitime.

În privinţa politicii penale, se remarcă preocuparea Şcolii Quebec-ului în ceea ce priveşte prezentarea schimbărilor intervenite în iniţierea de măsuri de protecţie a societăţii. La aceasta se adaugă şi preocuparea pentru studierea măsurilor de reeducare a minorilor delincvenţi.

Sub raport tehnic metodologic, se apelează la „instrumente" de investigare de natură empirică, începând cu cele cantitative, destinate obţinerii de date asupra criminalităţii, şi continuând cu cele calitative – destinate evaluării, verificării şi studierii în profunzime a stării infracţionale şi ipotezelor emise în legătură cu aceasta.

Datele ca atare provin din chestionare, cuprinzând întrebări şi răspunsuri alternative, interviuri, documente personale, dosare aparţinând instituţiilor guvernamentale sau judiciare, rapoarte statistice.

Fundamentarea teoretică a studiului criminologic empiric o întâlnim în lucrări apărute după 1980, printre acestea situându-se şi lucrările de referinţă ale profesorului Maurice Cusson, *„Delinquent pourquoi?"* (1981) sau *„Pourquoi punir?"* (1987)[255]. Conţinutul acestor lucrări reflectă aptitudinea şcolii empirice spre studiul comportamentului şi actului criminal, spre deosebire de mişcarea clinică ce pune accentul pe „tratamentul" criminalului.

§6. Alte curente criminologice

6.1. Criminologul independent Vasile V. Stanciu

Dintre ideile criminologice care se distanţează de principalele curente în materie, se detaşează cele ale binecunoscutului criminolog de origine română Vasile V. Stanciu, elev al lui Enrico Ferri.

Deşi influenţat iniţial, în mod firesc, de ideile savantului italian, ulterior V.V. Stanciu va respinge teoriile deterministe, acordând atenţie atât faptelor concrete, reale, aşa cum se prezintă ele în diverse medii, precum şi mijloacelor de depistare a caracterului criminogen al unor fapte penale. Printre investigaţiile sale personale, este binecunoscută ancheta asupra criminalităţii pariziene (*„La criminalité â Paris"*).

Atent observator al fenomenului criminalităţii concrete, dar şi cunoscător al curentelor criminologice, V.V. Stanciu afirmă că *„istoria criminologiei de până acum nu*

[255] Pentru o abordare detaliată a se vedea : M. Cusson, *Delinquents pourquoi?*, Paris, Ed. Armand Colin, 1981; M. Cusson, *Le controle social du crime*, Paris, PUF, 1983 ; M. Cusson, *Pourquoi punir?*, Ed. Dalloz, 1987.

este altceva decât o istorie a erorilor, aparţinând în exclusivitate specialiştilor". Privitor la represiunea penală şi utilitatea acesteia, se impune necesitatea instaurării unei „democraţii forte", în care delincventul este pus să aleagă între *riscul sancţiunii penale*, care poate merge până la pedeapsa cu moartea, şi *libertate*, în sensul acceptării regulilor impuse de societate[256].

6.2. Influenţe ale curentelor filosofice asupra curentelor criminologice din secolul XX

Curentele filosofice aparţinând epocii noastre au influenţat, în mod firesc, şi ideile criminologice ale momentului actual. Având în vedere numeroasele curente filosofice, prin prisma cărora li se atribuie ştiinţelor o valoare (filosofică), prin reflectarea imaginii pozitive despre om, considerăm a fi demne de amintit, fie şi pe scurt, cele care promovează *Idealismul, Realismul, Fenomenologia,* prezentate concis de Lygia Negrier-Dormont în lucrarea „*La criminologie*" (1989). Iată câteva dintre acestea:

- *Idealiştii italieni* Benedetto Croce şi Giovanni Gentile consideră că libertatea de acţiune, indiferent de formă, deci şi aceea a fiecărui act, este cea care a creat spiritul uman. Astfel, omul nu este responsabil, dar el este ţinut responsabil de către societate, care l-a recompensat sau pedepsit, după cum el a acţionat în conformitate sau împotriva dorinţelor ei.
- *Psihiatrul* Gustav Jung, elevul lui Sigmund Freud, se va detaşa de opiniile profesorului său, explicând raportul dinamic dintre *Eu* şi *Sine (care este inconştient)* – asemănător jocului dintre flux şi reflux, din care Eul este cel care iese la suprafaţă, în timp ce Sinele, inconştientul, rămâne în străfunduri – sub forma arhetipului ancestral, exercitându-şi mai mult sau mai puţin influenţa sa insidioasă asupra comportamentului.
- *Filozoful* Martin Heidegger, reprezentant de marcă al Fenomenologiei şi, mai ales, al Existenţialismului, susţine că *Fiinţa* (l'Être) este punctul de plecare al existenţei, al oricărui adevăr. Între om şi Fiinţă sunt legături tragice, căci omul, singura fiinţă care şi-a pus întrebări asupra lui „a fi", ia cunoştinţă de sine însuşi fără să-şi fi ales existenţa. El se descoperă deja „aruncat acolo, ca fiind, existând în lume". „A fi" (L'être) dă omului o lume, care lui i-a preexistat şi în care el îşi scoate la suprafaţă cunoaşterea şi acţionează.
- *Marxismul,* fundamentat pe materialismul dialectic care, prin raportare la conceptul economic de „valoare", imprimă o nouă orientare cunoaşterii fenomenului criminalităţii, cu mari oscilaţii între principalii săi promotori. Prin urmare, Marx a susţinut că structurile socio-politice şi culturale trebuie să reflecte, în mod obligatoriu, întâietatea muncii, aceasta fiind factorul producător

[256] Ideile represive avansate de reputatul criminolog de origine română primesc o abordare analitică detaliată în cadrul studiilor sale : M. Laignel-Lavastine, V.V. Stanciu, *Précis de criminologie: la connaissance de l'homme, la biotypologie, la personnalité criminelle,* Payot, 1950; V. V. Stanciu, *La criminalité a Paris,* Centre National de recherche scientifique, Paris, 1968 ;V.V. Stanciu, *Essais de Psycho-Sociologie criminelle,* Paris, Ed. Anthropos, 1980.

de valoare. Bernstein, Kautsky, Plekhanov aveau opţiuni socialist democratice, pacifiste, chiar de tip burghez, în timp ce Lenin era promotorul revoluţiei şi al dictaturii proletariatului, cel puţin în prima fază, fără a mai vorbi de bolşevismul represiv, tiranic, al lui Stalin sau de revoluţionarul permanent Troţky, opus chiar marxismului originar, susţinător frenetic al luptei de clasă naţională şi internaţională.

Or, ideile marxiste, convertite în bolşevism, devenind în fond o acoperire a unui regim dictatorial, aveau să-şi „creeze" alte criterii cu privire la criminalitate şi etiologia ei, raportată, de pildă, la legea universală a naturii: unitatea şi lupta contrariilor, aplicabile şi la societatea de tip comunist, a partidului unic.

- *Reinterpretarea marxismului,* în Occident, avea să fie realizată de mulţi filosofi decepţionaţi de aplicarea sa în practică. Printre cei mai cunoscuţi se numără Herbert Marcuse, apropiat de curentul „Situaţionist". În lucrarea *„Eros şi civilizaţie"*(1955), el va afirma că omul rămâne un animal bolnav al culturii represive care îi manipulează dorinţele. Eliberarea trebuie să vină din partea celor oprimaţi, marginalizaţi, şi nu din partea proletariatului marxist, prizonier al principiilor randamentului.
- *Existenţialismul* este o gândire care se raportează la contactul existenţei reale, a vieţii fiecărui individ cu propriile-i angoase. Reprezentantul său de seamă, Jean-Paul Sartre, a influenţat şi demersul criminologic. De exemplu, el susţine că Eul este cel care conferă valoare: *„pot să fiu încarcerat, dar nu mi se poate lua libertatea"*. Din perspectivă dialectică, grupul social nu imită organismul uman, prin organizarea sa fiindu-i superior. În acest grup, violenţa este necesară. Libertatea este totală, căci omul se află în permanenţă într-o anumită situaţie psihologică, istorică sau socială, ori, în această situaţie, el este singurul care alege potrivit voinţei sale: activitate sau pasivitate, curaj sau laşitate. Prin aceasta, libertatea înseamnă şi responsabilitate.

BCU IAŞI / CENTRUL DE PATRIMONIU

PARTEA A II-A

PRIVIRE ASUPRA CRIMINALITĂȚII ȘI CAUZELOR SALE

CAPITOLUL I

RAPORTUL DINTRE CRIMINALITATE ȘI SOCIETATE

§1. Considerații asupra raportului dintre tipul de societate și criminalitate

Referirile cu caracter introductiv, din debutul părții a doua a lucrării reprezintă o încercare de schițare a raportului existent între tipul de societate şi criminalitate. Introducerea aceasta este necesară, în opinia noastră, pentru descifrarea cauzelor generale ale fenomenului criminalității şi revelarea factorilor consideraţi ca principalii „responsabili" de producerea crimei.

Pentru a nu crea dubii în legătură cu acest demers introductiv, precizăm că prin relația *criminalitate - tip de societate* nu avem în vedere cauzele imediate, de ordin social ori economic, implicate în existența fenomenului analizat, ci, aşa cum observa Denis Szabo, *„incidența la nivel global a societății asupra criminalității, ca şi asupra politicii penale", proprie fiecărui sistem sau regim politic*[257].

Nu poate fi pus la îndoială faptul că terenul pe care se manifestă criminalitatea este delimitat, în primul rând, de tipul sau forma de societate cu care se află în strânsă legătură. Cu alte cuvinte, societatea, din perspectivă macro-sociologică, reprezintă atât cadrul general de manifestare a unei diversități de fenomene şi de raporturi sociale, economice, juridice, politice, culturale ş.a., cât şi sursa primară a unor fenomene sociale, respectiv sursa *modelatoare a acestora,* în diversele lor forme de manifestare, inclusiv criminale. Cu alte cuvinte, societatea este, prin ea însăşi, generatoare de criminalitate.

Odată conturată prima verigă sociologică dintre societate şi criminalitate, trebuie stabilită măsura în care un anumit tip de societate determină configurația de ansamblu a delincvenței. Or, pentru definirea principalelor tipuri de societate, responsabile de specificitatea actualului fenomen al criminalității, este necesar să se procedeze la o

[257] D. Szabo, *Criminologie et politique criminelle, op. cit.,* pp. 185-191.

clasificare a acestora în funcţie de anumite criterii care pot servi la încadrarea, în categorii semnificative, a conduitelor asociale.

Faţă de multitudinea criteriilor de departajare, din punct de vedere criminologic, se consideră a fi prioritare criteriile relative la *dezvoltarea economică* sau la *gradul de industrializare a societăţii,* precum şi criteriul *integrării faţă de anumite valori sociale.* Raportat la aceste criterii, considerate fundamentale pentru investigaţia criminologică, apreciem că nu este deloc lipsit de interes să fie luat în calcul un nou criteriu, specific actualului moment istoric, respectiv cel al *transformării sociale,* tipic fostelor ţări socialiste europene.

1.1. Raportul dintre societăţile industrializate în curs de dezvoltare şi criminalitate

1.1.1. Societăţile industrializate

Acest tip de societăţi pot avea regimuri de tip democratic sau liberal şi regimuri de tip socialist sau totalitar.

a) În situaţia *societăţilor democratice industializate,* se consideră că acestor societăţi le sunt specifice infracţiuni săvârşite cu violenţă împotriva persoanei şi a proprietăţii, cea mai afectată fiind, în special, proprietatea privată.

b) Spre deosebire de prima variantă, în *societăţile industrializate de tip totalitar* criminalitatea vizează cu precădere proprietatea colectivă sau ceea ce era denumit la noi proprietatea obştească şi cooperatistă (în ultimul timp, „proprietatea întregului popor"). La aceasta se adaugă diverse infracţiuni împotriva administraţiei şi, desigur, delicte politice, denumite ca atare ori nu, încadrate în alte forme de criminalitate, dar oricum vizând regimul de tip totalitar.

c) *În societăţile industrializate de tip liberal,* o situaţie aparte o constituie marile aglomerări urbane, cu precădere cele nord-americane, unde violenţa, în opinia lui Denis Szabo, este endemică, de acest gen de criminalitate apropiindu-se şi marile oraşe vest-europene, dar şi uriaşele aglomerări asiatice[258].

În privinţa securităţii persoanei se constată, însă, în prezent, mai ales pe timpul nopţii, o uniformizare a insecurităţii, prezenţa infractorilor noctambuli făcându-se simţită şi în aglomerările de genul Moscovei, Varşoviei, Budapestei şi, de ce nu, şi Bucureştiului ori oraşelor socotite mai mari.

Evident că, o dată cu liberalizarea regimurilor politice în ţările est-europene industrializate, un anumit gen de criminalitate tinde să îl înlocuiască pe altul. Dacă până nu de mult pe moscoviţi îi speriau numai beţivii, acum lucrurile s-au schimbat, s-au diversificat, mai ales prin apariţia de grupuri sau bande de infractori. Mulţi dintre aceştia sunt tineri care operează într-o manieră din ce în ce mai apropiată de modurile de operare specifice unui megalopolis de tip nord-american.

---

[258] D. Szabo, *op. cit.*, p. 193.

Luând în calcul trecerea de la un regim totalitar la unul democratic, se poate constata că schimbarea sistemelor politice, prin trecerea de la o politică penală şi un anumit mod de administrare a justiţiei, specifice vechilor regimuri – în care totul era puternic integrat şi în care munca reprezenta principalul mijloc de resocializare (după executarea sancţiunii penale) – se realizează abrupt, către un regim al libertăţii individuale. Trecerea conduce la modificări vizibile ale traiectoriei şi ratei criminalităţii, acţiunea justiţiei penale fiind considerată, în acest context, „ruda săracă a politicii sociale", dominată de incoerenţă şi lipsă de fermitate în ceea ce priveşte răspunsul social la actele criminale.

Oricum, politica penală a societăţilor industriale liberale şi democratice se încearcă astăzi a fi reformulată, în sensul asigurării unei protecţii mai eficiente a individului şi a raporturilor interumane, în toate planurile lor, deci inclusiv juridice. Dacă, la un moment dat, criminalitatea era problema poliţiei şi justiţiei, astăzi ea devine o problemă nu numai a statului, în care trebuie să fie antrenate şi alte organisme în afara celor judiciare, dar şi o problemă zonală sau continentală. Mărturie stau, în acest sens, lucrările Comitetului european pentru problemele criminalităţii, de pe lângă Consiliul Europei.

1.1.2. Societăţile în curs de dezvoltare

Acestea sunt şi ele caracterizate de regimuri democratice, socialiste sau totalitare, unele chiar în varianta dictaturii. În aceste societăţi, criminalitatea are o altă înfăţişare, cu excepţia marilor aglomerări urbane, acest aspect fiind determinat de faptul că o bună parte a populaţiei trăieşte în mediu rural, principala activitate fiind agricultura.

Prin urmare, criminalitatea specifică acestor zone este dominată de infracţiuni de genul omuciderilor, având ca mobil răzbunarea, infracţiuni împotriva relaţiilor de familie, inclusiv cele îndreptate împotriva proprietăţii, de genul furturilor, multe făcând obiectul unei justiţii cu caracter personal.

Un amestec al acestor tipuri de criminalitate este întâlnit la periferia aglomerărilor sud-americane, asiatice, sud-africane, putându-se vorbi de o delincvenţă a bidonvilurilor, ghetourilor ori bantustanelor.

Şi în aceste zone sociale se asistă la o trecere de la un mediu tradiţional, care a marcat justiţia penală şi maniera de aplicare a dreptului, la un mediu social cu elemente de structură asemănătoare societăţilor de tip industrial sau postindustrial, dar purtând o amprentă firească a specificului tradiţiei. Sub raportul sistemului judidic, sunt clar conturate sistemele de drept de factură asiatică şi slavă, franceză, anglo-saxonă, în funcţie de influenţele jucate de fostele metropole.

Suntem de părere că, având în vedere diversitatea sistemelor sociale ce pot fi încadrate în categoria ţărilor în curs de dezvoltare, este dificil de alcătuit un tablou al specificităţii raporturilor societate-criminalitate. De pildă, referindu-ne la situaţia Chinei, se naşte întrebarea, de altfel corectă, *dacă este cu adevărat „o ţară în curs de dezvoltare"* – realitatea prezentă demonstrând că este cu mult depăşit acest stadiu –, *poate fi luată într-un calcul criminologic şi analizată ca şi situaţia din Tanzania sau din*

Papua-Noua Guinee? În primul caz asistăm la o delincvenţă redusă datorită sistemului judiciar sever, de tip socialist, dar şi cu elemente specifice tradiţiei morale asiatice; în cel de-al doilea caz, potrivit criteriilor noastre, constatăm o delincvenţă redusă, în care tradiţiile, să le spunem juridice sau morale, par desprinse dintr-o altă epocă.

1.2. Raportul dintre societăţile integrate sau neintegrate şi criminalitate

Pentru descifrarea acestui raport se impune a fi clarificată noţiunea de *societate integrată*. Din punct de vedere criminologic, integrarea reprezintă adeziunea grupurilor sociale la anumite valori.

1.2.1. Societăţile integrate

În cadrul acestui tip de societăţi, definite printr-o convergenţă quasi-generală a valorilor morale, impusă de tipul totalitar de societate, de politica penală, dar şi de sistemul judiciar, criminalitatea este ferm controlată şi, prin aceasta, relativ redusă. Partidul unic a impus legitimitatea intervenţiei judiciare categorice şi prompte, criminalul fiind considerat un soi de „inamic public" şi tratat ca atare, resocializarea sa fiind etichetată, în mod corespunzător, dacă individul face dovada obedienţei faţă de regim.

Este clar că un asemenea raport criminologic nu poate fi tipic decât unui sistem de tip socialist, ori unui *regim impus de partidul unic*. Prin urmare el este (sau a fost) prezent, atât în ţări dezvoltate industrial, cât şi în cele în curs de dezvoltare sau apreciate ca subdezvoltate.

În configuraţia raportului criminalitate - societate integrată, este necesar să fie observate şi nuanţele specifice zonei social-geografice, culturale, în care se află. Astfel de nuanţe puteau fi decelate în state foste socialiste, şi ele la rândul lor cu o tipologie proprie, cum au fost, spre exemplu, Cehoslovacia, România, Polonia, Rusia, vis-a-vis de China, Coreea de Nord, Vietnam, Siria, Irak sau Libia.

Atragem atenţia că o societate integrată nu înseamnă numai o societate de factură socialistă, ci şi una total integrată faţă de anumite valori religioase, cum este societatea iraniană, ori faţă de un amestec politico-religios, precum Libia.

1.2.2. Societăţile parţial integrate

În acest tip de societăţi, diversitatea moravurilor este mai bine conturată şi, în consecinţă, convergenţa spre valorile morale nu mai are un punct comun. În general, se poate vorbi de valori unanim acceptate, referitoare, de exemplu, la libertăţile individului ori la proprietate, dar existenţa unor diferenţe de cultură, ca şi prezenţa subculturilor, fac ca justificările morale să se distanţeze unele de altele, iar conduitele deviante să fie sancţionate în funcţie de o anume calitate socială.

Coabitarea unor culturi sau subculturi, unele dintre ele dominante, conduce la o aparentă toleranţă faţă de actele deviante mai puţin grave, ceea ce nu echivalează cu acceptarea valorilor morale de subcultură, ci cu o îngăduinţă destinată menţinerii echilibrului social şi imaginii democratice a sistemului.

Apărând un asemenea sistem, puterile legislativă, administrativă şi judecătorească impun o politică penală conectată, esenţialmente, de valorile morale liberale. Din această cauză, criminologii aflaţi în mediul respectiv apreciază că o integrare parţială de tip liberal conduce la erodarea protecţiei sociale a valorilor morale, rata criminalităţii cunoscând o creştere treptată.

Reacţia ezitantă a societăţilor parţial integrate faţă de actele deviante este considerată ca reflectând teama de impunere a unei politici penale forte, oarecum de factură totalitară sau, cel puţin, că ar crea o asemenea aparenţă care să fie sancţionată politic de opoziţie. Aşa se poate explica şi *discordanţa* dintre acţiunea deţinătorilor puterii politice (deţinători temporari, prin natura regimului) şi cei chemaţi să aplice legea în mod constant în practică, respectiv magistraţi, poliţişti, precum şi alţi factori-administrativi antrenaţi în combaterea delincvenţei.

1.2.3. Societăţile neintegrate

În cadrul acestor societăţi, valorile morale sunt clar diversificate, acestea devenind vagi, diluate la nivel macrosocial. De regulă, se refuză legitimitatea şi, în special, acţiunea unei puteri centrale care ar putea fi etichetată, în caz de fermitate, ca totalitară, opresivă şi ca fiind în serviciul unor anume structuri ori a unei minorităţi.

Lipsa unor principii morale realmente unificatoare face ca spiritul de toleranţă al societăţilor parţial integrate să fie considerat drept o expresie a ipocriziei şi laşităţii. Din multitudinea de atitudini faţă de actul criminal nu se poate degaja un sentiment unanim de justiţie, de aici şi confuzia între criminalitate, devianţă, contestare şi insurecţie, „divinitatea" fiind singura acceptată (sau doar creată aparenţa de acceptare) ca factor de echilibru în raportul societate-criminalitate.

Astfel de societăţi neintegrate ar putea fi considerate cele de tip sud-american, asiatic, ca şi cele din ţări *ce traversează purgatoriul totalitarism-democraţie*. Fireşte că nuanţările nu pot lipsi şi sunt necesare. Astfel, în unele zone africane sau asiatice asistăm la o nonintegrare determinată de diferenţe tribale, în opoziţie cu ţările dezvoltate sau civilizate, în accepţiune tradiţională, dar al căror regim liberal îngăduie apariţia şi manifestarea tendinţelor specifice unor subculturi ce se abat, în mod evident, de la o atitudine nonconformistă faţă de valori morale unanim acceptate.

§2. Structura şi dinamica generală a criminalităţii

2.1. Consideraţii introductive

Prezentarea principalilor factori implicaţi în fenomenul criminalităţii necesită o succintă trecere în revistă a unor elemente definitorii ale structurii şi dinamicii generale a delincvenţei. Precizăm că, în primă instanţă, aceste referiri nu au o motivaţie didactică, impunându-se mai ales pentru întrevederea importanţei pe care trebuie să o aibă cunoaşterea stării infracţionale în ansamblul său, prin iniţierea de măsuri adecvate de

control, prevenire şi combatere a criminalităţii pe căi social-economice, dar şi printr-o politică penală adaptată nevoilor de reprimare a delincvenţei.

Imaginea de ansamblu a criminalităţii, starea fenomenului infracţional într-un anumit moment şi pe o anumită arie, structura şi compoziţia sa, configurată de cele mai importante sau mai frecvente categorii de fapte penale comise, dinamica şi, desigur, tendinţa acestui fenomen, pot fi descifrate numai pe baza cunoaşterii sale cât mai exacte, concrete şi obiective.

După cum s-a învederat în prima parte a demersului nostru, primul pas al investigaţiei criminologice îl reprezintă cunoaşterea stării criminalităţii pe baza unor studii statistice a faptelor penale descoperite şi înregistrate ca atare. În esenţă, investigaţia criminologică statistică este cea care permite să fie identificat *„volumul, mărimea, ritmul, formele şi, mai ales, tendinţa acestui fenomen la nivel macrosocial, la scara întregii societăţi şi într-o anumită etapă istorică"*[259].

Rolul identificării statistice nu se rezumă numai la o simplă înregistrare a faptelor penale, el vizând prioritar următoarele:

a) *Stabilirea structurii* sau a *conţinutului* criminalităţii, în funcţie de tipul sau natura faptelor, de făptuitori, de factorii cauzali, predispozanţi şi favorizanţi etc.

b) *Cunoaşterea oscilaţiilor* fenomenului infracţional într-un anumit interval de timp şi pe un anumit teritoriu ori într-un anumit mediu, astfel de variaţii fiind cunoscute şi sub denumirea de oscilaţii sezoniere.

c) *Determinarea tendinţelor* sau *trend*-ului criminalităţii pe o perioadă de timp, acţiune care reprezintă unul dintre obiectivele centrale ale Criminologiei, definitoriu pentru funcţia sa predictivă.

În legătură cu aceste trei componente ale studiului statistic, trebuie să observăm că el conduce la stabilirea exactă a structurii criminalităţii, dar numai a celei descoperite care, totuşi, nu se distanţează semnificativ de structura criminalităţii reale.

Referitor la conceptul de *trend al criminalităţii*, precizăm că prin el se înţelege *tendinţa fundamentală a criminalităţii pe o anumită perioadă de timp*, determinată pe baza studiilor statistice ale dinamicii medii a criminalităţii şi rezultată din ajustarea seriilor de date despre faptele penale, prin metode proprii statisticii. Ajustarea reprezintă, în esenţă, o nivelare statistică prin procedee precum ajustarea grafică, a mediilor mobile, metoda celor mai mici pătrate etc.

2.2. Structura criminalităţii

Conţinutul fenomenului infracţional şi structura sa sunt configurate, cu precădere, de tipul de crime comise într-un interval de timp dat şi pe un anumit teritoriu.

Întrucât vom reveni asupra structurii şi formelor de criminalitate, ne rezumăm aici la a preciza că o structură infracţională este, esenţialmente, determinată de natura faptelor comise, de volumul acestora; de făptuitori ş.a.

---

[259] A. Dincu, *Criminologie*, *op. cit.*, pp. 198-199.

Aşadar, în structura fenomenului infracţional, faptele luate în calcul se clasifică după diverse criterii criminologice, cum vom vedea mai jos. De exemplu, criteriile pot viza mobilul faptei, modul sau metodele de comitere a infracţiunii, valorile prejudiciate prin infracţiune, dar şi calitatea făptuitorilor (a se vedea structura infracţională juvenilă sau feminină).

Fireşte, în secţiunea de faţă nu avem în vedere prezentarea unei structuri infracţionale concrete. Aceasta ar presupune un volum mare de date, prelucrate statistic, desprinse dintr-un mediu precis, inclusiv geografic, şi într-un interval de timp dat.

Prin urmare, considerăm ca fiind absolut necesare, în cuprinsul acestui curs, referirile cu caracter general cu privire la structura infracţionalităţii, întrucât ele servesc la descifrarea etiologiei delincvenţei, a factorilor cauzali, individuali şi sociali. Astfel, conturarea *structurii criminalităţii* permite depistarea factorilor principali ai fenomenului antisocial penal, între imaginea globală a criminalităţii şi cauzele sale interpunându-se faptele penale care alcătuiesc această structură.

În legătură cu structura criminalităţii nu trebuie neglijată nici interpretarea sa în funcţie de alte criterii amintite mai sus, dar deja prefigurate în raportul criminalitate – regim politic. Putem distinge, aşadar, următoarele structuri:

- Structuri de criminalitate *în funcţie de stadiul dezvoltării* industriale sau economice;
- Structuri de criminalitate *raportate la sistemul şi regimul politic*, democratic sau liberal, vis-a-vis de un regim totalitar sau dictatorial;
- Structuri de criminalitate *în funcţie de un anumit model cultural sau religios,* tipic unui stat sau chiar unei zone geografice, ultimul luat în calcul de clasicii criminologiei, inclusiv români (precum profesorul Tanoviceanu), dar astăzi ignorat sau cel puţin creată o astfel de aparenţă.

În legătură cu *modelul religios*, pe care îl considerăm semnificativ pentru o structură infracţională, mai ales în evoluţiile sociale şi internaţionale actuale şi faţă de reverberaţia sa asupra delincvenţei, s-ar impune o desprindere a sa de factorul cultural.

Avem în vedere aici şi elemente din *structura criminalităţii internaţionale ori transnaţionale,* în care conflictele religioase, dintre care este notoriu conflictul dintre islamism şi iudaism, repercutează nu numai în plan social, economic sau politic, dar şi infracţional. Un alt conflict, neacceptat ca atare, dar prezent în realitate, este *conflictul dintre catolicism şi ortodoxie.* Aparent redus, el este generat de o ofensivă nerecunoscută a catolicismului asupra bisericii bizantine, cu consecinţe şi asupra unei anumite forme de criminalitate.

Un factor asemănător este constituit *de elementul naţional* sau *etnic,* care se poate afla la originea unor fapte, din păcate deloc minore, din componenţa fenomenului criminalităţii. Ca şi în cazul factorului religios, factorul etnic traversează teritoriul naţional – fiind la originea multor fapte penale ale căror cauze sunt, de această dată, întreţinute voluntar –, iar factorii predispozanţi sunt consolidaţi prin acte ce nu mai pot fi clasificate în exclusivitate ca penale, ci şi politice internaţionale. Se impune, astfel,

revizuirea conceptului de infracţiune internaţională, devenită astăzi de evidentă actualitate şi despre care se evită să se vorbească.

2.3. Dinamica generală a criminalităţii

Fenomenului criminalităţii îi este propriu, alături de o structură caracteristică, şi un anumit mod de evoluţie, de desfăşurare, denumit *dinamica stării infracţionale.*

Evoluţia stării infracţionale constituie un proces socio-uman cu desfăşurare deloc liniară, cu creşteri şi descreşteri, uneori semnificative, alteori cu desfăşurare aproape liniară (sau aparent liniară), această dinamică fiind influenţată de factori individuali şi, mai ales, de mediu, ipoteză în care apar fluctuaţii accentuate ale crimei.

De exemplu, în prezenţa *factorilor de suprasaturaţie*, tipici stărilor de conflict acut social-politic (revoluţii, războaie), cum a fost şi cazul nostru după decembrie 1989, dinamica stării infracţionale s-a accentuat în mod deosebit.

Aparent, o asemenea afirmaţie ar putea fi combătută prin aceea că, în perioada totalitară, datele cu privire la starea infracţională erau ţinute secrete ori deformate, în ultimii ani de totalitarism multe fapte penale nefiind nici măcar înregistrate. Şi totuşi, din păcate, în prezent, tendinţa de creştere a criminalităţii este evidentă, dinamica accentuată fiind stabilită potrivit unor studii statistice calificate. Singura scădere semnificativă s-a înregistrat la infracţiunile de ultraj şi ultra contra bunelor moravuri şi liniştii publice, dar care este numai scriptică întrucât, deşi faptele de acest gen s-au înmulţit, ele sunt „tolerate".

Această dinamică nu este proprie numai ţării noastre, ci majorităţii statelor ieşite din sfera de influenţă a comunismului. Nu avem în vedere, aici, punerea în discuţie a unei dinamici infracţionale, existente în zona fostei Iugoslavii sau în regiunea Transnistriei în care fenomenul are la origine şi cauze sau interese ieşite din sfera penalului. Tipic pentru zona est-europeană începe să devină acum dinamica infracţională a statelor cu regim liberal care, până în momentul de a se consolida, a lăsat locul unui *liber arbitru exacerbat.* Totodată, în privinţa conflictelor interetnice care generează criminalitatea specifică, trebuie luată în calcul şi o acţiune ocultă externă care determină delincvenţa.

Abordând problematica dinamicii fenomenului criminalităţii, se observă că această evoluţie trebuie raportată, în situaţii normale, la aceleaşi elemente care dau contur şi structurii delincvenţei, respectiv:

- gradul dezvoltării industriale şi economice;
- tipul de regim politic, democratic sau totalitar, cu nuanţările necesare;
- modelul cultural, religios şi compoziţia etnică;
- zona geografică în care este plasat teritoriul studiat.

În condiţii „normale", dinamica fenomenului infracţional şi fluctuaţiile sale cunosc anumite limite. Fluctuaţiile pot fi mai mari în zonele urbane aglomerate, dar liniare în zonele rurale, stabile sub raportul dezvoltării economice.

Sunt şi state, de genul Suediei sau Japoniei, dezvoltate industrial şi cultural, a căror dinamică infracţională este lipsită de fluctuaţii accentuate, *trend*-ul lor criminal fiind nesemnificativ, comparativ cu alte state dezvoltate (S.U.A., Italia, Franţa ş.a.).

Dinamica criminalităţii cunoaşte, în general, o serie de *oscilaţii*. Astfel de oscilaţii, denumite şi fluctuaţii sezoniere sau aleatorii sunt stabilite prin aceleaşi metode statistice. Cauza lor este, însă, diversă.

Fluctuaţiile sezoniere sunt consecinţa interacţiunii unor factori social-economici, dar şi politici, cum ar fi, de exemplu, o scădere a nivelului de trai sau creşterea ratei şomajului, o reducere a nivelului general de cultură ori influenţa unor subculturi. Fluctuaţiile sezoniere pot fi remarcate şi în intervale scurte de timp, cum sunt cele specifice perioadelor tradiţionale, turistice, de concedii etc.

Fluctuaţiile aleatorii sunt rezultatul unor circumstanţe sociale, economice, umane şi internaţionale, de natură să rupă „echilibrul" dinamicii infracţionale. A se vedea, de exemplu, dinamica infracţională tipică Los Angeles-ului după pronunţarea unei hotărâri care a nemulţumit o categorie de indivizi de culoare.

O situaţie asemănătoare ar putea fi nominalizată şi la noi în ţară, în *cazul „Bolintinul din Vale"*, acesta prezentând, sub raport criminologic, o fluctuaţie infracţională aleatorie. Consecinţa unor acumulări (a unei saturări), în care apar germeni criminogeni de mare gravitate, de natură să prefigureze factorul criminogen acut, specific etniei ţiganilor, determină un răspuns social, o reacţie de factură infracţională, statul scăpând de sub control o situaţie cu perspective necunoscute şi grave.

§3. Principalele forme de criminalitate

Fenomenul criminalităţii se manifestă, după cum este bine cunoscut, în forme dintre cele mai diverse, asupra cărora vom reveni, mai pe larg, în expunerile ulterioare. Menţionarea, în cadrul acestei secţiuni, a unora dintre principalele forme de criminalitate, o facem cu intenţia de a învedera încă un element ce conferă specificitate raportului dintre un anumit tip de societate şi delincvenţă.

Ne oprim atenţia, aşadar, asupra a cătorva dintre principalele forme de criminalitate luate în calcul, în mod frecvent, de criminologi ori instituţii specializate sau interesate în studiul, prevenirea şi combaterea fenomenului criminalităţii, pe baza unor criterii practic unanim admise.

3.1. Infracţiuni clasificate în funcţie de norma sau valoarea socială afectată

Potrivit acestui criteriu general şi care, la rândul său, poate cunoaşte o serie de subdiviziuni, formele de criminalitate pot fi clasificate în funcţie de valoarea socială prejudiciată, astfel cum este cea protejată prin nomele penale impuse de stat ori de grupul social dominant şi, în consecinţă, aflat în structurile de putere.

Din această perspectivă, întâlnim forme de criminalitate îndreptate împotriva persoanei (a persoanei fizice, în primul rând), patrimoniului, siguranţei statului,

înfăptuirii justiţiei, ordinii publice, desfăşurării unor raporturi normale sociale, economice, comerciale etc.

Legislaţia penală proprie fiecărui stat structurează infracţiunile în conformitate cu interesele şi opţiunile sale politice, existând însă anumite fapte penale invariabil sancţionate (de genul infracţiunilor împotriva persoanei, patrimoniului sau siguranţei statale), după cum altele pot lipsi, în funcţie de caracteristicile statului respectiv.

La rândul lor, principalele forme de infracţiuni se pot subclasifica în raport de criterii subsecvente. De pildă, în cadrul formelor de criminalitate îndreptate împotriva persoanei putem întâlni infracţiuni împotriva vieţii, sănătăţii sau libertăţii persoanei, după cum întâlnim criminalitate în domeniul drogurilor, falsurilor de valută, economicului sau finanţelor.

3.2. Infracţiuni clasificate în funcţie de mobilul faptei

Clasificarea faptelor penale în funcţie de mobilul sau scopul urmărit de făptuitori este şi ea destul de diversă şi, raportat la varietatea situaţiilor practice, nu întotdeauna simplu de realizat.

De exemplu, potrivit acestui cuprinzător criteriu, mobilul unei fapte poate fi determinat de *anumite nevoi materiale,* reale sau exacerbate: una este foamea, iar alta este dorinţa de a avea o maşină de lux. *Răzbunarea* sau *gelozia* reprezintă un mobil frecvent întâlnit în practică, inclusiv în condiţiile ţării noastre. Răzbunarea, la rândul său, poate viza un adversar politic, profesional sau de oricare altă natură.

Pentru o asemenea clasificare, trebuie să luăm în calcul şi forma vinovăţiei. Astfel că se poate vorbi de un mobil al faptelor săvârşite cu intenţie. Nu acelaşi lucru se poate spune despre faptele săvârşite din culpă. De aici şi faptele premeditate, vis-a-vis de infracţiunile comise spontan ori ocazional.

După cum se va vedea în abordarea clasificării, în funcţie de mobilul faptei trebuie luaţi în calcul şi factorii individuali bio-psiho-sociali, dar şi cei de mediu.

3.3. Infracţiuni sau forme de criminalitate raportate la modul de operare

Acest domeniu general este frecvent luat în calcul în investigarea fenomenului infracţional, el având o evidentă importanţă atât pentru studiul etiologic al criminalităţii, cât şi pentru orientarea politicii penale sau organizarea luptei împotriva criminalităţii.

Modul de operare poate fi privit şi analizat dintr-o perspectivă cuprinzătoare, cum ar fi *criminalitatea organizată sau de gang* ori *criminalitatea neorganizată sau individuală*. Ea se poate manifesta la nivelul unei singure ţări, al unei zone geografice continentale sau, pur şi simplu, la nivel global, cum tinde să se manifeste criminalitatea din domeniul drogurilor[260].

---

[260] La nivel european, activitatea de cooperare judiciară în materie penală în lupta împotriva crimei organizate este reglementată prin decizia cadru 2008/841/JAI a Consiliului din 24 octombrie 2008 privind lupta împotriva crimei organizate, publicată în Jurnalul oficial al Uniunii Europene L 300 din 11 noiembrie 2008, pp. 42-45.

Criteriul modului de operare vizează şi procedeele imediate de comitere a faptei. A se vedea, de exemplu, modalităţile de suprimare a vieţii, precum şi cele de furt, de contrabandă, de falsificare etc.

3.4. Alte forme de criminalitate

Criminalitatea cunoaşte şi alte forme de clasificare impuse nu atât de dorinţa unei variaţii în tipologia criminală, cât de necesitatea adaptării investigaţiei criminologice la particularităţile unor categorii de infracţiuni şi de infractori.

Astfel, una dintre formele de mare interes social-ştiinţific o reprezintă *delincvenţa juvenilă*, deci tipul de criminalitate în care predomină criteriul vârstei. Potrivit acestui criteriu destul de larg, dincolo de delincvenţa juvenilă, criminalitatea poate fi clasificată şi în funcţie de alte aspecte, respectiv dacă făptuitorul este minor sau adolescent, tânăr, adult, vârstnic. Pe considerente bazate pe realitatea fenomenului infracţional în rândul minorilor, dar şi pe dramatismul acestei situaţii, determinat de însăşi natura criminalităţii juvenile, accentul trebuie pus pe un sistem de prevenţie eficient[261]. Astfel, trebuie avute în vedere atât forme de prevenire antedelictuală şi postdelictuală, dar şi de combatere a acestei categorii de fapte infracţionale[262].

Crearea cadrului juridic în care să se desfăşoare reeducarea şi reinserţia minorului delincvent trebuie raportată, în mod evident, la rezultatele cercetărilor psihologice, pedagogice şi sociologice, întrucât acest tip de infracţionalitate prezintă particularităţi determinate de caracteristici biologice, psihologice şi sociale[263].

Sub raportul sexului, criminalitatea poate fi clasificată în două categorii: *criminalitate masculină* şi *criminalitate feminină*. De asemenea, ea se poate raporta la diverse domenii sau se poate manifesta în legătură cu forme larg răspândite, de pildă, criminalitatea în legătură cu drogurile sau alte toxicomanii, în special alcoolul.

---

[261] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 599.

[262] V. Paşca (*Art. 99. Comentariu*), în M. Basarab, V. Paşca, Gh. Mateuţ, C. Butiuc, *Codul penal comentat.Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2007, pp. 508-509.

[263] M. Iordache, *Evoluţia sistemului sancţionator al minorului infractor*, în „Dreptul", nr. 6/2010, p. 191; C. Roşu, A. Fanu-Moca, *Reglementarea minorităţii şi a regimului sancţionator al acesteia în noul Cod penal în comparaţie cu actualul Cod penal*, în „Dreptul", nr. 5/2010, p. 75.

CAPITOLUL II

FACTORI INDIVIDUALI GENERATORI DE CRIMINALITATE

§1. Factori de natură biologică sau ereditară

În analiza fenomenului criminalității, descifrarea etiologiei sale, a factorilor care îl generează, ocupă un firesc loc central. Cum deja s-a remarcat prin prezentarea celor mai cunoscute curente, şcoli sau mişcări criminologice, au fost conturaţi, în linii mari, factorii esenţiali generatori de delincvenţă, fie individuali, fie de ordin social.

Privitor la factorii individuali ai criminalităţii, considerăm oportun să reamintim că ar fi eronat ca ei singuri, indiferent de natura sau tipul lor, să fie socotiţi unici responsabili ai actului criminal pentru că, aşa cum viaţa o demonstrează, la săvârşirea unui fapt penal concură o constelaţie de factori.

Dintre factorii socotiţi individuali, pe primul loc se situează cei de natură biologică, aceştia fiind primii luaţi în considerare la începuturile investigaţiei ştiinţifice criminologice.

1.1. Factorii de natură antropologică

După cum s-a văzut în primul titlu al lucrării, întemeietorul Criminologiei, medicul torinez Cesare Lombroso, luând ca bază evoluţionismul lui Darwin, dar şi cercetările de fiziognomie ale lui Lavater ori cele de frenologie ale lui Gali, a încercat să demonstreze că între non-infractor şi infractor există o diferenţă de natură, teorie care va fi reluată, sub diverse forme, şi în epoca modernă a Criminologiei.

Pentru antropologi, factorii esenţiali ai crimei sunt reprezentaţi de:

a) *Anomalii anatomice* sau *stigmate anatomice*, consecinţă a unui atavism evoluţionist, reflectat, de exemplu, prin dimensiunea mică a craniului, braţe lungi, anomalii sau malformaţii ale scheletului, asimetrie, forme specifice ale unor semnalmente exterioare ale trunchiului şi mai ales ale capului etc. Datorită acestor stigmate, se pretindea că este posibil să fie recunsocut un ucigaş după capul mic, braţele lungi, maxilarul masiv ş.a., tot astfel, hoţul după ochii mici şi în permanentă mişcare, fruntea îngustă etc.

b) *Inferioritatea biologică*, dată de diverse anomalii de natură fiziologică, constituţională, din care nu au lipsit cele psihologice, alăturate celor biologice; o crimă

îşi are, totuşi, originea, într-o *multitudine de factori*, nefiind vorba de un simplu atavism. Astfel, societatea nu poate fi înţeleasă şi judecată decât prin prisma propriului fond de cultură, norme şi valori, iar crima este văzută ca manifestare împotriva acestui fond[264].

Factorii etiologici ai crimei, influenţa eredităţii şi a mediului asupra producţiei de criminali, sunt probleme pe care, până în prezent, observatorii au încercat să le rezolve prin utilizarea unor metode deductive în studiul individului. Autorităţile, pe baza experienţei acumulate, au afirmat într-un mod dogmatic faptul că sărăcia, lipsa de cumpătare, lipsa de educaţie, lipsa de religiozitate, neglijarea părinţilor, slăbiciunea determinată de constituţia fizică, vârsta, dorinţa de emoţie, lenea, etc. sunt cauze ale criminalităţii; la toate acestea se adaugă influenţa eredităţii, împreună participând la procesul de „facere" a omului criminal[265]. Cu toate acestea, incidenţa acestor factori asupra oricărui individ nu poate fi determinată cu certitudine şi, în acelaşi timp, nici corect estimată.

S-a ajuns, astfel, la supoziţii potrivit cărora trebuie să ne imaginăm criminalul ca fiind o fiinţă umană normală, că nu avem de-a face cu un produs patologic, ci cu o stare fiziologică a minţii umane, că între actele celui care încalcă legea şi ale celui care o respectă este numai o diferenţă de grad, şi nu de natură.

Ideea că un om este desemnat, din punct de vedere tehnic, „criminal", deoarece a comis o faptă împotriva legii a fost, în acelaşi timp, asociată cu ideea că toţi cei care încalcă legea sunt criminali prin constituţie. În acest sens, se apreciază faptul că există o tendinţă instinctuală determinată de numeroase motive, între legal şi ilegal existând doar o diferenţă de grad, aşa cum am afirmat şi mai sus. De aici şi diferenţa între normal şi anormal. În acest sens, un caracter psihic sau fizic, indiferent în ce măsură se sustrage de la orice ideal standard, este considerat a fi normal dacă se manifestă ca rezultat al legilor naturale fiziologice şi psihologice ale existenţei. Un astfel de caracter este sau devine anormal atunci când aceste legi interferează sau sunt înlocuite prin procese patologice.

Psihanaliştii resping ideea lombroziană potrivit căreia criminalul se naşte altfel decât ceilalţi[266]. Pentru ei toţi oamenii se nasc criminali şi rămân criminali pe o anumită perioadă a copilăriei lor. În mod special, în momentul lichidării complexului oedipian, tendinţele criminale sunt refulate şi, în funcţie de nivelul de reuşită a operaţiei, persoana evoluează fie către tipul moral, fie către tipul criminal. În primul caz, îşi transformă instinctele refulate în tendinţe sociale, iar în al doilea caz le dă frâu liber.

Prin urmare, firesc criticate pentru lipsa lor de fundament ştiinţific, antropologii de astăzi demonstrând că procesele noastre psihice nu se deosebesc de cele ale omului epocii de piatră, teoriile lombrosiene au fost reluate sub diferite forme, realitatea crimei invitând, deseori, la revederea concepţiei antropologiei criminale[267].

---

[264] H. Mannheim, *Comparative Criminology, Part 2*, The international Library of Sociology, Routledge, 1998 (originally published in 1965), pp. 419-420.
[265] Ch. Goring, *op.cit.*, p. 20.
[266] G.Perrin, *op. cit.*, p. 30.
[267] Ch. Goring, *op. cit.*, pp.18-27; H. Mannheim, *op. cit.*, pp. 419-425.

Ceea ce ne face, în același timp, să ne întrebăm: *Nu suntem, oare, deseori tentați să apreciem drept „lombrosiană" figura unui ucigaș aflat în boxa acuzaților ori a unui hoț, violator sau escroc?*

1.2. Factorii ereditari

Ca un răspuns la teoria antropologică criminală, o serie de cercetători au căutat să identifice alți factori „vinovați" de comiterea actului criminal, rămânând, însă, în sfera largă a biologicului.

De referință este studiul lui J. Lange, publicat în lucrarea cu titlul semnificativ – *„Crima ca un destin"* – în care sunt incriminați factorii ereditari, stabiliți pe baza cercetărilor efectuate asupra gemenilor monozigoți și dizigoți, dintre aceștia monozigoții deținând ponderea în volumul delincvenților femei (fiind înregistrată o pondere de 10 la 2). Și această teorie a factorilor ereditari avea sa fie socotită ca lipsită de fundament științific, deși, în prezent, știința geneticii intervine cu noi date ce fac să se reanalizeze posibilii factori ereditari.

Din această perspectivă, este interesant exemplul familiei de mari criminali Kallikak din Statele Unite: din cei 480 descendenți ai acestora, 474 au fost internați sau condamnați penal, dintre care 37 la pedeapsa cu moartea. Cazul familiei Kallikak privește moștenirea debilității mintale, o categorie generală care include o serie de dizabilități mintale, inclusiv retard mintal, dificultăți de învățare și boli psihice. Iată un exemplu care vine în sprijinul legilor lui Mendel, de transmitere a eredității prin cromozomi.

1.3. Factorii specifici anumitor biotipuri sau constituției biopsihologice

În variantele interbelice, dar și în cele de după cel de-al doilea război mondial încep să fie luați în calcul, potrivit studiilor efectuate, o serie de factori, de asemenea de natură biologică, dar care îmbracă diferite nuanțări:

§ Factorii de natură bioconstituțională, conturați de școala de la Graz, constituie expresia unor trăsături ereditare patologice, deosebite de cele normale, ale căror manifestări fenotipice formează un nucleu constituțional care reprezintă suma tendințelor de reacție a unui individ[268].

Raportat la teoria lui Olof Kinberg, factorii criminogeni de natură bioconstituțională sunt:

a) Factori ai constituției biopsihologice, reprezentați prin: *capacitate* – nivelul maxim la care poate ajunge inteligența unui individ, *validitate* – cantitatea de energie cerebrală, *stabilitate* – facultatea de restabilire a echilibrului emoțional și *soliditate* – tendința de integrare ori disociere într-un anumit moment critic[269]. În esență, actul criminal este consecința unui factor de incapacitate a individului de a reacționa

[268] R. M. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, *op. cit.*, pp. 51-62.
[269] *Ibidem*, pp. 53-54.

integratoriu la un stimul recepţionat din mediu. Delincventul este un individ cu o funcţie morală redusă sau limitată, cu elemente emoţionale absente sau prevăzute numai în anumite condiţii. Pot fi, de asemenea, şi indivizi cu funcţie morală alterată ca urmare a unor modificări patologice.

b) Factori de natură patologică, reprezentaţi prin cauzele patologice care, spre deosebire de omul normal, îl conduc pe bolnavul infractor la actul criminal. Aceşti factori patologici criminogeni sunt consecinţa bolilor mintale, ale traumatismelor ori infecţiilor cerebrale, a tulburărilor de inteligenţă, toate alterând funcţia morală şi capacitatea de integrare a individului.

Factorii bioconstituţionali, astfel cum au fost ei conturaţi de Kinberg, trebuie luaţi în calcul, întrucât pun în evidenţă elemente ale personalităţii umane efectiv implicate în actul infracţional.

Apropiată acestei teorii este şi teoria constituţiei delincvente, aparţinând lui Benigno di Tulio, în care factorul criminogen se materializează prin *pragul* la care un individ prezintă reacţii anti-sociale în urma aplicării unui stimul, prag ce diferă de la individ la individ.

§ ***Factori aparţinând unor biotipuri criminale***, deduşi din constituţia corporală a individului care, potrivit lui E. Kretschmer, poate fi: tipul astenic, tipul atletic, tipul picnic şi tipul displastic, la care ne-am referit în prezentările anterioare; dintre aceştia, picnic-ul este cel mai puţin prezent în cadrul fenomenului infracţional.

O altă clasificare tipologică de referinţă aparţine lui W. Sheldon, care stabileşte o legătură între trăsăturile energo-dinamice ale personalităţii şi dezvoltarea corporală (a se vedea gradul de dificultate al celor trei foţe embrionare), şi anume: tipul endomorf-viscerotonic, mezomorf-somatotonic, ectomorf-cerebrotonic; dintre acestea, tipul mezomorf este cel care prezintă cele mai multe înclinaţii spre delincvenţă.

Deşi criticată, această teorie asupra factorilor desprinşi din natura biotipului individului nu trebuie neglijată, ei reprezentând o aprofundare a studiilor de sorginte antropologică.

1.4. Factorii biologici criminogeni în concepţia modernă

Prezentarea factorilor criminogeni de natură biologică, realizată mai sus, unii dintre aceştia fiind reali, alţii lipsiţi de suport ştiinţific, este efectuată în ideea trecerii în revistă a unor cauze pe care criminologii de la şcoala biologică (sau antropologică) le socotesc esenţiale sub raport individual.

În prezent, deşi nu se mai acordă prioritate acestor factori – sau, mai exact, acestei singure categorii de factori – există o opinie unanim admisă, potrivit căreia unii factori biologici ori alterarea acestora, chiar dacă nu sunt responsabili absolut direct de execuţia actului, cel puţin determină un risc de comportament antisocial.

Este fără dubiu că factori biologici de natură patologică (encefalite, tumori, epilepsii, boli sau anomalii endocrine), se află direct la originea unor acte criminale.

De asemenea, unele complicaţii obstetricale sau prenatale, o anumită zestre genetică ori anomalii cromozomiale, reprezentate de abaterile de la cariotipul normal (46XY pentru bărbaţi şi 46 XX pentru femei), reprezintă *factori predispozanţi* ai comportamentului infracţional. De pildă, anomalia XYY este de 10 ori mai mare la populaţia infractoare, normal ea reprezentând 0,15% în rândul populaţiei noninfractoare. Acelaşi risc infracţional îl reprezintă şi indivizii care prezintă anomalia 47 XXY (diagnosticaţi cu sindromul Klinefelter), ca urmare a predispoziţiei spre tulburări mintale şi de ordin sexual.

În esenţă, *factorii biologici ai criminalităţii*, cel puţin în variantele lor moderne, fundamentate ştiinţific, trebuie incluşi în sfera etiologiei delincvenţei. Fără a fi absolutizaţi (deşi o epilepsie, encefalită sau tumoră pot altera decisiv o conduită), ei trebuie luaţi în calculul investigaţiei delincvenţei ori cel puţin apreciaţi ca factori de risc în conturarea strategiei politicii penale.

Firește, un anumit tip bioconstituţional nu poate fi calificat automat ca viitor infractor şi tratat ca atare, cum s-a întâmplat în regimurile fasciste, dar nici calificat drept „individ inferior" şi tratat ca atare, mergându-se până la exterminare.

Viaţa şi ştiinţa demonstrează că există, totuşi, un anumit „semn al lui Cain", dar el nu este neapărat un stigmat, întrucât alţi factori sunt cei care controlează comportamentul omului, după cum alţii îl pot conduce spre comportamentul delictual, mulţi infractori neprezentând niciun factor biologic criminogen.

§2. Factorii de natură psihologică şi psihiatrică

Punerea în discuţie a unor factori de natură psihologică sau psihiatrică, posibil responsabili de săvârşirea unui fapt antisocial, trebuie înţeleasă în sensul trecerii în revistă a acelor cauze care, de regulă alăturate altora, pot contura o anumită capacitate criminală, fără a fi însă absolut determinante în săvârşirea actului delictual.

În sprijinul acestei afirmaţii, menţionăm remarca lui Jean Larguier, potrivit căreia *„un comportament anormal, din punct de vedere penal, nu este obligatoriu patologic, din punct de vedere psihologic. În sens invers, anumiţi anormali psihologic duc o existenţă socială normală"*[270].

Fără a relua diverse concepţii proprii teoriilor criminologice de factură psihologică sau psihiatrică, prezentate sintetic în succesiune cronologică, o să expunem acei factori ce pot contura o personalitate cu potenţial infracţional sau care pot forma o constituţie psihologică cu o anumită capacitate criminală.

2.1. Factorii de natură psihologică

Raportat la diversele variante de psihologie criminală, prin care s-a încercat şi se încearcă conturarea unei *personalităţi criminale*, factorii criminogeni pot fi clasificaţi, pe baza unor criterii generale, în felul următor:

[270] J. Larguier, *op. cit.*, p. 22.

§ Factori psihologici din perspectiva doctrinei freudiene – sunt acei factori reprezentaţi de *conflictul* dintre cele trei instanţe ale personalităţii: *Sinele, Eul* şi *Supra-eul* şi de câteva complexe, dintre care *complexul Oedip* şi *complexul de culpabilitate* fiind cele mai importante pentru interpretarea unei structuri psihologice criminale.

Freud a considerat că, faţă de *impulsurile* sau *forţele pulsionale* originare şi fundamentale, respectiv *Erosul*, de natură vitală şi *Thanatosul*, de natură distructivă, în diverse situaţii, la o personalitate noncriminală echilibrul se poate menţine, spre deosebire de individul infractor, la care conflictul dintre Eu şi Supra-eu scapă de sub control.

Înscriindu-se în orientarea psihologică de tip freudian, o serie de cercetări au emis diverse ipoteze cu privire la factorii criminogeni, şi anume:

- *Suspendarea funcţiei morale a Supra-eului* sau chiar *absenţa* acestuia, întâlnită de regulă la infractorii ocazionali ori la cei pasionali; totuşi, mediul social sau subcultural de provenienţă al individului poate modela Supra-eul spre o conduită infracţională, care este însă în acord cu „lumea" delincventului. Această ipoteză avea să fie reformulată în sensul apariţiei unui *proces regresiv* al Supra-eului.
- *Existenţa unor conflicte între instincte*, scăpate de sub controlul Supra-eului, şi *normele morale impuse de societate*. În esenţă, ar fi vorba de o opoziţie între personalitatea nevrotică şi cea în conflict cu societatea[271].
- *Structura unor caractere antisociale*, consecinţă a unui Supraeu primitiv, în care trăsăturile tipice pentru aproximativ 80% dintre infractori sunt reprezentate de imaturitate şi egocentrism.
- *Prezenţa unui sentiment de inferioritate*, a cărui compensare nereuşită conduce la un *complex de inferioritate*. Aşa cum am mai afirmat în cele dezbătute până acum, teoria sentimentului de inferioritate a fost susţinută de A. Adler, prin aceasta el delimitându-se, oarecum, de freudism, în special de factorii reprezentaţi de complexele clasice.
- *Tipul psihologic extravertit sau introvertit*, sub acest aspect, potrivit tipologiilor lui G. Jung şi H. Eysenck, primul are o incidenţă mai mare în mediul infractorilor, ca urmare a unei condiţionări morale ceva mai restrânse.
- *Tipul psihologic, structurat după trăsăturile de emotivitate, activitate şi repercusivitate*, caracteristic tipologiei psihofiziologice cu care este acreditat René Le Senne (în lucrarea *„Traité de Caractérologie", 1945*), în care se ia în calcul prezenţa sau absenţa emotivităţii, a activităţii, dar şi a caracterului primar sau secundar. Sub acest aspect, e impune să facem câteva precizări noţionale.

Emotivitatea reprezintă acea trăsătură generală a vieţii noastre mentale, care face ca niciun eveniment, pe care noi îl simţim ca fiind conţinutul unei percepţii sau al unui gând, să nu se producă fără a ne emoţiona într-o oarecare măsură, adică *fără să provoace în viaţa noastră organică şi psihologică o tulburare mai mult sau mai puţin puternică*[272]

---

[271] A se vedea R. M. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, *op. cit*, pp. 63-64.

[272] R. Le Senne, *Traité de caractérologie*, Presses universitaires de France, Paris, 7- ième éd., 1963, p. 64.

În ciuda ambivalenței emotivității, despre care tocmai am văzut că este susceptibilă să se împartă în tendință și emoție, *noțiunea de activitate* ce ține de esența sa energetică nu dă naștere la confuzii.

Este indispensabil să facem distincția între activitatea pe care o numim *manifestă, aparentă* și activitatea pe care, pentru a evita orice influență a ideilor străine, o denumim *caracteriologică.* În fapt, un om se poate consuma într-o succesiune rapidă de acțiuni pentru două motive diferite: unul emotivitatea, independentă de activitatea reală, celălalt provenind direct din activitate. În ambele cazuri, acesta va fi considerat, la prima vedere, activ. Cu toate acestea, nu va fi așa dacă acțiunile sale rezultă doar dintr-o provocare exercitată din afară și dacă este extrem de emotiv. Acesta va fi un fals activ.

În studiul său, Le Senne face referire, cu titlu exemplificativ, la reacția pe care o are un om urmărit cu un fier roșu, în sensul că acesta se retrage și fuge, indiferent dacă este activ sau inactiv. De asemenea, dacă un om este extrem de emotiv și reactionează puternic la toate evenimentele, suita de emoții pe care le resimte îl fac să reacționeze, deci să acționeze în mod repetat. El pare activ, însă ceea ce este cu adevărat sigur este faptul că el este emotiv. În același timp, dacă se are în vedere un altul care, ca urmare a sistematizării ideilor sale, își concentrează activitatea pe un scop final, acesta va părea mai puțin activ și mai mult meditativ, dar el poate fi activ în cel mai înalt nivel.

În ceea ce privește activitatea caracteriologică, ea reflectă situația în care o persoană acționează ca urmare a unei predispoziții către o acțiune ce vine din el însuși. Inactivul acționează împotriva voinței sale, cu greutate, adesea comentând și văitându-se. El acționează împins de anumite impulsuri, cum ar fi spre exemplu teama sau foamea. Activul, dimpotrivă, este cel care acționează pentru că „trebuie". Prin acest „trebuie", Le Senne desemnează o nevoie congenitală care îl împinge către acțiune. Astfel, evenimentele exterioare nu constituie pentru el decât ocazii, pretexte; dacă nu ar exista, le-ar căuta, crea, deoarece el trăiește pentru a acționa[273].

Cea de-a treia proprietate constitutivă este impactul reprezentărilor sau, mai pe scurt, impactul. Sub acest aspect, ne interesează semnificațiile pe care Le Senne le-a asociat anumitor termeni relevanți, în acest sens, respectiv *impact, funcție primară sau secundară* a reprezentărilor, *primaritate sau secundaritate*[274].

Toate efectele produse de reprezentarea unui obiect în timp și care ocupă conștiința, constituie *primul impact,* respectiv *funcția primară a reprezentării.* Dar aceste efecte nu sunt singurele cărora percepția inițială le dă naștere. Imediat ce percepția iese din conștiința clară, ea intră în subconștient unde continuă, de-a lungul anilor, să producă efecte. Toate efectele produse de o reprezentare, după ce ea a încetat să se regăsească în câmpul conștiinței clare, constituie *cel de-al doilea impact,* respectiv *funcția secundară a reprezentării.*

În fiecare om reprezentarea produce un dublu impact, actual și postum. Nu există o persoană pentru care prezentul nu contează, nu există nimeni asupra căruia trecutul nu își prelungește influența: dar vedem că importanța relativă a celor două funcții poate să

[273] *Ibidem,* pp. 77-79.
[274] *Ibidem,* pp. 87-103.

își schimbe sensul, asupra unuia sau altuia având o importanță mai mare funcția primară sau funcția secundară. O persoană caracterizată prin *primaritate* (este mai mult primar decât secundar) trăiește în prezent, se reînnoiește odată cu acesta. Dimpotrivă, cel caracterizat prin *secundaritate* diminuază prezentul, opunând evenimentului actual o multitudine de impresii trecute, în mod inegal operante.

Totodată, Le Senne pornește de la cele 8 tipuri de bază de temperament, deja dezvoltate de Heysman și Wiersma, atribuind-le combinații de proprietăți constitutive. De exemplu: nervosul (emotiv, non-activ, primar), colericul (emotiv, activ, primar), sentimentalul (emotiv, nonactiv, secundar), pasionalul (emotiv, activ, secundar), sangvinicul sau realistul (non-emotiv, activ, primar), flegmaticul (non-emotiv, activ, secundar), amorful (non-emotiv, non-activ, primar) și apaticul (non-emotiv, non-activ, secundar)[275].

§ Factori psihologici în varianta bazei personalității criminale sunt conturați din perspectiva unor concepții sau teorii, despre ai căror reprezentanți am amintit și care au impus variantele cele mai cunoscute și, de ce nu, cele mai credibile. Amintim, în această direcție, o serie de factori psihologici:

a) Atitudinea Eu-lui față de actul criminal – teză aparținând lui E. de Greeff și Noel Mailloux – poate constitui un factor criminogen, în alternativa în care instanța Eu-lui consimte, tolerează sau suportă ideea crimei[276]. Procesul criminogen debutează în momentul începerii degradării personalității unui individului care, deși inițial este un adaptat normal, pe parcurs, prin eșecurile suferite, cunoaște un dezechilibru de adaptare, materializat prin apariția ideii de crimă, în continuare facându-și apariția *starea periculoasă*, pentru ca, finalmente, *să se treacă la act*. Un asemenea proces îl diferențiază pe infractor de non-infractor.

Este interesant de remarcat opinia lui N. Mailloux, potrivit căreia delincvența din obișnuință sau recidivismul sunt condiționate de factori de natură patologică ori factori care reprezintă cel puțin un indicator al unei anumite stări patologice de risc[277]. Prin urmare, considerăm că nu este deloc eronat ca – cel puțin în calitate de *factor de risc* – un anumit indicator patologic să fie luat în calcul ca atare, însă numai în ceea ce îi privește pe indivizii socotiți normali, nu și pe cei cu suferințe patologice cerebrale evidente și diagnosticate medical.

b) *Diferența de grad* dintre personalitatea infractorului și aceea a individului noninfractor – formulată de Jean Pinatel – reprezintă factorul esențial de criminalitate[278]. În esență, o *personalitate criminală* este socotită tipică pentru un individ cu *capacitate criminală* (amintim aici conceptul de temebilitate), capacitate care îl

---

[275] *Ibidem*, p. 130.

[276] E. De Greff, *Introduction a la criminologie*, Ed. Joseph Vandenplas, Bruxelles, 1946 în R. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, *op. cit.*, pp. 65-66.

[277] Teză susținută de N. Mailloux la Congresul International de Criminologie de la Haga (1960), în comunicarea *La personnalité du deliquent anormal à la recherche contemporaine.*

[278] J. Pinatel, *La criminologie*, *op. cit.*, pp. 156-158.

determină pe acesta să treacă mai uşor la act, în raport cu individul lipsit de această capacitate.

Reamintim aici teza lui J. Pinatel, conform căreia personalitatea criminală este alcătuită dintr-o *„constelaţie de factori"* reprezentaţi de trăsături precum agresivitatea, egocentrismul, labilitatea ş.a., toate alcătuind structura unui unic *factor major de predispoziţie criminală.*

2.2. Factorii de natură psihiatrică

Menţionarea unor factori de natură psihiatrică impune de la bun început precizarea că, spre deosebire de factorii psihici, care permit conturarea unei personalităţi criminale în cazul unor indivizi totuşi normali, factorii de natură psihiatrică vizează cu precădere pe cei care sunt denumiţi *psihopaţi delincvenţi.*

Pe acest plan, discuţiile sunt, desigur, numeroase, iar una dintre întrebările fireşti este: *În ce măsură un bolnav mintal are responsabilitatea faptelor sale*? Dacă, în unele opinii, se susţine că un delincvent este un bolnav, afirmaţie contrazisă de realitate, în psihiatria criminală problema este altfel privită.

Astfel, după cum distinge Jean Larguier, într-o primă fază trebuie separaţi *infractorii normali* de cei *uşor dezechilibraţi*, care prezintă voinţă deficitară, deficienţe intelectuale şi, în special, tulburări de caracter. În astfel de situaţii, nu vorbim de un bolnav mintal, ci de un permanent dezechilibrat psihic, caracterizat prin tulburări de conduită.

Tulburările de caracter ale omului – în calitatea sa de ansamblu biopsihic, modelat prin educaţie – sunt considerate ca *simptome ale unei maladii mintale*, simptome prezente iniţial într-o formă atenuată şi care pot rămâne în fază primară, astfel ele existând într-o stare difuză la mulţi indivizi normali, fără a fi însă surse criminogene. În atare situaţii, infracţiunile săvârşite de aceşti indivizi (care, de altfel, sunt infractori de ocazie), au o altă cauzalitate, deci alte surse criminogene (respectiv situaţii critice, stare de teamă, prezenţa unor complexe cu privire la condiţiile precare de viaţă ş.a.).

Spre deosebire de formele atenuate ale tulburărilor de ordin caracterial, de altfel destul de frecvente (fiind estimate a fi întâlnite la 40% dintre autorii de omucideri şi furturi), factorii criminogeni de natură psihiatrică pot fi întâlniţi în următoarele alternative:

2.2.1. Factori tipici indivizilor cu tulburări mintale de durată

Exemplificăm, aici, diversele cauze, şi anume: moşteniri ereditare, efectuarea unor tratamente inadecvate în timpul sarcinii de către mamă, accidente de naştere, infecţii cerebrale sau alte maladii cu incidenţă în zona neurocerebrală. Ele se pot manifesta în mai multe forme:

a) *Înapoierea mintală* – caz în care specificăm *idioţia* de gradul I sau II, cu un nivel mintal de până la 3 ani, *imbecilitatea*, cu un nivel mintal cuprins între 3 şi 6 ani (se încadrează aici categoria indivizilor „apţi" de omoruri sau furturi) şi *debilitatea mintală*, marcată prin prezenţa unor coeficienţi de inteligenţă (QI) diferiţi: debilii profund, care

prezintă un QI de până la 50; debilii moderat, care prezintă un QI de până la 65; debilii uşor, care prezintă un QI de până la 85; şi subnormalii.

Decelarea acestei stări se poate realiza prin procesul de expertizare, îndeosebi în cazul delincvenţilor minori, întrucât, în cazul existenţei unei debilităţi mintale, în special la debilii uşor ori la subnormali, se poate vorbi de un tratament adecvat care poate conduce la ameliorarea stării lor mintale, inclusiv la corectarea unor tulburări de caracter cu incidenţă nu numai socială. De altfel, *nivelul de instrucţie* îşi dovedeşte rolul său benefic în remodelarea caracterelor şi în dezvoltarea inteligenţei. Sub raportul nivelului de instrucţie, autorii multor fapte săvârşite cu violenţă şi în mod repetat sunt practic nuli. Gradul de instrucţie crescut duce la scăderea agresivităţii sau cel puţin la cenzurarea ei, dar mai puţin la renunţarea la fapte de genul furtului, escrocheriilor, proxenetismului etc.

b) *Demenţa* – o altă tulburare mintală determinată de diverse traumatisme, stări patologice, inclusiv bătrâneţea. Efectele sale asupra comportamentului se apropie, ca mod de manifestare, de cele ale înapoierii mintale, consecinţele fiind similare, inclusiv pe planul unui anumit tratament penal.

2.2.2. Factorii determinaţi de maladii mintale evolutive

În identificarea acestei categorii de factori trebuie să facem distincţie în funcţie de *natura bolii*. Aşadar:

a) *Psihozele* se pot constitui ca factori de risc criminogen cu incidenţă în funcţie de tipul psihozei.

Psihozele intense – se pot manifesta sub forma *maniei* (a se vedea maniacii agresivi, escrocii, mitomanii) sau sub forma *melancoliei,* responsabilă frecvent de sinucideri.

Psihozele cronice – se pot manifesta *fie prin tulburări de judecată*, specifice *paranoiei* (cele mai frecvente delire paranoice fiind de persecuţie, neîncredere, hipertrofierea eului sau delirul de grandoare, delirul mistic etc.), paranoicii fiind vindicativi, orgolioşi, fanatici, politici, *fie sub forma tulburărilor de afectivitate*, tipice *schizofrenicilor* care pierd contactul cu lumea exterioară, starea lor caracterială fiind inactivitatea.

b) *Nevrozele* sunt factori criminogeni ce nu pot fi neglijaţi, aceste maladii mintale, cu caracter educativ, manifestându-se sub forma *isteriei* sau *fobiei.*

Isteria este întâlnită, relativ frecvent, în cazurile de mărturie mincinoasă, autodenunţări şi în denunţurile calomnioase.

Fobia (angoasa) este mai puţin luată în calcul în calitate de factor de risc, întrucât cei care suferă de această boală (la foarte mulţi manifestându-se într-o formă difuză), pot desfăşura o activitate normală, neavând inteligenţa afectată.

2.2.3. Dezechilibrele psihopatice

Acestea se înscriu în aceeaşi categorie a maladiilor mintale evolutive, prezentând mai multe forme:

a) Tulburări de sensibilitate, respectiv psihopatie care conduce la alterări ale sensibilităţii, tipice *debililor mintali* (indivizi perverşi), cărora le poate lipsi noţiunea de justiţie, de dragoste sau prietenie şi care au manifestări infracţionale în zona sexualităţii, a raporturilor economice ş.a., precum şi *hiperemotivilor* – aceştia fiind, în fond, nevrotici, agasanţi moderat, indivizi slabi, geloşi, toxicomani.

b) *Tulburări de caracter*, care pot lua forma unor *tulburări abulice*, proprii indivizilor cărora le lipseşte dorinţa de a face bine şi care nu rezistă la rău; ideea de milă, de afectivitate nu le spune nimic, fiind în esenţă „nonşalanţi morali", vorbind aici de tipuri clasice de vagabonzi şi de prostituate. În aceeaşi categorie, a celor care prezintă tulburări de caracter, vorbim şi de cei *instabili*, care prezintă o nevoie permanentă, uneori acută, de schimbare a mediului familial sau social.

c) *Tulburări de sexualitate*, incriminate în faptele penale sau sociale care, evident, sunt prezente pe teren sexual şi în legătură cu care sunt comise şi alte fapte: omoruri, răpiri de persoane, privare de libertate etc.

În legătură cu toţi aceşti factori, criticaţi pentru faptul că li s-a acordat o atenţie şi o importanţă specială, mai ales în contextul teoriilor psihanalitice, precizăm că *ei nu pot fi neglijaţi*, după cum *nu pot fi nici exageraţi*, întrucât reprezintă elemente reale de risc criminogen, ceea ce înseamnă că se poate pune o anumită etichetă psihiatrică unui individ. Dar nu toţi criminalii sunt nebuni, iar cei care prezintă realmente o stare de maladie mintală trebuie să fie trataţi ca atare.

§ 3. Delimitări cauzale după vârstă, sex şi rasă

3.1. Delimitări cauzale după vârstă

Desigur, este greu să realizăm o delimitare *stricto-sensu* între delincvenţa juvenilă şi cadrul mai larg în care se produc conflictele şi actele de violenţă, în special cele manifestate în public, în acest sens fiind emise numeroase teorii şi opinii, dintre cele mai diferite, având la bază concepte încă nedefinite bine[279]. Aşadar, nu există o unitate terminologică, în acest sens, noţiunile de „copil" sau „minor" neavând o delimitare clară[280].

În doctrină, delincvenţa juvenilă a fost definită ca fiind ansamblul conduitelor aflate în conflict cu valorile ocrotite de norma penală[281]. Amploarea acestui fenomen la nivel global devine extrem de îngrijorătoare, infracţiuni precum vagabondajul, cerşetoria, furtul, violul, hărţuirea sexuală, consumul de alcool şi alte droguri, comportamentul de bandă reprezentând „modalităţi de viaţă" pentru foarte mulţi dintre copii, pentru prea

---

[279] O. Brezeanu, *Reflecţii la delincvenţa juvenilă din perspectiva europeană*, în Simpozionul internaţional „Dreptul şi legitimitatea" (Târgovişte), Ed. Pro Universitaria, 2010, pp. 109-115.

[280] A. Drăghici, *Protecţia copilului şi a unor categorii speciale de persoane*, Ed. Universităţii din Piteşti, Piteşti, 2010, p. 19.

[281] D. Banciu, S. M. Rădulescu, *Evoluţii ale delincvenţei juvenile în România. Cercetare şi prevenire socială*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2002, p.80.

mulţi, având în vedere costurile imense pe care le plătesc şi prin care îşi limitează propria existenţă[282].

Pe aceste considerente, majoritatea investigaţiilor criminologice au vizat, într-o formă sau alta, etiologia fenomenului criminalităţii, prin raportare inclusiv la vârsta criminalilor, o atenţie specială fiind acordată, sub acest aspect, prin forţa naturală a lucrurilor, vârstei tinere.

Referindu-ne, aşadar, la vârsta infracţională, este evident că delincvenţa juvenilă ocupă un loc special în cadrul sensului legii, fiind vorba nu numai de minori, dar şi de tineri, vârsta acestora putând ajunge la 25 ani sau chiar 35, respectiv cea a adulţilor tineri.

Este interesant să amintim că, în ţara noastră, unul din 10 infractori este minor, cifra delincvenţei lor reprezentând circa 90% în cazul tâlhăriilor şi furturilor şi peste 50% în cazul omorurilor. În săvârşirea violurilor, ei deţin o pondere de aproximativ 17%, multe fapte penale fiind săvârşite de minori a căror vârstă se situează în jurul celei de 10 ani. Pe măsura înaintării în vârstă, numărul faptelor se multiplică, între 12 şi 18 ani ele fiind de 10 ori mai mare, progresând până în jurul vârstei de 25 ani. Vârsta cea mai periculoasă, din punct de vedere infracţional, este apreciată a fi între 16 şi 19 ani.

După 35 ani, o dată cu atingerea maturităţii, rata criminalităţii se restrânge, însă la vârste socotite critice (cum ar fi 50-55 ani pentru bărbaţi şi mai scăzute pentru femei) criminalitatea cunoaşte o anumită creştere, cu incidenţă în special în zona mediului familial.

Minorii, ca şi adulţii tineri, în vârstă de până la 30 de ani, se manifestă în domeniul faptelor contra patrimoniului (furturi, tâlhării), dar şi în cel al infracţiunilor împotriva vieţii sau al celor pe teren sexual (sunt întâlnite frecvent cazuri de genul: „tânăr de 18 ani violează femeie de peste 60 ani").

Factorii criminogeni specifici delincvenţei juvenile nu sunt reprezentaţi de vârsta propriu-zisă, ci de factori individuali sau de mediu:

a) *Factorii individuali (interni sau endogeni)* sunt întâlniţi în diverse stadii ale evoluţiei copilului şi, ulterior, tânărului, începând din momentul de concepţie; a se vedea, aici, incidenţa factorilor ereditari ai unor diverse agresiuni intrauterine ori a maladiilor din perioada copilăriei, care afectează o evoluţie normală. Este cert, însă, că anumite trăsături ale personalităţii provin prin transmitere ereditară, suportul biologic al acestei transmisii constituindu-l genele[283]. Menţionăm, pe acest considerent, teoria eredităţii lui Goring (comportamentul social este un comportament moştenit), teoria arborelui genealogic (potrivit căreia în familiile cu ascendenţi criminali se observă o descendenţă criminală, teorie aplicată de Goddard), teoria gemenilor (gemenii monozigotici au tendinţe criminale) ori teoria copiilor adoptaţi (copiii adoptaţi moştenesc comportamentul părinţilor biologici).

În acelaşi timp, în aria factorilor individuali se înscrie şi rolul structurilor dobândite asupra socializării normale a individului, respectiv al tendinţelor (agresivitate, excitabilitate) care stau la baza atitudinilor criminale şi care îşi pot găsi corespondent fie

---

[282] S. Mihaiu, *Instituţionalizarea programelor de dezvoltare a inteligenţei emoţionale. metodă de prevenire a delincvenţei juvenile,* în „Revista de Criminologie, Criminalistică şi Penologie", nr. 2/2010, pp. 12-17.
[283] M. Coca-Cozma, C. M Crăciunescu, L. V. Lefterache, *op. cit.*, pp. 21-22.

în planul biologic (inadaptări fizice, infirmități), fie în cel psihiatric (psihoze sau psihopatii ereditare, debilitate mintală)[284].

La acestea se adaugă alte elemente care influențează negativ dezvoltarea normală. De exemplu: alimentația defectuoasă, atât prea săracă, dar și prea bogată, ultima ducând la o dezvoltare rapidă fizică, dar nu și la o maturitate intelectuală. *Lipsa factorilor normali de nutriție* poate afecta decisiv o dezvoltare firească neurocerebrală, consecințele fiind evidente. De aici rezultă o fragilitate nervoasă, frecvent necontrolată, sau însușirea unor deprinderi ce decurg din tendințele de imitare firească a adolescenților.

b) *Factorii de mediu (externi sau exogeni)* sunt și ei direct responsabili de comportamentul antisocial al copiilor, al adolescenților și al tinerilor.

Mediul familial (mediul ineluctabil) este, în primul rând, cel mai important; lipsa de afecțiune, dezorganizarea familiei, exemplele proaste ale unui părinte ori ale altui membru al familiei, situația materială precară, supunerea copilului la rele tratamente sunt factori determinanți ai conduitei deviante în rândul minorilor. Personalitatea acestor tineri s-a format într-un mediu afectiv și socio-cultural afectat care atestă rupturi matrimoniale și instabilități socio-culturale trăite de părinți. Putem vorbi de o anumită vulnerabilitate de ordin familial de natură să compromită puternic integrarea socială a copilului și/sau a tânărului, ca urmare a lipsei eficacității practicilor comunicaționale[285]. Privațiunile, astfel trăite, sunt cele care stau la baza tendințelor antisociale.

În același timp, trebuie să recunoaștem și faptul că, în contextul actual, societatea în care trăim acceptă tacit diversele forme de corecție domestică aplicate copiilor. Fără doar și poate, nu negăm rolul unei anumite constrângeri familiale în formarea personalității copilului, însă exercitată în limitele unei autorități umane raționale. Este vorba despre aplicarea unor mijloace educaționale adecvate sau folosirea unor sancțiuni care să convingă de necesitatea unui comportament civilizat[286].

De asemenea, *mediul educațional (inclus în mediul ocazional)*, în cazul în care acesta există, îl poate influența pe minor, întrucât școala este primul contact al său cu mediul exterior. Amintim aici: procesul de instrucție în ansamblul său, calitatea profesorilor, mai ales sub raportul capacității de modelare a caracterelor deficitare, atenția și afectivitatea dascălului față de cazurile dificile cu care se confruntă acei copii normali, dar cu debilitate mare, cu tendințe de agresivitate peste normalul vârstei și fără rezistență la tentații minore etc.

Nu în ultimul rând, un rol semnificant îl are și influența *mediului impus sau acceptat*, acesta fiind reprezentat de acele locuri special amenajate și aflate în administrarea statului, în care sunt ținuți în custodie cei care săvârșesc infracțiuni de o anumită gravitate, precum: aresturi preventive, penitenciare, centre de reeducare[287].

---

[284] R. Gassin, *Criminologie*, 2-ième éd, Ed. Dalloz, Paris, 1990, p. 441, în M. Coca-Cozma, C. M Crăciunescu, L. V. Lefterache, *op. cit.*, pp. 22-23.

[285] C. Cario, *op. cit.* p. 170 și urm.

[286] Gh. Ivan, M.C. Ivan, *Corecția domestică – cauză justificativă implicită*, în „Dreptul", nr. 4/2013, pp. 198-199.

[287] M. Coca-Cozma, C. M Crăciunescu, L. V. Lefterache, *op. cit.*, p. 28.

În considerarea personalității delincvente a minorului, trebuie remarcată o influență permanentă a acestuia asupra factorului individual, aspect asupra căruia vom reveni.

Așadar, în funcție de toți acești factori, specialiștii în domeniu se arată preocupați de conturarea unui profil psihologic al minorului delincvent, prin evidențierea trăsăturilor specifice personalității acestuia[288].

3.2. Delimitări cauzale după sex și rasă

Dintre delimitările cauzale efectuate în urma unor multiple investigații criminologice, destinate revelării elementelor de specialitate ale diverselor categorii de crime și criminali, reținem o atenție deosebită și cele privitoare la sex și rasă.

3.2.1. Delimitările cauzale după sex

Vizează evidențierea acelor factori cauzali care fac posibilă existența diferenței etiologice între criminalitatea feminină și cea masculină. Deși problematica diferențelor, sub raport cauzal, nu a fost neglijată de către cercetătorii de specialitate, ea nu a preocupat în mod deosebit investigațiile practice și teoretice criminologice.

O primă explicație, poate și cea mai convingătoare, este aceea dedusă din interpretarea datelor statistice judiciare, potrivit cărora femeile reprezintă mai puțin de 10% din totalul infractorilor descoperiți și condamnați. Conform datelor statistice, un astfel de raport, mai mic de 1 la 10, este prezent în întreagă lume civilizată, uneori fiind chiar mai mic.

Această stare obiectivă de lucruri conduce la o concluzie absolut firească, femeia fiind, după cum afirmă Jean Larguier, „mai puțin criminală decât bărbatul"[289].

Dar, o asemenea afirmație trebuie privită cu o anume circumspecție, întrucât diferența, deși mare, între criminalitatea masculină și cea feminină, rezultă din evaluări raportate la criterii diferite. Astfel:

a) *Sub raportul cauzelor tipice sexului*, infracțiunile care presupun un anumit efort fizic, o anumită abilitate sau mentalitate (furturile prin efracție sau escaladare, tâlhăriile, distrugerile ș.a.) nu sunt la îndemâna „sexului slab".

În aceeași ordine de idei, se cuvine remarcată *sensibilitatea naturală a femeii*, ceea ce exclude practic și infracțiunile săvârșite cu violență, ca să nu mai vorbim de cruzimi, astfel de fapte fiind întâlnite la făptuitorii de sex feminin numai în cazurile care intră sub incidența patologicului.

În fine, *condiția de femeie* limitează prezența ei în fenomenul infracțional prin prisma factorilor ce țin de destinul ei biologic și social. Femeia procrează și își îngrijește copilul, fiind obligată să renunțe, pe perioade lungi, la alte preocupări, cu excepția celor casnice ori strict profesionale. În afara maternității, femeia răspunde de zonele vitale ale

---

[288] A. Iacob, H. Mândășescu, S. Bălțatu, C. Ignat, *op. cit.*, p. 120.

[289] J. Larguier, *op. cit.*, pp. 29-30

unei familii sau gospodării, activitatea domestică, în sensul ei bun şi complet, neoferindu-i timp pentru alte activităţi, cum ar fi cele de natură infracţională.

Acest ultim aspect este demonstrat de faptul că, în situaţiile de emancipare a femeii, participantă de la egal la egal la activităţi sau acţiuni sociale, şi gradul ei de implicare în fenomenul criminal este mai mare.

b) *Sub raportul cauzelor considerate obiective* se observă că, pe plan cantitativ, delincvenţa feminină nu se distanţează foarte mult de cea masculină, diferenţele fiind în special de ordin calitativ.

Astfel, datorită *caracterului său*, femeia îşi adaptează modul de operare la propriile posibilităţi; ea rareori ucide cu toporul sau cuţitul, preferând otrava. Totodată, înşelăciunea sau escrocheria o comite subtil, din această cauză o astfel de faptă fiind şi mai greu de identificat. O asemenea împrejurare a condus la constatarea că o „civilizare" a crimei înseamnă „feminizarea" ei.

Prin natura şi condiţia sa, femeia este direct sau indirect ocrotită de partenerul său de infracţiuni, dispus să preia în sarcină întreaga vinovăţie. La rândul său, victima dă frecvent dovadă de înţelegere şi este predispusă să o ierte pe femeia care i-a lezat vreun drept.

Nici organele judiciare, magistraţii, nu dovedesc o fermitate egală în achitarea sau judecarea inculpatelor, aceştia fiind mai indulgenţi. Iată un aspect în legătură cu care ar trebui luat în discuţie însuşi sexul magistratului, fiind interesant de studiat specificitatea comportamentului magistratului femeie faţă de femeia din boxă.

În privinţa *naturii faptelor săvârşite,* nu este greu de observat că există, totuşi, şi o criminalitate strict feminină. A se vedea pruncuciderea, prostituţia, avortul (însă în fostele limite). La acestea se adaugă şi alte fapte spre care sunt înclinate femeile, cum ar fi, spre exemplu, furturile din magazine, mai ales cele de bijuterii, cosmetice, îmbrăcăminte şi încălţăminte, inclusiv din magazinele alimentare, în cazul acestora din urmă existând, însă, şi o motivare care ar putea scoate fapta de pe terenul dreptului penal.

c) În esenţă, dincolo de încrederea acordată unor factori cauzali specifici criminalităţii feminine, analiza prezenţei femeii în fenomenul infracţional obligă la cel puţin *două observaţii de esenţă*:

- *Femeia îi este superioară biologic bărbatului şi mai rezistentă patologic,* superioritatea acesteia fiind de natură genetică, prin prezenţa celor doi cromozomi X.
- *Situaţia şi obligaţiile morale, ca şi sociale ale femeii sunt mai mari decât ale bărbatului* în numeroase zone ale existenţei umane, aspect ce a fost şi este încă neglijat, în ciuda unor declaraţii de egalitate între sexe. Dorinţa de emancipare a femeii conţine şi factori de revoltă faţă de modul în care sunt judecate unele dintre actele sale, nu de puţine ori constatându-se că ceea ce este permis bărbatului nu îi este îngăduit femeii.

3.2.2. Delimitări cauzale după rasă

Şi aceasta este o problemă analizată frecvent prin investigaţiile criminologice, delincvenţa din unele ţări dezvoltate fiind atribuită într-o măsură însemnată indivizilor de rasă ori etnie diferită de aceea a majorităţii sociale.

În ciuda unor aparente evidenţe, specialiştii sunt de acord că nu factorul biologic specific rasei este direct responsabil de săvârşirea actelor criminale, întrucât nu există în acest sens nicio certitudine ştiinţifică. Credem că mai corect este să se afirme că factorul criminogen mai acut îl reprezintă rasismul, iar nu rasa[290].

Din această perspectivă, problema raportului dintre rasă şi criminalitate este, în primul rând, o problemă a raportului dintre etnie şi mediul social. Este normal ca fiecare spaţiu sau zonă etnică (în sensul ei larg) să se distingă printr-o anume criminalitate. Astfel, nordicii sunt mai puţin violenţi decât sudicii, primii fiind cunoscuţi prin infracţiuni de furt simplu, falsuri ori escrocherii, ceilalţi, mai violenţi, prin infracţiuni săvârşite împotriva persoanei, cu reacţii criminale deseori spontane. Şi, cu toate acestea, realitatea demonstrează că violenţa nu îi ocoleşte deloc pe nordici; a se vedea, de exemplu, reacţiile şi comportamentul fanilor sportului, care îmbracă forme aproape patologice, chiar în ţări cu civilizaţie recunoscută (precum Anglia, Olanda, Belgia).

În Statele Unite, dar şi în Europa de vest, evenimentele sociale petrecute demonstrează că o anumită criminalitate, imputabilă negrilor, africanilor sau ţiganilor, este, în fond, o problemă de mediu social. Astfel, negrul sau portoricanul american consideră că sunt victime ale administraţiei sau ale poliţiei, că în general sunt marginalizaţi, reacţia lor fiind tipică individului care suferă de acel *complex de inferioritate*. La fel „picioarele negre", care au invadat Franţa, ca şi ţiganii sau indivizii din zona balcanică care au „invadat" Germania, determină o reacţie de tip rasist, poate uneori justificată, comportamentul celor nou veniţi neînscriindu-se în regulile morale sau sociale admise de populaţia autohtonă; de aici şi reacţia de respingere, ei aflându-se, practic, în prezenţa unui fenomen de feed-back.

Comparând specificitatea criminalităţii din Europa şi Africa, America de Nord şi cea de Sud, Orientul Mijlociu şi cel îndepărtat, se constată o predilecţie spre anumite categorii de fapte penale, care nu pot fi desprinse de factorii sociali, culturali sau religioşi, adânc implementaţi în lumea islamului. Or, acelaşi individ, emigrând din spaţiul în care violul sau tâlhăria sunt sancţionate până la pedeapsa capitală, într-un spaţiu dezvoltat economic şi cu o altă civilizaţie, se înscrie, fără dificultate, în fenomenul criminal, în primul rând din necesitatea supravieţuirii.

Aici trebuie luat în calcul şi un anumit mod de viaţă, un comportament specific anumitor etnii care se păstrează în limitele lor originare; prin urmare, este ceea ce am putea să exprimăm prin ideea, destul de elocventă în acest sens, şi anume că cel obişnuit să trăiască din furt, negăsind găini, fură lebede pentru a-şi satisface nevoile de hrană.

Nu acelaşi lucru se poate spune despre negrul american, căruia statutul de om liber i-a fost recunoscut acum aproape 150 de ani, dar a cărui mentalitate nu întotdeauna a

---

[290] J. Larguier, *op. cit.*, p. 28

dispărut din inconştient, din Sine, după cum, în acelaşi timp, şi aceeaşi mentalitate a albului superior rămâne dificil de controlat de Eul individului.

Vorbind de un anumit comportament infracţional sau de criminalitatea tipică diverselor etnii, nu numai negrilor sau albilor, rasei galbene ori celei indoneziene, trebuie să privim în primul rând în Europa, unde teoriile biologice de tip rasist au condus la acţiuni cu mult peste cadrul delincvenţei umane, îmbrăcând forme neimaginabile, incalificabile pentru state sau naţiuni pretins civilizate.

Ne punem astfel întrebarea dacă, în atare condiţii, în care au loc deplasări ori dislocări ale populaţiei ori ale unor grupuri de indivizi, dar mai ales în situaţia în care starea economică ori specificul cultural, etnic şi religios se manifestă evident, poate fi vorba de o criminalitate condiţionată de originea etnică. La această întrebare retorică omul de ştiinţă criminolog nu poate da decât un răspuns, condiţionat negativ.

§4. Natura criminogenă a alcoolismului şi a altor toxicomanii

4.1. Alcoolismul

Din studiul criminologic statistic al alcoolismului rezultă, fără putinţă de tăgadă, că acest factor criminogen este grav responsabil de criminalitate, multe dintre faptele penale fiind săvârşite sub influenţa alcoolului: omuciderile, supunerea la rele tratamente a membilor familiei, în special a copiilor şi soţiilor, accidentele de circulaţie, violurile, distrugerile, tâlhăriile ş.a.

Aşadar, starea alcoolică, ca factor criminogen, este influenţată în mod direct de temperamentul psihotic sau nevrotic, putând fi identificate două stări fundamentale de alcoolism: *alcoolismul acut*, fie într-o formă uşoară, fie într-o formă gravă şi *alcoolismul cronic*, de natură a modifica mentalitatea fundamentală a individului şi a-i dezvolta agresivitatea şi impulsivitatea[291].

Paradoxal este faptul că, în ciuda prezenţei sale notorii printre factorii cauzali sau predispozanţi ai criminalităţii, alcoolismul este considerat relativ uşor de combătut, dar tocmai această relativă facilitate de reprimare a unei toxicomanii larg răspândite ne îndreptăţeşte să afirmăm că ne aflăm numai în faţa unei aparente posibilităţi de prevenire ori înlăturare a factorului alcool. Nici prohibiţia americană, nici măsurile scandinave nu au reuşit să reducă criminalitatea izvorâtă din alcool ori în legătură cu acesta, din contră, au amplificat-o, determinând o reaşezare a crimei organizate, în forme din ce în ce mai evoluate.

4.1.1. Factorii determinaţi de consumul de alcool

Factorii determinaţi de consumul de alcool sunt multipli, fără a putea realiza, în acest sens, o enumerare limitativă. Aşadar, nu numai starea materială, deprinderile familiale, mediul subcultural sunt implicate în alcoolism; totodată, factori psihologici

[291] E. Vieriu, *op. cit.*, p. 118.

diverşi, publicitatea, în sensul ei cel mai larg, în care nu atât reclama pentru băutură, ci modul şi împrejurările de prezentare (a se vedea serialul Dallas), deci o anumită imitaţie a *comportamentului transaccidental,* pot conduce la apariţia „gustului" pentru alcool. Dacă anglosaxonii sunt băutori de whisky, francezii, italienii şi spaniolii preferă, prin tradiţie, vinul, consumat la valori superioare mediei europene pe cap de locuitor.

Raportat la cantitatea de alcool conţinută de vin, se apreciază că francezul consumă peste 25 de litri de alcool pur pe an. Fără a da cifre, amintim şi cantităţile apreciabile de bere consumate de germani, olandezi sau scandinavi, ca şi cele de whisky, consumate în Anglia sau Statele Unite. În privinţa noastră, actualmente este greu de făcut o statistică, dar istoria ne arată că şi românii au fost şi sunt băutori de vinuri, unii cotropitori procedând la distrugerea a întinse suprafeţe de viţă de vie care, credem noi, îi incomodau mai degrabă în „înaintare", decât în starea psiho-fizică.

4.1.2. Consecinţele medicale

Deloc de neglijat sunt implicaţiile medicale ale alcoolismului asupra organismului uman. De la ciroza hepatică la demenţa alcoolică, alcoolul produce efecte pe plan fizic sau mintal, alterând starea generală a organismului, precum şi capacitatea sa de apărare.

Pe plan social, de asemenea, consumul de alcool reprezintă una dintre cauzele destrămării familiei, ale eşecurilor profesionale, în general ale perturbării raporturilor sociale la care participă un băutor.

Din punct de vedere criminologic, lucrurile sunt evidente, constatându-se că majoritatea faptelor penale săvârşite în mediul familial sunt cauzate de consumul de alcool (omoruri sau tentative de omor, lovituri cauzatoare de moarte). Îmbibaţia alcoolică are ca efect inhibarea funcţiilor intelectuale în grade diferite, de regulă între 1,5 şi 2,5 %, printre altele fiind abolit discernământul individului şi crescând agresivitatea: de aici omorurile, violurile, dar şi alte agresiuni.

4.2. Alte toxicomanii

4.2.1. Consumul diverselor categorii de droguri

În categoria altor tipuri de toxicomanii precizăm acele tipuri de droguri, de origine vegetală sau sintetică, al căror consum are efecte dezastruoase atât asupra organismului uman, cât şi asupra relaţiilor sociale la care participă toxicomanii. Gravitatea acestui flagel, după cum este pe bună dreptate denumit fenomenul toxicomaniei, preocupă statele şi întreaga comunitate internaţională, adoptându-se tot felul de măsuri, începând cu cele de natură socială sau medicală, dar şi poliţieneşti, inclusiv de natură militară, prin declararea, la propriu, a unui război împotriva producătorilor de cocaină sau de opium.

Efectele cumplite ale diferitelor categorii de droguri sunt de acum larg cunoscute, iar cel criminogen este evident. Urmările consumului de cocaină, marijuana sau canabis, haşiş, morfină ori produse sintetice de genul L.S.D.-ului constau şi în pierderea autocontrolului, ajungându-se cu uşurinţă la agresiuni. De asemenea, mai nou, şi intoxicaţiile cu substanţe etnobotanice la nivelul tinerilor reprezintă deja un fenomen. Numeroşi tineri au ajuns la spitalele din ţară în stare gravă după ce au consumat plante cu efect halucinogen cumpărate de la magazinele de profil („magazine de vise")[292].

Aceste droguri sunt deosebit de periculoase, ducând uneori până la pierderea vieţii, fiind acceptate, cu reţineri, din cauza gradului ridicat de toxicitate manifestat asupra sistemului nervos central, a organismului în general, creând într-un interval scurt de timp dependenţă psihică şi fizică, fapt pentru care sunt interzise de lege şi aspru sancţionate[293]. Deseori, drogul e însoţit şi de alcool, acesta potenţând efectul excitantului.

În prezent, nimeni nu mai contestă efectul nenorocit criminogen al stupefiantelor, superior celui al alcoolului (care face parte din categoria drogurilor licite, alături de cafea, tutun, ceai). Starea euforică, senzaţia de vioiciune, stimularea ideaţiei şi percepţiei, în fond o stare de beţie, conduce implacabil la agresivitate, mai ales pe măsură ce toxicomania devine cronică şi începe procesul de degradare psiho-intelectuală şi fizică. Aşadar, violenţa şi alte tipuri de infracţiuni sunt deseori generate de intoxicarea cu droguri. Acest risc este cu atât mai mare, cu cât substanţa consumată stimulează sistemul nervos central, înlătură inhibiţiile şi produce psihoze[294].

Individul care devine aservit sau dependent de drog prezintă un indice criminogen superior celui care se află numai în faza „de obişnuinţă". Modificările de comportament ale acestuia sunt tot mai prezente, iar între episoadele de „beţie albă" se adaugă nevoia tot mai acută de drog, a cărui procurare necesită bani, iar de aici trecerea la violenţă sau la furt.

Pe lângă periculozitatea pe care o prezintă individul în starea de intoxicare, la care se adaugă actele sale destinate obţinerii stupefiantului, nu trebuie neglijată nici influenţa sa asupra mediului, el însuşi contribuind la răspândirea toxicomaniei.

Astfel, se apreciază, la nivelul organismelor internaţionale specializate, că un consumator de heroină face într-un an aproximativ 10 prozeliţi, dintre care cel puţin 3 devin ei înşişi traficanţi, deci rezultă o creştere realmente alarmantă.

Deşi aparent factor individual de criminalitate, toxicomania trebuie analizată la nivel macrosocial; în momentul de faţă, ea se alătură violenţei, degradării bio-psihice şi răspândirii unor boli, dintre care s-a detaşat S.I.DA.

---

[292] M. Mateescu, Al Butoi, T. Butoi, M.R. Mateescu, *Produsele etnobotanice – Sfârşitul filmului?*, în „Revista de Criminologie, Criminalistică şi Penologie", nr. 1/2010, pp. 72-75.

[293] Gh. Alecu, *Reflecţii de ordin teoretic şi juridic asupra traficului şi consumului ilicit de droguri. Aspecte privind evoluţia şi tendinţele manifestate de traficul ilicit şi abuzul de droguri la nivel naţional şi internaţional*, în „Revista de Criminologie, Criminalistică şi Penologie", nr. 2/2010, pp. 5-11.

[294] Gh. Alecu, *op. cit.*, pp. 5-11

4.2.2. Forme diverse de intoxicare

Dintre formele diverse de intoxicare, denumite sugestiv în literatura de specialitate *forme larvare de toxicomanie*, cu incidenţă asupra indivizilor cu potenţial criminogen crescut, se menţionează şi:

a) *Dopajul* – este practicat de sportivi, fireşte, de cei de performanţă, acţiunea substanţelor stimulante folosite nereducându-se numai la obţinerea performanţei fizice propriu-zise, ci extinzându-se şi în alte zone ale comportamentului. Remarcăm, în prezent, trecerea dopajului dincolo de arena sportivă, în exercitarea multor profesiuni ce presun nu numai efort fizic, dar şi intelectual.

Aşa se explică de ce mulţi indivizi, care apelează la produse farmaceutice, devin practic *farmacomani*, obişnuindu-şi organismul cu produse stimulante sau excitante, în primul rând vitamine sau extrase vegetale de provenienţă asiatică (amintim, aici, ging-seng-ul), pentru ca mai apoi, simţind nevoia unei stimulări mai mari, să apeleze la „farmacia" sportivilor; iar de aici la toxicomanie nu este decât un pas.

b)*Formele larvare de intoxicare culturală* sunt apreciate ca elemente de „modelare" a unor comportamente aberante sau antisociale individuale.

De pildă, se consideră că *toxicomania cinematografică* sau *video* are efecte psihologice şi anesteziante de necontestat. Psihic, imaginea poate agita până la dezechilibru, în special pe copii şi tineri şi, mai ales, în cazul filmelor de groază, efect de care nici adulţii nu sunt scutiţi. *Anestezia* trebuie înţeleasă sub două aspecte: *anestezie estetică* – provocată de calitatea mediocră sau submediocră a peliculelor de genul celor la care ne referim şi *anestezie intelectuală* – când imaginile sau scenele vizionate influenţează gândirea, procesele intelective fiind subordonate modelelor oferite de schemele sau tiparele prezentate în scenariul cinematografic.

Altă formă de intoxicare culturală o reprezintă *intoxicarea muzicală*; intensitatea sonoră este incriminată pentru producerea surdităţii, modelul sau melodia conduce la imitări şi repetări, chiar transformări în ticuri, ajungându-se astfel la devieri comportamentale. Spectacolele în sine, jocul luminilor, culoarea, intensitatea, inclusiv iluminarea în ultraviolet cu laser provoacă dereglări nu numai vizuale.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL III

FACTORI DE MEDIU SAU SOCIALI AI CRIMINALITĂȚII

§1. Factorii de mediu uman

Cunoașterea fenomenului criminalității presupune o trecere analitică de la surprinderea cauzelor individuale la identificarea proceselor și conjuncturilor care, prin impactul lor social, dar și prin repetabilitate, se constituie în cauze și condiții necesare și suficiente producerii faptei antisociale[295].

Din punct de vedere etiologic, așa cum s-a văzut încă din prima parte a demersului nostru, cauzele criminalității nu se regăsesc numai în individ, prin acesta înțelegând omul normal, ci, în special, în mediul social general în care el evoluează. Astfel:

1.1. Mediul ineluctabil

Factorii specifici mediului ineluctabil, formulă prin care Jean Pinatel și alți criminologi cunoscuți definesc familia de origine a unui individ, sunt primii responsabili de formarea unor structuri individual criminogene, ceea ce nu înseamnă că o persoană nu poate deveni criminal în absența lor[296].

În mod normal, familia presupune acel factor de dezvoltare firească, sănătoasă a individului. Educația din primii ani, raporturile normale între membrii familiei și între aceștia și copil determină o dezvoltare bună a copilului, o pregătire a socializării sale ulterioare, cu tot ceea ce implică acest proces. Așadar, familia nu numai că dă copilului primele noțiuni despre conduită, morală, bine și rău, dar imprimă personalității sale, în formare, reguli și deprinderi, principii ce constituie fundamentul pe care apoi se clădește personalitatea omului matur[297]. Familia îndeplinește, astfel, funcția educativă, funcție reflectată și în dispozițiile Noului Cod Civil, în sensul că „Părinții sunt datori să crească copilul îngrijind, pe lângă sănătatea și dezvoltarea lui fizică, psihică, intelectuală și de educarea, învățătura și pregătirea profesională a acestuia, potrivit propriilor convingeri, însușirilor și nevoilor copilului"[298].

---

[295] E. Vieriu, *op. cit.*, p. 113.

[296] J. Pinatel, *La Criminologie*, *op. cit.*, p. 56.

[297] Al. Bacaci, V. C. Dumitrache, C.C. Hageanu, *Dreptul familiei în reglementarea N.C.C.*, ed. 7, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 5.

[298] Art. 487 Noul Cod Civil.

Dincolo de implicaţiile morale reflectate prin această funcţie pozitivă a familiei sau a mediului ineluctabil, apar şi frecvente situaţii de disfuncţionalitate care afectează evoluţia individului, devenind o cauză de inadaptare socială. Astfel, în ordinea gradului lor de pericol în modelarea unui viitor criminal, pot fi menţionate:

a) Structura şi natura familiei – poate reprezenta un prim element de inadaptare socială. În familiile în care conduita antisocială este dominantă, o parte a membrilor acesteia sau chiar toţi fiind delincvenţi, este clară evoluţia socială a copilului (deşi excepţiile nu trebuie excluse). Chiar şi în familiile fără membrii delincvenţi, starea morală precară (întâlnită chiar în familiile instruite), poate marca negativ procesul de adaptare socială.

b) *Nivelul material şi social al familiei* – reprezintă un alt factor de mediu semnificativ, susţinându-se că o accentuată stare de sărăcie, de fapt nevoile materiale, în general, conduc finalmente la infracţiuni precum furturi, tâlhării ori alte fapte prin care se poate obţine un folos material. Într-adevăr, la origine, mulţi autori de furturi provin din familiile sărace, dar ne putem întreba ce ar fi dacă în fiecare familie nevoiaşă s-ar manifesta câte un hoţ?

Sub raport social, este evident că o familie preocupată de formarea şi educarea copilului va avea alte rezultate decât cele care îl ignoră. Nu atât valoarea socială a familiei este decisivă, deoarece şi familiile valoroase au contingentul lor de criminali, ci calitatea şi trăinicia educaţiei este importantă.

c) *Compoziţia familiei* – este considerată, după unii autori, ca prezentând elemente favorizante în formarea unui caracter deviant viitor. De pildă, cel puţin din perspectivă psiho-socială, se consideră că prezenţa unui singur copil în familie îl poate face pe acesta egoist, fricos, neajutorat. Invers, mai mulţi copii determină apariţia geloziei celui mai mare faţă de cel mic, ori a fetelor faţă de unicul lor frăţior. Cu toate acestea, esenţială rămâne calitatea raporturilor părinte-copil.

În legătură cu mediul ineluctabil, unele referiri se pot face şi la locuinţă, la starea şi calitatea acesteia, la locul în care este situată, apreciindu-se, sub acest aspect, că în cartierele aglomerate, chiar urbane, nu periferice sau cele de genul bidonvilles-urilor, indicii criminogeni sunt mai prezenţi.

1.2. Mediul ocazional

Intrarea în acest mediu reprezintă un prim pas în direcţia adevăratei socializări a individului, un prim contact cu fenomenul social, în calitatea lui de proces pozitiv. Astfel, mediul ocazional desemnează orimul contact al individului cu societatea, având o încărcătură specifică în formarea personalităţii criminale.

Mediul ocazional tipic este reprezentat de *şcoală*, deşi prin natura, dar mai ales prin finalitatea sa, credem că este impropriu ca această instituţie să fie înglobată în mediul ocazional, termen ce ar trebui să definească realmente ceea ce este ocazional, şi nu un proces prin definiţie ocazional. Am putea vorbi de „ocazional" în situaţia acelor copii, tineri sau adulţi, care nu frecventează o şcoală, nu desfăşoară o activitate socială sau economică pozitivă, fiind prezenţi în diverse medii şi având un comportament deviant de care se fac responsabili direct sau indirect.

Evident, ne confruntăm din ce în ce mai mult cu situaţia eşecului şcolar, această stare de inadaptare fiind reflectată în special de situaţia „precară" a familiei, atât de ordin afectiv, cât şi educativ. Totodată, problemele cu care se confruntă, în momentul de faţă, sistemul educaţional din România pot fi considerate relevante în privinţa stării de inadaptare şcolară căreia i se intercondiţionează o stare infracţională în rândul tinerilor.

Dincolo de această discuţie, este evident că şcoala poate inocula sau stabiliza acele date de comportament social şi de caracter cum ar fi: respectul faţă de muncă şi de valorile sociale autentice, spiritul de disciplină şi ordine, dragostea de frumos, de cultură, civismul – nealterat în societăţile parţial integrate (a se vedea nord americanii sau germanii), dar redus până aproape de anulare în ţări cu regim totalitar. Aşadar, nu trebuie negat rolul educativ al şcolii în societate, datorită unei educaţii şi, în special, a unei acţiuni politice cu efect de bumerang (exemplificând aici munca voluntară, manifestările de propagandă prin sport sau cultură etc.).

În cadrul mediului ocazional poate fi inclusă şi *executarea anumitor servicii sau datorii de genul celor militare*, care conţin, prin natura lor, şi factori favorizanţi criminogeni, cum ar fi, de pildă, asigurarea disciplinei militare, calitatea raportului şef-subordonat, prezenţa unor condiţii stresante (viaţa cazonă, situaţiile periculoase în care se poate afla un militar).

1.3. Mediul ales sau acceptat

Mediul ales este reprezentat de propria familie a individului, de locul în care îşi desfăşoară activitatea sau profesiunea, chiar de locul în care îşi stabileşte locuinţa ori de cel geografic. Dintre acestea, ne vom opri atenţia asupra următoarelor:

a) mediul propriei familii – poate constitui un factor criminogen, în primul rând de risc. Analiza sociologică a familiei şi a influenţei sale asupra comportamentului, cu incidenţă şi în plan criminologic, începe cu distincţia dintre *celibatar* şi *căsătorit,* apreciindu-se că celibatarii au prezenţă mai mare în lumea delincvenţei, după vârsta de 25 de ani. Până la 25 de ani, distribuţia este egală, însăşi căsătoria timpurie fiind un semn de socializare oarecum forţată.

În privinţa femeilor, celibatarele sunt considerate ca prezentând o rată de criminalitate mai scăzută, explicaţia procentului superior de femei măritate printre delincvente fiind, în primul rând, de natură economică.

Referitor la cei căsătoriţi, familia poate oferi elemente sau factori criminogeni ca urmare a *destrămării* sale, a unor forme de *mariaj de convenţie*, soţii trăind în concubinaj cu alţi parteneri, a *numărului de copii*, precum şi a influenţei exercitate de alţi membri ai familiei, fireşte *ascendenţi.*

b) *mediul în care individul îşi desfăşoară activitatea sau profesia* – cadru din care nu trebuie să excludem situaţia de *şomer* în care s-ar putea afla un individ, cu condiţia ca el să nu fie un leneş.

Sunt profesii care, prin natura lor, conţin factori de risc de natură criminogenă. De exemplu, şoferii de taxiuri se pot implica în furturi, proxenetism şi chiar crime (a se

vedea *cazul Pascu Nicolae — „un taxi pentru infern"* — 19 infracţiuni, din care 3 omoruri deosebit de grave), barmanii în trafic de droguri, fotografii în pornografie. În realitate, însăşi alegerea profesiei poate reprezenta un indiciu al trăsăturilor de personalitate, de caracter şi de comportament viitor.

Totodată, modul de desfăşurare a profesiei oferă indicii în legătură cu particularităţile de caracter, după cum pot influenţa anumite trăsături de personalitate, tipice fiind *„deformaţiile profesionale"*.

Referitor la aşa-zişii „muncitori necalificaţi" sau „muncitori manuali", trebuie menţionat faptul că dintre aceştia se recrutează mulţi infractori, unii dintre cei care îşi atribuie această calitate nedesfăşurând, în fapt, niciun fel de activitate cu caracter pozitiv.

c) modul şi locul de lucru – prezintă surse de risc, prin influenţa negativă exercitată de mediul, de psihologia sau caracteristicile colectivităţii, dar şi prin maniera de activitate: în ture, de zi sau de noapte, la bandă, în spaţii cu atmosferă nocivă, cu surse mari de zgomot, de căldură sau de frig. Tentaţii oferă şi profesiunile înscrise în ceea ce denumim zona „gulerelor albe", în această direcţie fiind vizate infracţiunile fiscale, corupţia, delictele pe calculator etc.

În categoria mediului ales mai sunt luaţi în calcul şi factori aparţinând altor preocupări sau pasiuni ale individului, în afara celor familiale sau profesionale: distracţii diverse, anumite hobby-uri, practicarea unor sporturi ş.a.

Influenţe negative pot avea şi *factorii meteorologici*, cum este frigul (a se vedea cazul nostru) ori căldura, care pot fi influenţa comportamentul, în primul rând prin nevoia satisfacerii unor cerinţe biologice. De asemenea, *mediul urban*, îndeosebi marile oraşe, conţin factori criminogeni recunoscuţi, delincvenţa urbană fiind superioară celei rurale, în care predomină criminalitatea „musculară", aşa cum o denumeşte D. Szabo.

§2. Factorii de natură economică

Pornind de la criterii sociologice, pe baza studiilor statistice realizate de criminologi, aceştia au relevat necesitatea analizării factorilor criminogeni de sorginte economică din dublă perspectivă:

2.1. Factori economici personali

Faţă de dificultatea definirii unei situaţii economice normale, în comparaţie cu starea de „sărăcie" ori „bogăţie", din care excludem evident extremele, investigaţia criminologică a atestat faptul că nu săracii sunt cei care deţin ponderea în fenomenul criminalităţii; dimpotrivă, indivizii consideraţi ca având o situaţie economică normală au cei mai mulţi reprezentanţi în mediul infracţional.

O asemenea realitate ne conduce spre concluzia că factorii economici individuali au o influenţă criminogenă mai redusă decât s-ar părea, mai mult literatura fiind cea care a conturat imaginea delincventului ca un individ sărac, fireşte din punct de vedere material.

Prin urmare, starea economică personală a individului, fie ea săracă, modestă, normală, îndestulătoare, fie chiar de opulenţă, nu poate explica sau definitiva, prin ea însăşi, actul criminal.

2.2. Factori economici sociali sau colectivi

Revelarea acestui gen de factori s-a impus ca urmare a sesizării creşterii delincvenţei pe măsura dezvoltării societăţilor de tip industrial, prin trecerea de la o economie de tip agricol. Această evoluţie economică a condus la o creştere a nivelului de trai în ţările democratice dezvoltate economic, dar şi la o rată superioară a criminalităţii, situaţie aparent paradoxală, dar explicabilă prin creşterea proporţională a nevoilor sau tendinţelor fireşti spre un standard superior de viaţă.

În condiţiile unei societăţi liberale, dezvoltate economic, nu toţi indivizii pot să-şi satisfacă aceste nevoi, din cauze de ordin subiectiv sau obiectiv, discrepanţele dintre bogăţie şi sărăcie fiind mai accentuate. Cu toată diferenţa de nivel de trai, nu cei foarte săraci sau săraci dau cel mai mare număr de criminali, ci cei din mediul de mijloc care, prin tendinţa de îmbogăţire, recurg la modalităţi de obţinere a banilor prin mijloace sau acţiuni interzise de societate. Aşa se explică infracţiunile din sfera raporturilor comerciale sau economice, traficul de droguri şi prostituţia în cartiere suprapopulate sau mizere, furturile şi tâlhăriile din zonele rezidenţiale.

Oscilaţiile criminalităţii, raportate la *starea economică* a colectivităţii, sunt determinate de evoluţii ale economiei şi de consecinţele acesteia. Astfel, în perioadele de criză, de recesiune, de inflaţie, este evidentă o rată mare a criminalităţii, spre deosebire de perioadele de creştere economică, de scădere a preţurilor, care manifestă incidenţă pozitivă asupra stării infracţionale.

La aceasta se adaugă şi influenţa *situaţiilor de criză politică*, internă sau internaţională, care afectează starea economică, având consecinţe şi în planul comportamentului deviant social. Este evident faptul că stările de război, de dezordine internă accentuată, sunt favorabile creşterii delincvenţei.

De aceea, în prezent, se atrage atenţia asupra necesităţii ţinerii sub control a acelor situaţii de factură social-economică, generatoare de crimă. A se vedea, în acest sens, problemele generate de suprapopulaţie, de alimentaţie, de migrările internaţionale ori de accentuarea inegalităţilor. Dorinţa de îmbogăţire, indiferent de mijloace, aşa cum am arătat, reprezintă un factor criminogen notabil, modalităţile de obţinere a banilor (jocuri, credite, organizare criminală), care sunt mai accesibile celor aparţinând „păturii a treia", având prioritate în ponderea fenomenului criminal.

§3. Influenţa criminogenă a mediului politic

Influenţa mediului politic — intern şi internaţional – este, în principiu, considerată ca având o importanţă mai puţin semnificativă. Şi totuşi, evoluţiile politice demonstrează, astăzi, că fenomenul criminalităţii este clar dependent şi de acest mediu, care conţine într-o măsură destul de însemnată factori favorizanţi ai delincvenţei.

3.1. Factori sau influenţe ale mediului politic intern

În structura fenomenului criminalităţii, influenţa acestor factori poate fi disjunsă cel puţin în două direcţii principale:

a) *Delincvenţa politică propriu-zisă* – determinată de un anumit gen de activitate politică, cum ar fi, de exemplu, fraudele electorale, corupţia, acţiunile de schimbare ori de destabilizare a regimului politic pe căi sau prin mijloace ce ies din sfera legalului etc.

În conturarea acestui tip de delincvenţă este necesar să se facă corelaţii cu tipul de societate, industrială sau subdezvoltată, caracterizată printr-un regim totalitar sau liberal.

b) *Delincvenţa determinată de mobiluri politice* – altele decât cele descrise mai sus. Fără a pune în discuţie conceptul de mobil politic, se poate constata că, alături de o criminalitate politică, în accepţiunea ei imediată, este prezentată şi o criminalitate izvorâtă din scopuri politice, dar manifestată pe un teren în care se interferează cu o criminalitate specifică dreptului comun.

De exemplu, impunerea unei ideologii (politice, dar şi religioase), poate lua forme nu numai propriu-zis politice, dar şi forma actelor de terorism sau a răpirilor de persoane. Pentru obţinerea mijloacelor de desfăşurare a acţiunii politice, dacă organizaţia (în fapt, de natură criminală) nu este sponsorizată, ea recurge la diverse acte destinate obţinerii de fonduri, constând în furturi, spargeri de bănci, falsuri, trafic de droguri şi valută, spălarea banilor negri, inclusiv la asocieri cu organizaţii criminale fără scopuri politice.

De remarcat virulenţa crimei politice, în condiţiile unei justificări morale sau ideologice a actelor, considerându-se legitimă orice conduită prin care se poate realiza scopul politic. Din acest punct de vedere, credem că se poate vorbi de un soi de *„cifră neagră"* a faptelor infracţionale, al căror mobil real, nedeclarat, îl reprezintă politicul.

3.2. Factori sau influenţe ale stării politice internaţionale

Actuala situaţie politică internaţională, îndeosebi cea est-europeană, dar, într-o formă larvară, cea de pe întregul continent, pune în lumină existenţa unor factori direct sau indirect responsabili de creşterea criminalităţii. Avem aici în vedere şi o proliferare a formelor de criminalitate, mergându-se rapid spre o uniformizare a delincvenţei şi chiar spre o deplasare a formelor acesteia, ţinute sub un oarecare control în statele de drept civilizate, dar încă greu de combătut sau prevenit în condiţiile trecerii de la forma de regim totalitar la cel democrat, caracterizat, în formele sale iniţiale, prin conduite anarhice.

Abordarea acestor factori se face, de regulă, prin raportarea la situaţiile politice internaţionale, denumite *stări patologice* (a se vedea J. Larguier), cum este *războiul*, în care se constată o reducere a violenţei, acest fapt fiind, poate, şi ca o compensaţie la violenţa militară. În schimb, cresc infracţiunile împotriva patrimoniului şi cele economice, făcându-şi astfel apariţia îmbogăţiţii de război, chiar dacă se consideră,

uneori, că acţiunea economică ori comercială îşi găseşte justificarea şi acoperirea legală şi în aceste situaţii patologice. Situaţia se inversează, însă, în condiţiile postbelice.

Dincolo de război, evoluţiile politice internaţionale, al căror mobil se regăseşte în interesele economice, etnice, de dominaţie şi de control politico-economic, chiar şi religios, de genul celor la care asistăm astăzi, influenţează semnificativ delincvenţa. Cel mai elocvent exemplu este cel al fostei Iugoslavii, dar şi situaţia din fostul imperiu sovietic, cu tendinţe şi consecinţe în sensul refacerii acestuia într-o altă formă.

În prezent, condiţiile politice europene, influenţate şi de factori din afara continentului, dau o anumită specificitate fenomenului criminalităţii. Faţă de complexitatea sa, trebuie recunoscut că un nou *studiu etiologic* s-ar impune cu necesitate. Pe acest temei şi în condiţiile unei astfel de evidenţe, ne întrebam dacă, în afara factorilor criminogeni „clasici", nu se poate vorbi, deopotrivă, şi de factori sau influenţe de sorginte statală.

Credem că asistăm, astăzi, la conturarea unei forme *sui generis* de criminalitate internaţională, în care până la ocupaţie sau dominare economică şi militară efectivă, până la impunerea unui regim de ocupaţie clasic, se manifestă forme oculte ale crimei premeditate. Aşa cum un grup social majoritar încearcă să-şi impună regulile sale grupului minoritar, la fel şi la nivel internaţional, asistăm la impunerea unor reguli în favoarea unui stat sau unui grup de state, urmărindu-se, în fond, dominaţia din raţiuni economice, dar şi cu motivaţii etnice şi religioase. Se poate, deci, aprecia, că istoria se repetă, inclusiv pe planul etiologiei crimei.

§4. Influenţa criminogenă a mass-mediei şi a mediului intelectual

4.1. Influenţa mass-mediei

În literatura de specialitate, în diversele forme de exprimare a rezultatelor investigaţiei criminologice, este clar conturată opinia că presa, radioul şi televiziunea au un impact semnificativ, pozitiv sau negativ, asupra delincvenţei.

4.1.1. Influenţa presei

Rolul presei în societate poate fi unul pozitiv sau negativ. Astfel, presa îmbracă *un rol pozitiv* – în sensul că o prezentare corectă şi obiectivă a faptelor penale, a criminalilor (a se vedea indicarea făptuitorilor cu nume sau imagini), a modului lor de operare, a rezultatelor actelor criminale, conduce la descurajarea delincvenţilor, la crearea unei opinii contrare acestora, inclusiv la avertizarea posibilelor victime, în sensul de a se feri de o serie de acte penale (înşelăciune, furturi şi tâlhării, violuri ş.a.).

În acelaşi timp, influenţa presei este şi *clar negativă* – prin prezentarea unor moduri de operare, adevărate lecţii privind, de exemplu, modul în care se poate fura o

maşină, modul în care se poate sparge un magazin sau o locuinţă, modalitatea în care se poate escroca o persoană fizică sau juridică.

Popularitatea unui anumit tip de criminal este contagioasă pentru indivizii care prezintă factori individuali criminogeni sau care se află într-un mediu ce favorizează crima. Aşa se explică *imitarea unor personaje* ale lumii interlope ori *reproducerea unei crime* aflate în atenţia presei.

În această ordine de idei, *presa specializată a faptului divers*, precum şi o anume *presă destinată tineretului*, au un rol pronunţat nefast. Formele de prezentare a violenţei, chiar şi în benzile desenate, conţin nu numai fapte şi personaje pozitive, justiţiare, dar şi elemente negative care se arată a fi agreate de o parte a minorilor sau tinerilor cu înclinaţii spre agresivitate, încă nearmonizate sau necorectate prin acţiunea educaţională de inserţie socială ori resocializare.

4.1.2. Influenţa radio-televiziunii şi, în special, a televiziunii

Radio-televiziunea îmbracă un rol evident în conduita socială, prin influenţa pozitivă şi negativă asupra acesteia. *Influenţa pozitivă* este similară celei a presei, mai ales că impactul asupra publicului are, în multe momente, o forţă superioară celei a presei scrise. Sub raport cultural, emisiunile de calitate au, bineînţeles, un efect benefic, modelator de conduite pozitive.

Efectul negativ este şi el semnificativ, nu numai prin prezentarea violenţei ca atare, care poate determina încercări de imitare sau stări politice tensionate, ci şi prin uniformizarea limbajului, a criteriilor de apreciere, a modului de interpretare, prin reducerea imaginaţiei, cu influenţe şi pe planul creativităţii individuale, aceasta fiind înlocuită cu aceea a realizatorului emisiunii, filmului ori serialului.

De remarcat că însăşi tehnica T.V. are un impact negativ, în special asupra dezvoltării copilului sau tânărului. Concentrarea atenţiei numai asupra imaginii sau episodului nu mai lasă timp de reflecţie, gândirea şi imaginaţia proprie fiind puţin solicitată, tocmai pentru că ea este „manipulată" de realizatorul T.V. sau de cel al filmului. Estetic, se poate constata şi o subminare a valorii artistice reale, prin crearea de false vedete servite de tehnicile video moderne, prin insinuarea unei subculturi facile, captând în acest fel şi o anume audienţă.

4.2. Influenţa mediului intelectual

În legătură cu influenţa mediului intelectual — de care numai în scop didactic am disociat mass-media — se pot face observaţii oarecum similare. Influenţa exercitată de mediul intelectual asupra conduitei criminale poate fi interpretată astfel:

4.2.1. Influenţa literaturii

În primul rând vorbim de o influenţă a „literaturii specializate", care este similară celei a presei. Dacă romanele poliţiste de calitate, unele de certă valoare artistică, conţin

personaje justiţiare sau scenarii modelatoare de conduite sociale, există totodată şi sub-literatură, care serveşte violenţei sau comportamentului asocial.

Exacerbarea violenţei încurajează manifestările umane similare, de genul tipului violent sau şmecher (a se vedea cazul clasic al „bişniţarului" nostru) sau al descurcăreţului imoral, care devin exemple de urmat. Prin subcultură se simplifică comportamentul uman, Eul nemaiavând capacitatea să controleze sau să menţină echilibrul Supraeu-Sine.

Nu numai literatura poliţistă submediocră este responsabilă de influenţa criminală, dar şi literatura erotică, în variantele ei sexy şi porno, care are un pronunţat impact negativ. Astfel, erotizarea firească a tânărului ajunge să fie exacerbată prin diverse modele de comportament sau de indivizi cu conduită care incită la depăşirea pragului de firesc. Totodată, senzualizarea, în diversele ei manifestări negative de prezentare, exercită influenţă asupra unor conduite cu factori favorizanţi larvari sau patogeni.

4.2.2. Influenţa spectacolelor

În ceea ce privește spectacolele teatrale, cinematografice, concertele de muzică uşoară, influenţa acestora nu poate fi pusă în discuţie. Specialiştii au demonstrat, ca şi în cazul celorlalte forme de manifestare culturală (a se vedea cea subculturală), că acest gen de manifestare a structurii intelectuale şi artistice este responsabil de comportamente cel puţin aberante.

Considerăm că, din această perspectivă, nu se poate formula o concluzie numai sub raport criminologic, fără o apropiere de elemente sau structuri ce aparţin altor domenii ale culturii, în înţelesul ei larg. De pildă, influenţa teatrului este privită numai în sensul ei originar, pozitiv. Totuşi, până şi acesta, teatrul care se vrea de bună calitate, conţine factori incitanţi de comportament asocial. Caracterul și conținutul unor spectacole, nu numai al celor de „cartier", conţine factori încurajatori pentru un comportament liber, necenzurat: naturalismul unor scene sau comportamente, mai ales cu tentă sexuală, conduc deseori direct la un comportament primitiv, aberant. Se ajunge astfel la o deformare a conduitei firești și, implicit, la o scăpare de sub cenzura Eului, indicii criminogeni ieşind din sfera normalului şi intrând în aceea a patologicului.

BCU IAȘI / BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ

CAPITOLUL IV

CATEGORII ŞI FORME DE CRIMINALITATE

§1. Categorii de criminalitate în funcţie de mobilul faptei

Pentru formarea unei imagini globale, din perspectivă criminologică, asupra formelor în care se prezintă criminalitatea, este necesar să se recurgă la diverse clasificări, în funcţie de criterii distincte, care permit o analiză mai complexă a acestui fenomen social. Precizăm, totuşi, că nu se poate realiza o categorisire concretă, în funcţie de aceste criterii, a multiplelor forme de criminalitate, întrucât, cu toată specificitatea lor, ele se regăsesc în mai multe zone ale teoriilor criminologice. De exemplu, în ceea ce priveşte omorul, acesta poate fi întâlnit şi în clasificarea în funcţie de mobil, dar şi în funcţie de forma de executare sau modul de operare; totodată, acesta poate fi săvârşit de tineri sau adulţi, bărbaţi sau femei etc.

Se impune o delimitare a principalelor forme de criminalitate, ca urmare a specificităţii fiecărei infracţiuni, specificitate determinată de circumstanţele în care aceasta a fost comisă.

Astfel, vom iniţia această incursiune cu prezentarea, pe scurt, a acelor infracţiuni clasificate în funcţie de mobilul faptei, fiind evident că unor fapte antisociale le lipseşte acest mobil şi, îndeosebi, în privinţa celor comise din culpă.

1.1. Mobilul infracţiunilor săvârşite prin violenţă

Investigarea criminologică a infracţiunilor comise cu violenţă reclamă o atenţie deosebită sub aspectul identificării factorilor subiectivi ce au determinat trecerea la act, respectiv a mobilului de care individul este animat în conduita antisocială. Abordarea substanţei problematicii infracţiunilor comise cu violenţă, sub aspectul pătrunderii în nucleul subiectiv al manifestărilor individului, este determinată în mod decisiv de consecinţele grave produse prin astfel de acţiuni, dar şi de reacţia societăţii în general. Astfel, pentru unele persoane, acţiunile violente au jucat întotdeauna un rol dominant, fiind un atribut de manifestare şi supravieţuire în comunitate[299].

[299] M. Gheorghiţă, *Diagnosticarea violenţei în etapa iniţială a investigării infracţiunilor*, în „Investigarea criminalistică a infracţiunilor comise cu violenţă", Asociaţia Criminaliştilor din România, Bucureşti, 2009, pp. 232-236.

În linii mari, principalii factori care impulsionează, declanşează sau dirijează o activitate de natură infracţională sunt:

- *Răzbunarea*, determinată de lezarea demnităţii, a amorului propriu exacerbat;
- *Cupiditatea*, dorinţa de înavuţire imediată, indiferent de mijloace, constituind frecvent un scop al violenţei;
- *Eliberarea dintr-o anumită stare*, de genul prizonieratului, ori *dintr-o anumită situaţie familială*, cum ar fi înlăturarea părintelui, a soţiei sau copilului;
- *Realizarea unui scop justiţiar*, tipic crimelor pasionale, politice, euthanasiei.

1.2. În literatura de specialitate străină

Cu privire la clasificarea criminologică a crimelor în funcţie de mobilul acestora, alături de cele comise prin violenţă – ca expresie a unei reactivităţi primitive – sunt, totodată, avute în vedere *crimele cu caracter utilitar* (atunci când individul se află într-o situaţie periculoasă din care nu poate scăpa decât prin săvârşirea actului), determinantă fiind nevoia eliberării sau a unei realizări oarecare (cum ar fi, spre exemplu, obţinerea unei averi), precum şi *crimele cu caracter pseudo-judiciar* (atunci când individul recurge la faptă cu convingerea că, în acest fel, va instaura justiţia), determinant fiind sentimentul de răzbunare, dominat de trăiri precum pasiunea, fanatismul politic sau religios, altruismul etc.[300].

§2. Forme de criminalitate în funcţie de modul de operare

Identificarea modului de operare are în vedere surprinderea complexităţii componentelor sale, sub aspectul structurii şi dinamicii acestora; se poate realiza, în acest fel, un tablou al personalităţii autorului ori al caracteristicilor grupului căruia îi aparţine, fără a se face abstracţie, însă, de circumstanţele neprevăzute ce pot interveni şi influenţa decisiv comiterea faptei într-un anumit mod[301].

Pentru delimitarea criminologică a formelor de delincvenţă se impune, de la bun început, o diferenţiere a criminalităţii în două mari categorii:

- *Criminalitatea organizată (internaţionalizarea crimei)* care, prin prisma particularităţilor sale, necesită o abordare distinctă, la nivel naţional sau internaţional, fiind deosebit de complexă şi periculoasă, cu consecinţe imprevizibile. Se necesită, aşadar, o sporire a eforturilor tuturor statelor, în vederea perfecţionării sistemului lor legislativ intern, realizându-se în acelaşi timp şi o armonizare a acestuia[302].

Fără doar şi poate, fenomenul globalizării reprezintă un factor determinant în ceea ce priveşte caracterul transnaţional al criminalităţii organizate. Termenul de ciminalitate organizată a cunoscut o evoluţie conceptuală de-a lungul timpului, în sensul că, în accepţiunea sa iniţială, această noţiune desemna tipurile de infractori, fiind vorba de

---

[300] J. Larguier, *op. cit.*, p. 51.
[301] A. Iacob, H. Măndăşescu, S. Bălţatu, C. Ignat, *op. cit.*, p. 35.
[302] I. Rusu, *op. cit.*, pp. 226-227.

infractori de profesie, precum și modul lor de operare, fără a lua în seamă și caracteristicile organizațiilor criminale; astăzi, criminalitatea organizată este privită ca fenomen antisocial cu anumite caracteristici[303]. Legiuitorul român definește ceea ce se înțelege prin grup de criminalitate organizată, denumit *grup infracțional organizat*[304], și anume acel grup structurat, format din trei sau mai multe persoane, care există pentru o perioadă și acționează în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni grave, pentru a obține direct sau indirect un beneficiu financiar sau alt beneficiu material; prin urmare, nu constituie grup infracțional organizat grupul format ocazional în scopul comiterii imediate a uneia sau mai multor infracțiuni și care nu are continuitate sau o structură determinată ori roluri prestabilite pentru membrii săi în cadrul grupului.

Noul Cod penal a preluat din Legea nr. 39/2003 infracțiunea de constituire a unui grup infracțional organizat, încadrând-o în categoria infracțiunilor contra liniștii și ordinii publice, aducându-i, însă, și anumite modificări. Astfel, s-a optat pentru renunțarea la o incriminare paralelă a acestui gen de fapte (grup infracțional organizat, asociere în vederea săvârșirii de infracțiuni, complot, grupare teoristă) în favoarea *instituirii unei incriminări-cadru*, respectiv constituirea unui grup infracțional organizat, cu posibilitatea menținerii ca incriminare distinctă a asociației teroriste, având în vedere specificul acesteia[305].

- *Criminalitatea neorganizată sau parțial organizată*, care constituie partea dominantă a fenomenului antisocial, însă numai sub raport cantitativ, pentru că sub un anume raport calitativ, criminalitatea organizată prezintă un pericol social dovedit grav în prezent.

În paragraful de față, ne oprim numai asupra formelor așa-zis neorganizate de criminalitate, cu atât mai mult cu cât ele se regăsesc și în crima organizată.

Această formă de delincvență, denumită de analiștii criminologi criminalitate „convențională"[306], poate fi clasificată, în linii mari, astfel:

2.1. Crime împotriva persoanei

Având în vedere dinamica societății, ca urmare a evoluției tehnologiei, de-a lungul timpului s-a observat, în aceeași măsură, și o creștere a infracționalității, ca și o diversificare a modurilor de operare. Trebuie conștientizat că acest fenomen este real și poate ieși de sub control, deoarece violența este o „boală" a societății, care a luat naștere între indivizi și se răsfrânge asupra lor, în primul rând[307].

---

[303] L. Ecedi-Staisavlevici, *Noțiunea de criminalitate organizată*, în „Revista de Criminologie, de Criminalistică și de Penologie", nr. 1/2012, pp. 11-18.

[304] Art. 2 din *Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate*, publicată în Monitorul Oficial nr. 50/2003.

[305] C. Duvac, *Constituirea unui grup infracțional organizat în concepția noului Cod penal*, în „Dreptul", nr. 1/2013, p. 72.

[306] A. Dincu, *Criminologie*, *op. cit.*, p. 125 și urm.

[307] M. Gheorghiță, *op. cit.*, pp. 232-236.

În accepţiunea strict criminologică, deşi ne aflăm pe terenul Criminologiei specializate, crimele săvârşite împotriva persoanei – vizând viaţa, integritatea fizică sau psihică şi libertatea acesteia – pot cunoaşte moduri de operare dintre cele mai diverse, încadrate în următoarele categorii:

a) *Crime săvârşite prin violenţă imediată* (în care autorul apelează la arme albe, arme de foc, obiecte contondente sau chiar forţa fizică), *prin precipitare* (călcare cu autovehicule), *prin agenţi fizici* (electrocutare, ardere);

b) *Crime săvârşite în timp* (ceea ce nu exclude violenţa, în sensul său medico-legal), prin otrăvire lentă, iradiere, agenţi psihici, tortură etc.;

c) *Crime împotriva sănătăţii*, prin îmbolnăviri sau infestări cu diverşi microbi şi viruşi, multe săvârşite pe cale sexuală, intoxicări cu droguri şi atragerea în practicarea toxicomaniei, mutilarea în scopul practicării cerşetoriei, determinarea recurgerii la manopere abortive ilegale etc.;

d) *Crime împotriva libertăţii*, prin răpire şi sechestrare, obligarea (forţarea) la practicarea anumitor „profesiuni", interzise legal sau moral, de genul prostituţiei, cerşetoriei, contrabandei, traficului de droguri, ultimele fiind, uneori, consecinţa şantajului.

2.2. Crime împotriva proprietăţii

Această formă de criminalitate se pare că deţine o pondere specială în structura fenomenului infracţional, ea vizând, în egală măsură, atât patrimoniul public, cât şi cel privat. Şi aici, clasificarea se poate face în funcţie de criterii diverse.

a) *Crime săvârşite prin violenţă*, în care sunt incluse sustrageri comise prin tâlhărie sau atac cu mâna înarmată, prin distrugere, de regulă realizată prin explozii şi incendieri etc.;

b) *Crime săvârşite prin moduri neviolente*, de genul furtului convenţional, începând cu furturi din buzunare, locuinţe sau autoturisme, din magazine, depozite, instituţii de artă etc. Modalităţile concrete sunt diferite, fiind sau nu dinainte pregătite sau confecţionate (chei potrivite, şperacluri, dălţi, şurubelniţe, frânghii, ustensile specializate), în funcţie de locul sau obiectul vizat.

c) *Crime săvârşite prin înşelăciune sau escrocherii*, care pot viza patrimoniul unei persoane fizice sau juridice, acestea înscriindu-se în sfera raporturilor dreptului civil, comercial sau financiar. Vorbim, aici, inclusiv de infracţiuni de genul falsurilor, implicate fiind şi faptele de ascundere a acestora, comise prin diferite modalităţi (maşini de scris, ştampile, obiecte de scris, substanţe de înlăturare a scrisului etc.). Lor le putem asocia şi delapidarea, care nu vizează numai avutul public, aşa cum am fost obişnuiţi s-o vedem, ci şi proprietatea privată.

2.3. Crime îndreptate împotriva altor valori

a) *Crime împotriva justiţiei.* În această categorie intră faptele prin care se aduce atingere bunului mers al justiţiei sau prin care este împiedicată înfăptuirea acesteia, mai ales în condiţiile unui stat de drept; de exemplu, denunţarea calomnioasă, mărturia

mincinoasă, nedenunţarea unor infracţiuni sau favorizarea infractorului, arestarea nelegală şi cercetarea abuzivă, tortura, evadarea, înlesnirea evadării, nerespectarea hotărârilor judecătoreşti etc.

b) *Crime împotriva siguranţei statului.* În această categorie de fapte, incriminată în legislaţia penală a tuturor statelor, cu un conţinut specific unui regim democratic sau totalitar, se întâlnesc invariabil crime de genul spionajului şi trădării, subminării puterii de stat sau economiei, atentate, comploturi, compromitarea intereselor de stat ş.a.

În legislaţia naţională, în reglementarea noului Cod penal, întâlnim următoarele infracţiuni: trădarea, trădarea prin transmitere de informaţii secrete de stat, trădarea prin ajutarea inamicului, acţiuni împotriva ordinii constituţionale, acţiuni ostile contra statului, atentatul care pune în pericol securitatea naţională, atentatul contra unei colectivităţi, comunicarea de informaţii false, propaganda pentru război, compromiterea unor interese de stat etc.

c) *Crime împotriva ordinii şi liniştii publice.* Aceste categorii de fapte penale sunt prevăzute în codurile penale, dar şi în legi cu caracter special, ele înscriindu-se în categoria infracţiunilor care aduc atingere unor relaţii privind convieţuirea socială. De exemplu, a se vedea în reglementarea noului Cod penal, faptele constând în instigarea publică, incitarea la ură sau instigare, constituirea unui grup infracţional organizat, încercarea de a determina săvârşirea unei infracţiuni, tulburarea ordinii şi liniştii publice, ultrajul contra bunelor moravuri, pornografia infantilă, portul sau folosirea fără drept de obiecte periculoase, împiedicarea desfăşurării unei adunări publice, ultrajul contra bunelor moravuri .

d) Încălcări ale normelor de trafic rutier, naval şi aerian. Acestea sunt prevăzute, de regulă, de acte normative speciale (conducerea fără permis sau în stare de ebrietate, zborurile neautorizate etc.), însă pot fi întâlnite şi în conţinutul altor infracţiuni din codurile penale (a se vedea infracţiunile contra siguranţei circulaţiei pe căile ferate şi infracţiunile contra siguranţei circulaţiei pe drumurile publice pevăzute de noul Codul penal).

e) *Crime vizând regimul substanţelor stupefiante, al armelor, muniţiilor, materialelor nucleare şi al materiilor explozive.* În linii mari, infracţiuni de acest gen se comit prin deţinerea, portul, confecţionarea sau producerea, transportul, precum şi orice operaţiune cu arme şi muniţii, substanţe stupefiante care sunt incriminate de lege. În noul Cod penal, în Capitolul III intitulat *Nerespectarea regimului armelor, muniţiilor, materialelor nucleare şi al materiilor explozive*, sunt reglementate următoarele fapte: nerespectarea regimului armelor şi muniţiilor, uzul de armă fără drept, ştergerea sau modificarea marcajelor de pe arme letale, nerespectarea regimului materialelor nucleare sau al altor materii radioactive, nerespectarea regimului materiilor explozive.

Nu am menţionat aici celelalte categorii de infracţiuni, cum ar fi, de exemplu, cele privind autoritatea şi frontiera de stat, infracţiunile electorale, infracţiunile de fals, cele de corupţie şi de serviciu, infracţiunile contra capacităţii de luptă a forţelor armate, infracţiunile de genocid, contra umanităţii şi de război, deosebit de periculoase, ş.a., pentru că ar însemna să trecem în revistă întreaga parte specială a unui cod penal[308].

---

[308] A se vedea M. A. Hotca, *Noul Cod penal şi codul penal anterior. Aspecte diferenţiale şi tranzitorii*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2009, pp. 249-412.

În privinţa modurilor în care aceste infracţiuni sunt săvârşite, este practic imposibil de făcut un inventar al lor în cadrul unei lucrări cu caracter de informare. În linii mari, însuşi conţinutul constitutiv al unei infracţiuni, latura sa obiectivă, oferă o imagine asupra modurilor de operare generice, acestea particularizându-se de la caz la caz.

Prin urmare, raportat la criteriile Criminologiei speciale, putem constata că modurile de operare se particularizează, în primul rând, în funcţie de valoarea socială şi juridică afectată, dar şi prin modul de operare propriu-zis; acesta, la rândul său, cunoaşte diverse variante concrete, a căror prezentare conduce la apropierea de o altă disciplină destinată descoperirii şi combaterii faptului penal ca atare, şi anume Criminalistica.

§3. Aspecte ale delincvenţei juvenile

Problematica delincvenţei juvenile se bucură de o atenţie specială, în primul rând din partea juriştilor, criminologilor, psihologilor, medicilor, cu rezultate notabile în plan teoretic, dar cu eficienţă practică, din nefericire, mai redusă[309].

Aşadar, o eficienţă ridicată ar fi atinsă printr-o conlucrare complexă a specialiştilor din toate domeniile, investigarea acestui fenomen reclamând un studiu interdisciplinar. Problematica delincvenţei impune, aşadar, o incursiune în studiul etiologic al fenomenului. Se impune, sub acest aspect, o cunoaştere a cauzelor acestuia, în vederea identificării şi aplicării măsurilor preventive ce se impun[310].

Înaintea oricăror alte consideraţii, analiza infracţiunilor comise de această categorie specială de făptuitori impune precizarea cadrului legal al reglementării penale a minorităţii. Potrivit legislaţiei noastre penale, nu răspunde penal decât minorul care a împlinit vârsta de 14 ani[311]. Între 14 şi 16 ani, răspunderea penală este posibilă numai dacă se dovedeşte că minorul a săvârşit fapta cu discernământ. În privinţa faptelor săvârşite de minorii cu vârsta cuprinsă între 14 şi 16 ani, dispunerea unei expertize medico-legale psihiatrice este obligatorie, legiuitorul condiţionând angajarea răspunderii penale de condiţia existenţei discernământului. În alte ţări, însă, răspunderea este prevăzută şi în cazul în care vârstele sunt mai mici. A se vedea, de exemplu, cazul a doi minori din Anglia, în vârstă de 10 ani, care au răpit dintr-o gară un copil de trei ani şi l-au ucis în bătaie ca să se distreze, acest fapt ducând la sancţionarea lor penală.

Sub raport criminologic, ca şi psihologic sau sociologic, analiza delincvenţei juvenile, chiar numai din perspectiva modului de acţiune, este dificilă, din cauza complexităţii fenomenului, dar şi a „ambiguităţii criteriilor de definire"[312]. De exemplu, infracţiunea de vagabondaj este săvârşită, de cele mai multe ori, de tineri sau minori. O asemenea faptă sau conduită este sancţionată pentru că societatea sau publicul adult o percepe ca pe o acţiune indezirabilă, deşi pentru minor este un gest normal, cu motivaţii multiple, nu

---

[309] S. M. Rădulescu, D. Banciu, *Introducere în sociologia juvenilă*, Ed. Medicală, Bucureşti, 1990, pp. 42-43.

[310] A. Iacob, H. Mândăşescu, S. Bălţatu, C. Ignat, *op. cit.*, p. 120.

[311] Reglementare care se menţine, în aceeaşi formă, şi în dispoziţiile Noului Cod Penal în art. 133.

[312] J. Anca, Gh. Matei, I. Stan, *Contribuţii la studiul etiologiei infracţionalităţii juvenile*, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1992, p. 62 şi urm.

rareori reale. Aşadar, manifestările deviante în rândul minorilor apar „justificate" de problemele cu care se confruntă în viaţa personală sau socială, aceştia fiind supuşi în mod frecvent la rele tratamente, chiar în sânul familiei; totodată, nu numai mediul familial (părinţi divorţaţi, familii dezorganizate, părinţi alcoolici, condiţii mizere de trai etc.), dar şi şcoala şi anturajul sunt medii cu influenţă determinantă asupra personalităţii şi comportamentului minorilor şi tinerilor în societate, aceste aspecte având importanţă primordială în investigarea acestui fenomen.

Condiţiile din ce în ce mai dificile de integrare în viaţa socială, degradarea sistemului educaţional, absenteismul şcolar semnificativ sunt situaţii de natură a-i determina pe adolescenţi şi tineri să se reorienteze spre soluţii mai facile de acţiune, ilicite, în vederea atingerii unui statut socio-economic "promovat" de societate[313].

Faţă de cele de mai sus, trebuie observat că minorilor şi adolescenţilor le sunt specifice, în primul rând, faptele penale îndreptate împotriva persoanei (omoruri, vătămări corporale, violuri) sau asupra bunurilor (furturi şi tâlhării), urmate apoi de cele de genul prostituţiei şi vagabondajului.

Încercând să facem o comparaţie cu formele considerate, până în urmă cu câtva timp, drept clasice pentru delincvenţa juvenilă (vagabondaj, furt, prostituţie), se poate constata astăzi o accentuare a agresivităţii, prin creşterea numărului de acte de genul violurilor, tâlhăriilor, omorurilor, furturilor de autoturisme şi, tot mai frecvent, a consumului şi traficului de droguri, precum şi a fraudelor informatice.

Referitor la această agresivitate, trebuie făcute câteva precizări, sub aspectul faptului că astfel de fapte comise de minori se săvârşesc în grupuri de 3 sau mai multe persoane, de regulă cu antecedente penale. În legătură cu mediul în care sunt comise infracţiunile, se constată că în mediul rural se săvârşesc cele mai multe omoruri, în timp ce în mediul urban predomină furturile şi tâlhăriile, mai ales în marile localităţi, acoloo unde şi participaţia penală este mai accentuată, comparativ cu mediul rural.

Un alt aspect relevant de menţionat rezidă în examinarea modului de acţiune al acestora, delincvenţa de grup fiind specifică acestei categorii de delincvenţi. Ei acţionează cu multă fantezie şi ingeniozitate, fiind îndrăzneţi, exuberanţi, chiar inconştienţi; îşi asumă riscuri în folosirea procedeelor operaţionale, lasă deseori urme la faţa locului, fiind preocupaţi mai degrabă de câştig, decât de a nu fi descoperiţi[314].

Este interesant de semnalat, cu privire la fenomenul devianţei la nevârstnici, că ceea ce „surprinde, adesea, este gratuitatea faptelor săvârşite". Astfel, se demonstrează, după cum susţine Tiberiu Bogdan, că deseori ne aflăm în faţa unor „infracţiuni de bunăstare", cum ar fi furturile de obiecte, de autoturisme, spargerile din locuinţe, magazine, ş.a., având ca scop satisfacerea unor plăceri, a vanităţii ori orgoliului, aceste obiecte sau bunuri fiind distruse sau abandonate[315].

În esenţă, putem constata că delincvenţa juvenilă îşi are, în privinţa formelor, o particularitate pronunţată, în măsura în care nu sunt săvârşite împreună cu infractori

---

[313] M. Fleşner, I. Gavril, *Criminalitatea în schimbare*, în „Revista de Criminologie, Criminalistică şi Penologie", nr. 2/2010, pp. 25-30.

[314] A. Iacob, H. Mândăşescu, S. Bălţatu, C. Ignat, *op. cit.*, pp. 124-125.

[315] T. Bogdan, *Comportamentul uman în procesul judiciar*, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1983, pp. 72-73.

majori. Totodată, criminalitatea juvenilă este, în multe privinţe, spontană, foarte rar elaborată sau premeditată în maniera adulţilor, ceea ce nu înseamnă că nu există fapte realmente premeditate.

§4. Delimitări între criminalitatea masculină şi feminină

Studiul criminalităţii feminine, în comparaţie cu infracţionalitatea masculină, s-a impus încă de la începutul analizei ştiinţifice a fenomenului delincvenţei, scopul fiind acela al surprinderii diferenţelor de ordin calitativ şi cantitativ între cele două forme de manifestare antisocială penală. În lucrarea *„Femeia criminală şi prostituţia"* (1896), C. Lombroso şi G. Ferrero au subliniat că există o criminalitate tipic feminină, întâlnită în infracţiunile care necesită o forţă fizică mai redusă şi mai puţine calităţi intelectuale. Lombroso a încercat să facă chiar şi un portret robot al femeii criminale: figură de zgripţuroaică, sâni enormi, crupă foarte accentuată etc. El a ezitat să afirme despre femeia criminală că este o fiinţă oprită din dezvoltare şi că totul se datorează sexualităţii şi particularităţilor genetice, însă, ca şi în alte zone, punctul de vedere lombrosian s-a dovedit discutabil, realitatea contrazicându-l frecvent.

4.1. Sub raport cantitativ

Criminalitatea feminină este mult mai redusă. Din numărul condamnaţilor, femeile, aşa cum s-a mai menţionat, reprezintă aproximativ 15%. Motivele, deja amintite, sunt diverse, ele înscriindu-se în sferele biologicului, psiho-socialului şi educaţiei.

Prin datul lor natural, femeile sunt mai puţin prezente în infracţiuni săvârşite cu violenţă, deşi în practică există şi cazuri de ucidere a soţului, concubinului sau copiilor prin acţiuni violente, nu numai prin tradiţionala otrăvire, atribuită în special sexului slab. Femeile sunt, de asemenea, prezente şi în infracţiunile de înşelăciune, escrocherie şi, deseori, furt din marile magazine. Firește, nu am făcut referire la infracţionalitatea legală feminină, de genul prostituţiei sau pruncuciderii, în care subiectul activ este, în concepţia legiuitorilor, în exclusivitate o femeie.

Totodată, se consideră că sunt mai frecvente cazurile de mărturie mincinoasă, denunţ calomnios, calomnie, săvârşite de femei, în acest sens, fiind semnificativ faptul că majoritatea scrisorilor anonime calomnioase aparţin femeilor, şi mai puţin bărbaţilor.

4.2. Sub raport calitativ

Este evident că o serie de fapte penale, precum prostituţia, furtul din magazine, uciderea prin otrăvire ş.a., socotite ca având o pondere semnificativă printre făptuitorii de sex feminin, pot fi, aproape în aceeaşi măsură, imputabile şi bărbaţilor. În fapt, *poate nega cineva existenţa unei prostituţii masculine sau recurgerea de către bărbaţi la mijloace de suprimare a vieţii prin otrăvire?*

Pe acest considerent, putem afirma faptul că, în condiţiile societăţilor moderne, în care prin obiceiuri sau prin profesie asistăm la o dispariţie a diferenţelor dintre cele două

sexe, este firesc ca şi sub raport calitativ să constatăm o apropiere a femeilor de sectorul masculin al criminalităţii, reprezentat de tâlhării, luare de ostatici, săvârşire de acte teroriste, trafic de droguri, infracţiuni în domeniul financiar etc.

§5. Forme speciale de criminalitate

Dintre multiplele forme de criminalitate sus-menţionate, considerăm necesar să ne oprim, pe scurt, asupra câtorva.

5.1. Criminalitatea de grup

Criminalitatea de grup sau de gang proliferează la scară deosebit de mare. Avem în vedere nu numai organizaţiile mafiote ori cele de tipul Cosa Nostra, ci şi bandele organizate în diverse domenii ale crimei, altele decât cel al traficului de droguri sau arme, cum ar fi cele ale traficului de valută, al furtului de opere de artă, de maşini, de produse electronice etc. În aceste domenii ne aflăm, practic, în faţa unei criminalităţi organizate care a depăşit stadiul grupului propriu-zis.

Prin grup criminal, în accepţiune criminologică, trebuie să se înţeleagă, în primă instanţă, „banda" sau „gaşca", constituită la nivel de stradă, de cartier, deci pe o anumită zonă, sau într-un anumit mediu. În literatura de specialitate este asimilată criminalităţii de grup şi constituirea unor *organizaţii de tip extremist* (politic, religios) ori a unor *grupuri totalitare* de aceeaşi factură, în care predomină mentalitatea criminală (a se avea în vedere, organizaţiile fasciste, legionare, troţkiste, mafiote, marxist-extremiste, cum ar fi „Brigăzile roşii").

5.2. Criminalitatea juvenilă de grup

Delincvenţa juvenilă de grup este deosebit de frecventă, apreciindu-se că ponderea faptelor penale săvârşite de minori (copii, adolescenţi) şi tineri a devenit virulentă, sub forma practicării ei în grupuri, unele bine organizate.

Lipsa unui mediu familial normal, a afectivităţii, ca şi supunerea la rele tratamente, determină la minori *căutarea unui refugiu* în grupul celor pe care îi consideră mai apropiaţi. Caracterul disocial al minorului îşi găseşte terenul într-un mediu în care se poate manifesta liber, fără restricţii, simţindu-se ocrotit sau cel puţin neobligat la o conduită socială normală. Când sunt majoritari se simt mai puternici, lipsiţi de orice responsabilitate, de aici şi creşterea agresivităţii lor, spre deosebire de situaţiile în care se manifestă în mod izolat.

5.3. Criminalitatea spontană de grup

În legătură cu criminalitatea de grup trebuie precizat că, în afara celei organizate – a adulţilor, tinerilor sau minorilor – asistăm, în prezent, şi la un alt tip de criminalitate,

din ce în ce mai apropiată ca mod de organizare şi de acţiune, şi anume criminalitatea de grup fără o înţelegere prealabilă.

Criminalitatea spontană de grup, denumită şi criminalitate a mulţimii, este întâlnită frecvent în cazul manifestaţiilor spontane, în care duelul galeriilor degenerează în adevărate lupte cu morţi şi răniţi (a se vedea tragicul caz al stadionului Heysel din Bruxelles), în special în cazul mitingurilor ori manifestaţiilor cu caracter mai mult sau mai puţin politic, în care atmosfera şi surescitarea induc o stare de violenţă acută.

De remarcat că, şi la aceste forme neorganizate de criminalitate, se întâlnesc elemente de acţiune ale unor grupuri de suporteri, agitatori, provocatori, care stau la originea determinării unei conduite violente criminale, potrivit unor puneri în scenă înscrise în categoria acţiunilor de „management stradal".

5.4. Criminalitatea bogaţilor şi criminalitatea săracilor

Până în urmă cu câteva decenii, criminalitatea era esenţialmente imputabilă păturii sărace, muncitoare, iar acest lucru îl demonstrau statisticile de la începuturile Criminologiei. Infracţiunile săvârşite de cei aparţinând păturii aristocratice ori clasei puterii economice şi politice erau destul de rare şi se manifestau în zona pasionalului[316].

Criminalitatea contemporană cunoaşte o tendinţă de egalizare în privinţa categoriilor de fapte penale săvârşite de indivizi aparţinând mediilor sărace sau bogate. Dacă înainte cel care aparţinea unui mediu sau unei clase bogate era socotit inclusiv un individ cu educaţie şi instrucţie superioară, nu acelaşi lucru se mai petrece astăzi, când întâlnim intelectuali săraci şi bogaţi fără instrucţie.

Este limpede că, în prezent, pentru mediile de intelectuali sau funcţionari superiori, asimilaţi bogaţilor, a devenit caracteristică o criminalitate specială, fenomenul fiind denumit şi delincvenţa „gulerelor albe", manifestată în domeniul financiar-bancar, al unor profesiuni comerciale, în cazul unor infracţiuni precum falimentul fraudulos, abuzul de încredere, escrocheriile, mita etc.; totodată, este întâlnit în privinţa acelor fapte proprii lumii afacerilor, administraţiei, inclusiv oamenilor politici, lucru demonstrat de frecvente cazuri întâlnite în întreaga lume.

5.5. Criminalitatea urbană şi criminalitatea rurală

Distincţia între criminalitatea urbană şi cea rurală s-a impus în analizele Criminologiei, ca urmare a faptului că statisticile au demonstrat o rată mai mare a delincvenţei în centrele urbane, cu atât mai accentuată cu cât aglomerarea urbană este mai mare.

Sunt considerate ca fiind specifice mediului rural infracţiunile împotriva proprietăţii, distrugerile prin incendiere, infracţiunile comise pe teren sexual sau cele săvârşite împotriva vieţii şi integrităţii corporale.

---

[316] R. Merle, A. Vitu, *Traité de droit criminel. Problèmes généraux de la science criminelle. Droit penal general*, 5-ieme éd., Ed. Cujas, Paris, 1984, pp. 45-46.

În ceea ce priveşte criminalitatea urbană, acesteia îi este caracteristică întreaga gamă de fapte penale, astfel că unele dintre infracţiuni, de genul tâlhăriilor, traficului de droguri, delictelor financiare, infracţionalităţii de gang, sunt considerate, în quasitotalitatea lor, ca fiind specifice oraşului.

Privitor la zonele urbane cu criminalitate accentuată, se observă o anumită diferenţiere geografică. Astfel, potrivit Şcolii criminologice de la Chicago, criminalitatea în marile oraşe americane este mai crescută în zonele centrale şi în jurul acestora, pe considerentul că aceste zone sunt locuite în special de populaţie săracă.

Spre deosebire de criminalitatea urbană nord-americană, un studiu de referinţă efectuat asupra criminalităţii la Paris, aparţinând reputatului criminolog de origine română V.V. Stanciu, demonstrează că, pe continentul nostru, infracţionalitatea este mai accentuată în zonele periferice, locuite de o populaţie săracă[317].

[317] A se vedea, în acest sens, lucrarea de referinţă a lui V.V. Stanciu, *La Criminalité à Paris*, Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1968.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL V

PRINCIPALELE CATEGORII DE CRIMINALI

§1. Privire generală asupra personalităţii antisociale şi a factorilor săi predispozanţi

Abordând problematica factorilor individuali de criminalitate, într-un capitol anterior, am încercat să trecem în revistă diversitatea opiniilor exprimate, în literatura de specialitate, în legătură cu etiologia crimei, începând cu concepţiile de tip determinist, de factură antropologică, ereditară sau psihologică, cărora li s-au asociat cele caracterizate de un conţinut mai complex, în structura cărora factorii de mediu îşi au semnificaţia lor particulară.

Referindu-ne la „personalitatea criminală", caracterizată în fond prin ceea ce este denumită o *constelaţie de factori predispozanţi*, în care o poziţie centrală o deţin *factorii criminogeni* propriu-zişi, precum şi *factorii de rezistenţă*, amintim opinia quasi-unanimă potrivit căreia este dificil să se afime despre un individ că are o personalitate net şi definitiv îndreptată spre crimă, dar care în circumstanţe „favorabile" trece uşor la act, spre deosebire de personalitatea noninfractoare

Din punct de vedere criminologic, aşa cum se afirmă în literatura de specialitate, este necesară o distincţie între individul infractor, privit din perspectiva Dreptului penal şi infractorul ca subiect al analizei criminologice. Astfel, susţine Jean Larguier, dacă frecvent se face o distincţie între autorii unor fapte penale similare (a se vedea ucigaşii pasionali sau recidivişti), diferenţierea în planul penal vizează vârsta (minor sau major), gradul de responsabilitate, modul de săvârşire a crimei, calitatea de infractor primar sau recidivist, în funcţie de care se aplică un anumit tratament penal[318].

Or, în studiul criminologic al individului criminal, diferenţele nu sunt atât de categorice, deoarece noţiunea criminologică de delincvent este mai largă decât noţiunea juridică de delincvent, acestea putând să aparţină mai multor tipuri; prin urmare, ne putem afla în faţa unei *personalităţi mixte* sau *mutabile.*

Factorii psihologici predispozanţi ai unui anumit tip de criminal se manifestă, în primul rând, pe terenul unei *mentalităţi asociale sau disociale,* între ei existând diferenţe în ceea ce priveşte cauzele ori motivele trecerii la act şi atitudinea faţă de crimă şi conse-

[318] J. Larguier, *op. cit.*, p. 56 şi urm.

cinţele acesteia. Din această perspectivă, delimitându-se de cealaltă categorie de factori individuali sus-menţionaţi, putem exemplifica o clasificare a tipurilor de criminali.

1.1. Criminalii din orgoliu sau din amor propriu

Tipurile de criminali ai acestei largi categorii se pot diferenţia, la rândul lor, astfel:

a) *Criminali din cauza fanatismului ideilor sau concepţiilor*, fie de natură *politică* – autori de comploturi, asasinate, acte teroriste –, fie de natură *religioasă*.

b) *Criminali din cauza complexelor sau tendinţelor inconştiente antisociale;* de exemplu, acei indivizi cu complexe de superioritate faţă de ceilalţi (tipice la indivizii cu o anume agresivitate — vezi accidentele de trafic) ori cei indisciplinaţi social. Pe lângă aceste tipuri de criminali, întâlnim şi pe cei care nu suportă autoritatea, fiind intoleranţi în faţa superiorităţii altora, indiferent de natura acesteia.

c) *Criminali din cauza unor motive speciale,* cum ar fi, de exemplu, cei care îşi compensează slăbiciunea fizică sau mintală prin acte agresive, imprudenţe sau gesturi infantile (cum este „complexul levierului" la şoferii din această categorie), prin consum de alcool sau alte droguri, prin contestarea valorii ori superiorităţii altora etc.

1.2. Criminalii din avariţie

Atracţia banului există, practic, la majoritatea indivizilor, dorinţa de înavuţire, fiind firească atât timp cât se încadrează în limitele sale normale. Totuşi, această manifestare este prezentă la un nivel superior la indivizii cu indice disocial, ea reprezentând un important factor de rezistenţă la adaptarea socială.

Dacă această motivaţie este întâlnită, frecvent, chiar la infracţiuni comise cu violenţă (omoruri, tâlhării), se consideră a fi tipică în cazul faptelor de genul delapidărilor, înşelăciunilor, mitei, traficului de influenţă ori infracţiunilor din domeniul financiar.

Acest gen de criminalitate îl întâlnim şi în cazul liber profesioniştilor: medici, notari, avocaţi, acolo unde se practică liber aceste profesiuni.

1.3. Criminalii din motive sexuale

În accepţiune strict criminologică, factorii predispozanţi vizează individul cu un comportament antisocial, sancţionat penal sub diverse forme, cele mai frecvente fiind violul, atentatul la pudoare, homosexualitatea. Prin urmare, trebuie avuţi în vedere acei indivizi care trec la act determinaţi de instinctul lor sexual.

În cadrul acestei sfere, trebuie să remarcăm o serie de fapte penale având o astfel de determinare, cum ar fi, spre exemplu, *omorurile sadice* (a se vedea cazul „Râmaru", în care autorul este condamnat pentru o infracţiune împotriva vieţii, nu pentru una cu caracter strict sexual). În sens invers, trebuie să avem în vedere *situaţia proxenetului*, a cărui faptă intră în zona sexualităţii, deşi autorul acţionează din cu totul altă determinare.

1.4. Criminalii din alte motive

Fireşte că o clasificare strictă a factorilor psihologici predispozanţi este relativ greu de realizat, etiologia psihologică fiind deosebit de variată. Astfel, printre alţi factori din categoria menţionată, care pot servi unei clasificări tipologice, mai pot fi amintiţi:

- *Criminalii din invidie faţă de succesul altora*, în plan profesional divers: artistic, cultural, chiar sentimental;
- *Criminalii sau sinucigaşii din cauza unor stări conflictuale majore*, profesionale, familiale sau sociale, apărute la indivizi normali care nu au capacitatea să rezolve o situaţie ori să se adapteze acesteia;
- *Criminalii spontani*, de genul indivizilor cu emotivitate mare, capabili de acte agresive în momente de excitaţie psihologică ori în momente de stres deosebit. O asemenea excitaţie poate fi întâlnită şi în ipoteza stărilor de beţie alcoolică ori a altor forme de toxicomanie sau în momentul participării la mitinguri şi întâlniri sportive.

§2. Criminalul din obicei sau de profesie

Criminalul din obicei sau *profesionistul crimei*, luat ca individ izolat, este acel individ care prezintă o rezistenţă scăzută la rău, el opunându-se legii, denumită de Gabriel Tarde „legea imitării individului de către el însuşi", prin aceasta înţelegându-se că el rămâne influenţat şi fidel conduitei infracţionale anterioare (a se avea în vedere, în acest sens, şi recidivistul). Practic, acești indivizi săvârșesc în mod obișnuit acte antisociale, deci manifestă o predispoziție spre încălcarea legii, prin însuși modul lor de viață. Ei au ca trăsătură esențială comiterea delictului, în acest sens fiind incidenți atât factorii antropologici și congenitali, dar și condițiile de mediu social, economic, administrativ, politic, juridic etc[319].

Aşadar, această categorie de criminali se caracterizează, printr-o cronicizare a faptului de a repeta crima, având de-a face cu o categorie de indivizi corupți de însăși societatea în care trăiesc. Ei sunt dependenți de faptul săvârșirii delictului, ceea ce în mod evident implică un prag ridicat de pericol social al acestui gen de infracţionalitate; prin urmare, însuși tratamentul penal este unul mai sever.

În concepția psihanaliștilor, cauzele care stau la baza criminalității obișnuite sunt diferite, respectiv: organice, normale și nevrotice[320]. Astfel, la criminalii organici, conduita antisocială este determinată de o perturbare somatică de ordin ereditar

---

[319] C. Tănăsescu, *Criminologie*, 2012, p. 18, lucrare disponibilă în format online pe: http://www.scribd.com/doc/126256953/Criminologie-SUPORT-CURS-Camil-Tanasescu, accesat la data de 15. 06. 2013.

[320] G. Perrin, *op. cit.*, pp. 23-24.

congenital sau dobândit. Sunt acei criminali alienați, de tipul idioților, paraliticilor ori epilepticilor care devin, hoți, ucigași, incendiatori. Cât privește criminalii normali, aceștia sunt indivizi care au structura mentală a unui om normal, deci care din punct de vedere psihologic nu sunt anormali, dar care se adaptează unui grup social care nu urmărește aceleași reguli ca întreaga societate, constituindu-se ca o minoritate. Deci, el este sănătos din punct de vedere psihic, însă anormal din punct de vedere social. Criminalii nevrotici, însă, se situează la polul opus criminalilor normali prin etiologia psihologică, și nu prin cea sociologică. Comportamentul lor antisocial este determinat de cauze psihice manifestate din prima copilăriei sau pe parcursul vieții si implică un conflict între partea socială și cea antisocială.

Cu toate acestea, noțiunea criminologică de *criminal din obicei* nu trebuie confundată cu cea juridică penală, fiind și cazuri de fapte antisociale săvârșite separat, dar care numai împreună pot căpăta configurația unei infracțiuni.

De asemenea, nu trebuie să mergem până în punctul identității dintre *criminalul din obicei* și cel *profesionist*, ultimul modelându-și comportamentul în direcția conduitei antisociale din care a făcut un adevărat mod de existență. Altfel spus, acesta acționează în sensul dobândirii experienței și perfecționării continue.

Prin criminalul de profesie trebuie înțeles nu numai individul de genul profesionist, ci și acei indivizi care acționează în sfera social-economică, ale căror acte, sub aparența legalității, sunt destinate scopurilor ilegale. A se vedea, de pildă, firmele destinate „spălării" banilor proveniți din droguri, exportului ilicit de armament sau produse toxice ș.a.

În aceeași categorie se înscriu și indivizii de genul escrocilor, traficanților, inclusiv proxeneții, falsificatorii de documente de identitate sau cu caracter fiduciar. Facem aceleași referiri și în ceea ce-i privește pe membrii activi ai grupurilor de tip mafiot, a căror existență este în întregime subordonată crimei organizate.

Modul de viață al indivizilor din categoria menționată, în special al profesioniștilor, este tipic celor care încearcă să-și disimuleze activitatea printr-un comportament aparent normal (îmbrăcăminte, exprimare), uneori apelându-se la false identități, de unde și folosirea unor documente falsificate.

Și totuși, profesionistul crimei, prin prisma *datului său psihologic*, se demască prin diverse particularități de limbaj (mergând până la argou), de manifestare, de îmbrăcăminte, imitarea având o pondere semnificativă. El mai poate fi demascat de tatuaj (cu evidenta sa semnificație psihologică sau psihiatrică), de practicarea unor jocuri, în primul rând cele de noroc, de participarea la manifestări subculturale etc.

§3. Criminalul de ocazie

În ciuda unor păreri controvesate cu privire la existența acestei categorii de criminali, unii negând-o total, alții considerând-o absolut reală, acest tip de delincvent este prezent în rândul celor sancționați penal.

Potrivit unor teze de factură deterministă, se consideră că delincventul, așa-zis ocazional, nu este în fond decât *un criminal în stare latentă*, care se va manifesta ca atare în momentul *apariției ocaziei* de a se manifesta penal. Astfel că, putem afirma că,

pentru acesta, crima reprezintă o tentație căreia nu îi poate rezista. Manifestarea acestuia în direcția comiterii infracțiunii este determinată, în aceeași măsură, de factorii biologici și de cei sociali, el acționând sub impulsul de moment pe care îl resimte ca răspuns la conjunctura apărută. Delictul se comite în mod accidental, și nu de o manieră prefigurată, ceea ce înseamnă că manifestarea interesului spre comiterea unui alt delict, îl poate transpune în ipostaza criminalului din obicei.

Contrar acestor teze, pe baza unei bogate practici existente în materie, se constată, totuși, *un criminal de ocazie* în persoana unor indivizi normali, lipsiți de orice factori patologici criminali, ale căror acte sunt realmente ocazionale, semnificative fiind multe fapte săvârșite din culpă.

Ei acționează, așadar, prin imprudență, într-un mod involuntar, atrași fiind de anume tendințe ilicite, ca urmare a deturnării atenției sau a lipsei de vigilență. În aceeași măsură, poate fi vorba și de acte comise sub influența unor circumstanțe exterioare grave, în care persoana se află în stare de pericol sau sub amenințarea unei astfel de stări; deci pot fi acte săvârșite în legitimă apărare sau sub influența unei stări juste de indignare[321].

Sesizăm faptul că pot exista cazuri de recidivă și în situația infractorilor ocazionali, între diversele fapte putând exista și o anumită legătură. Este cazul situației în care se practică anumite profesii sau îndeletniciri de către persoane lipsite de aptitudinile necesare, cum ar fi, spre exemplu, conducerea de autovehicule, fiind astfel săvârșite accidente grave repetate.

Prin urmare, un criminal ocazional nu trebuie confundat cu individul care a făcut o singură faptă penală, după cum nu trebuie pus semnul egal între termenii *ocazie* și *ocazional*. Astfel, așa cum menționează E.H. Sutherland, există indivizi cu un potențial criminogen care traversează un proces de „maturizare criminală", la finalul căruia, într-un anumit moment, trec la act, săvârșind deseori poate singura lor crimă. Astfel este situația casierului care, după ani de muncă anostă, nu mai rezistă impulsului și comite delapidarea în condiții de premeditare a ei[322].

§4. Criminalul din pasiune

Ca și în cazul celor de ocazie, această categorie de criminali intră în zona normalității individului, numai o anumită situație sau eveniment fiind de natură să determine trecerea la act, în condițiile existenței, totuși, a unor factori predispozanți.

Dacă în cazul delincventului de ocazie fapta constituie realmente un accident, în ipostaza celui pasional lucrurile trebuie nuanțate. Mentalitatea criminalului pasional nu are caracter disocial, însă anumiți factori, în primul rând psihologici, îl fac vulnerabil în fața unor situații limită pentru el. Această slăbiciune este consecința unei lipse de autocontrol, a temperamentului său excesiv, în special coleric sau sangvinic, fiind, deci, prezentă o anume anormalitate.

---

[321] G. Perrin, *op. cit.*, p. 22.

[322] E. Sutherland, D. Cressey, *Principes de criminologie*, Ed. Cujas, Paris, 1966, p. 235.

El acționează în vederea realizării unui interes sau a atingerii unui scop, lăsându-se pradă sentimentelor de emoție și pasiune nemărginite, comiterea actului criminal fiind momentul eliberării sale de toată tensiunea resimțită[323].

Frecvent, aceste categorii de criminali se regăsesc în omorurile din dragoste sau din gelozie, dar și în cazul altor „pasiuni" de tip sportiv, sexual, politico-religios (a se vedea fanaticii, în momentul unei ședințe rituale ori al unei adunări politice), ca și în ipoteza practicării unor îndeletniciri de genul șofatului.

În legătură cu comportamentul unor șoferi, și-a făcut apariția un nou termen, denumit „vehiculită", care implică o stare specială de pericol. Prin aceasta se definește starea euforică a conducerii unei mașini mai frumoase și mai puternice pe care, de altfel, el nu o poate avea.

Sub raport strict criminologic, criminalul pasional nu poate fi echivalat cu infractorul din obișnuință, profesionist sau recidivist, deși, în practica de specialitate, sunt frecvente împrejurările în care un recidivist al crimei este, la rândul său, un delincvent aflat la marginea normalității, caracterul, temperamentul său excesiv, dar și motivațiile dintre cele mai diverse fiind de natură a-l conduce ușor spre actul criminal.

§5. Alte categorii de criminali

5.1. Criminalii de grup

Categoria criminalilor de grup, privită în accepțiunea sa generală, cuprinde mai multe tipuri de indivizi, principalul criteriu de departajare făcându-se în funcție de caracterul spontan sau organizat al actelor criminale.

a) *Delincvența spontană în grup.* Este tipică pentru actele care nu sunt consecința înțelegerii prealabile și care sunt săvârșite, așa cum am menționat, cu prilejul unor întâlniri sportive, politice, religioase sau de tip sindical.

Individul implicat într-o asemenea delincvență se poate apropia de tipul pasional, de frustratul social-economic, de un disocial, uneori retardat mintal, alteori psihopat. Repetăm precizarea că nu includem, aici, pe agitatorul activist, care intră în categoria profesionistului.

b) *Criminalitatea organizată de grup.* Este o formă aparte de manifestare care presupune o înțelegere prealabilă. În funcție de natura faptelor, categoria criminalului de grup cuprinde o varietate de personaje. Astfel, putem aminti aici atât pe țiganul din banda de hoți de buzunare, dar și pe individul cu studii universitare, rafinat, din cadrul grupurilor tipice criminalității internaționale sau celei manifestate în sfere politice ori economice.

O prezentare a criminalului de grup reprezintă, esențialmente, o problemă de diferențiere, în funcție de criterii multiple, cum ar fi, de exemplu[324]:

[323] C. Tănăsescu, *op. cit.*, pp. 18-19.
[324] J. Larguier, *op. cit.*, p. 60.

- *Caracterul iniţial noncriminal* al grupului. În această categorie facem referire la grupul organizat pentru apărarea sau promovarea unor interese profesionale, economice, sociale, diferit fiind de grupul criminal organizat direct, de la bun început, în scop infracţional;
- *Caracterul urban sau rural* al grupului. Această distincţie este determinată, cel puţin în cazul ţării noastre, fie de interesul infracţional, fie de natura actelor criminale comise, raportate şi la preocupările imediate ale grupului.
- *Caracterul politic, religios, economic sau mixt* al grupului. În cadrul primelor categorii distingem, în special, grupurile tipice, cu mentalitate ideologică fascistă, în care predomină individul fanatic, paranoic, motivat de credinţa oarbă într-o cauză pe care o serveşte fără niciun scrupul, dar care, singur fiind, nu ar trece la actul criminal.

c) *Delincventul din bandele de adolescenţi sau de tineri.* Este tipic pentru o anumită formă organizată de criminalitate, de factură oarecum diferită de grupul propriu-zis organizat. Dacă criminalului de grup adult i se poate face mai greu un portret robot, în cazul adolescenţilor şi tinerilor a fost posibilă depistarea unor trăsături tipice. Astfel, potrivit studiilor întreprinse de soţii Sheldon şi Eleanor Glueck, asupra unui eşantion de 500 delincvenţi minori şi a 500 de minori şi tineri nedelincvenţi, s-a ajuns la următoarele concluzii asupra acestui tip de delincvent[325]:

- *din punct de vedere fizic,* delincventul minor sau tânăr se încadrează frecvent în categoria celor cu o constituţie morfică, fiind solizi, musculoşi, viguroşi;
- *din punct de vedere temperamental*, este extravertit, impulsiv, agresiv, neastâmpărat, deseori distructiv şi chiar sadic, din simpla plăcere de a distruge şi chinui;
- *sub aspect psihologic*, are tendinţa de exprimare şi manifestare directă, este instabil emoţional, cu afectivitate deficitară, deformat caracterial şi moral, iar acest fapt din cauza carenţelor educaţionale sau chiar din cauza naturii mediului ineluctabil din care provin.
- *din perspectiva raţionalului*, se manifestă ostil, sfidător, este dominat de suspiciune sau resentimente, în special faţă de adulţi, sfidează autorităţile, are un pronunţat spirit de aventură şi vrea să se afirme, în primul rând neconvenţional, în grupul sau mediul ales, alăturându-se chiar structurilor mafiote.

Mergând în sensul identificării cauzelor care au stat la baza conduitelor delincvente în rândul tinerilor, studiile efectuate au fost de natură să reliefeze cei mai importanţi predictori în acest sens: supravegherea de către mamă, modelul de educaţie aplicat de către părinţi, precum şi modalitatea de manifestare a ataşamentului[326].

---

[325] A se vedea S. Glueck, E. T. Glueck, *Unraveling Juvenile Delinquency*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1950 în D. Szabo, *Crimes et villes*, Montreal, P.UM., 1960, pp. 260-263.

[326] J. H. Laub, R. J. Sampson, *Unraveling families and delinquency: a reanalysis of the Gluecks' data*, in „Criminology", vol. 26, issue 3, 1988, pp. 355–380.

5.2. Supercriminalul

Proliferarea unui nou tip de criminalitate, mult mai periculoasă, denumită sugestiv *macrocriminalitate,* a impus studierea amănunţită a supercriminalului, pe care nimeni nu-l confundă cu personajul de tip „superman". Noţiunea de *macrocriminalitate* determină o sferă largă de infracţiuni, fiind aici incluse actele de terorism de orice fel: luarea de ostatici, deturnări de avioane, plasarea de bombe de mare putere în locuri aglomerate etc.

V.V. Stanciu, într-un studiu introductiv asupra supercriminalului, a atras atenţia asupra acestui nou gen de criminal, mai puţin cunoscut şi studiat, întâlnit în actele criminale de tipul *genocidului* sau *magnicidului,* de teroare excesivă[327].

Punând în discuţie problema acestui criminal excepţional, reputatul criminolog V.V. Stanciu se întreabă dacă nu avem de-a face cu o anomalie individuală ori cu un produs al civilizaţiei capitaliste competitive, în care fascinaţia banului, a forţei economice sau politice conduce şi la apariţia de indivizi ce eşuează în încercarea lor de a accede normal la o anumită stare.

Caracterizat de acte de excepţională creativitate, supercriminalul se detaşează, în ierarhia crimei, prin periculozitatea deosebită, distanţându-se calitativ de criminalul obişnuit, chiar recidivist, tot aşa cum acesta se detaşează de nondelincvent.

Trăsătura sa esenţială este disprețul total față de valoarea socială care se cheamă *viaţă*. Cu un orgoliu de cabotin, el riscă fără probleme nu numai existenţa celorlalţi, ci şi propria sa viaţă, pe care uneori „nu dă doi bani" şi tocmai din această cauză reuşeşte. Periculozitatea sa este cu atât mai mare cu cât avem de-a face cu indivizi deseori inteligenţi, cu o structură psihică dincolo de normalitate, fără a prezenta neapărat patologii mentale.

Sub acest aspect, un studiu extrem de relevant a fost realizat de Lygia Negrier Dermont care a încercat să identifice traiectoria dintre psihiatrie şi criminalitatea extremă. Făcând referire la o serie de comportamente criminale extreme, cum ar fi cele ale lui Bin Laden, Himmler ori Gilles de Rais, ridică întrebarea cu privire la aspectele comune criminalilor în serie, criminalilor în masă, teroriştilor şi autorilor de genocide; astfel, autoarea identifică o serie de asemănări între aceste categorii de crime, indiferent cât de diferite ar fi între ele: între autor şi victimă nu există nicio relaţie, modul operare este singular şi foarte organizat, existenţa unei motivaţii ce planează pe noţiunea de putere, cultul personalităţii etc. Cu siguranţă, aceste particularităţi trasează o tipologie psiho-criminologică specifică, ce prezintă interes inclusiv pentru cercetarea psihiatrică[328].

---

[327] V. V. Stanciu, *Essais de psycho-sociologie criminelle*, *op. cit.*, pp. 221-223.

[328] L. Negrier-Dormont, *Psihiatria şi criminalitatea extremă*, în „Revista de Criminologie, Criminalistică şi Penologie", nr. 4/2009, pp. 15-21.

CAPITOLUL VI

ASPECTE PRIVIND ETIOLOGIA CRIMINALITĂȚII FEMININE

§1. Considerații generale

Problematica criminalitatii feminine, deși aparent reprezintă un aspect relativ nou abordat în planul tabloului vietii sociale, totuși acest tip de criminalitate a existat dintotdeauna. Prin urmare, așa-zisa apariție a fenomenului criminalității în rândul femeilor este doar rezultatul unei explozii a mijloacelor de informare în masă (presă, cinema, radio, televiziune, internet), amprentă a emancipării feminine.

Așadar, fenomenul criminalității feminine nu trebuie privit într-un mod abstract, iar înțelegerea sa necesită deopotrivă o cunoaștere a cauzelor, cât și a efectelor sociale la care dă naștere.

Oamenii, în general, prin natura lor, indiferent că sunt femei sau bărbați, sunt supuși elementului infracțional. Se pune întrebarea care este factorul „motivațional" în recurgerea la o anumită conduită. Fiecare dintre noi, încercând să dăm un raspuns, cu siguranță vom răspunde diferit. Factorii determinanți sunt extrem de complecși, pornind de la aspecte legate de mediul familial sau social, de personalitatea individului însuși și până la contextul situațional.

Studiile au arătat faptul că s-a înregistrat o tendință de creștere a fenomenului criminalității feminine în raport cu cel al criminalității masculine[329], deși, în general, criminalitatea feminină este mai puțin studiată și raportată. Dar simplu fapt că în general prevalează fenomenul infracționalității masculine, acest lucru a determinat și o prioritizare a abordării acestui subiect de către cercetătorii criminologi.

În considerarea statutului femeii și al rolului ei în cadrul familiei se ridică întrebarea ce anume a determinat criminalizarea acesteia. În *realizarea etiologiei criminalității feminine*, trebuie luați în considerare factorii care contribuie în mod vădit la dobândirea unor astfel de comportamente, și anume: caracteristicile biologice și psihologice, stereotipurile de gen, condițiile economice, sociale și politice și violența împotriva femeilor[330]; nu în ultimul rând, trebuie adăugați și alți factori de risc, precum consumul de acool sau de droguri.

---

[329] S. E Robinson, *From victim to offender: Female offenders of child abuse*, European Journal of Criminal Policy and Research no.6/1998, pp. 59-73.

[330] A. Bălan, *Criminalitatea feminină*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, pp. 21-45.

Prin urmare, abordând cauzele criminalității feminine, este nevoie să înțelegem complexitatea acestui fenomen, a cărui analiză nu poate fi surprinsă în mod unitar, ci printr-o extrapolare a problemei la întregul sistem de factori și circumstanțe cu acțiune implicită în acest lanț cauzal.

§2. Factorii cauzali ai criminalității feminine

Studiile de specialitate[331] au configurat traiectoria criminalității feminine din perspectiva abordării a două categorii de factori care contribuie la apariția acestui tip de infracționalitate.

a) Factorii individuali (interni)

Factorii interni (endogeni) influențează conduita criminală din perspectiva trăsăturilor de personalitate, a tendințelor de agresivitate care pot fi transmise, de altfel, genetic. Aceste tendințe criminogene poartă denumirea de structuri dobândite[332], putând fi atât de ordin biologic (sentimente de frustrare, vulnerabilitate, labilitate emoțională, inferioritate), cât și de ordin psihiatric (psihopatie, debilitate sau alienație mintală, tulburări de personalitate). Trebuie să realizăm, însă, faptul că nu neapărat un individ cu astfel de tendințe poate avea reacții de natură criminogenă. Manifestarea sa prin acte criminale este, fără doar și poate, determinată, în aceeași măsură, și de factorii externi.

b)Factorii sociali (externi)

Influența mediului extern reprezintă un factor esențial pentru manifestările criminale ale oricărui individ, ținând cont de faptul că mediul social este cel în care se formează și se dezvoltă personalitatea umană. Mediul extern presupune, deopotrivă, mediul familial, mediul profesional sau extra-profesional.

De cele mai multe ori, manifestările agresive se dobândesc din familie, relațiile dintre membrii familiei fiind cele care își pun amprenta pe personalitatea în formare a copilului. Nu de puține ori, acesta tinde să imite comportamentul părinților săi, fapt care nu trebuie, totuși, generalizat. În aceeași măsură, locul de muncă sau anturajul reprezintă medii propice în care se dezvoltă conduitele delincvente. Femeile refulează prin astfel de tendințe de regulă față de persoanele din mediul personal sau profesional.

Există, așadar, o multitudine de factori de risc pe aria delincvenței feminine, pe care o să îi definim în continuare.

2.1. Trăsăturile biologice și psihologice

Atunci când vorbim despre femei și bărbați, deși la nivel mondial este recunoscută egalitatea dintre sexe, totuși societatea în care trăim tinde să determine o serie de inegalități, denumite diferențe de gen. Această tendință a societății s-a desprins evident din recunoașterea existenței diferențelor fizice și biologice dintre bărbați și femei,

[331] R. M. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, *op. cit.*, p. 143.
[332] R. Gassin, *op. cit.*, p. 441.

diferențe determinate de rațiuni de sex. Aceste diferențe apar în perioada de pubertate prin creșterea sânilor, modificarea timbrului vocii, apariția primului ciclu menstrual, masa musculară mult mai redusă ca la sexul masculin.

Dincolo de aceste trăsături morfologice și fiziologice existente între femei și bărbați, trebuie amintite și acele diferențe de ordin psihologic care le caracterizează. Femeia este sensibilă, iubitoare, pasională, altruistă, clădindu-și întregul univers în jurul celor dragi, pentru care este în stare să se sacrifice. Nu în ultimul rând, ea poate deveni impulsivă, lăsându-se pradă intuiției și sentimentelor. Ea are nevoie de protecție și stabilitate, putând fi de multe ori foarte ușor influențabilă. În schimb, bărbatul este vertical, sentimentele acestuia sunt supuse rațiunii, el simte nevoia să se impună, să manifeste autoritate ca flagel al dominației masculine de care trebuie să dea dovadă în societate.

2.2. Stereotipurile de gen

În planul vieții economice, sociale și politice bărbatul este considerat a fi cheia succesului, femeia având în principal rolul de soție, mamă, gospodină.

Discriminările dintre bărbați și femei persistă dincolo de relementările legislative de la nivel național, internațional sau european. Diferențele bazate pe criterii de sex nu trebuie să condiționeze femeia de șansa de afirmare. Evident, sunt meserii pentru desfășurarea cărora este nevoie de forță, dar asta nu înseamnă ca femeile care își doresc acest lucru să fie private în privința accesului în această arie, cu atât mai mult cu cât progresul în domeniul învățământului le-a deschis acestora accesul la specializări din diferite domenii.Cu toate acestea, progresele obținute de bărbați într-un anumit domeniul se bucură de o mai mare recunoaștere decât cele obținute de o femeie, ca rezultat al gândirii stereotipale a societății.

Inegalitățile dintre bărbați și femei se resimt pe toate planurile, chiar și atunci când deși este recunoscută așa-zisa egalitate pe planul desfășurării activității profesionale, în viața de cuplu femeia trebuie să se ridice la nivelul de a-și îndeplini în mod corespunzător și sarcinile ce îi revin în familie. Sau din contră, recunoscându-i-se statutul de egal al bărbatului, atât în societate cât și în familie, aceasta ajunge să nu mai fie tratată ca femeie. Aceste anomalii determină femeia fie să fie subjugată caracteristicilor biologice, fie să primească reversul medaliei propriei lupte, în sensul că trebuie să îndure lipsa de considerație din partea bărbatului. Așadar, egalitatea nu înseamnă identitate.

2.3. Factorii economici, sociali și politici

Condițiile economice, sociale și politice creează discriminări în ceea ce privește femeile și rolul lor în societate. Trebuie să recunoaștem faptul că femeile au mai puține șanse în vederea angajării și sunt mai prost plătite, că în general funcțiile de conducere sunt ocupate de bărbați sau că fenomenul șomajului afectează mai degrabă pe femei, fiind vorba de un coeficient mult mai ridicat decât în cazul bărbaților și, nu în ultimul

rând, faptul că în plan politic reprezentarea femeilor, deși este în creștere, rămâne totuși insignifiantă în raport cu cea a bărbaților.

Situația defavorabilă a femeii în raport cu bărbatul nu numai în planul vieții sociale, dar și acasă, este consecința imediată și neîndoielnică a discriminărilor de gen, dincolo de faptul că ponderea femeilor cu un anume nivel de pregătire este superioară celei a bărbaților. Cu toate acestea ele rămân victime ale acestor inegalități.

2.4. Victimizarea femeii

Problematica violenței domestice nu trebuie restrânsă numai la acele aspecte care fac referire la femeia victimă și bărbatul agresor, dimpotrivă trebuie manifestat interes și în situația în care bărbatul ne apare ca fiind cel abuzat. Sub acest aspect, considerăm faptul că femeile devin agresive ca răspuns la violența masculină și ca reacție de autoapărare. Trăsăturile de personalitate nu determină, în mod singular, manifestările violente, în situația în care nu este vorba de determinisme pur genetice[333] sau stări patologice. Așadar, pentru înțelegerea violenței și a naturii sale, dincolo de factorii instrinseci ființei umane se plasează în mod vădit impactul mediului extern, în această privință necesitându-se a fi studiate și corelate armonios abordările biologice, antropologice, sociologice, culturale, dar și politice.

§3. Concursul de împrejurări și circumstanțe – context situațional favorizant al comportamentului criminal

Fără doar și poate, concursul de împrejurări și circumstanțe este determinant pentru conturarea mobilului actului infracțional care, pe fondul orientării antisociale a făptuitorului, conduce, implicit, la luarea rezoluției infracționale[334]. Relativ la acest aspect, în practica de specialitate s-a exprimat ideea că motivul determinant dă semnificația morală și juridică a fiecărui fapt uman[335].

Împrejurările cu rol în manifestarea conduitei criminale au încărcătură diferită, de la o situație la alta, și prezintă importanță în aprecierea gravității faptei și a gradului de pericol social concret[336]. Prin urmare, interesează toate condițiile de loc și de timp, precum și situațiile în care fapta a fost comisă ca reacție la o anumită provocare sau în legitimă apărare.

Se impune o cercetare cât mai minuțioasă și realistică a acelor factori de natură socială, dar și psiho-socială care îl „conving" pe făptuitor la un comportament deviant,

---

[333] A. Liiceanu, D. Ștefana Saucan, M.I. Micle, *Violența domestică și criminalitatea feminină*, Institutul National de Criminologie, București, 2004, pp. 29-30.
[334] T. Butoi ș.a, *op. cit.*, pp. 37 și 64.
[335] E. Ferri, *Drept criminal. Principii de drept criminal*, vol. I, Tipografia și Legătoria de cărți „Închisoarea Văcărești", Bucureşti, 1929, p. 242.
[336] C. Bărbălău, *op. cit.*, p. 84.

aducând atingere bunelor moravuri şi liniştii publice. În primul rând, considerăm că ceea ce determină astfel de comportamente în societate, din partea indivizilor, este însăşi lipsa asigurării unei protecţii reale şi efective, pe fondul existenţei anumitor carenţe şi inconsecvenţe în materie de colaborare între măsurile de drept penal şi alte măsuri de natură să exercite implicaţii în toate domeniile vieţii sociale. Se remarcă, de asemenea, *o creştere fulminantă* a indicelui de comitere a acestor infracţiuni, pe fondul unei stări sociale de maximă tensiune, generată de perioada de criză înregistrată în România în ultimul an, ceea ce constituie o importantă cauză ce determină săvârşirea unor astfel de fapte ilicite.

Prin urmare, se impune, în acest sens, identificarea factorilor de risc maxim (alcoolul, drogurile, violenţa, atitudinile lascive, conflictul) care converg la săvârşirea infracţiunii, precum şi intervenţia cât mai eficientă a organelor judiciare, încă din fază incipientă, pentru a împiedica producerea pericolului social pe care îl presupun astfel de manifestări. Aşadar, în cazul existenţei unor stări conflictuale, provocatoare de violenţe, scandaluri, tulburări, în măsura în care se acţionează la timp, este foarte posibil să se reuşească a se stopa şi a se evita consecinţe care pot fi dezastruoase pentru cei din jur, greu sau imposibil de reparat.

Cauzele şi condiţiile care conduc, adesea, la acte şi manifestări de natură a înregistra pericol social şi a aduce atingere valorilor protejate de legea penală sunt dintre cele mai variate, de ordin biologic, psihologic, economic sau social, putând fi vorba despre[337]:

- imaturitatea intelectuală sau afectivă;
- complexul de inferioritate sau frustrarea – definită ca o stare de spirit psiho-morală care constă într-o nemulţumire majoră, în genere justificată, vis-a-vis de condiţia sa, în raport de existenţa şi conduita agreată de societate, ducând astfel la comiterea de fapte antisociale[338];
- afecţiuni psihice, paranoia;
- consumul excesiv de băuturi alcoolice care determină persoana în cauză la un comportament deviant, contrar normelor de convieţuire socială;
- drogurile – substanţe care, consumate în mod ilicit, pun în pericol viaţa persoanelor, prin impactul psiho-social pe care îl presupun, prezentând pericol major nu doar pentru cel în cauză, cât şi pentru societate în general[339];
- mediul social nefavorabil (cerc de prieteni, mediu familial, şcoală, serviciu) sau nivelul redus de cultură;
- conflictualitatea – factor psiho-moral, de risc major, care poate determina o persoană la comiterea de fapte cu consecinţe grave.

În aceeaşi sferă de analiză, venim cu precizarea că trebuie avuţi în vedere, deopotrivă, în afara factorilor psihici generatori ai acestor comportamente, de natură a aduce atingere bunelor moravuri, şi o serie de factori sociali de mare risc. Prin urmare, consumul excesiv de alcool şi, mai nou, de droguri este, de cele mai multe ori, factorul

---

[337] A. Iacob, H. Măndăşescu, S. Bălţatu, C. Ignat, *op. cit.*, p. 67; T. Butoi ş.a., *op. cit.*, p. 37 şi pp. 90-98.
[338] A. Iacob, C-tin Drăghici, *op. cit.*, p.17.
[339] *Manualul poliţistului antidrog*, *op. cit.*, pp. 15-37.

care determină un comportament deviant, contrar celor mai elementare norme de convieţuire socială, caracterizat prin violenţă, agresiune, scăderea judecăţii şi iresponsabilitate[340]. De asemenea, amintim lipsa sau precaritatea educaţiei şi instruirii şcolare şi profesionale, precum şi influenţa negativă exercitată de familie, anturaj, societate, mass-media, inacţiunea factorilor responsabili sau ineficienţa măsurilor de prevenire.

§4. Analiza manifestărilor criminale din punctul de vedere al abordării situaţionale

În înţelegerea criminalităţii, un rol determinant în manifestările agresive de personalitate îl deţine dinamica în timp şi spaţiu, în strânsă concordanţă cu tipul de personalitate. Conduita criminală trebuie cercetată, aşadar, prin prisma oportunităţilor criminale, considerându-se că un comportament criminal nu are loc întâmplător în timp şi spaţiu, iar deciziile criminalilor sunt afectate de circumstanţele şi situaţiile în care ei se află[341]. Aşadar, cele mai multe violenţe se comit în familie, prin agresarea partenerului intim, pe fondul tensiunilor şi stresului financiar asociat cu diferitele frustrări pe care femeia le resimte într-o societate în care se simte şi este devalorizată. De cele mai multe ori, aceasta se regăseşte într-un mediu care oferă situaţii conflictuale de la care nu ştie sau nu poate să se sustragă, determinând astfel reacţii agresive pe fondul unui temperament impulsiv[342]. Contextul situaţional este extrem de relevat, întrucât, în aceleaşi circumstanţe, femeile reacţionează în mod diferit decât bărbaţii. Studiile au arătat că victimele sunt, de regulă, persoane care provin din mediul personal al delincventelor, constatându-se, însă, că şi mediul profesional poate fi determinant, în aceeaşi măsură, în special atunci când este vorba de infracţiunile de prostituţie.

Vorbind de femeia criminală şi de natura acestui tip de criminalitate trebuie să realizăm etiologia crimei comise de aceasta în funcţie de tipul de infracţiune la care este predispusă. Infracţiuni precum pruncuciderea sau prostituţia pot fi comise numai de femei, fără ca acestea să fie excluse de la comiterea altor infracţiuni comise, în special, de bărbaţi. O infracţiune precum pruncuciderea nu se comite decât pe fondul unei stări de profundă tulburare psihică în care se află femeia imediat după naştere, denumită perioadă post-partum. Tot astfel, prostituţia, ca infracţiune comisă preponderent de către femei, este săvârşită pe fondul carenţelor de educaţie, al situaţiei materiale precare, dar şi al lipsei de afectivitate în mediul familial.

În încercarea de a identifica ce cauze conduc la predispoziţia femeii către criminalitate, au fost elaborate teoriile de orientare sociologică care fac referire la teoria controlului social şi teoria conflictelor de cultură. Printre teoriile controlului social, cea

---

[340] A. Iacob, H. Mândăşescu, S. Bălţatu, C. Ignat, *op. cit.*, p. 70.

[341] A se vedea, în acest sens: T. Gabor T., *The prediction of criminal bahavior: A statistical apopproach*, University of Toronto Press, Toronto, 1986.

[342] T. Butoi, I.T Butoi, *Psihologie judiciară*, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2001, pp. 98-100.

mai cunoscută este teoria înfrânării care susține ideea că există o varietate de forțe care ne împing spre comportamente antisociale, dar și o varietate de forțe care ne rețin de la asemenea atitudini[343].

Așadar, studiile sociologice au arătat că factorii externi, de fapt întregul mediu social influențează fenomenul criminalității în rândul femeilor[344]. Teoriile exprimate în această direcție se concentrează, în special, pe condițiile și proprietățile mediului social și cultural, fără a exclude, însă, modul de manifestare a personalității[345]. În acest sens, considerăm că, prin interacțiunea dintre mediu și persoană, trebuie avuți în vedere acei factori care determină o inadaptare a femeii la mediu, și anume: condițiile de viață dificile, șomajul, insecuritatea economică, conflictele familiale, statutul de minoritar, lipsa oportunităților, inegalitățile sociale etc. Este vorba, așadar, de o serie de presiuni sociale care, prin coroborare cu modul în care reacționează fiecare persoană la propriile impulsuri psihologice, determină reacții agresive sau chiar criminale, în funcție și de alți factori precum tăria autocontrolului sau toleranța la frustrare.

Relativ la teoria conflictelor de cultură, aceasta își găsește explicația în statutul socio-economic precar, în barierele culturale și educaționale, în sentimentul de izolare, insatisfacție și frustrare. În special contextul socio-cultural este cel care determină comiterea infracțiunilor de prostituție, alături de pornografie, pedofilie, corupție sexuală, sex virtual, infracțiuni săvârșite pe fondul nivelului de trai scăzut ori al șomajului; deci, altfel spus, acele infracțiuni comise de către femeile aflate în situații defavorizante, referindu-ne aici și la criteriile legate de vârstă, stare fizică sau psihică.

Trebuie să amintim, deopotrivă, și aspectele referitoare la violența domestică exercitată de femei, identificând ca și cauze lipsa banilor, problemele cu copiii, frecventele conflicte intrafamiliale, infidelitatea, gelozia etc. Manifestările agresive din partea acestora, în cadrul familiei, pot viza atât partenerul de viață, dar și pe minori, prin exercitarea diferitelor tipuri de rele tratamente aplicate acestora. Așadar, familia reprezintă spațiul unei interactivități intense și frecvente[346]. Ușurința cu care pot fi comise infracțiunile în cadrul familial, dar și faptul că săvârșirea acestora într-un astfel de mediu este ferită de ochiul public justifică prevalența criminalității în familie.

Relativ la contextul situațional în care se manifestă atitudinea femeii criminale, precizăm faptul că apare o pierdere a controlului intern față de stimulii exteriori. De cele mai multe ori, un cadru oportun comiterii actului conduce, în mod vădit, la realizarea intenției criminale. Susținem acest lucru pe considerentul că nimic nu este întâmplător în ceea ce privește conduita criminală, existând întotdeauna o planificare în ceea ce privește executarea actului infracțional. De aceea, existența factorilor situaționali ocupă un rol determinant în etiologia criminalității. Nu de puține ori, ca urmare a numeroaselor agresiuni la care a fost supusă, femeia victimă transgresează în postura de agresor, comițând actul criminal în legitimă apărare. Așa se explică de ce, în majoritatea

---

[343] A. Bălan, *op. cit.*, pp. 63-64.

[344] D. Banciu, S. M. Rădulescu, M. Voicu, *Introducere în sociologia devianței*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, pp. 108-115.

[345] R.M. Stănoiu, *Criminologie și Penologie*, *op. cit.*, pp. 186-214.

[346] A. Liiceanu, D. Ștefana Saucan, M.I. Micle, *op. cit.*, p. 35.

cazurilor, femeile comit infracțiuni fără premeditare, rutina fiind de cele mai multe ori la baza violenței domestice, lipsind o eventuală planificare atentă a actului respectiv.

Pe fondul schimbărilor economice și transformărilor tehnologice care au marcat destul de tranșant anumite nivele ale populației, stresul social generat de această situație și care exercită un impact agresiv asupra femeilor, ale căror valori încep să se clatine, a determinat o înrăutățire a modului în care femeile sunt tratate în diferite contexte sociale.

În sensul prevenirii criminalității, ținta principală constă în educarea societății cu privire la crearea condițiilor adecvate ameliorării nivelului de trai, avându-se în vedere, deopotrivă, limitarea situațiilor ce favorizează trecerea la act[347]. Există, așadar, o serie de cauze ale acestei criminalități, fapt pentru care modelul de prevenție trebuie să fie astfel conturat încât să ia în considerare toate contextele sociale.

Susținem această inițiativă și pe considerentul că, atâta timp cât contactele situaționale nu sunt imuabile, acțiunile umane pot suferi schimbări atât în mod accidental, prin acțiunea mediului exterior, dar și ca urmare a intervenției societății și a indivizilor.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

[347] R. M. Stănoiu și colab., *Tranziția și criminalitatea*, Ed. Oscar Print, București, 1994, p. 206.

CAPITOLUL VII

CONSIDERAŢII PRIVIND FENOMENUL DE VICTIMIZARE ÎN RÂNDUL MINORILOR

§1. Aspecte generale

Trebuie acordată o deosebită atenţie psihologiei copilului, întrucât aceasta prezintă o serie de particularităţi *determinate de specificul vârstei*[348]. Este nevoie de o conştientizare, la nivel înalt, a fenomenului infracţional care loveşte puternic în psihicul acestor făpturi delicate, fapt pentru care considerăm că o studiere mai atentă a factorilor generatori de violenţă şi o înţelegere mai bună a consecinţelor produse ar reprezenta un pas important în prevenirea acestui tip de infracţionalitate.

Prin prisma *particularităţilor psiho-comportamentale* şi de vârstă specifice, copiii reprezintă categoria persoanelor cu vulnerabilitate victimală crescută, fiind lipsiţi aproape complet de apărare şi, ca urmare a acestui fapt, pot fi uşor angrenaţi în acţiuni victimizatoare[349]. Violenţa asupra copiilor are loc, în mod frecvent, în contextul disciplinării, luând forma pedepselor fizice, crude sau umilitoare. Tratamentele brutale şi pedepsele în familie sunt obişnuite atât în ţările industrializate, cât şi în ţările în curs de dezvoltare[350]. Cele mai grave forme de victimizare a copilului se produc în cadrul familiei, prin bătaie şi incest, şi au consecinţe dramatice, atât imediate, asupra sănătăţii fizice şi psihice, cât şi pe termen lung, repercutate în dezvoltarea şi maturizarea psiho-comportamentală a acestuia.

Organizaţia Mondială a Sănătăţii defineşte abuzul într-o manieră care acoperă, în întregime, acest concept: *Abuzul copilului sau maltratarea lui reprezintă toate formele de rele tratamente fizice si/sau emoţionale, abuz sexual, neglijare sau tratament neglijent, exploatare comercială sau de alt tip, produse de către părinţi sau orice altă persoană aflată în poziţie de răspundere, putere sau încredere, ale căror consecinţe produc daune actuale sau potenţiale asupra sănătăţii copilului, supravieţuirii, dezvoltării sau demnităţii lui*[351].

---

[348] Al. Roşca, *Psihologia generală*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1966, pp. 127-138.

[349] N. Mitrofan, T. Butoi, V. Zdrenghea, *Psihologia judiciară*, Ed. Şansa, Bucureşti, 2000, p. 84 şi urm.

[350] J.E. Durrant, *Corporal punishment: prevalence, predictors and implications for child behavior and development* în S. N. Hart, *Eliminating corporal punishment*, UNESCO, Paris, 2005, pp. 52-53.

[351] Rapport of the Consultation on Child Abuse Prevention, Geneva, 29-31 martie 1999.

În ceea ce ne priveşte, precizăm că se impune, în mod imperios, o cunoaştere psihologică a efectelor pe care abuzurile le produc asupra minorului, în funcţie de condiţiile speciale şi concrete în care se află victima.

§2. Determinarea naturii abuzurilor comise asupra minorului[352]

Orice maltratare a copilului este privită sub forma unui abuz de putere al părintelui faţă de copil, cei mai mulţi părinţi folosind bătaia ca pe un mijloc de puternică agresare fizică asupra acestuia[353].

Evident că rolul părinţilor în educarea copiilor lor este indubitabil şi nu facem referire, aici, la corecţiile uşoare, aplicate cu scop educaţional. Mai mult decât atât, aplicarea unor măsuri de constrângere specifice se impune pe considerentul că neluarea în seamă a anumitor comportamente ale copiilor poate duce la „consolidarea" acestora şi, pe cale de consecinţă, la degradarea personalităţii lor[354].

Totuşi, un copil maltratat este un copil victimă a maltratărilor din partea părinţilor, dar şi din partea altor persoane cu autoritate legală asupra sa. În acelaşi sens, Asociaţia Naţională a Asistenţilor Sociali din Statele Unite ale Americii consideră că abuzul asupra unui minor presupune *producerea, în mod repetat, de traume fizice şi emoţionale unui minor dependent, prin intermediul vătămărilor intenţionate, a pedepsei corporale, a ridiculizării persistente şi a degradării sau abuzul sexual comis, de obicei, de către părinţi sau tutori*[355].

Această problemă este luată la cunoştinţă şi mediatizată la nivel înalt, fiind elaborate o serie de texte legislative, în domeniu, care să garanteze protejarea copilului împotriva oricăror forme de violenţă, inclusiv de natură sexuală, vătămare ori abuz fizic, rele tratamente sau exploatare. Totodată, trebuie conştientizat că această problemă nu poate fi rezolvată exclusiv într-un cadru naţional, întrucât, nu de puţine ori, asemenea fapte, prin însăşi natura lor, trec dincolo de frontiere[356]. Numeroasele acţiuni întreprinse, la nivel european, de Consiliul Europei, au vizat eforturi spectaculoase în direcţia prevenirii şi combaterii unor astfel de fapte.

Tipurile de victimizare sunt extrem de diversificate, fiind calificate ca infracţiuni şi o serie de fapte omisive, incidenţa legii penale intervenind în funcţie de aprecierea gravităţii acestora. Astfel că, refuzul de a asigura cele necesare pregătirii şcolare, refuzul de hrană şi de îmbrăcăminte, precum şi o serie de interdicţii cu caracter victimizant

---

[352] C. Aleca, A. Drăghici, *Particular aspects of forensic investigation of maltreatments applied to the minor*, în „Challenges of the Knowledge Society", Bucureşti, 2010, pp. 243-244.

[353] A se vedea, în acest sens: H. Toch, *Psychology of Crime and Criminal Justice*, Waveland Press Inc, Prospect Heights, Illinois, 1986; J. Spineta, D. Regler, *The child-abusing parent*, în „Psychological Bulletin", 1972, pp. 296-304; R. Gelles, *Child abuse as psychopatology*, în „American Journal of Orthopsychiatry", 1973, pp. 611-621.

[354] Gh. Ivan, M.C. Ivan, *Corecţia domestică – cauză justificativă implicită*, în „Dreptul", nr. 4/2013, pp. 198-199.

[355] R. J. Estes, N. A. Weiner, *The commercial Sexual Exploitation of Children in the U.S., Canada and Mexico*, University of Pennsylvania, 2001, p.6.

[356] În acest sens, a se vedea: C. Aleca, A. Drăghici, *The Role of the Council of Europe in Combatting Violence Against Children. Ensuring an Efective Legal Framework on European Level*, în „Journal of Legal Studies", Supplimentary Issue 4 Year VII No. 1-2/2012, p. 24.

asupra copilului primesc reglementare legală în textul ce incriminează fapta de rele tratamente aplicate minorului[357].

Această infracțiunea poate fi comisă nu doar de către, sau față de un membru de familie, ci și față de minorii intenați în centre de plasament sau în alte forme de ocrotire, aducând atingere, în primul rând, sănătății și integrității fizice a acestora.

Există o diversitate de manifestări, atât sub forma *abuzului,* cât și a *neglijenței*, fapt pentru care statele au reglementat, în legislația lor, diferite definiții legale pentru conceptul de *rău tratament* al copilului. Termenul de *neglijență* descrie acea situație în care copiii care au nevoie de îngrijire, supraveghere și protecție din partea adulților nu beneficiază de îngrijiri suficiente, indispensabile existenței și bunăstării lor, acestea fiind astfel compromise și, totodată, grav atinse. În cazurile grave, neglijența copiilor de vârstă mică poate să antreneze moartea prin subnutriție sau prin infecții sau să provoace grave întârzieri în dezvoltarea psihică.

Abuzurile psihice desemnează acte și atitudini repetate care terorizează copilul, îl umilesc, îl ofensează, îl surmenează și îi dau impresia că este înlăturat, că este lipsit de valoare. Este important a se evalua relele tratamente psihologice și a se observa interacțiunile dintre adulți și copii, de cele mai multe ori ele având drept urmare grave tulburări de creștere și dezvoltare.

Abuzurile sexuale fac referire la acele acte prin care adultul abuzează de puterea și autoritatea sa în detrimentul copilului, putând fi vorba despre pornografie, incitare la prostituție, exploatare sexuală etc. Abuzul sexual asupra minorului este un termen care califică orice relație sexuală, consimțită sau nu, atunci când are loc între un adult și un minor. Relațiile sexuale între un adult și un minor sunt, în general, prohibite și condamnate de societățile actuale[358]. Termenul de *abuz sexual* asupra minorului este uneori contestat, din motive diferite, anumiți pseudopsihiatri interpretând această noțiune în sensul că "doar excesul ar putea fi traumatizant pentru copil și blamabil", în timp ce alții îl consideră un concept care grupează toate problemele referitoare la pedofilie, fără a distinge între formele de gravitate pe care le implică[359]. Studiile recent publicate au arătat faptul că abuzurile sexuale pot antrena serioase leziuni fizice și nu numai, relevând faptul că persoanele care au fost abuzate în perioada copilăriei vor suferi, mai târziu, de tulburări psihice importante și durabile[360].

---

[357] Infracțiunea de rele tratamente aplicate minorului este reglementată de Noul Cod penal în art. 197, Cap. II „Infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății" al Titlului I, intitulat „Infracțiuni contra persoanei" din partea specială. Art. 197 Noul Cod penal reglementează infracțiunea de rele tratamente aplicate minorului ca fiind *punerea în primejdie gravă, prin măsuri sau tratamente de orice fel, a dezvoltării fizice, intelectuale sau morale a minorului de către părinți sau orice persoană în grija căreia se află minorul.*

[358] A se vedea:
http://fr.wikipedia.org/wiki/Abus_sexuel_sur_mineur_en_France#cite_note-0.
Spre exemplu, în Franța prin abuz sexual asupra minorului se înțelege *toate relațiile sexuale între un adult și un minor de 15 ani, pe care acesta din urmă le consimte sau nu, fiind reglementare în codul penal ca fiind un delict sau o crimă. Legislația franceză fixează vârsta majoratului sexual la 15 ani.*

[359] Y. Coinçon, J-P. Thévenot, *Atteintes sexuelles sur enfants mineurs*, API (Association des psychiatres de secteur infantilo-juvenile), Paris, 2001, pp. 2-4.

[360] A se consulta, în acest sens :

Abuzurile fizice implică acte de violenţă, cum ar fi loviturile, izbiturile, zguduirile, arsurile cu corpuri solide sau lichide, otrăvirile etc. Gravitatea leziunilor fizice nu depinde numai de violenţa cu care au fost comise actele de către părinţi, ci este strâns legată şi de vârsta copilului. Prin urmare, la copiii de vârstă mică toate actele de violenţă lasă urme pe corp, în timp ce la copiii mai mari pedepsele corporale sunt mai greu de detectat, cu atât mai mult în situaţia în care a trecut o anumită perioadă de timp din momentul în care au fost administrate, cauzând, totuşi, traume fizice şi psihice.

Aceste patru tipuri de rele tratamente nu pot fi clar disociate unele de altele, dat fiind faptul că abuzul fizic sau sexual, neglijenţa sau impactul psihologic asupra copilului există *ipso facto*.

În ceea ce priveşte diferitele forme de violenţă comise asupra minorilor, trebuie avute în vedere, implicit, dezbaterile care au avut loc în cadrul *Conferinţei la nivel înalt de la Stockholm din august 1996* şi care au culminat cu identificarea a trei tipuri de maltratare: violenţă fizică, violenţă sexuală şi violenţă psihologică.

Dintre toate aceste forme de violenţă, cea *fizică* reprezintă forma de abuz cel mai des întâlnită, prin care o persoană încearcă să producă suferinţă unei alte persoane (prin înjunghiere, împins, vătămare cu ajutorul unor obiecte contondente etc.)[361]. Este foarte uşor de identificat, întrucât maltratarea fizică lasă urme vizibile pe corpul copilului (spre exemplu, hematoame, echimoze, zgârieturi, leziuni, arsuri, fracturi etc.), acest tratament decurgând din intenţia efectivă a autorului de a recurge la violenţă în scopul de a se face ascultat, de a domina ori stăpâni pe celălalt. În cele mai multe situaţii, copilul va fi tentat să disimuleze urmele loviturilor, cu atât mai mult cu cât autorul violenţelor este tatăl sau mama.

Violenţa *sexuală* sau *abuzul sexual* îmbracă forme diverse, de la înalta criminalitate până la agresiuni mult mai lejere, mai perfide, mai ascunse, dar tot atât de traumatizante. Adultul profită de poziţia sa autoritară pentru a impune copilului, printr-un alt limbaj, dominarea pe plan sexual, exercitând, astfel, un abuz de autoritate. Acest tip de criminalitate a luat o amploare din ce în ce mai mare, dezvoltându-se, în primul rând, prin intermediul Internetului. În literatura de specialitate s-a considerat că acest tip de violenţă este un factor central în abuzul intrafamilial[362], fiind însoţită, deseori, de violenţa psihologică.

Violenţa *psihologică* reprezintă un fenomen foarte greu de identificat, ca urmare a faptului că, pentru una şi aceeaşi situaţie dată spre analiză, evaluările pot fi diferite. Este vorba despre instalarea fricii, modalitate prin care abuzatorul se asigură că domină victima. Este adevărat că acest tip de violenţă este de o complexitate fantastică, întrucât

---

http://iufm74.edres74.ac-grenoble.fr/travaux/tmalt/malt3.htm, le site de lAcademie de Grenoble, Centre de Bonneville, Haute-Savoie.

[361] I. M. Ropotică, *op. cit.*, p. 54

[362] C. Nicoară, *Protocolul privind cooperarea în domeniul prevenirii şi combaterii violenţei în familie*, în „Drepturile minorilor şi ale victimelor violenţei în familie" nr. 2/2007, p. 29. Noţiunea abuz intrafamilial este asimilată violenţei în sensul de agresare a unuia sau mai multor membri ai unei familii de către unul sau mai mulţi membri ai aceleiaşi familii. A se vedea, în acest sens M. Alexandru, *Violenţa intrafamilială*, în „Analele Academiei de Poliţie Al. I. Cuza", Bucureşti, An 2 , 1994, p. 98.

ceea ce se resimte în prezent ca violenţă psihologică este privită, de către copilul care a trăit-o acum 5 sau 10 ani, ca un comportament social normal, de educaţie strictă. Agresiunea verbală, respingerea, izolarea, ameninţarea, indiferenţa emoţională, devalorizarea sistematică, umilirea privitoare la nivelul şcolar, la aspectul fizic, la capacitatea intelectuală, adică tot ceea ce aduce atingere integrităţii lor reprezintă violenţe psihologice. Toate aceste forme de violenţă pot afecta dezvoltarea psihologică şi bunăstarea copilului, în special atunci când provin de la un părinte[363].

Pentru a preveni diversele forme de maltratare, este imposibil să te interesezi de victime fără să te preocupi de autori. Violenţa, a cărei victimă este copilul maltratat, este, în principal, exercitată de o persoană din anturajul familiei, întrucât aceasta este cel mai bine deghizată. Prin urmare, ea poate proveni fie de la părintele biologic, fie de la cel substitut, fie de la alte persoane apropiate. Statistic vorbind, copiii între 6-11 ani sunt cel mai mult supuşi către toate formele de rău tratament, rata abuzurilor fiind mult mai scăzută faţă de copiii cu vârsta cuprinsă între 0-2 ani, dar relativ constantă pentru cei cu vârsta peste 3 ani[364].

§3. Identificarea principalelor cauze şi factori de risc în aplicarea acestor tipuri de tratamente[365]

Cauzele care determină la aplicarea de rele tratamente minorilor sunt extrem de variate, putând identifica, sub acest aspect, o serie de factori de risc, atât din mediul familial, socio-cultural, economic, dar şi instituţional. Prin urmare, cauzele devianţei sunt multiple şi diverse: neuropsihice, familiale, sociale, economice, educaţionale, iar lista lor rămâne deschisă. Această scurtă derulare de imagini poate oglindi semnificativ diferenţele dintre normalitate şi devianţă, în plan psiho-comportamental[366].

Fenomenul abuzului are încă *o slabă recunoaştere şi conştientizare* la nivelul societăţii. Paternul cultural specific conferă familiei un statut închis, procesul de conştientizare colectivă a situaţiilor de abuz fiind abia la început.

Familiile în care părinţii sunt alcoolici şi/sau consumatori de droguri, familiile sărace, cu stare socio-economică precară, familiile cu părinţi având un nivel scăzut de educaţie şi cultură oferă *medii favorizante* pentru producerea abuzurilor[367]. Familiile dezorganizate, cu copii din diverse căsătorii, cu condiţii proaste de locuit sau în care există un climat tensionat, dominat de stări conflictuale şi lipsă de comunicare, reprezintă un mediu în care incidenţa abuzurilor este mai crescută şi un mediu favorizant pentru împingerea copilului în afara familiei.

---

[363] C. Răduţ, *Violenţa în familie în societatea românească*, Ed. Sitech, Craiova, 2008, p. 111

[364] Informaţie ce poate fi pe consultată pe:
http://iufm74.edres74.ac-grenoble.fr/travaux/tmalt/malt3.htm, accesat la data de 25 februarie 2010

[365] A se vedea, în acest sens: C. Aleca, A. Drăghici, *Particular aspects of forensic investigation of maltreatments applied to the minor, op. cit.*, pp. 244-245.

[366] L. Cassiers, *Le psychopathe délinquent,* Dessart, Bruxelles, 1968, p. 75; J. Bergeret, *La violence fondamentale,* Dunod, Paris, 1985, p. 42.

[367] Gh. Scripcaru şi colab, *Observaţii asupra predelicvenţei prin alcoolism,* în „Probleme de medicină", 1996, p. 63.

Studiile au relevat că sunt predispozante pentru comportamentul deviant al copiilor următoarele aspecte: dezorganizarea vieţii de familie, ca o consecinţă a divorţului; climatul familial conflictual şi imoral; climatul familial excesiv de permisiv; divergenţa metodelor educative şi lipsa de autoritate a părinţilor; atitudinea rece/indiferentă a părinţilor; atitudinea autocratică/tiranică a părinţilor[368]. Prin urmare, lipsa autorităţii părinteşti sau a afecţiunii, dar şi dezorganizarea familiei pot contura serioase tulburări afective şi comportamentale ce duc la neadaptare socială şi la tulburări psihiatrice[369]. Tot cu efecte negative în planul creării unei personalităţi cu probleme a copilului se situează, deopotrivă, şi acea autoritate excesivă a unor părinţi, bazată pe constrângere fizică[370].

De asemenea, s-au evidenţiat *o serie de factori de stres*, precum relaţiile tensionate dintre părinţi sau dintre părinţi şi copiii, realitatea economică şi socială, lipsa sistemului de valori morale, ceea ce determină apariţia fenomenului de victimizare prin diferite forme de violenţe[371]. Activităţile sociale influenţează major formarea psihicului, studierea acestora conducând la desluşirea diferitelor comportamente. S-a observat că în personalitatea copilului se reflectă părinţii buni sau răi, de la opoziţia faţă de părinţii săi, copilul trecând apoi la opoziţia faţă de societate[372]. Prin urmare, problemele conjugale, problemele de sănătate, intoleranţa şi rigiditatea principiilor educative pot crea anumite tensiuni, în familie, care să determine eventualele forme de maltratare.

Relele tratamente *privesc toate clasele sociale*, instabilitatea profesională, şomajul, lipsa resurselor, locuinţa inadecvată putând fi factori foarte importanţi, generatori de violenţă în familie. De cele mai multe ori, şi mediul instituţional unde învaţă copilul reprezintă un factor crescut de risc, prin prisma persoanelor care au autoritate asupra copilului.

§4. Stabilirea consecinţelor fenomenului de victimizare. Particularităţi ale psihologiei victimelor minore[373]

Este foarte important să identificăm natura repercusiunilor care se produc ca urmare a fenomenului de victimizare, întrucât aceste consecinţe sunt grave şi delicate, traumatizarea copilului având o dublă natură, atât fizică, cât şi psihică[374].

---

[368] G. Canepa, *La personalite criminelle,* în „Revue internationale de criminologie et de police technique", nr. 1/1987, p. 29.

[369] V. Szyrusky, *New trends in theory of the disturbed family*, în „Review University Otawa", nr. 1, ianuarie-martie 1971, pp. 138-152; J. F. McDermott, *Divorce and its psychiatric sequelae in children*, în „Archives of General Psychiatry", 1970, pp. 421-427.

[370] D. Semenescu, E. M. Semenescu, *Delincvenţa juvenilă – între răspunderea penală şi garantarea drepturilor minorilor,* în „Revista de drept penal", nr. 2/2009, p. 49.

[371] T. Butoi, ş.a., *op. cit.*, p. 97.

[372] Gh. Nistoreanu, C. Păun, *op. cit.*, p. 207.

[373] A se vedea: C. Aleca, A. Drăghici, *Particular aspects of forensic investigation of maltreatments applied to the minor, op. cit.*, pp. 246-247.

[374] N. J. Salkind, *Child Development*, Macmillan Reference USA, 2002, pp. 76-77; I.M. Ropotică, *op. cit.*, p. 82.

Umilirile, loviturile, exploatarea sexuală, neglijenţa sunt *forme ale maltratărilor*, pentru că ele rănesc integritatea şi demnitatea copilului, chiar dacă efectele nu sunt vizibile. În majoritatea cazurilor, în urma uneia sau mai multor violenţe comise asupra copilului, acesta poate manifesta anumite *tulburări ale stării generale şi ale dezvoltării psihoafective şi sociale*, trebuind să fie identificaţi anumiţi indici specifici acestor stări. Este vorba despre tendinţa de a se izola, anumite stări de nervozitate şi anxietate, tulburări emoţionale, lipsa de concentrare, manifestarea unui sentiment de vinovăţie, lipsa de respect faţă de sine însuşi. Fenomenul de victimizare intrafamilială cunoaşte o anumită intensitate, întrucât el debutează de la simple gesturi, cum ar fi abandonarea obligaţiilor familiale sau violenţa de limbaj, dar ajungând să culmineze cu atitudini extrem de grave, precum violenţe fizice, constând în lovituri şi vătămări cauzatoare de moarte[375].

Consecinţele traumatice resimţite de pe urma abuzurilor sunt, în general, aceleaşi pentru toţi copiii:

- *teama de noi agresiuni*. Copiii abuzaţi sexual trăiesc cu teama de a fi din nou abuzaţi. Dacă îndrăznesc să vorbească despre asta, se tem de represalii din partea abuzatorului. Aceste temeri se manifestă adesea prin perturbări ale somnului, mai ales sub forma coşmarurilor.

- *angoasa şi depresia*. Copiii care au fost supuşi o lungă perioadă acestor situaţii abuzive prezintă semne de depresie, copilul pare trist, preocupat şi închis în el. Depresia se poate manifesta mascat sub forma oboselii sau a bolii. Anumiţi copii îşi manifestă angoasa şi disperarea prin automutilare sau prin tentativă de suicid.

Gravitatea manifestărilor abuzive nu trebuie apreciată numai în raport de repercursiunile care se pot constată imediat după producerea acţiunii respective, în special cele care sunt perceptibile, ci consecinţele diferitelor forme de abuz se reflectă şi pe termen lung, manifestându-se într-o incapacitate de a se adapta în societate, precum şi în probleme de ordin fizic, dezvoltarea unui comportament violent sau tendinţa de a reproduce acelaşi comportament de care a suferit.

Gradul de vulnerabilitate şi dependenţă caracteristic copiilor îi determină să se supună legii celui mai tare, adaptându-se la comportamentul autorilor abuzurilor. Rezultatele acestui proces se manifestă prin următoarele consecinţe[376]:

a) Culpabilitatea

Copiii nu se nasc vinovaţi, ei sunt culpabilizaţi într-un proces interacţional cu adulţii. În acest caz, adulţii fac uz de relaţia de putere, prezentând faptele abuzive ca fiind ceva necesar şi benefic pentru ei şi pentru copii. În acelaşi timp le ordonă copiilor să nu spună nimic nimănui pentru că, altfel, lucruri teribile li se pot întâmpla lor, tatălui, mamei etc. Iată, în opinia noastră, cele două componente necesare pentru dezvoltarea sentimentului de vinovăţie: teamă pentru sine şi teamă de a nu face rău altora.

Abuzurile manifestate asupra minorilor, deseori, sunt ţinute secret, aceasta fiind de fapt o strategie survenită din creierul victimei pentru a-şi păstra un anume echilibru

---

[375] T. Butoi, ş.a., *op. cit.*, p. 97.

[376] J. Barudy, *Société, inceste, famille : l'approche systémique des abus sexuels. Aspects cliniques et thérapeutiques*, Ed. O.N.E., 1994, pp. 165-168.

psihic, tocmai ca urmare a sentimentului de culpabilitate pe care îl resimt. Totodată, acest lucru decurge din faptul că copilul trebuie să accepte situaţia care i se impune ca normală, fiindcă nu o poate schimba şi, ca atare, nu opune rezistenţă critică abuzatorului său[377].

Sentimentele de vinovăţie sunt sporite de tendinţa societăţii noastre, „a adulţilor", de a face copilul să se simtă responsabil, mai ales în momentul de criză care urmează divulgării faptelor. Anumiţi adulţi, judecători, procurori, agenţi de poliţie, medici, lucrători sociali sau membri ai familiei au, încă, tendinţa de a acorda mai mare credit adultului semnalat de către copil drept autor al abuzului, decât de a crede cele spuse de copil. Dacă acceptă o astfel de posibilitate, pot să o facă de o manieră ambiguă bănuindu-l pe copil că fabulează. Această atitudine este transmisă copilului prin mai multe modalităţi, verbale sau non verbale, şi riscă să sporească sentimentul de vinovăţie.

b) Tulburările de identitate, lipsa stimei de sine şi probleme de socializare

Teama de a fi fost prejudiciat, culpabilizarea şi reacţia negativă a familiei sale şi a anturajului social ca urmare a divulgării, toate acestea dus la erodarea identităţii şi a respectului de sine a copilului victimă. Aceşti copii se simt, adesea, neputincioşi şi au foarte rar încredere în ei.

Este evident că aceşti copii, care au crescut în cadrul unor sisteme abuzive, fără a avea o viaţă socială adecvată, pe fondul tendinţei de imitare şi a dorinţei de căutare a propriei identităţi, vor avea comportamente sexualizate sau care exprimă sentimente de mânie şi ostilitate refulate.

c) Pseudomaturitatea şi blocajul procesului de creştere psihosocială

Pe plan psihologic, abuzul este un eveniment traumatic, constând în confuzie, pierderea reperelor, sentiment de neputinţă, stres, şoc sau haos emoţional. Ca orice traumatism, abuzurile asupra minorilor pot avea, drept consecinţă, şi o anumită stare cronică de stres post-traumatic, concretizându-se, în timp, sub forma diferitelor tulburări. În acest sens, specialiştii au constatat faptul că starea de stres post-traumatic, apărută ca urmare a unui act de agresiune, poate fi extrem de intensă şi că nivelul maxim al acesteia se atinge la puţin timp după incident, atenuându-se, apoi, progresiv[378].

Pe de altă parte, majoritatea studiilor recente au afirmat faptul că abuzul asupra copilului produce efecte negative de lungă durată, respectiv transmiterea intergenerațională a violenţei, având un impact puternic asupra procesului de socializare a copilului. Pe termen lung, abuzul produce *modificări grave în structurarea personalităţii*, exprimate, printre altele, prin comportament agresiv (violenţă verbală şi acte violente propriu zise), tulburări în sfera afectivă a personalităţii – impulsivitate şi violenţă,

---

[377] R. Perrone, M. Nannini, *Violence et abus sexuels dans la famille – une approche systématique et communicationnelle*, ESF éditeur Division de Elsevier Busines Information Issy les Molineaux, 3eme édition revue et augmentée, 2000, p. 104.

[378] A. Borcan, *Victimele – parteneri complementari ai delincvenţelor*, traducere apărută în Timpolis, 14-17 martie 2002, p. 17.

neîncredere în sine şi în alţii, dificultăţi de relaţionare[379]. Astfel că, acei copii care au fost abuzaţi fizic vor practica şi ei, ca adulţi, abuzul fizic[380].

S-a observat *perpetuarea instinctului agresiv* în cadrul familiei, părinţii abuzivi fiind ei înşişi victime ale abuzurilor părinţilor lor[381]. Prin urmare, nu este vorba numai de o problemă care ţine de familie, ci de întreaga societate, deoarece victimele acestor infracţiuni vor deveni şi ele infractori. Ei învaţă de timpuriu violenţa, devenind la rândul lor violenţi, ignoranţa societăţii fiind atât de solidă, încât acest fenomen se produce de la o generaţie la alta.

Având în vedere toţi aceşti factori, este foarte importantă semnalarea întregului comportament autorităţilor competente.

§5. Necesitatea reglementării unui sistem de prevenţie efectiv, în vederea limitării şi, chiar, înlăturării fenomenului de victimizare a copiilor

Problema abuzului copilului este a societăţii, în ansamblu, pentru că aceasta este cea care *suportă consecinţele* incapacităţii de adaptare şi integrare a victimelor, prin comportamentele antisociale dezvoltate, prin lipsa unei profesii, a unui loc de muncă sau prin perpetuarea unui comportament abuziv.

Efectele fenomenului au un *impact social* de lungă durată, presupunând eforturi la nivel organizatoric, administrativ şi economic. Îngrijirea, recuperarea şi reabilitarea copilului care a fost supus abuzului sau exploatării, de orice fel, implică eforturi complexe pe termen lung. Contextul socio-economic actual, dar şi lipsa unor servicii specializate de *identificare, investigare* şi *soluţionare* a acestui tip de probleme determină creşterea şi perpetuarea anumitor tipuri de comportament abuziv.

Doar în ultimii ani, problema abuzului şi a violenţei în familie a fost pusă în dezbatere publică şi figurează printre priorităţile de acţiune[382]. Prin urmare, în acest sens, organele de poliţie au în vedere creşterea gradului de siguranţă personală şi colectivă şi asigurarea unui trend descendent al criminalităţii în familie[383].

Din analiza practicii de specialitate, constatăm că există deficienţe, la nivel local, în privinţa asigurării de servicii de asistenţă socială pentru aceste tipuri de probleme. Autorităţile locale sunt concentrate, în acest caz, mai mult pe administrarea problemei şi, mai puţin, pe soluţionarea acesteia. Se impune *o intervenţie de tip represiv*, care să asigure eficienţă şi promptitudine în împiedicarea agresorului de a continua violenţele asupra copilului. Singurul răspuns al autorităţilor publice se concretizează în intervenţia poliţiei, dar care, din păcate, este limitată legislativ şi instituţional. În ceea ce ne

---

[379] G. J. Young, *Children and Violence*, Ed. J. Aronson, New York, 1994, p. 31.

[380] D. Balahur, *Protecţia drepturilor copilului ca principiu al asistenţei sociale*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2001, pp. 303-304.

[381] Gh. Scripcaru, Gh. Botezatu, *Patologia violenţei infracţionale*, Iaşi, 1991, p. 178.

[382] Gh. Scripcaru şi colab, *Violenţe intrafamiliale*, în „Patologia agresivităţii intrafamiliale", Iaşi, 1991, p. 57.

[383] B. Florescu, *Curs de investigaţii criminale*, Ed. Concordia, Arad, 2007, p. 116.

priveşte, considerăm că este necesar a *se acoperi vidul legislativ* în materie de prevenire şi combatere a violenţei în familie şi, totodată, de *a îndepărta ambiguităţile legislative* care creează dificultăţi în abilitarea organelor judiciare de a se implica în viaţa de familie.

Maltratarea copilului nu este un fenomen recent, dar, în prezent, face obiectul unor discuţii din ce în ce mai aprinse pe această temă, ca urmare a intensificării fenomenului infracţional în rândul copiilor. Lupta împotriva relelor tratamente trebuie să fie angajamentul întregii societăţi, punându-se bazele, în mod progresiv, unui sistem de protecţie judiciară a copilului aflat în pericol. Chiar dacă normele juridice interzic folosirea agresiunii şi a violenţei împotriva copiilor şi, mai ales, utilizarea lor ca şi măsuri de educare, *nu se poate stabili, clar, în ce moment pedeapsa aplicată unui minor poate fi considerată sancţionabilă şi pusă sub incidenţa penală*[384].

Familia reprezintă cadrul în care copilul se formează prin însuşirea valorilor morale şi de comportament, iar orice perturbare în interiorul acesteia propagă efecte negative asupra personalităţii şi adaptării copilului la mediu[385]. Modelul comportamental al părinţilor va fi preluat şi dezvoltat de copii în relaţiile sociale[386]. Prin urmare, *pentru a preveni riscurile de maltratare* a copiilor este necesar să fie puse în aplicabilitate următoarele *linii directoare*: menţinerea de către părinţi a unei funcţii parentale viabile şi veritabile în perioadele sensibile ale vieţii de familie; ameliorarea condiţiilor de viaţă pentru toţi copiii, prin asigurarea accesului la informaţie în materie de protecţie; reducerea factorilor de risc, de natură să genereze maltratare în familiile vulnerabile. Susţinerea părinţilor este o cale mult mai sigură dacă se produce înainte de a se fi instalat mecanismele violenţei, de a se fi tulburat dinamica familiei şi a se fi rupt legăturile parentale. Prin urmare, crearea condiţiilor obligatorii pentru menţinerea copilului în zona de normalitate presupune dezvoltarea acţiunilor preventive de educaţie, asistenţă, de consiliere şi suport[387]. Altfel spus, se impune *disciplinarea relaţiilor de familie* şi *a regulilor privind limitele exercitării drepturilor* părinţilor sau persoanelor îndreptăţite asupra minorilor, ceea ce, în principal, se poate realiza numai prin intermediul instrumentelor juridice de drept penal substanţial[388].

România nu dispune, încă, *de un sistem special pentru protecţia copilului* împotriva abuzului, de proceduri de definire şi intervenţie juridică, de competenţe şi standarde profesionale stabilite. Faţă de gravitatea oricărei forme de abuz, sunt necesare *măsuri de prevenire, protecţie* şi *siguranţă*, deoarece copilul este vulnerabil şi are nevoie de protecţie specială impusă de caracteristicile specifice vârstei. Rezolvarea problemei copiilor abuzaţi se realizează printr-o colaborare strânsă între specialişti (asistenţi sociali, medici, asistenţi de ocrotire, psihologi, poliţie şi instanţe de judecată, specialişti angajaţi ai diferitelor departamente), iar competenţele lor sunt foarte clar stabilite.

---

[384] C. Răduţ, *op. cit.*, p. 118.

[385] Gh. Nistoreanu, C. Păun, *op. cit.*, p. 108.

[386] I.M. Ropotică, *op. cit.*, p. 103.

[387] Ş. Ionescu, *Copilul maltratat. Evaluare, prevenire, intervenţie*, Fundaţia internaţională pentru copil şi familie, Bucureşti, 2001, p. 227.

[388] E. Butucianu, *Raportul dintre infracţiunea de rele tratamente aplicate minorului şi infracţiunile de violenţă*, în „Revista de Criminologie, de Criminalistică şi de Penologie", nr. 3/2008, p. 61.

În ceea ce ne priveşte, considerăm că ar trebui pusă în aplicare o strategie coerentă de prevenire, combatere şi recuperare a copiilor abuzaţi, care trebuie să conţină o *legislaţie completă,* cuprinzând legi în măsură să intervină în cazul abuzului, dar şi o *clară definire* a instituţiilor şi a specialiştilor, având responsabilităţi precise. De asemenea, sunt necesare proceduri de intervenţie adecvată în diferite situaţii, pregătirea şi formarea de specialişti, precum şi un sistem instituţional care să ofere sprijin şi securitate în situaţiile de criză.

În scopul prevenirii, se pune *problema dezvoltării unor programe de sensibilizare* a comunităţilor şi colectivităţilor la problematica abuzului şi neglijării, dar şi cu privire la consecinţele şi posibilitatea de combatere a acestora. Iniţiativele private în domeniu, deşi notabile, sunt departe de a se cristaliza într-un sistem coerent şi generalizat, reducându-se, de cele mai multe ori, la programe de conştientizare, de schimbare a atitudinii[389].

În concluzie, statul trebuie să garanteze protejarea drepturilor copilului, nu numai prin tragerea la răspundere penală în conformitate cu dispoziţiile legii penale, dar şi prin crearea unui sistem instituţional cu rol în prevenirea abuzurilor îndreptate împotriva copiilor, acesta fiind un demers mult mai etic decât intervenţia.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITARĂ

[389] A. Stănoiu, M. Voinea, *Sociologia familiei,* Ed. Universităţii Bucureşti, 1983, p. 74.

PARTEA A III-A

REACȚIA SOCIALĂ ÎMPOTRIVA CRIMINALITĂȚII

CAPITOLUL I

NOȚIUNI FUNDAMENTALE DE PROTECȚIE ÎMPOTRIVA CRIMEI

§1. Aspecte introductive privind reacţia socială împotriva crimei

1.1. Referiri noţionale

Reacţia sau răspunsul social la fenomenul criminalităţii, în sensul său larg, care include totalitatea comportamentelor antisociale, incriminate sau nu de lege, se materializează în ceea ce poartă denumirea de *politică criminală.*

Politica criminală, ca formă a răspunsului social împotriva comportamentelor penale sau deviante, se concretizează într-un *ansamblu de măsuri sociale, în care cele juridice penale sau de natură criminologică reprezintă numai o parte a acţiunii societăţii în combaterea fenomenelor deviante, disociale.*

Învederând aceste elemente de maximă generalitate, autoarea de origine franceză Christine Lazerges citează afirmaţia lui Ludwig Feuerbach, potrivit căruia *„politica criminală reprezintă înţelepciunea statului legiferant"*[390]. Mai mult decât atât, utilizând termenul de *politică criminală*, Feuerbach o definea, la începutul secolului nostru, ca fiind *„ansamblul sistematic al mijloacelor represive pe care statul şi societatea trebuie să le iniţieze în lupta contra crimei"*[391].

---

[390] Ch. Lazerges, *La politique criminelle*, P.U.F., Paris, 1987, pp. 6-7; Ch. Lazerges, *Introduction a la politique criminelle*, Editions L'Harmattan, Paris, 2000. În concepția autoarei, politica criminală reprezintă pe de o parte,reflexia asupra fenomenului criminal, iar pe de altă parte strategia juridică și socială, preventivă și represivă, de natură a răspunde în mod pertinent problemelor pe care le ridică în orice societate fenomenul criminal.

[391] M. Delmas-Marty, *Les grands systèmes de politique criminelle*, PUF, Paris,1992, p. 13.

În viziunea sa, încălcarea legii trebuie să atragă un rău sensibil făptuitorului în scopul ocrotirii intereselor generale, dar şi a persoanei lezate în acelaşi timp[392]. Numai în acest fel, societatea şi individul pot fi protejaţi, pedeapsa fiind considerată a fi de fapt o retribuţie pentru fapta comisă[393].

În acelaşi timp, raportat la modelele generale de politică criminală, propuse de Mireille Delmas-Marty, se pot identifica 4 tipuri de raporturi sociale (relaţii sociale) ce corespund răspunsului primar la infracţiuni şi la alte comportamente deviante. În esenţă, aceste relaţii sunt următoarele[394]:

a)Infracţiune – răspuns statal (legal). Această relaţie defineşte reacţia statului la actele penale prevăzute expres de puterea legiuitoare.

b)Infracţiune – răspuns societal. Această relaţie reprezintă un răspuns al societăţii civile, propriu unor grupuri sociale sau organisme nestatale, la actele penale.

c)Devianţă – răspuns statal (legal). Această relaţie transpune răspunsul aflat în sarcina statului, în ceea ce priveşte alte comportamente disociale decât cele incriminate de lege.

d) Devianţă – răspuns societal. Această relaţie vizează răspunsul societăţii civile la actele cu caracter deviant.

Natura acestor tipuri de raporturi se poate caracteriza în funcţie de tipul de stat. De pildă, modelul *statului totalitar* poate fi asociat cu submodele ale statului justiţiar şi ale statului de tratament, manifestându-se prin *„absorbţia de către stat a tuturor voinţelor şi atitudinilor membrilor societăţii"* şi urmărind subordonarea totală şi necondiţionată a întregii societăţi civile[395].

Un alt model îl reprezintă cel al *statului de tip liberal*, care se manifestă sub patru forme alternative: varianta penală, varianta administrativă, varianta civilă şi varianta medierii prin arbitraj şi conciliere.

Datorită importanţei şi naturii sale, a naturii şi impactului asupra fenomenului criminalităţii, în cele ce urmează ne vom opri numai asupra *răspunsului statal la infracţiune.*

1.2. Caracterul şi obiectul pedepselor şi al măsurilor penale

Pedepsele şi măsurile penale reprezintă răspunsul statului la actele criminale, prevăzute şi sancţionate de lege, studiul acestora făcând obiectul unei ştiinţe inseparabile de Criminologie, şi anume *Ştiinţa penitenciară* sau *Penologia.*

De la bun început, primele concepţii asupra legitimităţii pedepselor vizau necesitatea acestora pentru supravieţuirea grupului social, considerându-se că orice

---

[392] G. Antoniu, *Partea introductivă a dreptului penal. Concept. Istoric. Reflecţii*, în „Revista de drept penal", nr. 1/2010, p. 10.

[393] P. Rossi, *Traite de droit penal*, vol. I, Librairie de Guillaume et Cie Paris, 1872, în G. Antoniu, *op. cit.*, p. 11.

[394] M. Delmas-Marty, *Modeles et m.ouvements de politique criminelle*, Ed. Economica, Paris, 1983, pp. 42-43.

[395] V. S. Curpăn, C. Şt. Burleanu, E. Mitrofan, *Doctrina fascistă*, în „Revista naţională de drept", nr. 10/2012, revistă diponibilă în format electronic pe:
http://revistadrept.com/category/editia-nr-10-2012/

îngăduință cu privire la un anumit rău este de natură a duce la dezordine și nesiguranță[396].

În prezent, pedeapsa este instituită ca o măsură de constrângere, dar și ca un mod de reeducare, în vederea prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni.

Cercetarea și evaluarea datelor care caracterizează personalitatea infractorului constituie punctul cheie al individualizării pedepsei, realizându-se astfel scopul acesteia[397]. Atingerea acestui imperativ este strâns legată de stabilirea modalității de executare, avându-se în vedere atât natura și gravitatea faptei, dar și gradul de periculozitate a făptuitorului. Instanța este cea care alege între executarea pedepsei închisorii prin privare de libertate sau posibilitatea lăsării inculpatului în stare de libertate, cu obligația respectării anumitor măsuri și suportării consecințelor ce intervin în caz de nerespectare a condițiilor impuse[398].

În legislația penală națională, legiuitorul înscrie o triplă clasificare a pedepselor, respectiv pedepse principale (detențiunea pe viață, închisoarea și amenda), pedepse accesorii[399] și pedepse complementare (interzicerea exercitării unor drepturi pe o perioadă de la 1 la 5 ani[400], degradarea militară[401], publicarea hotărârii de condamnare[402]).

---

[396] G. Antoniu, *op. cit.*, p. 9.

[397] Gh. Ivan, M.C. Ivan, *op. cit.*, p. 86.

[398] C. Niculeanu, *Regimul juridic al executării pedepsei închisorii prin suspendare sub supraveghere în reglementările noului Cod penal*, în „Dreptul", nr. 2/2013, p. 45.

[399] Potrivit art. 54 Noul Cod penal, *pedeapsa accesorie constă în interzicerea exercitării unor drepturi, din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și până la executarea sau considerarea ca executată a pedesei privative de libertate.* În continuare, art. 65 alin. (1) face trimitere la drepturile interzise: *Pedeapsa accesorie constă în interzicerea exercitării drepturilor prevăzute în art. 66 alin.(1) lit.a), b), d), n) a căror exercitare a fost interzisă de instanță ca pedeapsa complementara;* iar alin.(2) prevede expres cele 6 drepturi la care face referire pedeapsa accesorie aplicată în caz de detențiune pe viață, și anume: *a) dreptul de a fi ales in autoritatile publice sau in orice alte functii publice;b) dreptul de a ocupa o functie care implica exercitiul autoritatii de stat;c) dreptul strainului de a se afla pe teritoriul Romaniei;d) dreptul de a alege;e) drepturile parintesti;f) dreptul de a fi tutore sau curator.(3) Pedeapsa accesorie a interzicerii exercitarii unor drepturi se executa din momentul ramanerii definitive a hotararii de condamnare si pana cand pedeapsa principala privativa de libertate a fost executata sau considerata ca executata.*

[400] Art. 66 Noul Cod penal prevede că *pedeapsa complementara a interzicerii exercitarii unor drepturi constă în interzicerea exercitării, pe o perioadă de la unu la 5 ani, a unuia sau mai multora dintre următoarele drepturi:a) dreptul de a fi ales in autoritatile publice sau in orice alte functii publice;b) dreptul de a ocupa o functie care implica exercitiul autoritatii de stat;c) dreptul strainului de a se afla pe teritoriul Romaniei;d) dreptul de a alege;e) drepturile parintesti;f) dreptul de a fi tutore sau curator;g) dreptul de a ocupa functia, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfasura activitatea de care s-a folosit pentru savarsirea infractiunii;h) dreptul de a detine, purta si folosi orice categorie de arme;i) dreptul de a conduce anumite categorii de vehicule stabilite de instanta;j) dreptul de a parasi teritoriul Romaniei;k) dreptul de a ocupa o functie de conducere in cadrul unei persoane juridice de drept publică;l) dreptul de a se afla in anumite localitati stabilite de instanta;m) dreptul de a se afla in anumite locuri sau la anumite manifestari sportive, culturale ori la alte adunari publice, stabilite de instanta;n) dreptul de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infractiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanta, ori de a se apropia de acestea; o) dreptul de a se apropia de locuința, locul de muncă, școala sau alte locuri unde victima își desfășoară activități sociale, în condițiile stabilite de instanța de judecată.* Ceea ce observăm, sub acest aspect, este faptul că noua reglementare are în vedere o reducere a limitei maxime prevăzute pentru aplicarea pedepsei complementare a interziceri unor drepturi, de 10 ani la 5 ani, dar și o extindere a categoriei drepturilor la care face trimitere această pedeapsă.

Acest cadru legal prevăzut de legiuitor este de natură a întări represiunea penală, dar și măsurile prin care condamnatului i se oferă posibilități instituționalizate de resocializare[403].

Ca o remarcă, Noul Cod penal vizează implicit acordarea unei libertăți mult mai ample judecătorului, prin posibilitatea acestuia de a alege între o diversitate de drepturi ce pot fi interzise cu titlu de pedeapsă accesorie sau complementară[404].

1.2.1. Caracterul și obiectul sancțiunii penale

Pedeapsa, în accepțiunea sa devenită clasică, *privativă de libertate*, îmbracă o specificitate aparte, atât prin caracterul, cât și prin obiectul său de reglementare.

a) *Caracterul pedepsei* este dat, de regulă, de însăși natura legislației penale, dar și de principiile după care se guvernează. În mod esențial, caracterul pedepsei trebuie să se distingă prin următoarele aspecte :

- *Egalitatea pentru toți criminalii în fața legii, implicit în fața magistratului*, ceea ce înseamnă că, indiferent de statutul social al făptuitorilor, ei trebuie să beneficieze de un tratament egal pentru faptele comise, fără dezechilibrare în stabilirea sancțiunilor penale.
- *Răspunderea personală a vinovatului pentru fapta comisă*, nicio altă terță persoană neputând să fie trasă la răspundere penală pentru fapta altuia, mai ales în condițiile unui stat de drept.
- *Legalitatea pedepsei,* în temeiul clasicului principiu al dreptului penal *nulla poena sine lege*, ceea ce presupune că fiecare pedeapsă trebuie să fie prevăzută de legea penală și aplicată în limitele legii. Altfel spus, numai legea delimitează licitul de ilicit și stabilește pedepsele corespunzătoare fiecărui tip de infracțiune[405].

b) *Obiectul pedepsei penale* a cunoscut o anume evoluție istorică, în funcție de epocile traversate, în prezent el vizând următoarele scopuri esențiale:

- *Expierea,* respectiv *condamnarea făptuitorului* proporțional cu gravitatea actului comis, ca expresie a responsabilității sale pentru încălcarea normelor legale pentru care trebuie să ispășească.

---

[401] Art. 69 Noul Cod penal prevede că *pedeapsa complimentară a degradării militare constă în pierderea gradului și a dreptului de a purta uniform de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.*

[402] Dispozițiile Noului Cod penal prevăd o situație diferențială în materie de pedepse complementare, în sensul că au în vedere o nouă pedeapsă, constând în publicarea hotărârii definitive de condamnare, în funcție de natura și gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei și persoana condamnatului, vizându-se astfel prevenirea săvârșirii altor asemenea infracțiuni (art. 70).

[403] I. Chiș, (*Art. 55. Comentariu*), în I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiș, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, *op. cit.*, p. 395.

[404] M. A. Hotca, *Noul Cod penal și Codul penal anterior. Aspecte diferențiale și situații tranzitorii*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 67. În același sens, C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, pp. 224-225.

[405] T. Toma, *Unele considerații privind pedepsele penale*, în „Revista națională de drept", nr. 10/2012, revistă diponibilă online: http://revistadrept.com/category/editia-nr-10-2012/

- *Prevenirea săvârşirii unor alte fapte penale,* aceasta putând reprezenta atât o intimidare individuală ori colectivă (însă, în niciun caz, o eliminare), dar şi o formă de reeducare, resocializare şi readaptare.

În legătură cu obiectul pedepsei penale, se constată în prezent o tendinţă de *înlocuire a pedepselor privative de libertate cu alte sancţiuni penale,* în special în cazurile mai puţin grave.

Există aşadar, situaţii în care instanţa poate să nu dispună executarea pedepsei închisorii în regim de detenţie, în considerarea gradului redus de pericol social abstact şi concret al infracţiunii respective, dar şi în funcţie de datele care îl caracterizează pe infractor, în măsura în care se apreciază că scopul pedepsei poate fi realizat şi dacă nu este executată în mod efectiv[406].

Totodată, făcând referire la dispoziţiile Noului Cod penal, un element de diferenţiere în materie de pedepse poartă cu privire la posibilitatea de înlocuire a pedepsei principale a detenţiunii pe viaţă[407]. Astfel, regimul detenţiunii pe viaţă are în vedere, pe de o parte, *interdicţia aplicării acestei pedepse* în situaţia în care, la data pronunţării hotărârii de condamnare, inculpatul a împlinit vârsta de 65 de ani[408], iar, pe de altă parte, *înlocuirea detenţiunii pe viaţă* cu pedeapsa închisorii de 30 de ani şi pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă, în situaţia în care inculpatul a împlinit vârsta de 65 de ani în timpul executării pedepsei, cu condiţia unei bune conduite[409]. În caz de înlocuire a pedepsei detenţiunii pe viaţă cu pedeapsa închisorii, instanţa aplică, în mod obligatoriu, şi pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durată maximă[410].

Legiuitorul intenţionează, prin noua reglementare, să răspundă situaţiilor concrete existente în practică, instanţa de judecată având posibilitatea de a aprecia, în funcţie de particularitatea fiecărei situaţii în parte şi în raport de criteriile de individualizare a

---

[406] C. Niculeanu, *Regimul juridic al executării pedepsei închisorii prin suspendare sub supraveghere în reglementările noului Cod penal,* în „Dreptul", nr. 2/2013, p. 45.

[407] Definită de Noul Cod penal ca fiind *privarea de libertate pe durată nedeterminată* (art. 56).

[408] Art. 57 Noul Cod penal pevede un caz de neaplicare a detenţiunii pe viaţă, în situaţia în care la data pronunţării hotărârii de condamnare, inculpatul împlinise vârsta de 65 de ani; prin urmare,în astfel de situaţii, în locul detenţiunii pe viaţă se va aplica pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani şi pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă. Prin urmare, noua reglementare are în vedere un regim sancţionator mai aspru atât în ceea ce priveşte vârsta inculpatului (prin ridicarea acesteia de la 60 de ani la 65 de ani), dar şi în ceea ce priveşte durata pedepsei închisorii aplicate (prin ridicarea acesteia de la 25 de ani la 30 de ani). Cu toate acestea, dispoziţia atrage critici, prin faptul că la împlinirea unei astfel de vârste, criminali periculoşi ajung să fie repuşi în libertate, în mod automat, fără o altă apreciere, fiind considerat că şi-au executat pedeapsa cu care a fost înlocuită detenţiunea pe viaţă (30 de ani/de 25 de ani).

[409] Textul art. 58 din Noul Cod penal prevede faptul că *în cazul în care cel condamnat la pedeapsa detenţiunii pe viaţă a împlinit varsta de 65 de ani în timpul executării pedepsei, pedeapsa detenţiunii pe viaţă poate fi înlocuită cu pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani şi pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă, daca a avut o bună conduită pe toata durata executării pedepsei, a îndeplinit integral obligaţiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când dovedeşte că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească, şi a făcut progrese constante şi evidente în vederea reintegrării sociale.*

[410] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 210.

pedepsei, în ce măsură se impune sau nu înlocuirea pedepsei detenţiunii pe viaţă[411]. Pe de altă parte, s-a susţinut că o astfel de înlocuire a detenţiunii pe viaţă pe timpul condamnării este o expresie a umanismului executării pedepsei, întrucât prin atenuarea caracterului descurajant al acestei pedepse se oferă condamnatului speranţa că la vârsta senectuţii va beneficia de libertate[412].

Totuşi, dincolo de aceste aspecte, nu putem privi această reglementare ca fiind o soluţie legislativă, întrucât găsim întemeiată critica referitoare la faptul că nu este normal ca cei care au săvârşit fapte extrem de grave şi au început executarea pedepsei până la vârsta de 35 de ani să fie automat puşi în libertate, ca urmare a faptului că la împlinirea vârstei de 65 de ani, aşa cum dispune noul Cod penal, au executat deja pedeapsa de 30 ani, cu care este înlocuită pedeapsa detenţiunii pe viaţă[413].

Dincolo de aceste aspecte, ca o remarcă esenţială în ceea ce priveşte obiectul pedepselor, trebuie să observăm şi să recunoaştem, de altfel, faptul că pedepsele îşi conservă funcţia lor de reprobare, expresie a blamului social, aşa cum îl denumeşte J. Larguier[414].

Firește, nu abordăm aici *funcţiile pedepsei* din perspectivă penală, respectiv funcţia de represiune sau de constrângere şi funcţia de reeducare sau convingere.

1.2.2. Caracterul şi obiectul măsurilor penale, respectiv al măsurilor de siguranţă

Ca expresie a politicii penale, menţionăm că acestora li se pot asocia, deopotrivă, şi măsuri de profilaxie socială sau măsuri de asistenţă.

Măsurile de siguranţă reprezintă, aşadar, un cadru complementar de mijloace de constrângere cu caracter pur preventiv, destinate să înlocuiască sau să completeze pedeapsa în lupta contra criminalităţii[415]. Scopul lor rezidă în înlăturarea unei stări de pericol şi preîntâmpinarea săvârşirii faptelor prevăzute de legea penală[416].

În Noul Cod penal, măsurile de siguranţă au un caracter independent faţă de pedepsele principale, putând fi dispuse chiar în situaţia în care făptuitorului nu i s-a aplicat nicio pedeapsă[417].

Totodată, în ceea ce priveşte sistemul măsurilor de siguranţă, legiuitorul nu mai prevede decât 4 categorii de astfel de măsuri, respectiv obligarea la tratament medical,

---

[411] M. A. Hotca, *Noul Cod penal şi Codul penal anterior. Aspecte diferenţiale şi situaţii tranzitorii*, *op. cit.*, p. 60.

[412] I. Chiş, (*Art. 58. Comentariu*), în I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiş, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, *op. cit.*, p. 406.

[413] D. V. Diaconu, *Life imprisonment and its replacement with imprisonment according to the new and future criminal code*, în volumul conferinţei ştiinţifice internaţionale "European Union's History, Culture and Citizenship", 6th ed., Publishing House of University of Piteşti, Piteşti, 2013, p. 101.

[414] J. Larguier, *op. cit.*, pp. 263-268.

[415] Al. Boroi, *Drept penal. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2010, pp. 430-431.

[416] Art. 107 alin. 1 Noul Cod penal

[417] I. Pascu, P. Buneci, *Noul Cod penal, Partea generală şi Codul penal, Partea generală în vigoare*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010, p. 146.

internarea medicală, interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii și confiscarea specială; măsurile constând în interzicerea de a se afla în anumite localități, interzicerea de a reveni în locuința familiei și expulzarea străinilor nu mai sunt considerate măsuri de siguranță, fiind trecute de legiuitor în categoria măsurilor complementare.

În conformitate cu noua reglementare, în situația comiterii unei fapte prevăzute de legea penală, se va dispune măsura de siguranță fără a mai exista o cauză justificativă[418]. Deci, legea nu impune ca fapta să fie și imputabilă, fapt ce pesupune că măsurile de siguranță pot fi luate și dacă există o cauză de neimputabilitate[419]. Astfel, pot exista situații sau împrejurări a căror existență în momentul săvârșirii faptei poate conduce la înlăturarea imputabilității acelei fapte persoanei care a săvârșit-o[420].

În același timp, deși noile dispoziții penale nu mai prevăd nimic în legătură cu luarea provizorie a măsurilor de siguranță, totuși ele pot fi dispuse cu caracter provizoriu atât în faza urmăririi penale, cât și a judecății[421].

a) *Caracterul măsurilor penale* se apropie de cel al pedepselor privative de libertate, existând însă și unele diferențieri. Astfel, acestora le sunt proprii următoarele trăsături:

- *Legalitatea măsurilor de siguranță*, în sensul prevederii lor în legea penală;
- *Aplicarea personală a măsurilor penale*, ceea ce presupune o serie de acțiuni cu caracter strict personal, precum internarea ori obligarea la tratament medical, închiderea unui local etc.;
- *Retroactivitatea măsurilor penale,* în sensul că, spre deosebire de regimul pedepselor, aceasta poate fi uneori admisă, aplicându-se după momentul executării pedepsei.

b. *Obiectul măsurilor de siguranță* presupune, deopotrivă, o anumită specificitate, fiind vizate următoarele:

- *Tratamentul delincventului*, acesta fiind destinat readaptării și resocializării sale, și nu nu al sancționării, cum este în cazul pedepsei, durata sa variind în funcție de necesități;
- *Prevenirea imediată a pericolului*, ceea ce presupune chiar o intervenție *ante delictum* în situația apariției unei stări sau situații periculoase;

---

[418] Potrivit art. 107 Noul Cod penal, *măsurile de siguanță se iau față de persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală, nejustificată.* Pentru discuții în acest sens, a se vedea I. Lascu, *Cauzele justificative și cauzele de neimputabilitate în Noul Cod penal*, în „Revista de Drept penal", nr. 3/2011, pp. 71-92; I. Pascu, P. Buneci, *op. cit.*, pp. 31-34. Potrivit Noului Cod penal, sunt cauze justificative: legitima apărare, starea de necesitate, exercitatea unui drept sau îndeplinirea unei obligații, consimțământul persoanei vătămate.

[419] I. Ristea, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 353; I. Pascu, P. Buneci, *op. cit.*, p. 146.

[420] I. Pascu, P. Buneci, *op. cit.*, p. 146. În concepția Noului Cod penal sunt cauze de neimputabilitate: constrângerea fizică, excesul neimputabil, minoritatea, iresponsabilitatea, intoxicația, eroarea și cazul fortuit.

[421] M. A. Hotca, *Noul Cod penal și Codul penal anterior. Aspecte diferențiale și situații tranzitorii, op. cit.*, p. 121; I. Pascu, P. Buneci, *op. cit.*, p. 153.

- *Înlocuirea pedepsei*, acolo unde legea o permite, în funcţie de natura sau periculozitatea actului comis.

§2. Principalele forme de apărare socială împotriva crimei

2.1. Aspecte generale

Prezentarea, pe scurt, a principalelor forme de reacţie socială împotriva criminalităţii vizează, în esenţă, pedepsele şi măsurile penale, deci răspunsul etatizat la faptele incriminate ca atare de legea penală.

După obeservaţiile profesorului V. Dongoroz, formele de reacţie sunt greu de clasificat, întrucât ele prezintă o evoluţie îndelungată în timp, apărând treptat şi suprapunându-se, astfel încât se poate vorbi de o succesiune de forme, începând cu cea represivă şi terminând cu forma curativă[422]. Aceste forme se clasifică astfel:

a) *Forme sau modele de reacţie represivă*, începând cu răzbunarea limitată, compoziţiunea facultativă, compoziţiunea obligatorie şi represiunea etatizată[423].

Astfel, *răzbunarea limitată*, concretizată prin *legea talionului („ochi pentru ochi, dinte pentru dinte")*, presupunea că riposta trebuie să fie proporţională cu intensitatea agresiunii. Ulterior, legea talionului a fost înlocuită cu *compoziţiunea*, respectiv înţelegerea părţilor aflate în conflict, victima fiind compensată pentru răul produs printr-o indemnizaţie[424]. În timp, se ajunge la forma *represiunii etatizate*, care pune accent pe scopul retributiv al pedepsei, aceasta aplicându-se în raport cu săvârşirea faptei.

b) Forme sau modele de reacţie preventivă, inspirate de pozitivismul juridic, reprezentat de Enrico Ferri, în care accentul se punea pe *substituirea pedepselor* prin măsuri curative, represiunea coexistând numai alături de prevenire[425].

c) Forme sau modele de reacţie mixtă, reprezentând o îmbinare a măsurilor susţinute de şcolile clasice şi cele pozitiviste. La acestea putem menţiona şi unele programe speciale de prevenire, de referinţă fiind „Chicago Area Project", aparţinând Şcolii criminologice de la Chicago, despre care am amintit în dezbaterile anterioare.

2.2. Forme de apărare penală

Formele de apărare penală împotriva crimei, aşa cum se regăsesc în majoritatea legislaţiilor, cu unele diferenţe uşor de dedus din chiar natura acestora, pot fi clasificate, printre altele, din perspectiva a două unghiuri: criminologic şi legal.

---

[422] R. M. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, *op. cit.*, p. 154.
[423] V. Dongoroz, *Drept penal*, Ed. Societăţii Tempus, Bucureşti, 2000 (reeditarea ediţiei din 1939), p. 41.
[424] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 23.
[425] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 37.

B.C.U "M. EMINESCU" IAŞI

2.2.1. Clasificarea criminologică

a) *În funcţie de scopul urmărit*, formele de apărare penală se pot clasifica astfel[426]:
- pedepse de eliminare;
- pedepse de intimidare;
- pedepse de reformare.

b) *În funcţie de modalitatea de sancţionare,* pedepsele pot fi clasificate după cum urmează:
- pedeapsa cu moartea;
- pedepse privative sau restrictive de libertate;
- pedepse privative sau restrictive de drepturi;
- pedepse patrimoniale, de genul amenzilor;
- pedepse corporale;
- pedepse morale.

Acestora li se adaugă *măsurile de siguranţă* şi *sancţiunile aplicabile minorilor delincvenţi*. În ceea ce priveşte măsurile de siguranţă acestea pot fi inclusiv privative de drepturi şi de libertate.

2.2.2. Clasificarea juridică sau legală

§ *La nivel general*, clasificarea juridică sau legală vizează două tipuri de pedepse, şi anume: *sancţiuni penale* şi *pedepse corecţionale*.

a) *Sancţiunile penale*, pe care le mai putem denumi şi *criminale,* pot fi subdivizate în două categorii:

- *pedepse principale* – pedepse de sine stătătoare, cuprinzând *pedepse severe şi infamante* (precum pedapsa cu moartea, detenţiunea pe viaţă sau pe o anumită durată, pedepsele corporale), ori numai *infamante* (precum exilul ori degradarea civică);
- *pedepse complementare* – aplicate în adăugarea sancţiunii principale (precum interzicerea exercitării unor drepturi, degradarea militară).

Aceste pedepse, în forma menţionată, mai pot fi clasificate şi *în funcţie de zona de acţiune a legii penale* în care se săvârşeşte fapta incriminată, respectiv:
- *pedepse de drept comun*;
- *pedepse politice*.

b) *Pedepsele corecţionale*, constând în plata unei amenzi sau munca în folosul comunităţii[427].

În funcţie de sistemul de drept (cum ar fi, spre exemplu, cel de tip francez), poate fi întâlnită şi un alt tip de clasificare a pedepselor, şi anume: pedepse criminale, corecţionale, contravenţionale sau de poliţie.

---

[426] A se vedea J. Larguier, *op. cit.*, pp. 70-73.

[427] Obligarea la muncă în folosul comunităţii se regăseşte în dispoziţiile Noului Cod penal (art. 64) ca şi formă de înlocuire a executării pedepsei amenzii, aplicativă în cazul persoanelor insolvabile, dar de bună-credinţă, aplicându-se sistemul parităţii, respectiv o zi amendă corespunde unei zile de muncă în folosul comunităţii.

§ Sub aspectul *modului de pronunţare*, clasificarea legală vizează trei tipri de pedepse, respectiv:

- *Pedepse principale*, care se pronunţă singure prin hotărârea instanţei;

- *Pedepse accesorii*, care se adaugă automat celei principale, neputând fi pronunţate singure;

- *Pedepse complementare,* care se pot adăuga pedepsei principale, dar numai ca urmare a pronunţării lor exprese de către instanţă, neputând fi subînţelese.

* * *

În legătură cu aceste clasificări, atragem atenţia că ele sunt prezentate din perspectivă strict criminologică generală, fiecărui sistem de drept penal fiindu-i specific un anumit sistem sancţionator.

* * *

Prin urmare, având în vedere legislaţia penală naţională, vom expune pe scurt clasificarea pedepselor în reglementarea Noului Cod penal, care are în vedere trei tipuri de pedepse: *pedepse principale*, *pedepse accesorii* şi *pedepse complementare*[428].

a) Pedepsele principale

În categoria pedepselor principale, legislaţia penală naţională prevede trei tipuri de pedepse, respectiv:

- *Detenţiunea pe viaţă* – pedeapsă care, din ianuarie 1990, a înlocuit pedeapsa cu moartea; este o pedeapsă privativă de libertate, asigurând atât o prevenţie generală, prin caracterul intimidant şi exemplar, dar şi o prevenţie specială, prin faptul că presupune o eliminare definitivă a infractorului din societate, acesta nemaiputând săvârşi noi infracţiuni[429].

- *Închisoarea* – reglementată de legiuitor ca fiind acea privare de libertate pe durată determinată, cu limite generale cuprinse între 15 zile (limita minimă) şi 30 de ani (limita maximă)[430].

- *Amenda penală* – de cele mai multe ori aplicată ca pedeapsă alternativă la unele pedepse cu închisoarea[431], dar putând fi pronunţată şi ca pedeapsă cumulativă pedepsei închisorii, atunci când prin infracţiunea săvârşită s-a urmărit obţinerea unui folos

---

[428] În reglementarea Noului Cod penal, legiuitorul menţine categoriile de pedepse, inversându-le doar ordinea, în sensul că pedepsele complementare urmează celor accesorii.

[429] I. Chiş, (*Art. 56. Comentariu*), în I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiş, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, *op. cit.*, p. 398

[430] Art. 60 Noul Cod penal.

[431] Art. 61 Noul Cod penal prevede modalitatea de calcul a amenzii, având în vedere, pe de o parte, stabilirea numărului de zile-amendă (între 30 şi 400 de zile), în funcţie de criteriile generale de individualizare a pedepsei, iar pe de altă parte, suma corespunzătoare unei zile- amendă (cuprinsă între 10 lei şi 50 de lei), în funcţie de obligaţiile patrimoniale ale condamnatului faţă de persoanele aflate în întreţinerea sa.

patrimonial[432]. Astfel, aplicarea unei constrângeri de ordin patrimonial contribuie la o mai bună individualizare a pedepsei, dar și la o mai sigură prevenire a săvârșirii de infracțiuni prin care se urmărește obținerea unui folos patrimonial[433].

b) *Pedepsele accesorii*

Pedepsele accesorii sunt pedepse privative de drepturi secundare ce însoțesc pedeapsa principală a detențiunii pe viață sau a închisorii; ele sunt similare pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi și constau în interzicerea *exercitării drepturilor prevăzute în art. 66 alin. (1) lit. a), lit. b) și lit. d)-n) a căror exercitare a fost interzisă de instanță ca pedeapsă complementară*[434].

Un element de noutate vizează reglementarea diferită a aplicării pedepsei accesorii pe lângă pedeapsa închisorii, față de aplicarea pedepsei accesorii pe lângă pedeapsa detențiunii pe viață, legiuitorul impunând două modalități de aplicare a pedepsei accesorii: facultativă și obligatorie[435].

Situațiile în care aplicarea pedepsei accesorii se face cu titlu facultativ sunt prevăzute expres de legiuitor, în textul art. 65 alin. 1, respectiv atunci când pedeapsa principală este închisoarea. În cazul pedepsei detențiunii pe viață, pedeapsa accesorie se aplică cu titlu obligatoriu și constă în interzicerea de drept, prin efectul legii, a exercitării a șase drepturi expres reglementate, și anume: *dreptul de a fi ales în autoritățile publice sau în orice alte funcții publice, dreptul de a ocupa o funcție care implică exercițiul autorității de stat, dreptul străinului de a se afla pe teritoriul Romaniei, dreptul de a alege, drepturile părintești, dreptul de a fi tutore sau curator.*

Regimul pedepselor accesorii este expres prevăzut de legiuitor, purtând nu numai asupra conținutului, dar și asupra modului de executare. Prin urmare, sub acest aspect, pedeapsa accesorie a interzicerii exercitării unor drepturi se execută din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și până în momentul în care pedeapsa principală a fost executată sau considerată executată[436].

---

[432] Această posibilitate este un element de noutate adus de legiuitor prin dispozițiile art. 62 Noul Cod penal, la stabilirea cuantumului sumei corespunzătoare unei zile-amendă ținându-se seama de valoarea folosului patimonial obținut sau urmărit.

[433] I. Pascu, P. Buneci, *op. cit.*, p. 78.

[434] Art. 65 alin. 1 Noul Cod penal. Având în vedere trimiterea făcută de respectivul text de lege, enunțăm categoria drepturilor prevăzute de art. 66 alin. (1) lit. a), lit. b) și lit. d)-n, și anume: *a) dreptul de a fi ales in autoritatile publice sau in orice alte functii publice;b) dreptul de a ocupa o functie care implica exercitiul autoritatii de stat; d) dreptul de a alege;e) drepturile parintesti;f) dreptul de a fi tutore sau curator;g) dreptul de a ocupa functia, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfasura activitatea de care s-a folosit pentru savarsirea infractiunii;h) dreptul de a detine, purta si folosi orice categorie de arme;i) dreptul de a conduce anumite categorii de vehicule stabilite de instanta;j) dreptul de a parasi teritoriul Romaniei;k) dreptul de a ocupa o functie de conducere in cadrul unei persoane juridice de drept publică;l) dreptul de a se afla in anumite localitati stabilite de instanta;m) dreptul de a se afla in anumite locuri sau la anumite manifestari sportive, culturale ori la alte adunari publice, stabilite de instanta;n) dreptul de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infractiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanta, ori de a se apropia de acestea.*

[435] C-tin Mitrache, c. Mitrache, *op. cit.*, pp. 224-225.

[436] Art. 65 alin. 3 Noul Cod penal.

c) Pedepsele complementare

În materie de pedepse complementare, dispozițiile Noului Cod penal au în vedere 3 tipuri de astfel de pedepse, și anume:

- *Interzicerea exercitării unor drepturi*[437] - constă în interzicerea exercitării, pe o perioadă de la 1 la 5 ani, a unuia sau mai multora dintre următoarele drepturi: dreptul de a alege şi de a fi ales în autoritățile publice sau în orice alte funcţii publice, dreptul de a ocupa o funcţie implicând exerciţiul autorităţii de stat, dreptul de a ocupa funcția, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfășura activitatea de care s-a folosit pentru săvârșirea infracțiunii, drepturile părinteşti, dreptul de a fi tutore sau curator ș.a.(art. 66 alin. 1 Noul Cod penal).

- *Degradarea militară*[438] - se aplică numai condamnaţilor militari în activitate, în rezervă sau în retragere, fiind o pedeapsă privativă de drepturi şi cu caracter perpetuu (art. 69 alin. 2 și alin 3 Noul Cod penal.)

- *Publicarea hotărârii definitive de condamnare*[439] – se poate dispune de către instanță în condițiile în care aceasta apreciază, în funcție de natura și gravitatea infracțiunii, dar și de împrejurările cauzei și persoana condamnatului, că publicarea va contribui la prevenirea săvârșirii unei alte asemenea infracțiuni. Aplicarea acestei pedepse complementare este facultativă, nefiind prevăzute și cazuri de aplicare obligatorie[440]. Prin introducerea acestei novații în legislația penală, legiuitorul are în vedere asigurarea unei reparații morale persoanei vătămate, crescând astfel eficiența mesajului transmis prin actul de justiție[441].

§3. Evoluţia formelor de apărare socială împotriva criminalităţii

Pentru înţelegerea exactă a formelor actuale de apărare socială împotriva criminalităţii sau de politică penală, este necesară o scurtă trecere în revistă a evoluţiei principalelor modalităţi de apărare luate de societate, de-a lungul timpului, împotriva delincvenţei.

---

[437] Conform art. 67 Noul Cod penal, *pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi poate fi aplicată dacă pedeapsa principală stabilită este închisoarea sau amenda și instanța constată că, față de natura și gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei și persoana infractorului, această pedeapsă este necesară.*

[438] Conform art. 69 alin. 1 Noul Cod penal *pedeapsa complementară a degradării militare constă în pierderea gradului și a dreptului de a purta uniformă de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.*

[439] Art. 70 alin. 1 Noul Cod penal prevede ca element de noutate pedeapsa complementară a publicării hotărârii definitve de condamnare, în funcție de aprecierea instanței de judecată.

[440] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 221.

[441] V. Mirișan, *Drept penal. Parte generală. Prezentare comparativă a dispozițiilor Codului penal în vigoare și ale noului Cod penal*, ed. a III-a, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 198; I. Pascu, P. Buneci, *op. cit.*, p. 88.

Totodată, prin această retrospectivă sunt conturate mai clar problemele esențiale ale politicii penale, luându-se ca puncte de reper soluțiile doctrinare ale diverselor sisteme penale[442].

3.1. Sistemul penal represiv de factură clasică

Sistemul clasic penal, așa cum afirmă R. Merle și A. Vitu, este cel care a stat la baza politicii penale, materializată în forme represive, fiind *„cel vechi, cel mai permanent și mai universal din toate câte au fost imaginate în lupta împotriva crimei"*[443].

Întrucât sistemul clasic penal, așa cum s-a conturat o dată cu Revoluția franceză de la 1789, a căpătat forme distincte de-a lungul timpului și până în momentul de față, ne vom opri atenția numai asupra *formelor pur represive* cunoscute în istoria umanității.

În concepția psihanaliștilor, represiunea este inoperantă și chiar contrară scopului său, deoarece pedeapsa satisface dorința de autopedepsire și încurajează recidiva[444]. Pedeapsa nu pornește de la principiul utilitar al prevenirii și intimidării, ci ea este comandată de o considerație afectivă de expiere și de represalii. Dreptul penal este mai puțin obiectiv decât ne imaginăm: omul pedepsește:

- pentru expiere, adică pentru a se proteja el însuși împotriva tentației de a imita criminalul și de a ceda propriilor instincte, pentru a-și întări Supraeul;
- pentru a se răzbuna, răzbunarea reprezentând o apărare împotriva inamicului exterior;
- pentru a-și satisface tendințele agresive: este o modalitate legitimă de a-și manifesta propria agresivitate.

3.1.1. Represiunea vindicativă

Ca formă de reacție împotriva criminalității, represiunea vindicativă este tipică societăților primitive. La începuturile societății primitive reacția împotriva faptelor ce aduceau atingere valorilor sociale îmbrăca forma răzbunării nelimitate[445].

În cadrul acestei forme de reacție împotriva criminalității, răzbunarea de tip privat se manifesta, în interiorul colectivităților (familie, trib), contra actelor de violență care conduceau frecvent la lupte ori războaie repetate, până în momentul în care se ajungea la o înțelegere, la o împăcare, iar în cele din urmă la un preț plătit pentru fapta săvârșită. De aici și denumirea de „compozițiune", care inițial se stabilea liber de către părțile aflate în conflict, iar mai apoi de către stat, purtând denumirea de compoziție legală.

Totuși, în vederea instituirii anumitor limite, în ceea ce privește răzbunarea nelimitată, un prim pas s-a făcut prin *„legea talionului"* (*„ochi pentru ochi, dinte pentru dinte"*), ceea ce presupunea ca riposta să fie egală cu atacul, ea reprezentând și germenii actualei legitime apărări.

---

[442] A. Dincu, *Bazele Criminologiei*, *op. cit.*, p. 136 și urm.
[443] R. Merle, A. Vitu, *op. cit.*, p. 101 și urm.
[444] G.Perrin, *op. cit.*, p. 59.
[445] C-tin. Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 23.

Răzbunarea reprezenta un răspuns social, în care noţiunile de *culpabilitate* sau *vinovăţie* ori de *responsabilitate*, încă nu se conturaseră. Ulterior, sistemul răzbunării va căpăta un fundament religios, afirmându-se, în acest sens, că *o crimă atrage furia Domnului*[446].

Astfel, de la răzbunarea privată s-a ajuns la răzbunarea divină.

3.1.2. Represiunea expiatoare

Din momentul în care s-au cristalizat formele de putere centrală, represiunea expiatoare a înlocuit răzbunarea.

Viziunea asupra represiunii expiatoare s-a modificat treptat, ea fiind privită ca un fenomen social, periculos pentru ordinea de stat. În acest mod era vizată nu numai *răzbunarea victimei*, dar şi *prevenirea altor tipuri agresiuni* care nu erau luate în calcul în aria formelor vindicative.

Pedepsele aplicate de rege, prin delegaţia divină, aveau ca fundament nu numai răzbunarea propriu-zisă, ci şi expierea făptuitorului, acesta trebuind să ispăşească pentru răul produs.

Formele de sancţiune penală continuau să fie crude, pedepsele cu moartea ori mutilarea erau frecvent aplicate, chiar şi pentru fapte care astăzi sunt considerate de mică gravitate. Alături de execuţie, se aplica arderea pe rug, tragerea pe roată, smulgerea limbii ş.a., pedepsele aflându-se la discreţia judecătorilor, practic până în secolul al XVIII-lea.

3.1.3. Represiunea retributivă

Acest tip de represiune este tipic formelor de justiţie canonică şi se aplică, firește, în scop religios, în vederea combaterii diferitelor practici, de genul ereziilor, vrăjitoriilor, sacrilegiilor etc. S-a caracterizat, totuși, printr-un scop mai realist, în sensul că se avea în vedere responsabilitatea morală a criminalului și gravitatea faptei comise, acesta fiind pedepsit atât cât merita.

Biserica, cu excepţia arderii pe rug, avea să respingă pedeapsa cu moartea – lăsată la latitudinea tribunalelor laice – înlocuind pedepsele corporale crude cu pedeapsa cu închisoarea sau cu lucrul într-o mănăstire.

3.1.4. Represiunea penală clasică

Remarcată, îndeosebi, prin principiile sale de bază, represiunea penală de tip clasic îşi face apariţia în secolul al XVIII-lea.

Momentele de referinţă au fost marcate de publicarea a două capodopere de mare anvergură, respectiv *„Spiritul legilor"* a lui Montesquieu, în anul 1784, şi *„Despre crime şi pedepse"* a lui C. Beccaria, în anul 1764, acesta din urmă fiind şi iniţiatorul teoriei

[446] R. Merle, A. Vitu, *op. cit.*, p. 101 şi urm.

utilității sociale a pedepsei, teorie care se aplică nu pentru *„a se ispăși răul comis, ci pentru a împiedica alte rele în viitor"*[447]. În același timp, respingând pedeapsa cu moartea, Beccaria a reușit să demonstreze faptul că această pedeapsă nu are un fundament juridic valabil și este inutilă sub aspect preventiv[448].

Ideile lui Beccaria, care se regăsesc și astăzi în sistemele penale clasice, au fost îmbogățite de Voltaire[449] și Diderot[450], iar mai apoi preluate cu entuziasm de Revoluția franceză (1789-1799). Ele se vor regăsi, pentru prima dată, în Codul penal al lui Napoleon de la 1810, în Codul penal al Bavariei, redactat sub îngrijirea lui Feuerbach și, ulterior, în codul penal german din 1871 și cel intalian din 1889.

În esență, principiile dreptului penal clasic de factură modernă vor fi înscrise în Declarația drepturilor omului de la 1789, dominant fiind principiul legalității crimelor și pedepselor, înscris în toate legislațiile penale moderne.

3.2. Apariția sistemului penal pozitivist

Apariția școlii pozitiviste penale coincide cu apariția Criminologiei în care, de altfel, se regăsesc rădăcinile lucrărilor lui C. Lombroso, E. Ferri și, mai ales, R. Garofalo, impunând o nouă doctrină penală.

În lucrarea sa „Sociologia criminală" (1881), Enrico Ferri afirma despre noul curent pozitivist că *„l-a făcut pe om să coboare de pe piedestalul superb pe care s-a așezat el însuși și să recunoască supunerea lui la legile eterne ale naturii și vieții"*[451].

Sub influența tezelor filosofice ale lui Auguste Comte, a teoriilor darwiniste, dar și a unor curente literare de factură naturistă, sistemul penal pozitivist s-a fundamentat, în explicarea cauzelor criminalității, pe determinismul biosocial[452].

Noua doctrină penală, mai ales sub influența lui Ferri, va pune în discuție rolul pedepsei penale, considerat ineficace, mai importantă fiind acțiunea statului cu caracter preventiv. Așadar, reprezentanții școlii pozitiviste, E. Ferri și R. Garofalo, au făcut observația că există fapte antisociale care sunt generate de anumite stări de pericol ale făptuitorului, care nu pot fi eficient combătute și înlăturate prin pedepse, ci numai prin măsuri specifice, de tipul măsurilor de siguranță[453]. În anumite situații, în funcție de gradul de periculozitate a infractorului, nu sunt excluse, totuși, nici pedepsele, putând fi aplicate pe lângă acestea și măsuri preventive adecvate.

---

[447] R. M. Stănoiu, *Introducere în Criminologie*, *op.cit.*, pp. 154-155.

[448] I. Muraru, E. S. Tănăsescu, Constituția *României-comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 203.

[449] Voltaire, pe numele său adevărat François-Marie Arouet (1694-1778), scriitor și filozof al iluminismului francez, a fost împreună cu Jean-Jacques Rousseau un inițiator al Revoluției franceze, credințele sale doctrinare reprezentând unul dintre fundamentele acestei mișcări.

[450] D. Diderot (1713-1784), reprezentant al iluminismului francez, a manifestat, prin ideile sale, o influență de seamă asupra spiritului raționalist caracteristic secolului al XVIII-lea.

[451] E. Ferri, *La sociologie criminelle*, Ed. Rousseau, Paris, 1893, p. 590.

[452] R.M. Stănoiu, *Introducere în Criminologie*, *op.cit.*, p. 156.

[453] Al. Boroi, *Drept penal. Partea generală*, *op. cit.*, p. 431. În ceea ce privește starea de pericol în care se poate afla făptuitorul, exemplificăm toxicomania, intoxicația acută ca rmare a consumului de alcool sau stupefiante, alienația mintală etc.

Reconsiderarea reacţiei sociale împotriva crimei va atrage atenţia şi asupra studierii mai profunde a cauzelor fenomenului antisocial, asupra orientării moderne a politicii penale, inclusiv asupra necesităţii realizării unui act de justiţie prompt şi, mai ales, eficient.

În ceea ce priveşte dozarea sancţiunilor penale, în special cu caracter represiv, pozitiviştii italieni sunt promotorii tezei conform căreia dozarea pedepsei penale aplicate unui infractor trebuie să se realizeze în funcţie de pericolul social concret pe care îl reprezintă un anumit individ.

Pe considerentul faptului că în concepţia şcolii pozitiviste infractorul este absolut determinat de factori biologici, sociali şi cosmotelurici, răspunderea sa nu poate fi angajată în baza unei culpabilităţi morale, ci numai a necesităţii de apărare socială, prin măsuri de eliminare din societate sau prin măsuri de tratament, în funcţie de periculozitatea infractorului[454].

Susţinând necesitatea înlocuirii sancţiunilor penale de factură represivă cu măsuri pe care promotorii pozitivismului le-au denumit *substitutive penale*[455], noua şcoală penală acordă prioritate cunoaşterii cauzelor reale ale criminalităţii şi, în raport cu acestea, iniţiază noi modele de politică penală, adecvate acestor cauze. Aceste teze se regăsesc în modelele actuale de politică penală, asupra cărora vom reveni.

3.3. Sistemul apărării sociale

Al treilea sistem important de doctrine, vizând o nouă modalitate a reacţiei sociale împotriva criminalităţii, s-a conturat la începutul acestui secol. Noua mişcare de factură criminologică, aflată la jumătatea drumului dintre curentele clasic şi pozitivist, a fost iniţial alcătuită din trei manifestări doctrinare: *Terza scuola* (denumită şi *Şcoala pozitivismului critic*), *Şcoala pragmatică spaniolă* şi *Uniunea internaţională de Drept penal*.

Ceea ce se urmărea de la bun început, prin noua mişcare, era promovarea unei politici penale mai realiste, mai suple, care să satisfacă necesitatea apărării sociale împotriva actelor disociale[456]. Astfel, ideile celor trei mişcări amintite vizau o îmbinare echilibrată înte concepţiile promovate de doctrinele clasică şi pozitivistă. Dincolo de dogmatismul celor două mari sisteme, concepţia doctrinelor electice acţionează în direcţia unei concilieri între legalismul şi sistemul de garanţii aparţinând şcolii clasice cu realismul manifestat pentru înţelegerea fenomenului infracţional şi cunoaşterea personalităţii infractorului, specific şcolii pozitiviste[457]. Se doreşte, astfel, o îmbinare a avantajelor celor două sisteme, într-o concepţie pragmatică şi eficientă în lupta contra

---

[454] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 35.

[455] S-a susţinut, astfel, necesitatea luării unor măsuri cu caracter social şi economic în vederea reducerii sau chiar înlăturării factorilor cu rol criminogen.

[456] R. Merle, A. Vitu, *op. cit.*, pp. 126-127.

[457] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 38.

criminalității, pe fondul faptului că cele două urmăreau numai să protejeze societatea, neglijând persoana delincventului[458].

Terza Scuola puncta ideea de crimă ca fenomen natural și social, promovată de pozitiviști, dar și pe cea a clasicilor cu privire la responsabilitatea morală a infractorilor. Pe cale de consecință, este susținută atât eficacitatea caracterului aflictiv al pedepselor, dar și utilitatea măsurilor preventive.

Școala pragmatică spaniolă se remarcă prin ideile critice formulate de spaniolul Quintiliano Saldana în lucrarea „Noua criminologie" (1929), cu privire la politicile celor două curente, clasic și pozitivist. În concepția acestuia, justiția penală clasică se aseamănă unui teatru în care totul este convenție și mascaradă, în timp ce justiția penală pozitivistă este asemenea unui muzeu al crimei, în care exponatele sale nu reprezintă decât fragmente eterogene de observații asupra criminalității[459].

Deși destul de ambiguu și neclar în raport cu soluțiile propuse la criticile formulate, Saldana a adus o importantă contribuție dreptului penal și criminologiei, prin interesul manifestat în analiza foarte concretă și determinată a societății, faptelor sociale, individului și acțiunilor sale[460].

Astfel, ideile Școlii spaniole au fost completate cu cele desprinse în cadrul *Uniunii internaționale de Drept penal*. Noua școală, fondată în anul 1889, este cea care a pus în lumină conceptul de *stare periculoasă* ca fundament al politicii penale, față de care reacția socială se putea concretiza atât în aplicarea de pedepse penale propriu-zise, dar și de măsuri de siguranță. Se încerca, în acest fel, o *armonizare a liberului arbitru cu determinismul*, principalul promotor fiind belgianul Adolf Prins[461].

Prin raportare strictă la criteriul *„stării periculoase"*, erau puse în evidență contradicțiile interne ale ființei umane, de care magistratul trebuia să țină seama în momentul aplicării pedepsei. Astfel, în măsura în care o infracțiune ar fi fost catalogată, într-o manieră clasică, numai un act voluntar, fără a se lua în calcul cauzele și mobilul crimei, exista pericolul ca acele fapte săvârșite din culpă sau involuntare să rămână nesancționate. Totodată, sub raport determinist, dacă în cazul unui individ s-ar fi conturat, în exclusivitate, o *responsabilitate limitată*, acest fapt ar fi însemnat ca acei criminali periculoși, care au săvârșit fapte penale grave, să fie sancționați ușor, și nu în raport cu periculozitatea socială reală pe care o prezintă.

Practic, ne aflăm în fața unui *sistem de reacție socială de tip mixt*, în care sancțiunea sau măsurile penale, aplicate în funcție de starea periculoasă a fiecărui criminal, coexistă cu acțiunea cu caracter preventiv *ante delictum*.

Evoluția acestui curent, așa cum vom vedea, va apropia *„apărarea socială"*, în egală măsură, și de *concepția deterministă*, aflată, oarecum, în plan secund față de doctrina clasică.

În acest mod, s-a conturat *noul model mixt de reacție socială împotriva criminalității*, care a căpătat noi valențe în perioada contemporană.

---

[458] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, pp. 36-37.

[459] R. Merle, A. Vitu, *op. cit.*, p. 125.

[460] V. Gonzalez Radio, *Quintiliano Santana (1878-1938)*, în „Galego-Portuguezade psicoloxia education", No. 9 (Vol. II, Ano 8)/ 2004 , p. 105.

[461] R. Merle, A. Vitu, *op. cit.*, p. 129.

CAPITOLUL II

PRIVIRE ASUPRA PRINCIPALELOR FORME DE REACȚIE SOCIALĂ ÎMPOTRIVA CRIMINALITĂȚII

§1. Opţiuni contemporane asupra doctrinelor tradiţionale referitoare la reacţia socială împotriva criminalităţii

Soluţiile doctrinare tradiţionale bine cunoscute — respectiv, doctrina clasică şi represivă, doctrina pozitivistă şi cea a apărării sociale — au cunoscut evoluţii interesante de-a lungul timpului; criticile aduse reformulărilor lor, dar şi apariţia noilor opţiuni de politică penală au fost de natură să contureze, în prezent, forme diverse de reacţie anticriminală şi, în aceeaşi măsură, să remodeleze vechile forme de sancţionare şi prevenire a delincvenţei.

Reformulările privind răspunsul social la crimă, la care adăugăm şi criticile exprimate în legătură cu soluţiile doctrinare tradiţionale au fost, în esenţă, următoarele[462]:

1.1. Doctrinele clasice de tip represiv

Din perspectivă penală contemporană, se consideră că principalele imperfecţiuni, pe care le prezintă modelul clasic represiv de reacţie contra crimei, sunt determinate de nerealizarea scopului preconizat prin sancţiunea penală, ca urmare a modului de aplicare a acesteia.

Potrivit „ficţiunii clasice", cauza universală a criminalităţii o constituie *utilizarea libertăţii într-un mod premeditat dăunător*, ceea ce nu poate avea decât un singur remediu: *reeducarea prin suferinţă*, tipică sancţiunii penale de factură represivă. Individul este responsabil din punct de vedere moral, întrucât el acţionează în virtutea liberului arbitru. Aşa cum consideră moraliştii, responsabilitatea presupune libera alegere între bine şi rău, în consecinţă luarea în considerare în mod unilateral a mobilurilor conştiente, adică existenţa unui factor de putere morală independent în univers, capabil să guverneze comportamentul psihic în afara oricărei influenţe[463]. Astfel că, pedeapsa intervine numai cu rolul de a repara răul cauzat societăţii, infractorul fiind

[462] R. Merle, A. Vitu, *op. cit.*, p. 115 şi urm.
[463] G.Perrin, *op. cit.*, p. 56.

considerat „îndreptat", prin simplul fapt că şi-a executat pedeapsa ca plată pentru datoria pe care o avea faţă de societate[464].

Această manieră penală retributivă nu se raportează, ca mod de sancţionare şi de executare, la cauzele concrete ale delincvenţei individuale, după cum nu ţine seama nici de ceea ce se întâmplă cu individul condamnat după executarea pedepsei, atunci când acesta este, practic, un convalescent. Mai mult, sistemul de tip retributiv *depersonalizează conflictul dintre victimă şi criminal*, în sensul că, din punct de vedere criminologic, în cadrul acţiunii penale, statul este cel care se substituie victimei; ne aflăm, aici, în prezenţa unui raport *criminal-autoritate*, în care victima aproape dispare şi chiar este uitată de către cel care a agresat-o.

În consecinţă, asistăm astăzi la avansarea acelor idei potrivit cărora dreptul penal clasic este, practic, abandonat. În locul lui, încă de la începutul secolului nostru, *Şcoala pozitivistă* a propus un nou sistem, idee preluată şi rescrisă de *Şcoala apărării sociale*, dar şi de *Noua apărare socială*.

Însă, alături de aceste curente penale, asistăm, deopotrivă, la reformularea doctrinei penale clasice şi înlocuirea ei cu doctrina neoclasică, prin care s-au adus corective importante şi indispensabile doctrinelor retributive originare.

1.2. Doctrinele contemporane ale apărării sociale

Reformularea mişcării Apărării sociale iniţiale, prin tezele iniţiate de Filippo Gramatica, în 1945, viza, în primul rând, *scopul reacţiei contra crimei*. Acesta nu trebuie să rezide, în exclusivitate, în *apărarea societăţii împotriva criminalilor*, ci să includă, în acelaşi timp, şi *apărarea delincvenţilor* înşişi de către societatea care refuză să-i înţeleagă. Se consideră, aşadar, că aceasta este o modalitate eficientă în care *„un individ poate fi ameliorat"*. Prin urmare, aşa cum susţine şi Marc Ancel, *prin apărarea socială se asigură prevenirea crimei şi tratarea criminalului prin acţiuni sistematice de socializare a acestuia*[465].

În acest context se înscrie *Programul minim de apărare socială* adoptat de Societatea internaţională de apărare socială în 1954, program prin care se preconizează umanizarea Dreptului penal.

1.2.1. Doctrina Noii apărări sociale

Considerată continuatoarea, în forme distincte, a tezelor care respingeau total sistemul clasic penal şi, inclusiv, noţiunea de infractor, împotriva căreia se ridicase F. Gramatica, Noua apărare socială vizează, în esenţă, *înlăturarea oricărei soluţii sau opinii preconcepute asupra individului criminal şi asupra măsurilor penale ori sociale aplicate acestuia.*

---

[464] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 34.

[465] M. Ancel, *La defense sociale nouvelle*, Ed. Cujas, Paris, 1952, p. 121 şi urm.

Bazându-se pe noile cuceriri ştiinţifice despre om, în special pe cele din domeniul biologiei, geneticii sau psihologiei, adepţii Noii apărări sociale atrag atenţia asupra *necesităţii studierii delincventului* înaintea dosarului penal propriu-zis, trebuind, în acest sens, să i se alcătuiască, de către specialişti (psihologi, medici, sociologi ş.a.), un „dosar al personalităţii". Se tinde, astfel, spre eliminarea noţiunilor de *responsabilitate morală* şi de *vinovăţie*, printr-o *dejuridicizare a Dreptului penal.*

1.2.2. Apărarea socială anti-opresivă

Noua orientare criminologică este rodul ideilor filosofice care au stat la baza mişcărilor contestatare din 1968, în special în Franţa; una dintre ţintele atacurilor a fost şi Dreptul penal, ca expresie a unui sistem de stat represiv, constrângerea exercitată de către autorităţi prin intermediul său fiind *„considerată odioasă, în toate domeniile vieţii, de o anumită parte a inteligenţei contemporane"*[466].

Potrivit acestei orientări, se considera că voinţa poporului, în legătură cu incriminarea unor fapte considerate antisociale, era deformată de puterea legislativă şi cea judecătorească, printr-un conservatorism sau tradiţionalism doar aparent moral, la care se adăuga persistarea într-un exces de legiferare (*juridicism persistent*). În acest fel, dialogul cu individul criminal era considerat imposibil, după cum era trecută cu vederea realitatea patologică socială.

Într-o manieră oarecum contradictorie, unul dintre exponenţii acestei teorii, M. Versele, susţinea, pe de o parte, că obiectivele Dreptului penal trebuie să fie de ordin social, şi nu moral; pe de altă parte, însă, el nu nega necesitatea sancţionării acelor comportamente individuale care puneau în pericol securitatea membrilor unei colectivităţi. În privinţa sancţiunii penale ca atare, se considera că delincventul, în calitatea sa de „om problemă", trebuie asistat social, nu intimidat şi reprimat[467].

1.3. Doctrina neo-clasică contemporană

Doctrinele neo-clasice contemporane, ale căror rădăcini se găsesc dincolo de a doua jumătate a secolului trecut, dovedesc o firească fidelitate faţă de principiile clasice ale reacţiei sociale, pe care, în mod firesc, încearcă să le perfecţioneze, prin apropierea de concepţiile moderne.

În esenţă, neo-clasicismul contemporan nu abdică de la *susţinerea rolului social deosebit de important pe care îl are o condamnare penală de tip represiv,* fundamentul său retributiv trebuind asociat cu responsabilitatea fiecărui criminal. Astfel, nu se poate concepe resocializarea infractorului dincolo de o condamnare morală a conduitei sale antisociale, menţinându-se caracterul retributiv al pedepsei[468].

---

[466] R. Merle, A.Vitu, *op. cit*, p. 135.

[467] M. Versele, *Aspects juridiques de la perception de la deviance et de criminalité*, raport prezentat în cadrul reuniunii organizate de Consiliul Europei, în 1972, cu directorii de cercetări criminologice.

[468] C. Bulai, B.N. Bulai, *op.cit.*, p. 43; C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 39.

Fiind în dezacord cu doctrinele apărării sociale, prin care responsabilitatea morală a delincventului este mult diminuată, susţinătorii soluţiilor de sorginte clasică, în noile sale variante, atrag atenţia asupra faptului că cel care pune în pericol o valoare socială este un individ periculos. Aşadar, o igienă socială nu poate fi concepută fără o sancţiune aplicată celor care deranjează raporturile dintre membrii colectivităţii.

Prin urmare, pedeapsa penală de factură retributivă trebuie să fie menţinută ca o condiţie prealabilă resocializării individului delincvent. Responsabilitatea penală trebuie, însă, concepută ca un element dinamic, fiind influenţată atât de trecutul criminalului, cât şi de perspectiva comportamentului său viitor, după executarea sancţiunii penale.

Totodată, tendinţele clasice contemporane manifestă o atitudine rezervată vis-a-vis de asocierea, cu efecte în planul sancţiunii, între responsabilitatea penală şi responsabilitatea morală, considerând că nu există o legătură fermă între responsabilitatea morală şi ceea ce reprezintă liberul arbitru. În acest context, este posibilă menţinerea pedepselor penale retributive, fără ca sancţiunea să fie aplicată din perspectiva abstracţiei denumite *„liberul arbitru"*.

Cu toate acestea, *condamnarea penală*, cu toate caracterele sale, criticată de celelalte curente prin prisma naturii sale dezaprobatoare, trebuie să rămână o *condiţie prealabilă resocializării delincventului.*

Referitor la *protecţia libertăţii individuale*, susţinătorii doctrinei neo-clasice atrag atenţia asupra protejării maxime a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti împotriva oricăror exagerări a puterii publice. Abandonarea delincventului în mâinile unor tehnicieni ai studiului comportamentului uman, care să întreprindă o analiză penală ştiinţifică a acestuia, ar echivala, în opinia lui R. Merle, cu o justiţie în *„bluze albe"*, mai periculoasă decât justiţia în robă roşie sau neagră[469].

Încheind această scurtă retrospectivă asupra principalelor opţiuni doctrinare ale reacţiei sociale, este interesant de remarcat apariţia unor *tendinţe neo-pragmatice*, prin care sunt puse sub semnul întrebării criticile tranşante, vizând una sau alta dintre doctrinele enunţate. Se consideră că, în materia studiului Omului şi Societăţii, a factorilor psihologici şi sociologici, există elemente multiple, contradictorii, care fac imposibilă desprinderea unei singure concluzii.

Se recunoaşte că, în anumite privinţe, funcţia retributivă şi intimidantă a pedepsei penale nu are un fundament ştiinţific sigur, dar ea reflectă o reacţie socială semnificativă, de care nu se poate face abstracţie[470]. Or, în condiţiile promovării unui *Drept penal fără pedepse* sau a unei *Justiţii penale fără judecători*, am putea asista la o reacţie vindicativă a victimelor, aşa cum s-a întâmplat şi altădată în istoria omenirii.

Din analiza actualelor tendinţe ale reacţiei sociale, materializate, în special, în legislaţiile penale occidentale — deşi, în opinia noastră, şi legislaţia penală română are elemente pozitive şi apropiate de principiile Dreptului penal de factură europeană

---

[469] R. Merle, A. Vitu, *op. cit.*, p. 141.

[470] R. Gassin, *Confrontation du systeme francais de la sanction penale avec les donnees de la criminologie et des sciences de l`homme*, in „Colloque de science criminelle" (Toulouse 1969), Ed. Dalloz, Paris, 1969, p. 117 şi urm.

modernă — rezultă că evoluţia generală a reacţiei sociale împotriva criminalităţii cuprinde o serie de elemente comune sau apropiate.

Dintre acestea, mai importante sunt *menţinerea unei relaţii strânse între dozarea pedepsei şi gradul de vinovăţie a făptuitorului* sau *apropierea modului de sancţiune de vârsta şi personalitatea delincventului*. Or, practica penală, ca şi demersul criminologic tehnic, demonstrează că discursul teoretic, ca şi opoziţia dintre diversele curente, deseori acută, este prezentă mai mult în teorie şi mai redus în actul judiciar concret.

§2. Privire asupra metodelor represive penale

Sancţiunile cu caracter represiv penal prevăzute expres de lege şi aplicate celor care comit infracţiuni sunt, în linii mari, înscrise în majoritatea codurilor penale. Iniţial acestea şi-au găsit suportul doctrinal în tezele şcolii penale clasice, însă evoluţia şi modul lor de executare au cunoscut repere interesante de-a lungul timpului, prezentate de altfel de noi anterior.

În calitatea lor de sancţiune cu caracter represiv, acestea se disting, în prezent, aşa cum afirma prof. Costică Bulai, prin următoarele trăsături[471]: *constrângerea, reeducarea, legalitatea, individualitatea* şi *prevenirea*. De aici şi conturarea funcţiilor pedepselor, şi anume: *intimidarea* generală; *îndreptarea* infractorului (prin corijare sau amendare); *împiedicarea* de a comite noi infracţiuni (atât *moral*, prin îndreptare, cât şi *fizic*, prin *izolare* temporară sau prin *eliminare* definitivă); *reintegrarea* ordinii juridice (atât faţă de colectivitate, cât şi faţă de victimă şi cei din jurul ei); *exemplaritatea* faţă de infractor şi faţă de grupul social[472].

Orientându-ne după modelul francez de realizare a unor studii sintetice asupra metodelor de sancţiune penală, cum este, spre exemplu, şi cel realizat de profesorul Jean Larguier, vom face unele precizări în acest sens[473].

2.1. Pedeapsa cu moartea

Pedeapsa cu moartea este, în prezent, în legislaţiile penale moderne, singura pedeapsă cu caracter corporal, cu excepţia, poate, a unor legislaţii de inspiraţie religioasă, cum este şi cea islamică. Dintre alte pedepse corporale întâlnite în timpurile moderne, nu este lipsit de interes să amintim pe cea practicată în perioada nazismului, şi anume sterilizarea.

Prezentă în unele legislaţii de referinţă, cum este şi legislaţia penală nord-americană, pedeapsa cu moartea, îndreptată efectiv împotriva persoanei şi a existenţei sale, este treptat eliminată, după exemplul Franţei în 1981 ori al României în 1990. Discuţii, controverse şi numeroase referiri cu privire la necesitatea reintroducerii acestei pedepse sunt şi astăzi prezente şi, desigur, nu fără temei, tocmai ca urmare a valului criminalităţii.

---

[471] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, pp. 292-294.

[472] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*,p. 584; În acelaşi sens, a se vedea şi C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, pp. 295-297.

[473] J. Larguier, *op. cit.*, p. 71 şi urm.

Problema esenţială a pedepsei capitale o reprezintă *legitimitatea* acestei măsuri, mult şi contradictoriu discutată, în cele mai diverse medii, nu numai al penaliştilor sau criminologilor, dar şi al medicilor, psihologilor, oamenilor de litere ori de artă. Prin natura caracterului ei, pedeapsa cu moartea este *iremisibilă* şi *ireparabilă*[474]. Astfel, graţierea devine inoperantă după aplicarea ei, după cum nu mai poate fi vorba nici de o reparaţie, în cazul comiterii unei erori judiciare.

Adversarii pedepsei capitale au în vedere tocmai aceste considerente, susţinând, în plus, şi alte argumente: pe de o parte, viaţa omului nu aparţine societăţii, iar, pe de altă parte, eficacitatea pedepsei cu moartea este redusă. Într-adevăr, acolo unde a fost abolită, nu se constată întotdeauna o creştere semnificativă a criminalităţii, deşi dinamica delincvenţei pare să contrazică, uneori, această afirmaţie. Totodată, prin caracterul oribil al executării, această sancţiune provoacă un sentiment de repulsie.

În plan antitetic, susţinătorii pedepsei cu moartea consideră că eliminarea fizică a ucigaşilor, în special a acelora care comit acte bestiale, este utilă, prin prisma faptului că aceştia nu mai pot agresa alţi deţinuţi şi nici nu mai pot evada, comiţând astfel alte violenţe. Nu poate fi negat, de asemenea, nici *caracterul intimidant* al acestei pedepse, care joacă un *rol preventiv* asupra colectivităţii, în sensul că vizează să descurajeze pe cei înclinaţi spre acte de violenţă maximă. Ea este puternic asociată cu ideea de justiţie penală nu numai în mentalitatea legiuitorului, dar şi în mentalitatea colectivă, neputându-se concepe un sistem represiv penal lipsit de o asemenea sancţiune[475]. În aceeaşi măsură, a fost evidenţiat faptul că înlocuirea pedepsei capitale cu pedeapsa detenţiunii pe viaţă poate avea consecinţe în timp, cum ar fi determinarea condamnatului să evadeze ori să beneficieze de o graţiere nemeritată[476]. Dincolo de acest aspect, spre deosebire de pedeapsa cu moartea, pedeapsa detenţiunii pe viaţă este remisibilă şi reparabilă în caz de eroare judiciară, în legislaţiile diferitelor state existând posibilitatea liberării condiţionate, putând fi considerată chiar ca executată dacă cel condamnat dovedeşte că poate fi resocializat[477].

Modalitatea de executare a pedepsei cu moartea este şi ea mult discutată. Aşadar, modul de suprimare a vieţii celui condamnat – prin împuşcare, în cele mai multe state, inclusiv România; prin ghilotinare în Franţa; prin spânzurare în unele state europene şi asiatice; prin electrocutare sau asfixiere în Statele Unite, această măsură fiind încă aplicată în unele state cum este Federaţia Rusă sau statele americane – reprezintă dorinţa de executare a acesteia în condiţii cât mai „umane", evitându-se barbaria. Or, discuţiile vizează tocmai faptul că, printr-un mod de execuţie blând, se ajunge la o simplă formalitate, de natură să înlăture caracterul excepţional al acestei sancţiuni.

---

[474] C. Bulai, B.N.Bulai, *op. cit.*, pp. 304-305.

[475] A. Dascălu, R. Duminică, *Noi dimensiuni ale dreptului la viaţă*, în volumul „Sesiunii de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională, Dinamica dreptului românesc după aderarea la U.E", Academia Română, Institutul de Cercetări Juridice, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010, p. 666.

[476] J. Larguier, *op. cit.*, pp. 75-76.

[477] I. Chiş, (*Art. 56. Comentariu*), I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiş, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, *op. cit.*, p. 398; C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 305.

2.2. Pedepsele privative de libertate

Izolarea celor condamnaţi penal, într-un mediu închis, de tipul penitenciarului, este pedeapsa care ocupă locul central în cadrul sancţiunilor penale curente. Ea poate dura toată viaţa sau numai câteva săptămâni, chiar şi zile.

2.2.1. Clasificarea generală

Fără a ne raporta la actuala noastră legislaţie penală, avem în vedere, potrivit unor criterii europene clasice, următoarea clasificare:

a) Pedepse criminale, de drept comun sau politice – raportat la gravitatea faptei şi la valoarea socială afectată, acestea pot fi pe viaţă sau pe o durată de până la 20 de ani.

b) Pedepse corecţionale – se aplică pentru fapte penale care aduc atingere unor valori sociale mai reduse, durata acestora putând să varieze între câteva luni şi câţiva ani, în principiu, maximul fiind stabilit în jur de 5 ani.

c) *Pedepse administrative* sau *poliţieneşti* – se dispun pentru o durată cuprinsă între câteva zile şi câteva luni, deseori având ca alternativă şi pedepse de genul amenzii penale.

2.2.2. Regimul de executare

Poate fi caracterizat, în linii mari, sub raport criminologic, prin următoarele elemente[478]:

a) *Deţinerea în penitenciar* (considerat „mediu carceral") –poate privi mai multe variante, fiecare având propriile avantaje şi dezavantaje.

- *Deţinerea în comun* – în cadrul acestei forme de deţinere, are loc, totuşi, o separare a condamnaţilor, respectiv a femeilor de bărbaţi şi, firește, a minorilor de adulţi.

Avantajul prezentat de acest sistem constă în posibilitatea de organizare mai uşoară, acţiunile de ordin educativ fiind mai eficiente şi, oarecum, mai simplu de desfăşurat.

În prezent, la nivel european, se tinde spre sistemul deţinerii în comun în noile penitenciare care se construiesc sau se modernizează, în cadrul acestora punându-se accentul pe desfăşurarea în comun a diferitelor activităţi ocupaţionale, a muncii, instruirii, educaţiei, combinat cu permisiunea de ieşire din penitenciar, cu regimurile deschise ori semideschise[479].

Inconvenientele deţinerii în comun sunt determinate de dificultăţile de menţinere a ordinii, de dificultăţile de educare, de posibilitatea reală şi efectivă de „reciclare" sau „perfecţionare" infracţională prin intermediul schimbului de experienţă, de posibilitatea

[478] J. Larguier, *op. cit.*, p. 78 şi urm.

[479] I. Chiș, (*Art. 60. Comentariu*), în I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiș, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, *op. cit.*, p. 412.

de organizare a unor noi lovituri, de apariţia unor inegalităţi între deţinuţi, de apariţia unor lideri torţionari etc.

- *Deţinerea în regim de izolare* – acest sistem de deţinere este cunoscut şi sub denumirea de „sistemul Pennsylvania" de închisoare celulară, condamnaţii fiind ţinuţi în celule separate, atât ziua, cât şi noaptea. Un asemenea sistem nu prezintă dezavantajele detenţiei în comun, dar este mai costisitor, iar desfăşurarea unor activităţi de muncă sau în scop educativ este mai greu de organizat cu grupuri mai mari de deţinuţi.

- *Deţinerea în regim mixt* – în cadrul acestei forme de deţinere, izolarea celulară se face numai noaptea, iar ziua deţinerea se face în comun. Printr-un asemenea sistem se urmăreşte înlăturarea inconvenientelor celor două modalităţi de deţinere expuse mai sus, însă, din nefericire, practica a demonstrat că nu atât avantajele se cumulează, cât dezavantajele.

- *Deţinerea în regim progresiv* – constă într-o trecere treptată de la regimul de izolare, la cel mixt, iar mai apoi la cel de deţinere în comun. Prin urmare, se porneşte de la deţinerea, în fază iniţială, într-un regim de izolare celulară, după care se procedează, progresiv, la plasarea condamnatului într-un sistem mixt de detenţie, pentru a se ajunge, în final, la un regim penitenciar în comun, mergându-se chiar şi până la liberarea condiţionată a condamnatului.

Un astfel de regim este apreciat ca potrivit pentru cei mai uşor de educat şi care răspund la motivarea perspectivei obţinerii unui regim mai favorabil, inclusiv a libertăţii.

b) Impunerea ordinii şi disciplinei – este tipică pentru asigurarea funcţionării sistemului de detenţie, în limitele proprii unei instituţii cum este penitenciarul, în accepţiunea modernă, şi tipică unui regim statal cu caracter democratic.

Observăm că, inclusiv în democraţiile occidentale, închisoarea rămâne, după cum afirma Michel Foucault, *„un mecanism propriu al unei puteri disciplinare"*[480]. În fond, ne aflăm în prezenţa unei discipline definitorii pentru instituţii austere care, cu toate remodelările sale de-a lungul istoriei, impuse de noile doctrine penale sau criminologice, şi-au păstrat un caracter de universalitate.

Nerespectarea ordinii, a disciplinei, a normelor legale privind regimul de executare a pedepsei, atrage după sine sancţiuni specifice, în condiţiile în care fapta nu reprezintă, prin ea însăşi, o infracţiune (evadare, distrugere, vătămare corporală, omor etc.). Exemplificăm, în acest sens, următoarele măsuri dispuse cu titlu de sancţiune: limitarea dreptului de a mai primi pachet, a dreptului la vorbitor ș.a., putându-se ajunge până la măsura izolării celulare.

c) *Prestarea unei munci sau activităţi* – poate fi dispusă fie în cadrul penitenciarului, fie în afara acestuia (la unităţi economice, la firme, în agricultură etc.), cu condiţia de a fi întrunite condiţiile de muncă adecvate condamnaţilor, în sensul netulburării activităţii ori creării de situaţii periculoase prin venirea în contact cu persoanele aflate în stare de libertate.

---

[480] În acest sens, a se vedea: M. Foucault, *Discipline and punish: The Birth of the Prison*, Penguin Books Ltd, London, 1977.

Prestarea unei munci este obligatorie numai în anumite condiţii. Astfel, bolnavii, bătrânii, cei cu deficienţe motorii nu prestează muncă decât dacă solicită expres aceasta şi, desigur, dacă sunt realmente apţi să o facă.

Prin desfăşurarea diferitelor activităţi ori a muncii se obţin avantaje notabile, fie datorită procesului de resocializare şi reeducare în care sunt implicaţi, fie prin obţinerea unei calificări într-o anumită meserie.

Sub raport material, sistemul aduce beneficii atât statului, dar şi condamnatului; pe de o parte, statul îşi va recupera cheltuielile şi îşi va acoperi daunele produse prin infracţiune, pe de altă parte, delincventul condamnat va avea posibilitatea de a câştiga o anumită sumă de bani, dar, mai important, acesta poate beneficia de o reducere a timpului de deţinere (de pildă, 2 zile de muncă echivalează cu 3 zile de detenţie). Astfel, nescoaterea la muncă ori neimplicarea în diferite activităţi poate constitui un mijloc de intimidare, nu doar de reeducare.

Dezavantajele prestării unei munci vizează imposibilitatea oferirii unui astfel de loc pentru toţi deţinuţii apţi (aşa cum se întâmplă în cazul penitenciarelor noastre), dar, în acelaşi timp, şi imposibilitatea găsirii unor tipuri de activităţi apropiate profesiei, îndemânării sau posibilităţilor fizice ale deţinuţilor.

2.3. Pedepsele restrictive de libertate

În esenţă, aceste măsuri, uneori şi cu caracter complementar, vizează interdicţia de şedere într-o anumită ţară, pe un anumit teritoriu şi, mai frecvent, într-o anumită localitate, cum este cazul şi în legislaţia noastră penală.

Din rândul acestor măsuri nu trebuie omisă *deportarea*, sancţiune tipică regimurilor totalitare. Exemplul clasic în acest domeniu este Rusia, în care atât regimul ţarist, cât şi cel bolşevic au practicat intens deportarea în Siberia, măsură aplicată opozanţilor politici şi, nu de puţine ori, pe criterii etnice. Din păcate, asemenea deportări au fost aplicate cu precădere în perioade de debut ale regimului totalitar.

Cu privire la *dreptul de rezidenţă* într-o anumită ţară, ca măsură restrictivă penală aplicată celor condamnaţi penal, sunt de menţionat, cu titlu de exemplu, prevederile mai vechi ale legislaţiilor franceză şi engleză. Acest gen de măsuri vizau crime împotriva autorităţilor, de genul celor cu caracter politic sau terorist, dar şi crime împotriva vieţii, săvârşite în condiţii grave ori de natură să stârnească tulburare în rândul opiniei publice.

În legătură cu măsurile penale restrictive de libertate, proprii legislaţiei penale române[481], amintim *măsura expulzării*, luată împotriva unui cetăţean străin sau fără cetăţenie care nu domiciliază în România, autor al unei fapte penale şi a cărui prezenţă pe teritoriul nostru prezintă pericol social[482]. Totodată, în categoria acestor măsuri

---

[481] În considerarea noilor reglementări ale Codului penal, facem precizarea că legiuitorul a ales să treacă unele dintre măsurile de siguranţă (interzicerea de a se afla în anumite localităţi, interzicerea de a reveni în locuinţa familiei şi expulzarea străinilor) în categoria pedepselor complementare.

[482] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 241. Noul Cod penal înscrie această măsură în art. 66 alin. 1 lit.c), în categoria pedepselor complementare (nemaifiind reglementată ca măsură de siguranţă) şi constă în *interzicerea dreprului străinului de a se afla pe teritoriul României*. Nu se va aplica, însă, această pedeapsă, atunci când *există motive întemeiate de a crede că viaţa persoanei expulzate este pusă în pericol ori că*

menționăm: interzicerea de a se afla în anumite localități stabilite de instanță, interzicerea de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, interzicerea dreptului de a se apropia de locuința, locul de muncă, școala sau alte locuri unde victima desfășoară activități sociale, în condițiile stabilite de instanță etc[483]. La acestea se pot adăuga și alte măsuri, de genul *liberării provizorii sub control judiciar* până la soluționarea definitivă a cauzei penale[484].

În categoria măsurilor restrictive de libertate, facem vorbire, în același timp și de acele măsuri denumite, în legislația penală actuală, *măsuri de siguranță*, tocmai în considerarea scopului prefigurat de legiuitor. Prin urmare, acestea au un caracter preventiv, având ca scop primordial *înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii de fapte prevăzute de legea penală*[485].

În acest context, trebuie să facem referiri și la acele măsuri penale înscrise de legiuitor în sfera măsurilor de siguranță, cum ar fi, de exemplu: *obligarea la tratament medical* ori *internarea medicală*.

Potrivit textului de lege, măsura obligării la tratament medical poate fi dispusă în situația în *care făptuitorul, din cauza unei boli, inclusiv provocată de consumul cronic de alcool sau de alte substanțe psihoactive, prezintă pericol pentru societate*[486]. Măsura poate fi dispusă până la însănătoșire sau până la obținerea unei ameliorări care să înlăture starea de pericol, putându-se proceda la internare medicală în cazul în care se refuză tratamentul.

Prin urmare, măsura internării medicale poate fi dispusă în cazul bolnavilor psihic care au săvârșit fapte penale, consumatorilor cronici de substanțe psihoactive, precum și în cazul celor care suferă de o boală infectocontagioasă și prezintă pericol pentru societate. Se concretizează, astfel, caracterul său de mijloc de protejare a celui vizat și, în același timp, a colectivității[487]. În rândul acestora încadrându-se și bolnavii de sindromul imunodeficitar dobândit, în legătură cu care există multe discuții, în bună parte întemeiate. Ne punem întrebarea, astfel, în ce măsură un seropozitiv, contaminat accidental cu virusul SIDA în urma unei transfuzii, fără a fi autorul unei fapte penale, trebuie sau nu să fie izolat de societate? Dacă da, cu ce consecințe, cel puțin practice, în ceea ce îl privește? Și aceasta, nu cu caracter penal imediat, ci în scop preventiv, pentru prevenirea răspândirii acestei boli.

În ceea ce privește regimul răspunderii penale a minorului[488], acesta prezintă o anumită particularitate, destul de nuanțată în multe legislații, inclusiv în legislația română.

---

persoana va fi supusă la tortură sau alte tratamente inumane sau degradante în statul în care urmează a fi expulzată (art. 66 alin. 4).

[483] Art. 66 alin. 1 Noul Cod penal.

[484] A. Crișu, *Drept procesual penal*, ed. a 3-a, revizuită și actualizată, Ed. Hamangiu, București, 2011, pp. 333-336.

[485] Art. 107 Noul Cod penal.

[486] Art. 109 alin. 1 Noul Cod penal.

[487] A. Crișu, *op. cit.*, p. 346.

[488] P. Dungan, *Regimul răspunderii penale a minorului în Noul Cod penal*, în „Revista de drept penal", nr.4/2011, pp. 52-57.

Noul Cod penal instituie un sistem unic de sancționare a minorilor infractori, prin intermediul măsurilor educative[489]. Principala modificare vizează, așadar, renunțarea completă la pedepsele aplicabile minorilor care răspund penal în favoarea măsurilor educative[490]. Astfel, printr-o diversitate a măsurilor educative se determină o mai bună individualizare a măsurilor în raport cu faptele săvârșite și cu situația personală a fiecărui minor, acestea fiind mult mai adaptate decât pedepsele, datorită vârstei minorilor[491].

Potrivit reglementărilor Noului Cod penal român, măsurile educative ce pot fi dispuse față de minorii infractori pot avea dublă natură, privativă sau neprivativă de libertate[492]. În categoria măsurilor educative cu caracter privativ de libertate, legiuitorul prevede expres *măsura internării într-un centru educativ*[493], pe o durată de la 1 la 3 ani, și *măsura internării într-un centru de detenție*[494], pe o perioadă cuprinsă între 2 și 5 ani, cu excepția cazului în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este de cel puțin 20 de ani ori detențiunea pe viață, când internarea se face pe o perioadă cuprinsă între 5 și 15 ani.

Măsurile privative de libertate pot fi dispuse de către instanță față de minorul care, la data săvârșirii infracțiunii avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, în două situații: fie a mai săvârșit o infracțiune pentru care i s-a aplicat o măsură educativă pe care a executat-o sau a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat, fie pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este de cel puțin 7 ani sau detențiunea pe viață[495].

Așadar, astfel de măsuri sunt aplicate ca o alternativă la pedeapsa cu închisoarea, raportat la vârsta făptuitorului și la pericolul social al actului criminal.

---

[489] C-tin Mitache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 410; I. Pascu, P. Buneci, *op. cit.*, p. 158.

[490] I. Lascu, *Răspunderea penală a minorilor în viziunea Noului Cod penal*, în „Revista de drept penal", nr. 4/2010, p. 39; C. Păun, *(Art. 114. Comentariu)*, în I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiș, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, *op. cit.*, p. 656.

[491] C. Roșu, A. Fanu-Moca, *Reglementarea minorității și a regimului sancționator al acesteia în noul Cod penal în comparație cu actualul Cod penal*, în „Dreptul", nr. 5/2010, p. 83; M. Iordache, *Evoluția sistemului sancționator al minorului infractor*, în „Dreptul", nr. 6/2010, p. 194.

[492] Măsurile educative neprivative de libertate, potrivit art. 115 alin. 1 pct. 1 Noul Cod penal sunt: stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână și asistarea zilnică. Astfel de măsuri pot fi dispuse de către instanță față de minorul care la data săvârșirii infracțiunii avea vârsta cuprinsă înte 14 și 18 ani.

[493] Potrivit art. 124 alin. 1 din Noul Cod penal, *măsura educativă a internării într-un centru educativ constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, unde va urma un program de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale, precum și programe de reintegrare socială.*

[494] Potrivit art. 125 alin. 1 din Noul Cod penal *măsura educativă a internării într-un centru de detenție constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, cu regim de pază și supraveghere, unde va urma programe intensive de reintegrare socială, precum și programe de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale.*

[495] Art. 114 Noul Cod penal.

§3. Alte forme ale reacţiei sociale împotriva faptelor criminale

Alături de metodele cu caracter represiv penal, ca şi celor restrictive de libertate, legislaţiile penale moderne cuprind şi alte modalităţi de sancţiune penală. Dintre acestea, menţionăm pe cele mai importante[496]:

3.1. Sancţiunile penale şi măsurile cu caracter patrimonial

Măsurile penale care vizează patrimoniul unui condamnat sau care înlocuiesc o altă sancţiune penală ce afectează libertatea sunt:

3.1.1. Amenda penală

Firește, trebuie făcută distincție clară între amenda penală și amenda cu caracter disciplinar, adminstrativ, fiscal, civil ori procedural. Această pedeapsă pecuniară poate fi dispusă numai în baza unei hotărâri judecătorești definitive, îndeplinind o funcție de constrângere prin obligarea condamnatului la plata unei sume de bani către stat. Prin urmare, amenda penală se aplică numai de către o instanţă de judecată, ca o consecinţă a răspunderii penale, pentru o anume faptă antisocială, fie ca pedeapsă unică, fie alternativ sau în cumul cu pedeapsa închisorii. Sub raportul consecinţelor sau efectelor sale penale, ea se aseamănă cu celelalte sancţiuni restrictive de libertate, fiind, de exemplu, trecută în cazierul judiciar. Caracterul ei represiv se concretizează în micşorarea silită a patrimoniului celui condamnat[497]. Pe considerentul faptului că amenda nu limitează libertatea de voinţă a condamnatului, acesta poate să o execute cu bună-credinţă, poate să tergiverseze executarea ei, din diverse motive, poate să o execute în parte sau să nu o execute cu rea-credinţă, continuând să se comporte ca un infractor lipsit de răspundere[498]. Astfel, în caz de neexecutare cu rea-credinţă de către cel condamnat, pedeapsa amenzii se transformă în pedeapsa cu închisoarea[499].

Un element de noutate înscris de legiuitor în dispoziţiile Codului penal se referă la posibilitatea de a aplica amenda cumulativ cu pedeapsa înschisorii, dacă prin infracţiunea săvârşită s-a urmărit obţinerea unui folos material[500].

Potrivit Noului Cod penal, calculul amenzii se face prin sistemul zilelor-amendă. În acest fel, stabilirea pedepsei amenzii prin zile-amendă permite o precisă contabilizare a pedepsei amenzii, în situaţia în care cel condamnat nu plăteşte cu rea-credinţă, în totul sau în parte, amenda ori nu o poate plăti din motive neimputabile lui[501]. Aşadar, în cazul

---

[496] A se vedea, în acest sens, A. Dincu, *Bazele criminologiei*, *op. cit.*, p. 158.
[497] Al. Boroi, *Drept penal. Parte generală*, *op. cit.*, p. 381.
[498] I. Chiș, (*Art. 63. Comentariu*), în I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiș, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, *op. cit.*, p. 420.
[499] Art. 63 alin. 1 Noul Cod penal.
[500] M. A. Hotca, *Noul Cod penal și Codul penal anterior*, *op. cit.*, p. 63; I. Pascu, P. Buneci, *op. cit.*, p. 87.
[501] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 215.

înlocuirii pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii, unei zile amendă îi corespunde o zi de închisoare[502].

Cu privire la utilitatea şi, mai ales, la *avantajele* prezentate de măsura penală sub forma amenzii, în literatura de specialitate, penală şi criminologică, se manifestă o quasi-unanimitate de opinii[503].

Astfel, nimeni nu pune la îndoială faptul că lăsarea în libertate a celui sancţionat cu amendă prezintă un real avantaj pe planul reeducării unui delincvent, în condiţiile în care trebuie să recunoaştem faptul că, în alternativa contactului cu condamnaţii din penitenciar, acesta ar suporta şocul şi influenţa negativă a mediului infracţional pur. Mai mult, un alt avantaj pe care îl prezintă măsura amenzii este acela că poate fi mai uşor individualizată, spre deosebire de pedeapsa închisorii. Fireşte că efectul ei sancţionar penal este resimţit de infractor, dar este mai uşor de suportat, în condiţiile în care el nu este scos din mediul său de viaţă.

Dincolo de avantaje, desigur că măsura amenzii penale prezintă şi *unele dezavantaje,* care nu sunt deloc de neglijat. Prin urmare, fiind vorba de o sancţiune care vizează şi patrimoniul celui condamnat, ea se poate răsfrânge şi asupra altor persoane, prin aceasta încălcându-se principiul personalităţii răspunderii penale. De asemenea, amenda penală nu este o sancţiune penală cu un caracter tot atât de exemplar ca pedeapsa închisorii, din acest punct de vedere ea fiind percepută ca atare atât de către cel sancţionat, dar şi de către societate, inclusiv de către victimele faptelor penale care, uneori, „acuză" caracterul prea blând al sancţiunii.

Totodată, la aceste dezavanteje s-ar mai putea adăuga şi faptul că amenda este, totuşi, o sancţiune cu caracter inegal. Cei bogaţi o suportă fără probleme, de aici şi impactul educativ redus; în schimb, cei săraci merg până acolo încât preferă închisoarea, de care se pot achita mai uşor, fără a-i afecta pe cei care se află în îngrijirea sau în întreţinerea lor.

3.1.2. Confiscarea specială

Confiscarea specială este, de asemenea, o măsură cu incidenţă asupra patrimoniului celui condamnat şi este reglementată[504], în legislaţia penală română, în categoria măsurilor de siguranţă, având un vădit caracter preventiv. Dispunerea acestei măsuri este în strânsă legătură cu starea de pericol ce decurge din deţinerea unor bunuri ce au legătură cu săvârşirea faptei prevăzute de legea penală sau care ar putea fi folosite la săvârşirea unor astfel de fapte, în viitor[505].

Este vorba despre trecerea silită şi gratuită, în patrimoniul statului, a anumitor bunuri a căror deţinere sau legătură cu infracţiunea săvârşită ar putea servi sau incita la

---

[502] Art. 63 alin. 3 Noul Cod penal.

[503] A se vedea, de exemplu, R. Merle, A. Vitu, *op. cit.*, pp. 891-892; J. Larguier, *op. cit.*, p. 98 şi urm.; în literatura de specialitate naţională, a se vedea: C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit*, p. 312; A. Dincu, *Bazele criminologiei, op. cit.*, pp. 163-164; V. Mirişan, *op. cit.*, p. 190; C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, pp. 214-215.

[504] Art. 112 Noul Cod penal.

[505] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.* p. 243.

săvârşirea unor fapte prevăzute de legea penală. Această măsură cu caracter patrimonial produce efecte *in rem*, putând fi dispusă numai cu privire la anumite bunuri, expres stabilite de lege. Legiuitorul indică fără echivoc *caracterul obligatoriu* al confiscării speciale, care se instituie cu titlu irevocabil, chiar dacă a încetat starea de pericol[506].

Un element novator constă în situaţia specială a *confiscării prin echivalent*, respectiv în situaţia în care este vorba despre bunurile care au fost folosite, în orice mod, sau destinate a fi folosite la săvârşirea unei fapte prevăzute de legea penală, precum şi cele folosite, imediat după săvârşirea faptei, pentru a asigura scăparea făptuitorului sau păstrarea folosului, dacă acestea nu sunt ale făptuitorului, ci ale altei persoane care nu a cunoscut scopul folosirii lor.

Confiscarea poate fi dispusă şi *în parte*, prin echivalent bănesc, atunci când bunurile enunţate anterior au o valoare vădit disproporţionată faţă de natura şi gravitatea faptei în raport de urmarea produsă ori care s-ar fi putut produce, dar şi de contribuţia acestuia la producerea infracţiunii. Dacă bunurile au fost produse, modificate sau adaptate în scopul săvârşirii faptei prevăzute de legea penală, se dispune confiscarea lor *în întregime*[507].

Susţinem critica adusă acestei novaţii pe considerentul, bine argumentat, că dispoziţiile noului Cod penal nu reglementează nimic cu privire la criteriile în raport cu care trebuie apreciată această disproporţie, lăsând loc, astfel, la pronunţarea unor soluţii arbitrare[508].

Instanţa poate să nu dispună confiscarea bunului dacă acesta serveşte mijloacelor de existenţă, de trebuinţă zilnică ori de exercitare a profesiei infractorului sau a persoanei asupra căreia a operat măsura confiscării[509].

Prin caracterul său, măsura confiscării este considerată o *veritabilă sancţiune penală* prin care se evită săvârşirea altor fapte penale, şi nu o măsură prin care se poate asigura despăgubirea civilă a părţii vătămate.

3.1.3. Închiderea unui local ori stabiliment, întreprindere, atelier etc.

Această măsură este întâlnită în legislaţiile penale occidentale, fiind cunoscută şi în legislaţia română anterioară regimului totalitar, în care o asemenea măsură, de regulă, nu putea fi dispusă, dat fiind regimul proprietăţii obşteşti sau de stat.

Măsurile de acest gen vizează localurile de genul restaurantelor, caselor de toleranţă, cazinourilor ori localurilor de spectacole interzise (de genul cinematografelor sau teatrelor). Nu sunt excluse nici alte localuri, cum ar fi atelierele de producere a unor bunuri alimentare, cabinetele medicale, farmaciile ş.a. care, prin calitatea ori condiţiile de igienă, pot pune în pericol sănătatea publică. Nici locurile de muncă în care este pusă

---

[506] Al. Boroi, *Drept penal. Partea generală, op. cit.*, p. 441.

[507] Art. 112 alin. 2 Noul Cod penal.

[508] Pentru o analiză detaliată a se vedea: C. Niculeanu, *Regimul juridic al confiscării speciale în lumina noului Cod Penal*, în „Dreptul", nr. 6/2013.

[509] V. Mirişan, *op. cit.*, p. 235.

în pericol viaţa sau sănătatea angajaţilor nu sunt exceptate de la dispunerea unei astfel de măsuri. Precizăm, însă, că sancţiunea amintită poate fi întâlnită şi în afara legislaţiei propriu-zis penale, ea având un caracter administrativ.

3.2. Sancţiunile şi măsurile penale privative de drepturi

Reacţia socială împotriva crimei a cunoscut, încă din antichitate, *forma limitării capacităţii juridice a persoanei fizice*, putând vorbi, în acest caz, de o limitare permanentă sau temporară (cel mai adesea), integrală ori parţială, măsură cunoscută şi în legislaţiile penale actuale.

Funcţiile acestor tipuri de sancţiuni sunt, bineînţeles, de natură *morală, pecuniară,* prin interzicerea practicării unei profesiuni, dar şi *utilitară,* în acest ultim caz ele apropiindu-se de măsurile de siguranţă, destinate apărării unor interese publice, cum ar fi interzicerea exercitării unor profesii sau îndeletniciri (de exemplu, conducerea auto ş.a.).

Dintre măsurile privative de libertate, mai cunoscute şi, în primul rând, mai frecvent aplicate, raportându-ne şi la valoarea lor sancţionatorie, menţionăm:

3.2.1. Degradarea civică

Sancţiunea degradării civice reprezintă o măsură bine cunoscută în istorie, mai ales sub forma morţii civice (suprimată în Franţa în anul 1854). În această ultimă variantă, *moartea civică* era o măsură cu caracter radical şi total, în sensul că erau anulate inclusiv drepturile maritale sau părinteşti: căsătoria era, spre exemplu, considerată ca inexistentă, iar copiii condamnatului erau înregistraţi drept copii naturali, cu tată necunoscut. Prin urmare, această *capitis deminutio*, cum era cunoscută în dreptul roman, însemna o eliminare juridică totală din societate, pe care a prevăzut-o Codul penal al lui Napoleon de la 1810. *Capitis deminutio* reprezenta, aşadar, desfiinţarea lui *caput,* adică a capacităţii juridice a persoanei[510].

Firește, doctrina penală modernă, respingând caracterul profund inuman al acestui gen de pedeapsă, a impus atenuarea ei. Astfel, în dreptul comun, aceasta a fost prevăzută de legislațiile diferitelor state cu titlu de pedeapsă accesorie, având statut de sancţiune principală în crimele cu caracter politic; însă, și în această privinţă, dispozițiile legislațiilor penale au fost modificate.

În prezent, se poate vorbi de o pedeapsă care conduce la incapacitatea de a dispune sau de a beneficia de anumite drepturi cetăţeneşti, durata degradării civice fiind, în principiu, pe viaţă, numai că ea dispare o dată cu dispariţia sancţiunii principale,

---

[510] D. Iancu, C. Gălăţanu, *Drept privat roman*, Ed. Universităţii din Piteşti, 2009, pp. 123-125. *Caput* avea în structura sa 3 elemente: libertatea (*status libertatis*), cetăţenia (*status civitatis*) şi drepturile de familie (*status familie*). Astfel, *capitis deminutio maxima* desemna pierderea libertăţii, *capitis deminutio media* reprezenta pierderea cetăţeniei, iar *capitis deminutio minima* desemna pierderea drepturilor de familie, fiind păstrate libertatea şi cetăţenia.

așa cum se întâmplă, de exemplu, în cazul amnistiei. Totodată, această măsură poate fi aplicată și pe o perioadă limitată de timp.

Legislația noastră penală nu mai prevede în mod expres, în reglementările sale, pedeapsa degradării civice, însă interzicerea exercitării anumitor drepturi constituționale se poate dispune, de principiu, cu titlu de pedeapsă complementară sau accesorie.

Astfel, este natural ca pe perioada izolării de societate unele drepturi să fie limitate, restrânse sau chiar interzise, în așa fel încât efectul coercitiv al pedepsei aplicate să ducă la îndreptarea conduitei acestuia[511].

3.2.2. Interzicerea exercitării unor drepturi

Este o sancțiune penală restrictivă de drepturi, aplicată, de principiu, cu caracter complementar, fiind cea mai cunoscută în dreptul penal modern și care afectează numai capacitatea de exercițiu.

Potrivit prevederilor Noului Cod penal, în ceea ce privește conținutul pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi, a fost extinsă categoria drepturilor a căror exercitare poate fi interzisă[512].

Prin urmare, legiuitorul extinde această sferă de la un număr de 5 drepturi la un număr de 15 drepturi, după cum urmează[513]:

- Dreptul de a fi ales în autoritățile publice sau în orice alte funcții publice;
- Dreptul de a ocupa o funcție care implică exercițiul autorității de stat;
- Dreptul străinului de a se afla pe teritoriul României;
- Dreptul de a alege;
- Drepturile părintești;
- Dreptul de a fi tutore sau curator;
- Dreptul de a ocupa funcția, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfășura activitatea de care s-a folosit pentru săvârșirea infracțiunii[514];
- Dreptul de a deține, purta și folosi orice categorie de arme;
- Dreptul de a conduce anumite categorii de vehicule stabilite de instanță;
- Dreptul de a părăsi teritoriul României;
- Dreptul de a ocupa o funcție de conducere în cadrul unei persoane juridice de drept public;
- Dreptul de a se afla în anumite localități stabilite de instanță;
- Dreptul de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori alte adunări publice, stabilite de instanță;

---

[511] I. Chiș, (*Art. 54. Comentariu*), în I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiș, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, *op. cit.*, p. 391.

[512] C. Mitrache, *Pedepsele complementare – continuitate și noutate în Codul penal 2009*, în Analele Universității București, Seria Drept, nr. 1/2011, pp. 73-81; C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 219.

[513] At. 66 alin. 1 lit. a)-o) din Noul Cod penal

[514] Despre efectul încetării de drept a contractului individual de muncă în situația interzicerii acestui drept, a se vedea: C. Nenu, *Dreptul muncii*, Ed. Universității din Pitești, 2010, p. 60.

- Dreptul de a comunica cu victima sau cu membrii de familie ai acesteia, cu persoanele care au comis infracţiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanţă, ori de a se apropia de acestea;
- Dreptul de a se apropia de locuinţa, locul de muncă, şcoala sau alte locuri unde victima desfăşoară activităţi sociale, în condiţiile stabilite de instanţa de judecată.

Sancţiunea complementară a interzicerii exercitării unor drepturi se aplică condiţionat, putând fi dispusă numai dacă pedeapsa principală stabilită este închisoarea, indiferent de durata acesteia, sau amenda. Noua reglementare a aplicării pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi devine, astfel, mai flexibilă, fără a mai interesa natura şi gravitatea pedepsei principale, ci numai natura şi gravitatea infracţiunii, împrejurările cauzei şi persoana infractorului[515].

Totodată, prin dispoziţiile Noului Cod penal, a fost restrânsă durata de executare a pedepsei interzicerii exercitării unor drepturi, maximul acesteia fiind redus la jumătate, respectiv pentru o perioadă de la 1 la 5 ani.

Trebuie precizat că o asemenea sancţiune are *caracter obligatoriu* în situaţia în care legea prevede această pedeapsă pentru infracţiunea săvârşită, respectiv în ipoteza unor infracţiuni cu un grad mare de pericol social, de genul omorului, trădării, tâlhăriei sau violului; aplicarea sa este, însă, *facultativă*, atunci când nu este prevăzută expres de lege pentru infracţiunea respectivă, însă instanţa constată că, faţă de natura şi gravitatea infracţiunii, împrejurările cauzei şi persoana făptuitorului, este necesară aplicarea acesteia[516]; este vorba despre fapte penale mai puţin grave, ceea ce permite o individualizare mai bună a pedepsei[517].

Interzicerea exercitării unor drepturi poate fi dispusă, în legislaţia penală română, şi cu titlu de pedeapsă accesorie obligatorie sau facultativă, având un conţinut specific, în funcţie de cum însoţeşte pedeapsa detenţiunii pe viaţă sau pedeapsa închisorii.

În cazul detenţiunii pe viaţă, pedeapsa accesorie a interzicerii exercitării unor drepturi se aplică de drept, prin efectul legii, purtând asupra a 6 drepturi expres prevăzute de lege, respectiv: dreptul de a fi ales în autorităţile publice sau în orice alte funcţii publice; dreptul de a ocupa o funcţie care implică exerciţiul autorităţii de stat; dreptul străinului de a se afla pe teritoriul României; dreptul de a alege; drepturile părinteşti; dreptul de a fi tutore sau curator[518].

Pedeapsa accesorie a interzicerii exercitării unor drepturi constă în interzicerea exercitării, pe durata executării unei pedepse privative de libertate, a acelor drepturi pe

---

[515] I. Pascu, P. Buneci, *op. cit.*, p. 87.

[516] Art. 67 alin. 1 Noul Cod penal.

[517] Pentru dezbateri cu privire la criteriile generale de individualizare a pedepselor a se vedea I. Ristea, *Comentarii*, în G. Antoniu (coord), A. Boroi, B.N. Bulai, C. Bulai, Şt. Daneş, C. Duvac, M.K. Guiu, C-tin Mitrache, C. Mitrache, I. Molnar, I. Ristea, C-tin Sima, V. Teodorescu, I. Vasiu, A. Vlăşceanu, *Explicaţii preliminare ale noului Cod penal, vol. II (Art. 53-187)*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2011, pp. 91-96.

[518] Art. 65 alin. 2 Noul Cod penal.

care judecătorul a considerat necesar să le interzică persoanei condamnate cu titlu de pedeapsă complementară[519].

În majoritatea reglementărilor penale actuale, instanţele sunt obligate să nominalizeze expres sancţiunile vizând interzicerea exercitării unor drepturi pe care le aplică condamnatului. Asemenea prevederi întâlnim inclusiv în legislaţia penală română, Codul nostru penal fiind la nivelul reglementărilor europene moderne.

3.2.3. Degradarea militară

Sancţiunea degradării militare se înscrie în categoria pedepselor privative de drepturi, însă, prin faptul că se aplică numai condamnaţilor militari în activitate, în rezervă sau în retragere, penaliştii o consideră ca având un caracter aparte faţă de alte sancţiuni incluse în categoria celor care privează pe condamnat de anumite drepturi[520].

Legiuitorul român prevede măsura degradării militare ca pedeapsă complementară, constând în *pierderea gradului şi a dreptului de a purta uniformă de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare*[521].

Referitor la această sancţiune, nu este lipsit de interes să remarcăm faptul că ea are un *caracter perpetuu*, subzistând şi după reabilitarea condamnatului, în raport de gravitatea sau natura faptei care o pot impune cu titlu obligatoriu ori facultativ.

Degradarea militară are, de altfel, şi un caracter definitiv, astfel că o eventuală reabilitare nu atrage după sine rechemarea cadrelor militare sau redarea gradului militar pierdut[522]. Fireşte, reintegrarea în cadrele armatei sau în funcţiile militare, reacordarea gradului şi a dreptului de a purta uniformă este pe deplin posibilă în ipoteza repunerii în drepturi ca urmare a unei erori judiciare.

3.3. Măsuri de siguranţă

Ineficacitatea pedepselor, în apărarea societăţii împotriva faptelor periculoase, a determinat necesitatea luării şi aplicării unor măsuri care să înlăture stările de pericol de

---

[519] Textul de lege al art. 65 alin 1 face referire la o parte dintre drepturile prevăzute de art. 66 alin. 1 (lit. a), lit. b), lit. d)-n) din Noul Cod penal, a căror exercitare poate fi restrânsă de căte instanţă, cu titlu de pedeapsă complementară, respectiv: *a) dreptul de a fi ales in autoritatile publice sau in orice alte functii publice;b) dreptul de a ocupa o functie care implica exercitiul autoritatii de stat; d) dreptul de a alege;e) drepturile parintesti;f) dreptul de a fi tutore sau curator;g) dreptul de a ocupa functia, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfasura activitatea de care s-a folosit pentru savarsirea infractiunii;h) dreptul de a detine, purta si folosi orice categorie de arme;i) dreptul de a conduce anumite categorii de vehicule stabilite de instanta;j) dreptul de a parasi teritoriul Romaniei;k) dreptul de a ocupa o functie de conducere in cadrul unei persoane juridice de drept publică;l) dreptul de a se afla in anumite localitati stabilite de instanta;m) dreptul de a se afla in anumite locuri sau la anumite manifestari sportive, culturale ori la alte adunari publice, stabilite de instanta;n) dreptul de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infractiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanta, ori de a se apropia de acestea.*

[520] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit*, p.319; C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 220.

[521] Art. 69 alin. 1 Noul Cod penal.

[522] V. Mirişan, *op. cit.*, p. 197.

natură a determina comiterea pe viitor a noi fapte penale. Este, astfel, creat un cadru complementar de mijloace de constrângere cu caracter pur preventiv, respectiv cadrul măsurilor de siguranță[523].

Măsurile de siguranţă circumscrise reacţiei sociale împotriva criminalităţii, deşi oarecum diferite de la un sistem legislativ penal la altul, prezintă elemente de factură să indice o apropiere sub raportul derulării de acţiuni destinate prevenirii delincvenţei şi protejării societăţii în faţa unor pericole penale potenţiale.

În clasificările criminologice actuale, măsurile de siguranţă – evocate anterior — pot căpăta diverse forme, între care, cel puţin în codurile penale europene, nu există diferenţe semnificative. De exemplu[524]:

3.3.1. Măsuri de siguranţă cu caracter comun

Acest tip de măsuri pot fi aplicate, potrivit legii, atât celor condamnaţi, cât şi celor necondamnaţi, uneori chiar *„ante delictum"*, în funcţie de *starea periculoasă* a făptuitorilor.

Măsurile de drept comun pot fi clasificate după modul în care acestea restrâng sau nu libertăţile ori drepturile individului, în funcţie de acest criteriu, putând exemplifica următoarele:

a) *Măsuri de siguranţă privative de libertate*, dintre care mai cunoscute sunt:

- *Tutela penală*, aplicată de regulă recidiviştilor, după executarea pedepsei principale a cărei durată depăşeşte 10 ani;
- *Reeducarea minorilor*, măsură aplicată în centre speciale, cum ar fi internatele sau centrele de reeducare;
- *Măsuri curative*, vizând persoane care prezintă o anumită stare periculoasă, de genul alcoolicilor sau toxicomanilor periculoşi.

b) *Măsuri de siguranţă restrictive de libertate*, dintre care sunt mai frecvente următoarele:

- *Interdicţia de şedere* într-o anumită localitate sau zonă, în care făptuitorii au desfăşurat o anumită activitate criminală;
- *Liberarea condiţionată* sau *sub control judiciar*, măsură prevăzută şi aplicată frecvent, inclusiv în practica noastră penală[525].

c) *Măsuri de siguranţă cu caracter patrimonial sau privative de drepturi*, de genul următoarelor:

---

[523] F. Teişanu, *op. cit.*, p. 112.

[524] J. Larguier, *op. cit.*, pp. 112-115.

[525] Dispoziţiile referitoare la liberarea condiţionată nu mai sunt înscrise de Noul Cod penal în capitolul privitor la pedepsele principale, ci în conţinutul referitor la individualizarea pedepselor, având un conţinut diferit atât sub aspectul condiţiilor de acordare, dar în special cu privire la procesul de reintegrare socială efectivă a condamnaţilor în societate. Astfel, în noua vizune, sunt implicate direct instituţiile statului, în sensul că activităţile de reeducare sunt continuate prin îndeplinirea de către cel liberat a unor măsuri şi obligaţii sub controlul serviciilor de probaţiune. (I. Chiş, *Art. 99. Comentariu*, în I. Pascu, V. Dobrinoiu, T. Dima, M.A. Hotca, C. Păun, I. Chiş, M. Gorunescu, M. Dobrinoiu, *op. cit.*, pp. 572-573).

- *Confiscarea specială* sau *sechestrarea asiguratorie,* în cazuri civile deduse, însă, din procese penale;
- *Interzicerea exercitării anumitor profesii ori activităţi* de natura celor care au fost folosite în scop infracţional;
- *Închiderea unor localuri,* de genul cazinourilor, cluburilor cu diverse destinaţii oficiale, dar care servesc altor scopuri, fireşte criminale.

Măsurile de siguranţă sus-menţionate se înscriu printre sancţiunile de factură penală întâlnite frecvent în majoritatea legislaţiilor penale moderne. Fireşte, acestora li se adaugă alte măsuri, cum ar fi, de pildă, cele care îi privesc, în special, pe bolnavii delincvenţi, pe handicapaţi ş.a.

3.3.2. Măsurile de siguranţă reglementate de Noul Cod penal

Un element de noutate în materie de măsuri de siguranţă are în vedere regimul acestora, astfel de sancţiuni putând fi dispuse ori de câte ori s-a comis o faptă penală, chiar dacă ne aflăm în prezenţa unei cauze de neimputabilitate[526]. Aşadar, astfel de măsuri se pot aplica făptuitorului inclusiv în situaţia în care acestuia nu i s-a aplicat nicio pedeapsă[527].

Măsurile de siguranţă, înscrise în legislaţia penală română cu scopul de a înlătura o stare de pericol sau de a preîntâmpina săvârşirea de fapte penale, se clasifică după cum urmează:

a) Obligarea la tratament medical, aplicată făptuitorilor care, din cauza unei boli, inclusiv cea provocată de consumul cronic de alcool sau alte substanţe psihoactive, prezintă pericol pentru societate[528];

b) Internarea medicală, dispusă în cazul făptuitorilor bolnavi psihic, consumatori cronici de substanţe psihoactive sau care suferă de o boală infectocontagioasă, şi care prezintă pericol pentru societate[529]; pentru dispunerea acestei măsuri, trebuie să se constate şi îndeplinirea unei condiţii speciale, şi anume iresponsabilitatea făptuitorului cauzată de o boală mintală sau de intoxicarea cu diferite substanţe[530].

c) Interzicerea ocupării unei funcţii sau a exercitării unei profesii, măsură ce poate fi luată atunci când fapta a fost săvârşită din cauza incapacităţii, nepregătirii au altor cauze care îl fac inapt pentru ocuparea unei anumite funcţii, pentru exercitarea unei profesii sau meserii ori pentru desfăşurarea unei alte activităţi[531];

d) Confiscarea specială, măsură dispusă asupra următoarelor categorii de bunuri, şi anume: bunurile produse prin săvârşirea faptei penale; bunurile folosite, în orice mod,

---

[526] M. A. Hotca, *op. cit.*, p. 121.
[527] Art. 107 alin 3 Noul Cod penal.
[528] Art. 109 alin. 1 Noul Cod penal.
[529] Art. 110 alin. 1 Noul Cod penal.
[530] A. Crişu, *op. cit.*, p. 345.
[531] Art. 111 alin. 1 Noul Cod penal. Despre incompatibilităţile persoanei fizice cu calitatea de salariat, a se vedea: C Nenu *The contracting parties' ability to conclude the employment contract,* lucrare prezentată la Conferinţa Internaţională a Universităţii din Piteşti *„European Union's History, Culture and Citizenship"*, mai 2012.

sau destinate la săvârșirea infracțiunii; bunurile folosite, imediat după săvârșirea faptei, pentru a asigura scăparea făptuitorului sau păstarea folosului; bunurile date pentru a determina săvârșirea faptei sau pentru a răsplăti pe făptuitor; bunurile a căror deținere este interzisă de lege[532].

[532] Art. 112 alin. 1 Noul Cod penal.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL III

RAPORTUL DINTRE CRIMINOLOGIE ŞI POLITICA PENALĂ

§1. Consideraţii introductive

1.1. Evoluţia relaţiei Criminologie — politică penală

Politica penală ocupă un loc aparte în cadrul politicii generale a statului, rolul acesteia, în restabilirea ordinii de drept, concretizându-se în măsurile şi mijloacele ce trebuie adoptate pentru prevenirea şi combaterea fenomenului infracţional[533].

Relaţia dintre Criminologie şi politica penală se exprimă şi se materializează, în esenţă, prin modalităţile în care instituţiile publice înţeleg să-şi modeleze politica penală, raportat la infomaţia ştiinţifică desprinsă din studiul crimei şi al criminalului. Acest raport şi, implicit, influenţa exercitată de criminologi, devin tot mai bine conturate astăzi, în regimuri democratice de factură liberală.

Deşi domeniul de investigare a fenomenului criminalităţii a căpătat conturul unei ştiinţe de sine stătătoare, de mai bine de un secol, impactul său nu s-a făcut cu adevărat resimţit decât după cel de-al doilea război mondial. Cu atât mai mult, după începerea unei evoluţii alarmante a criminalităţii în lumea occidentală europeană şi în cea nord-americană, în perioada deceniului 6, legislativul, administraţia şi justiţia au început să-şi armonizeze efectiv politica cu realitatea infracţională.

Precaritatea relaţiei dintre politică şi Criminologie, de la apariţia celei din urmă şi până în a doua jumătate a secolului nostru, a fost una evidentă. Cu toate acestea, cum poate fi explicată inconsistenţa acestui raport, în condiţiile în care, după cum afirma D. Szabo, *„puţine sunt domeniile acţiunii umane care pot scăpa de tentaţia politicului, inclusiv de investigaţia criminologică*[534]?

În condiţiile în care o ştiinţă de genul Criminologiei se află pe terenul nesigur al ideologiei, ea se poate confrunta cu aceleaşi dezavantaje pe care le poate presupune o politică fundamentată pe teze false sau incoerente. Evoluţiile sociale, privite din perspectiva principiilor liberalismului, conduc la concluzia potrivit căreia o ideologie nu

[533] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 27.
[534] D. Szabo, *Criminologie et politique criminelle*, *op. cit.*, p. 106.

poate fi etichetată drept adevărată sau falsă, ci numai ca eficace sau ineficace[535]. Or, este evident că, în formularea diverselor teze asupra fenomenului criminal, se pot constata influenţe ale ideologicului asupra criminologilor sau şcolilor criminologice, fără a exista o suficientă informare şi din punct de vedere politic.

Spre sfârşitul primului său secol de existenţă, în ciuda polemicilor dintre diversele curente criminologice şi, în aceeaşi măsură, a numărului redus de oameni de ştiinţă, cunoscători ai domeniului, inclusiv ca urmare a unei marginalizări universitare, reprezentanţi ai curentelor politice criminale moderne şi ai „Apărării sociale" în Europa, dar şi ai „Codului penal model" din America de Nord, nu au ezitat, în faţa valului de violenţă, să propună oamenilor politici forme adecvate de combatere şi prevenire a delincvenţei. Politicienii, până nu de mult reticenţi în aplicarea rezultatelor cercetării criminologice, considerate nesigure, au înţeles, totuşi, faptul că, cel puţin pentru o decizie în domeniul politicii penale, este necesară o fundamentare ştiinţifică raportată la realitatea socială, în condiţiile unui regim cu evident caracter democratic.

Deşi o parte dintre concluziile investigaţiilor criminologice nu au fost suficient de bine verificate ştiinţific, vreme de câteva decenii, necesităţile tipice desfăşurării unor acţiuni politice, bazate pe o ideologie liberală şi destinate promovării valorilor esenţiale ale societăţii democratice, i-au determinat pe criminologi să avanseze propuneri de revedere a reacţiei sociale şi politice la infracţionalitate. Astfel de iniţiative pot fi remarcate, cu evidenţă, începând cu anul 1960.

În acest mod, conservatorismului instituţional, prezent chiar în regimurile democratice tradiţionale, i s-a opus înţelepciunea neconvenţională a universitarilor optimişti cu privire la posibilitatea combaterii delincvenţei sau, cel puţin, a reducerii acesteia.

Prin urmare, sugestiile referitoare la remodelarea deciziilor de politică penală au vizat câteva direcţii esenţiale, referitoare la următoarele aspecte[536]:

- *Dezincriminarea unor comportamente deviante* – prin scoaterea lor de sub incidenţa legii penale şi supunerea controlului social şi administrativ;
- *Resocializarea condamnaţilor* – trebuie să reprezinte şi să devină, efectiv, obiectivul major al sistemului penitenciar;
- *Funcţiile resocializării* – sunt superioare celor ale sancţiunilor penale restrictive de libertate, efectele descurajante sau intimidante ale acestui gen de pedepse nefiind verificate în realitate.

Astfel că, pentru regimurile democratice parlamentare, pluraliste şi liberale, sugestiile criminologilor contemporani au evidenţiat, cu necesitate, revederea politicii penale. În acelaşi timp, s-a subliniat inclusiv restructurarea instituţiilor criticate pentru un anumit imobilism caracteristic, manifestat în special printr-un soi de neputinţă în faţa comportamentelor deviante penale, a căror reprimare era considerată posibilă, în primul rând, numai prin sancţiuni penale de factură represivă.

---

[535] J. Baechler, *De quelques principes généraux du libéralisme*, în *„Contrepoint"*, Paris, 1975, p. 125 şi urm.
[536] D. Szabo, *Criminologie et politique criminelle, op. cit.*, pp. 107-108.

1.2. Complexitatea relaţiei Criminologie-politică penală

Relaţia modernă dintre Criminologie şi politica penală are un evident caracter complex, determinat atât de unghiul de vedere din care este privită – cel al criminologului sau al juristului penalist – cât şi de perspectiva şcolilor criminologice de factură europeană ori nord-americană.

Pe bună dreptate, reputatul reprezentant al şcolii criminologice de la Montreal, D. Szabo, subliniind complexitatea relaţiei în discuţie, în care Criminologia şi Dreptul penal îşi impun propriile reguli, afirma că, deşi este vorba de anumite diferenţieri, nu trebuie pierdut din vedere următorul aspect:

O Criminologie pură, detaşată de contextul juridic şi instituţional, care să se raporteze exclusiv la actul delictual şi la criminal, echivalează cu studiul personalităţii umane în afara contextului social, al grupului etnic căruia îi aparţine, dincolo de nivelul de dezvoltare socio-culturală a individului[537].

1.2.1. Politica penală din perspectiva raportului cu Criminologia

Privită strict din perspectiva raportului cu criminologia, politica penală poate fi sprijinită sau influenţată de rezultatele studiilor ştiinţifice ale reacţiei sociale, fiind antrenat sistemul juridic penal, în care se întâlnesc instituţii proprii dreptului penal material, procedural şi execuţional.

1.2.2. Din perspectiva relaţiei cu justiţia penală

În considerarea acestui raport, politica penală se reflectă în modul de transcriere, dar şi în forma juridică instituţională penală dorită de puterea legislativă şi pusă în practică de puterea judecătorească şi cea administrativă.

Alături de aceste elemente, care conturează primul factor major al complexităţii raportului Criminologie – politică penală, întâlnim alte elemente care dau contur celui de-al doilea factor de complexitate, respectiv cele nuanţate de curentele criminologiei europene şi cele ale continentului nord-american. Astfel:

§ Din perspectivă europeană

Este remarcabilă nuanţa evidenţiată de reputatul reprezentant al „Noii apărări sociale", Marc Ancel, care pune semnul egal între politica penală şi Dreptul penal, afirmând că *orice sistem juridic penal de incriminare şi sancţionare reflectă, în mod necesar, o politică penală*[538].

Cu alte cuvinte, potrivit acestei opinii, pentru penalişti, principiile incriminării legale sau ale dogmaticii penale reprezintă esenţa politicii penale. Un element component al acestei politici se regăseşte în regulile procesuale aplicate în acţiunea judiciară, la care se

---

[537] D. Szabo, *Criminologie et politique criminelle*, *op. cit.*, p. 108.

[538] M. Ancel, *Pour une étude sistematique des problèmes de politique criminelle*, în *„Archives de politique criminelle"*, vol. I, Ed. A. Pedone, Paris, 1975, p. 15 şi urm.

adaugă şi componenta execuţională, un loc aparte deţinându-l politica penitenciară[539]. Nu în ultimul rând, acestora li se mai însumează şi componenta preventivă a politicii penale.

Este evident că o astfel de concepţie are în vedere politica penală în întregul său, ea reprezentând un reflex de apărare în faţa unei anumite realităţi pozitive sociale, reprezentate de actele criminale.

Din examinarea relaţiei politicii penale cu dreptul penal, în viziunea sa europeană, relaţie care constituie obiect de studiu al „Criminologiei şi sistemului penal", după cum o denumeşte D. Szabo, rezultă că acest gen de politică poate avea două orientări notabile:

a) *O orientare proprie observării strict ştiinţifice a politicii penale,* aplicate în diverse sisteme penale, deci un studiu aplicat în cercetarea unui anumit tip de fapt social;

b) *O orientare destinată studiului funcţional şi prospectiv* al combaterii delincvenţei şi asigurării protecţiei sociale împotriva crimei, printr-o strategie adecvată reacţiei împotriva faptelor penale.

§ Din perspectivă nord-americană

Sub acest aspect, relaţia Criminologie – politică penală trebuie raportată la poziţia criminologului faţă de actul propriu-zis de justiţie penală. De formaţie medic, sociolog sau psiholog, criminologul american vizează nu atât conţinutul politic al sistemului juridic penal, al modului de administrare a justiţiei criminale etc., cât faptul social delictual în sine.

La cele de mai sus trebuie adăugat şi remarcat modul în care un criminolog poate influenţa, prin sugestiile sale, politica penală, la nivelurile sale esenţiale: legislativ, executiv şi judiciar. Influenţa criminologului american este notabilă, în comparaţie cu aceea a europeanului, care este mai înclinat spre dogmatica penală.

Viziunea pragmatică, a studiului criminologic de factură americană privind delincvenţa, se reflectă în modul de ghidare a politicii penale care trece dincolo de justiţia penală clasică. Astfel, în ceea ce priveşte direcţiile de acţiune, acestea se concretizează în :

a) *Orientarea politicii penale* în funcţie de rezultatele studiului comportamentelor deviante, al actelor penale concrete, raportate la individ şi la mediul social;

b) *Influenţarea acţiunii legislative a justiţiei penale,* dar, în egală măsură, şi *a instituţiilor civile,* nu numai guvernamentale sau publice, care pot pune în practică programe de combatere şi de prevenire a criminalităţii.

§2. Modele de politică penală

2.1. Privire asupra cadrului general

Abordarea problematicii reacţiei sociale împotriva actelor antisociale impune, în mod firesc, nu numai o trecere în revistă a formelor acestei reacţii – prezentate în capitolul anterior – ci şi a unor modele de politică penală prin care se obiectivează relaţia Criminologiei cu politica penală. Prezentarea modelelor de referinţă de politică

[539] A. Dincu, *Bazele criminologiei, op. cit.*, p. 158.

penală anticipează, de asemenea, unele clarificări privitoare la rezonanţa pe care estimările criminologice o pot avea asupra politicii penale, promovate de un anumit tip de stat sau de regim.

În lumea contemporană, politica penală este clar acceptată drept o componentă de bază a politicii sociale, ale cărei conţinut şi finalitate îşi păstrează, după cum afirmă Roger Merle şi Andre Vitu, caracterul lor originar, rămânând o ştiinţă şi o artă. Această trăsătură a fost pusă în evidenţă, încă de la începutul secolului trecut, de penalistul german Feuerbach, care a definit-o ca fiind *„un ansamblu de procedee susceptibile de a fi propuse legiuitorului sau efectiv utilizate de către acesta, la un moment dat, într-o anumită ţară, în scopul combaterii criminalităţii"*[540].

Prin urmare, evoluţia regimurilor şi sistemelor politice, paralel cu evoluţia studiilor asupra delincvenţei, precum şi a şcolilor sau curentelor despre criminalitate, au influenţat şi influenţează tot mai evident acţiunea politică, făcând necesară prezentarea sistematică a principalelor modele de politică penală, deduse din modalităţile de reacţie socială la fenomenul criminal. Este evident că, pe de o parte, toate regimurile politice, fie totalitare, fie democratice au creat şi au utilizat dreptul obiectiv ca formă de reglementare normativă în propriile scopuri, iar pe de altă parte legea a servit la promovarea unor valori de natură a manipula populaţia[541].

Modelele de politică penală, natura şi eficienţa lor, preocupă astăzi pe criminologi, care, prin analiza acestora, scot în evidenţă impactul real al acţiunii politice asupra fenomenelor de reacţie socială împotriva delincvenţei, menţionate, deja, în capitolul anterior.

Dintre analizele întreprinse asupra modelelor de politică penală, în literatura de specialitate sunt apreciate, datorită preciziei şi calităţii lor, cele realizate de Mireille Delmas-Marty[542]. De altfel, aceste studii privitoare la modelele de politică penală sunt preluate şi în numeroase lucrări de specialitate.

2.2. Modelele statale de politică penală

Variantele de politică penală, în care statul este direct implicat, trebuie raportate, în majoritatea cazurilor, la modul în care acestea se regăsesc în legislaţia penală, respectiv în codurile penale şi în codurile de procedură penală.

Modelele de politică penală propuse în studiile lui Mireille Delmas-Marty se raportează, în mod firesc, la tipul de regim respectiv, şi anume: autoritar, totalitar sau democratic, de factură liberală ori social-democrată.

---

[540] R. Merle, A. Vitu, *op. cit.*, pp. 99-100.

[541] R. Duminică, C. Aleca, *Brief considerations concerning the influence of national and international socio-political environment on the act of lawmaking*, în „Analele Universităţii Constantin Brâncuşi din Târgu Jiu", Seria Litere şi Ştiinţe Sociale, Nr. 1/2012, p. 112.

[542] A se vedea Ch. Lazerges, *La politique criminelle*, *op. cit.*, pp. 28 şi urm.

În aceste variante, statul este considerat ca fiind direct implicat în aplicarea modelelor de reacţie socială la infracţiune ori devianţă. În consecinţă, în funcţie de natura regimului, pot fi identificate următoarele modele:

2.2.1. Modele de politică penală specifice statului de tip autoritar

În ceea ce priveşte statele de tip autoritar, acestea iau în calcul atât infracţiunea, în calitatea sa de act prevăzut de legea penală, cât şi devianţa, în accepţiunea faptelor cu un grad de pericol social mai redus, considerate abateri de la diverse norme cu caracter administrativ, profesional sau chiar de la regulile morale de largă acceptare. Exemplificăm, în acest sens, următoarele aspecte relevante:

- *Modelul de politică autoritară aplicată infracţiunilor* – este propriu sistemului clasic penal de sancţionare, dar căruia i se poate asocia un sistem judiciar mai riguros, de excepţie, privind anumite fapte, apreciate ca fiind mai grave: traficul de droguri, actele de tip mafiot etc. Este interesant de remarcat că, faţă de multe fapte circumscrise crimei organizate internaţionale, există state cu regimuri democratice care recurg la modelele de politică penală specifice statului autoritar, exemplele de referinţă fiind Italia şi Anglia.

- *Modelul de politică autoritară aplicată devianţei* – se raportează la actele stabilite de lege şi este pus în practică prin intermediul justiţiei sau administraţiei. Multe măsuri de acest gen, unele având chiar caracter corectiv, pot viza, spre exemplu, internarea obligatorie a toxicomanilor sau a alcoolicilor consideraţi periculoşi, a vagabonzilor, a prostituatelor etc. În aceste cazuri, poliţia sau alte organe administrative pot avea atribuţii destul de extinse.

2.2.2. Modele de politică penală aparţinând statului de tip totalitar

În considerarea regimului statelor de tip totalitar, modelele de politică penală din cadrul acestora nu mai fac distincţie calitativ-penală între „infracţiune" şi „devianţă". Principalele variante ale acestor modele sunt în funcţie de tipul de sistem în care se poate încadra statul justiţiar sau recuperator, şi anume:

- *Modelul politic penal al statului justiţiar* – se caracterizează prin aceea că aplicarea legii la faptul penal concret se face pe baza raţionamentului prin analogie. Un astfel de model presupune ca judecătorul să aplice un text penal pe care îl consideră a fi cel mai apropiat de situaţia de fapt, iar, în lipsa acestuia, să se raporteze la principii de drept - morale, etice, religioase sau politice, care stau la baza unui stat. Situaţii de acest gen sunt tipice regimurilor totalitare, de factura regimului hitlerist sau celui stalinist.

- *Modelul politic penal al statului recuperator – care urmăreşte îndreptarea (vindecarea) şi resocializarea criminalului* –este fundamentat pe principiile curentului criminologic al „Apărării sociale", al cărui promotor a fost Filippo Gramatica. Potrivit acestui curent, noţiunea de „infracţiune" trebuie înlocuită cu cea de „indice antisocial", tratamentul legal, în aceste cazuri, fiind de factura celui aplicat în cazul devianţei; evident, sub această perspectivă, că diferenţa dintre noţiunile de „devianţă" şi „infracţiune politică" dispare. Însă, în condiţiile în care norma legală devine incidentă

asupra oricărui fapt antisocial, chiar mai puţin periculos, apare în mod vădit pericolul exagerării sau al unei acţiuni judiciare de tip totalitar. Un exemplu actual al unui astfel de model politic este reprezentat de statele totalitare de tip asiatic.

2.2.3. Modele de politică penală specifice statului de tip liberal

În statele de tip liberal, modelele de politică penală se caracterizează prin aceea că, bazându-se pe valoarea socială a libertăţii, statul nu are decât o intervenţie limitată, în sensul că abandonează o parte din prerogativele sale, în materie penală, în mâinile societăţii civile.

Modelele în discuţie, având la bază o ideologie liberală sau social-democrată, au fost denumite de Mireille Delmas-Marty sub forma conceptului de *„model Stat-societate liberală"*. Această idee a fost preluată şi de Christine Lazarges, astfel de modele fiind regăsite sub forma mai multor variante[543], şi anume:

- *Varianta penală* – este caracterizată prin aceea că o serie de fapte antisociale sunt sancţionate de către organe specializate ale administraţiei. De pildă, astfel de sancţiuni pot fi întâlnite în materia dreptului muncii, domeniu în care inspectorii de muncă au competenta de a le aplica în cazul în care constată încălcări ale normelor de sănătate şi securitate în muncă[544]. Situaţii similare se întâlnesc şi în alte domenii: financiar-bancar, sanitar, ş.a.

- *Varianta civilă* – nu face referire la o anumită dezincriminare, prin transformarea „penalului" în „civil", soluţie evocată de Consiliul Europei în 1980, ci la alte aspecte, de genul transferării procesului penal unei instanţe civile, în unele ipoteze o astfel de soluţie fiind mai profitabilă victimei, care se bucură de o satisfacţie rapidă şi mai sigură, în special de natură pecuniară.

- *Varianta medierii* – presupune, pe lângă medierea propriu-zisă, un arbitraj sau o conciliere. Mediatorul sau „ombudsman-ul" (din sistemul anglo-saxon), intervine în caz de conflict între persoane fizice şi/sau juridice, inclusiv la solicitarea unor societăţi de sprijin şi de protecţie a victimelor infracţiunilor sau în caz de abuzuri administrative etc. Medierea poate avea un caracter laic, dar şi unul religios. În Statele Unite, la New-York, sistemul de mediere este finanţat de tribunale care exercită şi un anume control, pentru asigurarea corectitudinii medierii.

Legislaţia naţională prevede expres instituţia medierii, aceasta reprezentând o *modalitate de soluţionare a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terţe persoane specializate în calitate de mediator, în condiţii de neutralitate, imparţialitate, confidenţialitate şi având liberul consimţământ al părţilor*[545]. Astfel, există obligativitatea

---

[543] A se vedea Ch. Lazerges, *La politique criminelle, op. cit.*, p. 36 şi urm.

[544] C. Nenu, C. Aleca, *Dreptul securităţii sociale*, Ed. Universităţii din Piteşti, 2010, p. 59, pp. 64-65.

[545] Art. 1 din *Legea 192/2006 privind medierea şi organizarea profesiei de mediator*, publicată în M.Of. nr. 441/22 mai 2006 cu modificarile si completarile ulterioare (Legea nr. 115/2012, OUG nr. 90/2012, OUG nr. 4/2013, Legea 214/2013). O modificare esenţială vizează obligativitatea părţilor, înainte de a apela la instanţa de judecată, de a participa la şedinţa de informare cu privire la avantajele pe care le prezintă medierea.

legală pentru părți ca, înainte de intentarea oricărei acțiuni în instanță, să participe la o ședință de informare gratuită, cu privire la implicațiile și efectele pozitive ale soluționării conflictului pe calea medierii. Pe cale de consecință, în caz de neîndeplinire a acestei obligații, instanța va respinge cererea de chemare în judecată ca inadmisibilă[546].

2.3. Modelele societale de politică penală

Modelele de politică penală de natură „societală" pot fi caracterizate prin prezența redusă a statului în activitatea de combatere a fenomenului antisocial, ajungându-se chiar la o renunțare quasi-totală a acțiunii statale penale, situație întâlnită, totuși, destul de rar. Exemplificăm, astfel, următoarele modele de referință, prezentate în literatura de specialitate:

2.3.1. Politica penală aplicată de societatea civilă

Societatea civilă exercită, în mod vădit, un rol esențial în elaborarea dreptului și, pe această cale, a politicii penale, fiind cea care relevă adevărata esență a solidarității umane, prin promovarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale și individuale și încurajarea în lupta împotriva criminalității în general[547].

Acest tip de politică se materializată prin *„modelul Societate peristatală"*, fiind structurată în două variante, în funcție de diminuarea rolului statului în combaterea delincvenței sau chiar de înlocuirea, pur și simplu, a acestuia, în special în cazurile în care trebuie să se ofere o satisfacție deplină și imediată victimelor. Pe aceste considerente, au fost configurate următoarele variante:

- *Varianta protestatară* – este posibilă în cazul ineficacității statului ori dispariției sale ca instrument al apărării principalelor valori sociale, împrejurare care conduce la apariția de grupuri sociale cu scopul asigurării liniștii și protecției civile. De exemplu, a se vedea situațiile din Liban, din unele țări africane sau chiar cele din Bosnia-Herțegovina.

În acest context, se înscriu și asociațiile de genul „Amnesty International" sau „B. Russell Tribunal"(cunoscut și ca „International War Crimes Tribunal"), destinate să apere drepturile omului în deplinătatea lor. Apropiate acestor scopuri sunt și asociațiile ecologiste, de genul „Greenpeace", precum și cele de protecție a handicapaților, a consumatorilor, a copiilor ori bătrânilor etc.

- *Varianta autoapărării* – este concepută ca un răspuns individual la infracțiune. Potrivit acestei variante, victimele nemulțumite ca urmare a ineficienței răspunsului statal la actul antisocial ar putea să se suprapună acțiunii oficiale, în special din perspectivă „civilă". Mai mult, acțiunile cu caracter de autoapărare ar putea avea și un caracter preventiv, aspect care nu poate fi agreat de un stat organizat, fie el și democratic.

---

[546] Art. 2 din *Legea 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator* publicată în M.Of. nr. 441/22 mai 2006 cu modificarile si completarile ulterioare. Astfel, începând cu 1 august 2013, în situația în care partile nu fac dovada participării la această ședință de informare, acestea vor suporta sancțiunea inadmisibilității cererii de chemare în judecată.

[547] R. Duminică, C. Aleca, *op. cit.*, p. 115.

Faţă de realitatea tristă a fenomenului criminal, în care un loc aparte îl deţin dramele autoapărării, nu este lipsit de semnificaţie să citãm opinia lui Christine Lazerges, potrivit căreia *„Statul de drept a făcut din legitima apărare o instituţie juridică, prin care a aruncat reacţia socială în marginea legitimei apărări"*. Practica judiciară penală demonstrează o limitare efectivă a posibilităţilor de autoapărare a individului în situaţii limită, în împrejurări care nu pot fi întotdeauna prevăzute de legiuitor, reacţia celui agresat netrebuind să depăşească „limita evitării oricărui pericol".

2.3.2. Modelul de politică penală de supraveghere reciprocă şi permanentă aplicată de societate

Un asemenea model, după cum afirma Mireille Delmas-Marty, ar consta din aceea că *„fiecare priveşte (sau supraveghează n.a.) pe celălalt, ca răspuns permanent la infracţiune sau devianţă"*.

Trebuie să recunoaştem că, această supraveghere reciprocă între indivizi, grupuri şi colectivităţi, despre care se crede că se manifestă în medii subdezvoltate social din perspectiva civilizaţiei ori culturii sau în teritorii lipsite de „avantajele" progresului, cum ar fi teritoriile africane ori asiatice greu accesibile, este prezentă inclusiv în zonele care se vor şi se cred înalt civilizate.

Într-un trib african sau într-o mică comunitate de eschimoşi, supravegherea capătă un caracter de ritual, care poate îmbrăca atât forma „ironiei", dar şi a „excomunicării".

În fond, lumea aşa-zis civilizată are şi forme administrative de supraveghere, care nu fac altceva decât să întreprindă o politică de prevenire. Astfel, primăriile, precum şi alte structuri administrative legale, inclusiv societăţi cu preocupări declarate de binefacere exercită şi o acţiune care să vizeze asigurarea unei anumite ordini, precum şi remodelarea de comportamente agresive, în sensul de „calmare" a acelor stări, dar în special a acelor indivizi cu potenţial criminogen.

§3. Estimarea criminologică şi politica penală

3.1. Observaţii preliminare

Influenţa investigaţiei criminologice asupra politicii penale, indiferent de modelul acesteia, nu trebuie exercitată de criminologie doar asupra acţiunii politicii penale, ci şi cu privire la elementele de modelare în perspectivă a acestei politici, prin exercitarea, în special, a funcţiei predictive a Criminologiei.

În momentul de faţă, dincolo de teoriile sau modelele politice propuse de curentele Criminologiei – cum ar fi, de exemplu, cel al „Apărării sociale", al Criminologiei clinice sau empirice ş.a. –specialiştii sunt de acord că, faţă de trend-ul criminalităţii, trebuie găsite metode realiste de politică penală, despre care să nu se mai afirme că *„s-au distins prin dogmatismul teoretic şi inepţia practică"*[548].

[548] D. Szabo, *Criminologie et politique criminelle*, *op. cit.*, p. 257.

Ideile generoase, dezbaterile teoretice la reuniuni internaţionale, în general întreg demersul criminologic, este mai greu receptat dincolo de aula univesitară, fiind privit cu o anume condescendenţă de către oamenii politici. Aceştia îl exploatează mai mult în interes programatic sau de partid, deoarece fondul acţiunilor politice vizează legislativul şi administrativul, problemele economice şi sociale de larg interes fiind prioritare. Se neglijează faptul că înseşi problemele sociale producătoare de câştig electoral sunt, în acelaşi timp, şi producătoare de criminalitate (a se vedea declinul economic, fenomenul şomajului, actele de corupţie etc.).

Ne putem întreba, de asemenea, în ce măsură evoluţiile politice internaţionale actuale ori perturbările provocate de ceea ce a fost denumit *„joc al intereselor planetare sau regionale"* nu exercită o dublă influenţă. În primul rând, frământările din sfera relaţiilor internaţionale, prin posibilele lor consecinţe, este firesc să se bucure de o anume prioritate în faţa preocupărilor vizând şi fenomenul criminal. În al doilea rând, actualele evoluţii internaţionale sunt ele însele generatoare de delincvenţă, fiind exercitate mai ales în sfera crimei organizate, la nivel continental şi chiar mondial, unde cunosc o virulenţă deosebită.

În esenţă, estimările criminologice, indiferent de coloratura lor doctrinară, converg spre dezideratul restructurării mai realiste a metodelor de politică penală. Din acest punct de vedere, supunem atenţiei, în continuare, principalele elemente din structura politică penală:

3.2. Revederea funcţiilor tradiţionale ale legii penale

În accepţiunea sa clasică, legea penală este destinată protejării persoanei umane, a proprietăţii, a instituţiilor guvernamentale ale statului etc., impunând o ordine de drept devenită tradiţională în regimurile democratice.

Evident, în cadrul oricărui tip de societate componenta economică este determinantă, purtând amprenta ideologiei specifice societăţii în perioada respectivă; tot astfel, dreptul trebuie să corespundă situaţiei economice generale şi tipului de economie impus de această ideologie, economia fiind cea care constituie factorul determinant al dreptului[549].

Iată că mutaţiile intervenite la nivel macrosocial, liberalizarea pieţelor ş.a. demonstrează că aria de acţiune trebuie extinsă şi asupra noilor raporturi care trebuie protejate de normele penale. Necesitatea protejării unor noi valori sociale este subliniată inclusiv de criminologi, care atrag atenţia asupra criminalităţii din domenii de genul celui financiar-bancar, al protecţiei mediului, al schimburilor economice, acestea impunând reformulări sau introducerea de prevederi care să permită combaterea eficientă a noilor forme de criminalitate cu consecinţe pe plan internaţional.

Un alt element asupra căruia atrag atenţia criminologii îl reprezintă împlinirea efectivă a dezideratului de egalitate în faţa legii a fiecărei persoane. Acest principiu, deşi prevăzut în art. 16 din Constituţie, nu este reglementat expres în legislaţia penală

[549] R. Duminică, C. Aleca, *op. cit.*, p. 109.

română, însă se deduce implicit prin faptul că nu sunt prevăzute imunităţi sau privilegii care să determine o inegalitate de tratament[550]. Totuşi, impunitatea unor acte penale, atunci când sunt comise de anumiţi indivizi, protecţia ocultă a unor agresori în faţa inocenţilor, alte acţiuni de natură să destrame nu numai prestigiul justiţiei, ci şi legitimitatea legii, au ca efect apariţia procesului de reacţie socială tipică statului dezinteresat de menţinerea ordinii sau a echilibrului social.

3.3. Revederea modului de administrare a justiţiei penale

Modul actual de administrare a justiţiei penale i-a preocupat pe criminologi, în special după evidenţierea rolului pozitiv pe care ştiinţa revelării cauzelor fenomenului infracţional o poate avea asupra forurilor responsabile de găsirea unei strategii adecvate în combaterea delincvenţei. Faţă de progresul tehnico-ştiinţific incontestabil, prezent în toate domeniile, se pare că justiţia a rămas, totuşi, închistată în canoanele secolului trecut, fără a fi marcată de achiziţii ştiinţifice ori de procesul pozitiv care a influenţat procesele sociale.

Nu este vorba, aşadar, de o aşa-zisă perfecţionare strict tehnică ori de o modernizare în termeni comuni, acestea nefiind racordabile la particularităţile actului de justiţie, ci de progresul cunoscut de oricare activitate concretă, inclusiv de actul de creaţie ştiinţifică, artistică sau culturală. Ori, actul de justiţie, apreciat el însuşi, în multe privinţe, drept o artă, ar avea de beneficiat în urma acestui progres, implicând, bineînţeles, şi mentalitatea magistratului, acuzatorului sau apărătorului.

Se apreciază, în acest sens, că pentru armonizarea eficienţei administrării justiţiei cu alte zone de acţiune umană, cu precădere cea proprie puterii legislative, ar trebui să fie luate în calcul politic următoarele[551]:

- *Impunerea unei coerenţe şi eficienţe mai mari a Justiţiei,* în sensul său larg, în care principalele structuri judiciare, instanţele, parchetul şi poliţia, să nu mai acţioneze disparat, fiecare limitându-se la un anumit segment al combaterii criminalităţii. Acestea ar trebui să-şi armonizeze activitatea, întrucât scopul lor este unic: protecţia individului, a societăţii, a principalelor valori, în general; în consecinţă, responsabilitatea socială în asigurarea respectării ordinii de drept şi a libertăţilor revine, în egală măsură, judecătorului, procurorului şi poliţistului.

- *Întărirea poziţiei Justiţiei în sistemul puterilor statului,* pentru că, faţă de afirmaţiile de circumstanţă, aceasta este privită ca o substructură administrativă neproducătoare de profit (economic sau politic). Deşi justiţia are o contribuţie substanţială la menţinerea integrităţii structurilor fundamentale ale oricărei societăţi moderne, inclusiv la bugetul statului, acesteia nu i se acordă anual din buget decât 2-3 procente. Din nefericire, importanţa rolului justiţiei este înţeleasă, în mod real, numai în momente ori împrejurări critice, când celelalte structuri ale puterii realizează importanţa echilibrului social.

---

[550] C-tin Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p.47; C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 60.

[551] D. Szabo, *Criminologie et politique criminelle*, *op. cit.*, pp. 259-182.

3.4. Regândirea modului de sancţionare şi a scopului sancţiunilor penale

În faţa valului de violenţă şi a „efectelor" sancţiunilor penale ori a măsurilor de siguranţă, dar în special a pedepselor privative de libertate, mulţi specialişti ai dreptului par să ridice neputincioşi din umeri.

Nici dezincriminarea, nici unele modalităţi propuse de criminologi cu privire la înlocuirea pedepselor clasice, nici încercările de resocializare şi de înăsprire a regimului carceral nu s-au dovedit viabile. Această ineficacitate este evidentă în cazul recidiviştilor, deloc puţini, inclusiv la noi, individul dovedit penal sociopat fiind greu de „descifrat" de criminologi şi psihologi, el văzând în societate un inamic.

Faţă de ideile generoase privind renunţarea la pedeapsa cu închisoarea ori la noţiunea juridică de „infractor", apropiaţii mediului de executare a sancţiunilor penale se întreabă dacă la acel „lanţ de erori" la care se referea V.V. Stanciu atunci când analiza evoluţia conceptelor despre criminalitate, nu se adaugă şi altele. Şi poate, din această cauză a complexităţii fenomenului deviant şi a resorturilor intime ale „criminalului", trebuie evitată orice absolutizare a scopului pedepsei ori a elaborării de modele politice penale.

Un studiu riguros exact şi obiectiv al crimei şi criminalului ar trebui să servească atât la dozarea pedepsei, cât şi la alegerea unui anumit mod de sancţionare. Din această perspectivă, ar trebui să fim de acord cu adevărul medicinei: nu există boli, ci bolnavi.

Să fim atenţi, însă, la faptul că ocupându-ne de individul cu comportament deviant penal, uităm deseori de *victima* acestuia, mult mai îndreptăţită să primească satisfacţia meritată de orice inocent.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. LITERATURĂ DE SPECIALITATE ROMÂNĂ

1. Cursuri, tratate, monografii:

1. Aleca, C., *Elemente metodologice de investigare a unor infracţiuni care aduc atingere relaţiilor privind convieţuirea socială* (teză de doctorat, nepublicată), Bucureşti, 2010
2. Amza, T., *Criminologie. Tratat de teorie şi politică criminologică*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2002
3. Anca, J., Matei, Gh., Stan, I., *Contribuţii la studiul etiologiei infracţionalităţii juvenile*, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1992
4. Antoniu, G. (coord), Boroi, Al., Bulai, B.N., Bulai, C., Daneş, Şt., Duvac, C., Guiu, M.K., Mitrache, C-tin., Mitrache, C., Molnar, I., Ristea, I., Sima, C-tin., Teodorescu, V., Vasiu, I., Vlăşceanu, A., *Explicaţii preliminare ale noului Cod penal, vol. II (Art. 53-187)*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2011
5. Antoniu, G., Bulai, C., Chivulescu, Gh., *Dicţionar juridic penal*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1967
6. Bacaci, Al., Dumitrache, V.C., Hageanu, C.C., *Dreptul familiei în reglementarea N.C.C.*, ed. 7, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2012
7. Balahur, D., *Protecţia drepturilor copilului ca principiu al asistenţei sociale*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2001
8. Banciu, D., Rădulescu, S. M., *Evoluţii ale delincvenţei juvenile în România. Cercetare şi prevenire socială*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2002
9. Banciu, D., Rădulescu, S.M., *Sociologia crimei şi criminalităţii*, Casa de Editură şi Presă „Şansa" S.R.L., Bucureşti, 1996
10. Banciu, D., Rădulescu, S.M., Voicu, M., *Introducere în sociologia devianţei*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985
11. Basarab, M., Paşca, V., Mateuţ, Gh., Butiuc, C., *Codul penal comentat. Partea generală*, vol. I, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2007
12. Bălan, A., *Criminalitatea feminină*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2008
13. Bogdan, T., *Probleme de psihologie judiciară*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1973
14. Bogdan, T., *Comportamentul uman în procesul judiciar*, Ed. Ministerului de Interne, Bucureşti, 1983
15. Bogdan, T., Sântea, I., *Analiza psihologică a victimei*, Ed. Ministerului de Interne, Bucureşti, 1983
16. Borcan, A., *Victimele - parteneri complementari ai delincvenţelor*, traducere apărută în Timpolis, 14-17 martie 2002
17. Boroi, Al., *Drept penal. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2010

18. Boroi, Al, *Infracţiuni contra unor relaţii de convieţuire socială*, Ed. ALL Beck, Bucureşti, 1998
19. Bulai, C., Bulai, B.N., *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Univesul Juridic, București, 2007
20. Butoi, T., Butoi, I.T., *Psihologie judiciară*, Ed. Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2001
21. Butoi, T., Voinea, D., Iftenie, V., Butoi, Al., Zărnescu, C-tin., Prodan, M.C., Butoi, I.T., Nicolae, L.G., *Victimologie* (curs universitar), Ed. Pinguin Book, Bucureşti, 2004
22. Cârjan, L., *Compendiu de criminalistică*, Ed. Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2005
23. Cioclei, V., *Manual de criminologie*, ed. a V-a, Ed. C.H Beck, București, 2011
24. Cioclei, V., *Mobilul în conduita criminală*, Ed. All Beck, București, 1999
25. Coca-Cozma, M., Crăciunescu, C.M., Lefterache, L.V., *Justiția pentru minori. Aspecte teoretice și jurisprdență*, Ed. Universul Juridic, București, 2003
26. Costea, Șt., *Istoria generală a sociologiei*, ed. a II-a, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2004
27. Crișu, A., *Drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2011
28. Dincu, A., *Bazele Criminologiei*, Ed. Proarcadia, Bucureşti, 1994
29. Dincu, A., *Criminologie*, T.U.B., Bucureşti, 1984
30. Dongoroz V., *Drept penal*, Ed. Societății Tempus, București, 2000 (reeditarea ediției din 1939)
31. Drăghici A., *Protecția copilului și a unor categorii speciale de persoane*, Ed. Universității din Pitești, Pitești, 2010
32. Dobrinoiu, V., *Drept penal. Partea specială*, Vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2002
33. Gladchi, Gh., *Victimologie criminologocă: probleme teoretice, metodologice și aplicative (Teză de doctorat)*, Chișinău, 2005
34. Hotca, M.A., *Noul Cod penal și codul penal anterior. Aspecte diferențiale și tranzitorii*, Ed. Hamangiu, București, 2009
35. Hotca, M. A., *Protecția vctimelor. Elemente de victimologie*, Ed. C.H. Beck, București, 2006
36. Iacob, A., Măndăşescu, H., Bălţatu, S., Ignat, C., *Metodologia investigării infracţionalităţii*, Ed. Sitech, Craiova, 2008
37. Iacob, A., Drăghici, C-tin., *Prevenirea criminalităţii*, Ed. Sitech, Craiova, 2008
38. Iancu, D., Gălăţanu, C., *Drept privat roman*, Ed. Universității din Pitești, Pitești, 2009
39. Ionescu, Ş., *Copilul maltratat. Evaluare, prevenire, intervenţie*, Fundaţia internaţională pentru copil şi familie, Bucureşti, 2001
40. Liiceanu, A., Saucan, D.Șt., Micle, M.I., *Violența domestică și criminalitatea feminină*, Institutul Național de Criminologie, București, 2004
41. *Manualul poliţistului antidrog*, Ed. Ministerului de Interne, Bucureşti, 2002

42. Mirişan, V., *Drept penal. Parte generală. Prezentare comparativă a dispoziţiilor Codului penal în vigoare şi ale noului Cod penal*, ed. a III-a, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2011
43. Mitrache, C-tin., Mitrache, C., *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2012
44. Mitrofan, N., Butoi, T., Zdrenghea, V., *Psihologia judiciară*, Ed. Şansa, Bucureşti, 2000
45. Moineagu, C., Negura, I., Urseanu, V., *Statistică*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976
46. Moldovan, L., *Criminologie*, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, 1975
47. Muraru, I., Tănăsescu, E.S., *Constituţia României-comentariu pe articole,* Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2008
48. Neagu, I., *Drept procesual penal. Parte generală. Tratat*, Ed. Global Lex, Bucureşti, 2007
49. Nistoreanu, Gh., Păun, C., *Criminologie*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti 1995
50. Oancea, I., *Probleme de criminologie*, Ed. All, Bucureşti, 1994
51. Pascu, I., Dobrinoiu, V., Dima, T., Hotca, M.A., Păun, C., Chiş, I., Gorunescu, M., Dobrinoiu, M., *Noul Cod penal comentat, Vol. I, Partea generală*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2012
52. Pascu, I., Buneci, P., *Noul Cod penal, Partea generală şi Codul penal, Partea generală în vigoare*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010
53. Popa, N., *Prelegeri de sociologie juridică*, T.U.B., Bucureşti, 1983
54. Rădulescu, S.M., Banciu, D., *Introducere în sociologia juvenilă*, Ed. Medicală, Bucureşti, 1990
55. Răduţ, C., *Violenţa în familie în societatea românească*, Ed. Sitech, Craiova, 2008
56. Ropotică, I.M., *Violenţa intrafamilială*, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2007
57. Roşca, Al., *Psihologia generală*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1966
58. Ristea, I., *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2011
59. Scripcaru, Gh., Botezatu, Gh., *Patologia violenţei infracţionale*, Iaşi, 1991
60. Stancu, Em., *Tratat de criminalistică*, ed. a V-a, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010
61. Stănoiu, R.M., *Criminologie şi Penologie*, ed. a VII-a (revăzută şi adăugită), Ed. Oscar Print, Bucureşti, 2006
62. Stănoiu, R.M., *Criminologie*, vol. I, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 1995
63. Stănoiu, R.M. şi colab., *Tranziţia şi criminalitatea*, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 1994
64. Stănoiu, R.M., *Introducere în criminologie*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1989
65. Stănoiu, R.M., *Metode şi tehnici de cercetare în criminologie*, Ed. Academiei României, Bucureşti, 1989
66. Tănăsescu, C., *Criminologie,* 2012, p. 18, lucrare disponibilă în format online pe: http://www.scribd.com/doc/126256953/Criminologie-SUPORT-CURS-Camil-Tanasescu

67. Theodoru, Gr., *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2007
68. Tucicov-Bogdan, A., *Psihologie generală și psihologie socială*, vol. 1, Ed. Didactică și pedagogică, Bucureşti, 1973
69. Văduva, G., *Analiza și prevenirea violențelor în familie*, Ed. Ministerului de Interne, Bucureşti, 2002
70. Volonciu, N., *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Paideia, Bucureşti, 2001

2. Lucrări în reviste și volume de specialitate:

71. Aleca, C., Drăghici, A., *The Role of the Council of Europe in Combatting Violence Against Children. Ensuring an Efective Legal Framework on European Level*, în „Journal of Legal Studies", Supplimentary Issue 4 Year VII No. 1-2/2012
72. Aleca, C., Drăghici, A., *Particular aspects of forensic investigation of maltreatments applied to the minor*, în „Challenges of the Knowledge Society", Bucureşti, 2010
73. Alecu, Gh., *Reflecții de ordin teoretic și juridic asupra traficului și consumului ilicit de droguri. Aspecte privind evoluția și tendințele manifestate de traficul ilicit și abuzul de droguri la nivel național și internațional*, în „Revista de Criminologie, Criminalistică și Penologie", nr. 2/2010
74. Alexandru, M., *Violența intrafamilială*, în „Analele Academiei de Poliție Al. I. Cuza", Bucureşti, An 2, 1994
75. Antoniu, G., *Partea introductivă a dreptului penal. Concept. Istoric. Reflecții*, în „Revista de drept penal", nr. 1/2010
76. Băbălău, C., *Criteriile de stabilire în concret a gradului de pericol social*, în „Dreptul" nr. 2/1998
77. Brezeanu, O., *Reflecții la delincvența juvenilă din perspectiva europeană*, în Simpozionul internațional „Dreptul și legitimitatea" (Târgoviște), Ed. Pro Universitaria, 2010
78. C. Bulai, *Știința politicii penale*, în „Studii și cercetări juridice", nr. 1/1972
79. Butucianu, E., *Raportul dintre infracțiunea de rele tratamente aplicate minorului și infracțiunile de violență*, în „Revista de Criminologie, de Criminalistică și de Penologie", nr. 3/2008
80. Curpăn, V.S., Burleanu, C.Șt., Mitrofan, E., *Doctrina fascistă*, în „Revista națională de drept", nr. 10/2012
81. Dascălu, A., Duminică, R., *Noi dimensiuni ale dreptului la viață*, în volumul „Sesiunii de comunicări științifice cu participare internațională, Dinamica dreptului românesc după aderarea la U.E", Academia Română, Institutul de Cercetări Juridice, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010
82. Diaconu, D.V., *Life imprisonment and its replacement with imprisonment according to the new and future criminal code*, în volumul conferinței științifice internaționale "European Union's History, Culture and Citizenship", 6th ed., Publishing House of University of Pitești, Pitești, 2013

83. Duminică, R., Aleca, C., *Brief considerations concerning the influence of national and international socio-political environment on the act of lawmaking*, în „Analele Universităţii Constantin Brâncuşi din Târgu Jiu", Seria Litere şi Ştiinţe Sociale, Nr. 1/2012
84. Dungan, P., *Regimul răspunderii penale a minorului în Noul Cod penal*, în „Revista de drept penal", nr. 4/2011
85. Duvac, C., *Constituirea unui grup infracţional organizat în concepţia noului Cod penal*, în „Dreptul", nr. 1/2013
86. Ecedi-Staisavlevici, L., *Noţiunea de criminalitate organizată*, în „Revista de Criminologie, de Criminalistică şi de Penologie", nr. 1/2012
87. Fleşner, M., Gavril, I., *Criminalitatea în schimbare*, în „Revista de Criminologie, Criminalistică şi Penologie", nr. 2/2010
88. Gheorghiţă, M., *Diagnosticarea violenţei în etapa iniţială a investigării infracţiunilor*, în „Investigarea criminalistică a infracţiunilor comise cu violenţă", Asociaţia Criminaliştilor din România, Bucureşti, 2009
89. Iordache, M., *Evoluţia sistemului sancţionator al minorului infractor*, în „Dreptul", nr. 6/2010
90. Ivan, Gh., Ivan, M.C., *Corecţia domestică – cauză justificativă implicită*, în „Dreptul", nr. 4/2013
91. Ivan, Gh., Ivan, M.C., *Periculozitatea infractorului - criteriu general si principal de individualizare a pedepsei in conceptia noului Cod penal roman*, în „Dreptul", nr. 1/2012
92. Lascu, I., *Cauzele justificative şi cauzele de neimputabilitate în Noul Cod penal*, în „Revista de Drept penal", nr. 3/2011
93. Lascu, I., *Răspunderea penală a minorilor în viziunea Noului Cod penal*, în „Revista de drept penal", nr. 4/2010
94. Lăpăduşi, V., Tăuţ, L., *Consideraţii privind evoluţia unor metode şi tehnici criminalistice*, în „Revista Română de Criminalistică", nr. 2/2006
95. Lăpăduşi, V., *Consideraţii privind crima organizată*, în „Revista Română de Criminalistică", nr. 5/2009
96. Leş, A., *Pană la probaţiune, la teoriile cauzale ale devianţei.O perspectivă socio-psiho-religioasă*, în „Revista de Criminologie, Criminalistică şi Penologie", nr. 1/2010
97. Mateescu, M., Butoi, Al., Butoi, T., Mateescu, M.R., *Produsele etnobotanice – Sfârşitul filmului?*, în „Revista de Criminologie, Criminalistică şi Penologie", nr. 1/2010
98. Mihaiu, S., *Instituţionalizarea programelor de dezvoltare a inteligenţei emoţionale. metodă de prevenire a delincvenţei juvenile*, în „Revista de Criminologie, Criminalistică şi Penologie", nr. 2/2010
99. Mitrache, C., *Pedepsele complementare – continuitate şi noutate în Codul penal 2009*, în „Analele Universităţii Bucureşti", Seria Drept, nr. 1/2011
100. Molnar, I., *Protecţia victimei prin justiţia penală*, în „Analele Academiei de Poliţie Alexandru Ioan Cuza", anul 2, 1994

101. Negoescu, I., Orăşteanu, A., *De la violenţă la crimă un singur pas (From violence to crime, one step only)*, în „Investigarea criminalistică a infracţiunilor comise cu violenţă", Asociaţia criminaliştilor din România, Bucureşti, 2009
102. Negrier-Dormont, L., *Psihiatria şi criminalitatea extremă*, în „Revista de Criminologie, Criminalistică şi Penologie", nr. 4/2009
103. Negru, C.C., *Mecanisme psihice determinante în comiterea infracţiunii*, în „Investigarea criminalistică a infracţiunilor comise cu violenţă", Asociaţia Criminaliştilor din România, Bucureşti, 2009
104. Nicoară, C., *Protocolul privind cooperarea în domeniul prevenirii şi combaterii violenţei în familie*, în "Drepturile minorilor şi ale victimelor violenţei în familie" nr. 2/2007
105. Niculeanu, C., *Regimul juridic al executării pedepsei închisorii prin suspendare sub supraveghere în reglementările noului Cod penal*, în „Dreptul", nr. 2/2013
106. Niculeanu, C., *Definiţia şi trăsăturile esenţiale ale infracţiunii în reglementările noului Cod penal*, în „Dreptul", nr. 10/2010
107. Rădulescu, S.M., *Anomia ca model teoretic explicativ al criminalităţii şi fenomenului suicidar din România*, în „Revista de Criminologie, Criminaistică şi Penologie", nr. 1/2012
108. Rinceanu, J., *Analiza trăsăturilor esenţiale ale infracţiunii în legea penală română*, în „Revista de drept penal", nr. 1/2010
109. Roşu, C., Fanu-Moca, A., *Reglementarea minorităţii şi a regimului sancţionator al acesteia în noul Cod penal în comparaţie cu actualul Cod penal*, în „Dreptul", nr. 5/2010
110. Rusu, I., *Lupta împotriva cimei organizate în Uniunea Europeană*, în „Dreptul", nr. 5/2012
111. Scripcaru, Gh. şi colab, *Observaţii asupra predelicvenţei prin alcoolism*, în „Probleme de medicină", 1996
112. Semenescu, D., Semenescu, E.M., *Delincvenţa juvenilă – între răspunderea penală şi garantarea drepturilor minorilor*, în „Revista de drept penal", nr. 2/2009
113. Teişanu, Fl., *Măsurile de siguranţă. Concept. Importanţă*, în „Revista de Drept penal", nr. 4/2012
114. Toma, T., *Unele consideraţii privind pedepsele penale*, în „Revista naţională de drept", nr. 10/2012
115. Ţical, G.M., Bobin, F.S., *Implicaţiile cooperării internaţionale poliţieneşti în combaterea criminalităţii organizate*, în „Revista Română de Criminalistică", nr. 2/2007
116. Vieriu, E., *Infracţiunea ca act individual*, în „Revista de drept penal", nr. 3/2011
117. Vieriu, E., *Reflecţii asupra unora din cauzele criminalităţii*, în „Revista de drept penal", nr. 1/2011
118. Voinea, D., Lăpăduşi, V., *Consideraţii privind faptele comise cu violenţă de-a lungul timpului*, în „Investigarea criminalistică a infracţiunilor comise cu violenţă", Asociaţia Criminaliştilor din România, Bucureşti, 2009

II. LITERATURĂ DE SPECIALITATE STRĂINĂ

1. Cursuri, tratate, monografii:

119. Ancel, M., *La defence sociale nouvelle – une mouvement de politique criminelle humaniste*, Cujas, Paris, 1981
120. Barudy, J., *Société, inceste, famille : l'approche systémique des abus sexuels. Aspects cliniques et thérapeutiques*, Ed. O.N.E., 1994
121. Bergeret, J., *La violence fondamentale,* Dunod, Paris, 1985
122. Bouzat, P., Pinatel, J., *Traite de droit penal et de criminologie*, Ed. Dalloz, Paris, 1963
123. Cario, R., *Jeunes délinquants. A la recherche de la socialisation perdue,* 2-ième éd., Ed.L'Harmattan, Coll. Sciences criminelles, 1999
124. Cassiers, L., *Le psychopathe délinquent,* Dessart, Bruxelles, 1968
125. Coinçon, Y., Thévenot, J-P., *Atteintes sexuelles sur enfants mineurs,* API (Association des psychiatres de secteur infantilo-juvenile), Paris, 2001
126. Cusson, M., *Delinquents pourquoi*? Ed. Armand Colin, Paris,1981
127. Cusson, M., *Le controle social du crime*, PUF, Paris, 1983
128. Cusson, M., *Pourquoi punir*?, Dalloz, Paris, 1987
129. Darwin, C., *Originea speciilor (traducere de Ion E .Fuhn),* Ed. Academiei, București, 1957
130. Davies, R., *Ce ne dezvăluie fața (traducere de T. Avacum),* Ed. Polimark, București, 1997
131. Delmas-Marty, M., Gao, M., *Criminalité économique et atteintes a la dignité de la personne*, 2-ième éd, vol. 5, *Éditions* de la *Maison* des *Sciences de l'Homme*, Paris, 1997
132. Delmas-Marty, M., *Les grands systèmes de politique criminelle*, PUF, Paris,1992,
133. Delmas-Marty, M., *Modeles et m.ouvements de politique criminelle*, Ed. Economica, Paris, 1983
134. Durkheim, E., *Les regles de la methode sociologique*, 13-ième éd, PUF, Paris, 1956
135. Durkheim, E., *De la division du travail social* (1893), ediție disponibilă în format electronic: http://classiques.uqac.ca/classiques/Durkheim_emile/division_du_travail/division_travail_1.pdf.
136. Durkheim, É., *Despre sinucidere (traducere de M. Calcan),* Ed. Institutul European, Iași, 1993
137. Estes, R.J., Weiner, N.A., *The commercial Sexual Exploitation of Children in the U.S., Canada and Mexico*, University of Pennsylvania, 2001
138. Ferri, E., *Drept criminal. Principii de drept criminal*, (*traducere de P. I. Muscel*), vol. I, Tipografia şi Legătoria de cărţi „Închisoarea Văcăreşti", Bucureşti, 1929
139. Ferri, E., *La sociologie criminelle*, Ed. Rousseau, Paris, 1893

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

140. Freud, S., *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidiene, (traducere, studiu introductiv și note de L. Gavriliu)*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1980
141. Foucault, M., *Discipline and punish: The Birth of the Prison*, Penguin Books Ltd, London, 1977.
142. Gabor, T., *The prediction of criminal bahavior: A statistical apopproach*, University of Toronto Press, Toronto, 1986
143. Gassin, R., *Criminologie*, 2-ième éd, Dalloz, Paris, 1990
144. Garofalo, R., *La criminologie,* 2-ième éd. entièrement refondue, Ancienne Librairie Germer Baillière et Cie., Félix Alcan Éd., Paris, 1890
145. De Greeff, E., *Introduction à la criminologie*, Bruxelles, Ed.Vandenplas, 1946
146. Goring, Ch., *The English convict; a statistical study*, London: H.M.S., 1913
147. Hare, R.D., *Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopaths Among Us*, New York, Guilford Press, 1999
148. Hart, S. N., *Eliminating corporal punishment*, UNESCO, Paris, 2005
149. Jung, C.G., *Tipuri psihologice*, (traducere de V. Nișcov) Ed. Humanitas, București, 1997
150. Laignel-Lavastine, M., Stanciu, V.V., *Précis de criminologie: la connaissance de l'homme, la biotypologie, la personnalité criminelle,* Payot, 1950
151. Larguier, J., *Criminologie et science pénitentiaire*, 4-ième éd., Ed. Mementos Dalloz, Paris, 1980
152. Laub, J.H., Sampson, R.J., *Unraveling families and delinquency: a reanalysis of the Gluecks' data*, in „Criminology", vol. 26, issue 3, 1988
153. Lazerges, Ch., *Introduction a la politique criminelle*, Ed. L`Harmattan, Paris, 2000
154. Lazerges, Ch., *La politique criminelle*, Ed. „Que sais-je?, P.U.F., Paris, 1987
155. Léauté, J., *Criminologie et science pénitentiaires*, P.U.F., Paris, 1972
156. LeBon, G., *Psihologia maselor (traducere de L. Gavriliu)*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1991
157. Le Senne, R., *Traité de Caractérologie*, 7- ième éd, P.U.F., Paris,1963
158. Lombroso, C., *L'homme criminel*, Felix Alcan Ed., Paris, 1887
159. Macpherson, J., *Mental affections; an introduction to the study of insanity*, Macmillan, London, 1899
160. Mannheim, H., *Comparative Criminology,* Part 2, The international Library of Sociology, Routledge, 1998
161. McDermott, J.F., *Divorce and its psychiatric sequelae in children*, în „Archives of General Psychiatry", 1970
162. Matza, D., *Becoming deviant*, Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall, Inc.,1969
163. Merle, R., Vitu, A., *Traité de droit criminel. Problèmes généraux de la science criminelle. Droit penal general*, 5-ieme éd., Ed. Cujas, Paris, 1984
164. Merton, R.K., *Social Theory and Social Structure*, NY, US: Free Press, New York, 1968
165. Negrier-Dormont, L., *Criminologie*, Ed. Litec, Paris, 1992

166. Negrier-Dormont, L., *La Criminologie*, 2-ième éd., Les Cours de Droit, Paris, 1989
167. Perrin, G., *Psychanalyse et criminologie*, Librairie Felix Alcan, Paris, 1934
168. Perrone, R., Nannini, M., *Violence et abus sexuels dans la famille – une approche systématique et communicationnelle*, ESF éditeur Division de Elsevier Busines Information Issy les Molineaux, 3-ième édition revué et augmentée, 2000
169. Pinatel, J., *La criminologie*, Les éditions ouvrières, Paris, 1979
170. Pinatel, J., *Le phenomene criminel*, Paris, Ed. M.A., 1987
171. Prins, A., *La defence sociale et les transformations du droit penal*, Misch et Thron Editeurs, Paris, 1910
172. Quetelet, M.A., *A treatise on man and the development of his faculties*, Edinburgh: Published by William and Robert Chambers, 1842
173. Quinney, R., *Criminology*, 2-nd ed., Little, Brown & Co. Boston, 1979
174. Robert, P., Zauberman, R., *Les victimes, l'aide et la réparation*, Paris, 1987
175. Salkind, N. J., *Child Development*, Macmillan Reference USA, 2002
176. Schafer, S., *Victimology. The Victime and His Criminal*, Reston, Va. : Reston Pub. Co., 1977
177. Sheldon, W., *The Varieties of Human Physique*, Harper, New York, 1940
178. Stanciu, V.V., *La criminalité a Paris*, Centre National de recherche scientifique, Paris, 1968
179. Stanciu, V.V., *Les droits de la victime*, P.U.F., Paris, 1985
180. Stanciu, V.V., *Essais de Psycho-Sociologie criminelle*, Ed. Anthropos, Paris, 1980
181. Szabo, D., *Criminologie et politique criminelle*, P.U.M., Librairie Philosophique J. Vrin, Montreal, 1978
182. Szabo, D., *Crimes et villes*, Montreal, P.UM., 1960
183. Szabo, D., Le Blanc, M., *La criminologie en Quebec*, Montreal: *Presses de* l'*Université de* Montréal, 1985
184. Sutherland, E., Cressey, D., *Principes de criminologie*, Ed. Cujas, Paris, 1966
185. Tarde, G., *La criminalité comparée (mars 1890)*, édition électronique, 8-iéme éd., Librairie Félix Alcan, Paris, 1924
186. Tarde, G., *The laws of imitation*, Henry Holt and Company, New York, 1903
187. Toch, H., *Psychology of Crime and Criminal Justice*, Waveland Press Inc, Prospect Heights, Illinois, 1986
188. Young, G.J., *Children and Violence*, Ed. J. Aronson, New York, 1994
189. Williams, G., *Gabriel Tarde and the Imitation of Deviance* studiu disponibil în format online pe:
http://www.criminology.fsu.edu/crimtheory/tarde.htm

2. Lucrări în reviste și volume de specialitate:

190. Ancel, M., *Pour une étude sistematique des problèmes de politique criminelle*, în *„Archives de politique criminelle"*, vol. I, Ed. A. Pedone, Paris, 1975

191. Baechler, J., *De quelques principes généraux du libéralisme*, în „*Contrepoint*", Paris, 1975
192. Canepa, G., *La personalite criminelle, Orientations traditionelles de la recherche*, în „Revue Internationale de Criminologie et Politique Technique", nr. 1/1987
193. Davidovitch, A., *Pinatel Jean. La criminologie*, în „Revue française de sociologie", vol. 3, issue 3-1, 1962
194. Gassin, R., *Confrontation du systeme francais de la sanction penale avec les donnees de la criminologie et des sciences de l`homme*, in „Colloque de science criminelle" (Toulouse 1969), Dalloz, Paris, 1969
195. Gelles, R., *Child abuse as psychopatology*, în „American Journal of Orthopsychiatry", 1973
196. Gonzalez Radio, V., *Quintiliano Santana (1878-1938)*, în „Galego-Portuguezade psicoloxia education", No. 9 (Vol. II, Ano 8)/2004
197. Lacassagne, A., Martin, E., *Etat actuel de nos connaissances en anthropologie criminelle pour servir de préambule à l'étude analytique des travaux nouveaux sur l'anatomie, la physiologie, la psychologie et la sociologie des criminels*, în „Archives d'anthropologie criminelle", 1906
198. Lacassagne, A., *Les transformations du droit pénal et les progrès de la médecine légale, de 1810 à 1912*, în „Archives d'anthropologie criminelle", 1913
199. Mailloux, N., *Le criminel, triste inconnue de la criminologie contemporain*, în „Annales Internationales de criminologie", vol. 22, 1984
200. Pinatel, J., *Les groupes de controle en criminologie*, în „Revue de science criminelle et de droit pénal comparé", Paris, 1958
201. Robinson, S.E., *From victim to offender: Female offenders of child abuse*, European Journal of Criminal Policy and Research no.6/1998
202. Sellin, T., *Culture conflict and crime*, în „American Journal of Sociology", The University of Chicago Press, vol. 44, no. 1/1938
203. Spineta, J., Regler, D., *The child-abusing parent*, în „Psychological Bulletin", 1972
204. Szyrusky, V., *New trends in theory of the disturbed family*, în „Review University Otawa", nr. 1, ianuarie-martie 1971

BCU IASI

CUPRINS

AVERTISMENT 5

PARTEA I
INCURSIUNE ÎN STUDIUL CRIMINOLOGIEI GENERALE 7
CAPITOLUL I. ȘTIINȚA CRIMINOLOGICĂ ȘI DOMENIUL DE INVESTIGARE AL CRIMINOLOGIEI 7
§1. Noțiuni definitorii 7
1.1. Considerații preliminare 7
1.2. Elemente definitorii 8
§2. Originile ştiinţifice ale Criminologiei 9
2.1. Cain, primul criminal 10
2.2. Perioada antică 10
2.3. Perioada preclasică 11
§3. Locul Criminologiei în sistemul ştiinţelor penale şi al altor ştiinţe sociale 11
3.1. Considerații preliminare 11
3.2. Relaţia Criminologiei cu ştiinţele juridice penale 12
3.2.1. Criminologia şi Dreptul penal 12
3.2.2. Criminologia şi Dreptul procesual penal 13
3.3. Relaţia Criminologiei cu Criminalistica 13
3.4. Relaţia Criminologiei cu alte ştiinţe sociale sau cu caracter judiciar 14
3.4.1.Relaţia Criminologiei cu Sociologia generală şi Sociologie juridică 15
3.4.2. Relaţia Criminologie cu Psihologia, Psihologia socială şi Psihologia judiciară 15
3.4.3. Relaţia Criminologiei cu Statistica 16
3.4.4. Relaţia Criminologiei cu Biologia 16
§4. Cadrul general de acţiune al Criminologiei 17
4.1. Limitele generale de acţiune criminologică 17
4.2. Delimitări în aria de investigare a fenomenului criminalităţii 20

CAPITOLUL II. OBIECTUL, SCOPUL, FUNCȚIILE ȘI DEFINIȚIA CRIMINOLOGIEI 22
§1. Importanța cercetării criminologice 22
§2. Obiectul criminologiei 23
2.1. Caracteristicile obiectului Criminologiei 24
2.2. Infracțiunea (Crima) 26
2.3. Infractorul (Criminalul) 27
2.4. Victima infracțiunii 28

2.5. Reacţia socială împotriva criminalităţii 29
§3. Scopul criminologiei 29
§4. Funcţiile criminologiei 30
4.1. Aspecte generale 30
4.2. Funcţiile esenţiale ale Criminologiei 31
§5. Principalele concepte operaţionale în Criminologie 33
5.1. Conceptul de crimă 33
5.2. Principalele concepte operaţionale de ordin descriptiv 35
5.2.1. Mediul 35
5.2.2. Terenul 36
5.2.3. Personalitatea 36
5.2.4. Situaţia 38
5.2.5. Actul 38
5.3. Principalele concepte operaţionale de ordin explicativ 38
5.3.1. Conceptul de *„factor criminogen"* 39
5.3.2. Conceptul *„cauză-condiţie"* 39
5.3.3. Conceptul *„factor criminogen-mobil"* 39
5.3.4. Conceptul de *„indice criminogen"* 39
5.4. Alte concepte operaţionale 40
5.4.1. Concepte operaţionale de natură profilactică 40
5.4.2. Concepte operaţionale de natură predictivă 41
§6. Definiţia criminologiei 42

CAPITOLUL III. MIJLOACE ŞI TEHNICI DE INVESTIGAŢIE CRIMINOLOGICĂ 44
§1. Precizări cu caracter introductiv 44
§2. Metoda Criminologiei 44
§3. Metode generale de investigaţie, specifice primelor faze de cercetare a criminalităţii 46
3.1. Observaţia 47
3.2. Ipoteza 47
3.3. Verificarea ipotezei 47
§4. Metode generale de investigaţie în funcţie de profunzimea cercetării 47
4.1. Descrierea 48
4.2. Clasificarea 48
4.3. Explicarea 48
§5. Mijloace şi tehnici de investigare criminologică 49
5.1. Culegerea și evaluarea de date 49
5.2. Evaluarea cantitativă a datelor 49
5.3. Evaluarea calitativă a datelor 49

5.4. Obiectivele finale ale cercetării 50
5.5. Metodele statistice matematice 50

CAPITOLUL IV. ELEMENTE DE VICTIMOLOGIE 51
§1. Considerații preliminare 51
§2. Conduita criminală – personalitatea infractorului 52
2.1. Trecerea la actul infracțional 53
2.2. Procesele psihologice ale infractorului 55
2.3. Cauzele, condițiile şi împrejurările care au determinat, favorizat sau înlesnit comiterea infracţiunii 56
§3. Victima 59
3.1. Corelația victimă-agresiune-agresor 59
3.2. Determinarea relaţiei între făptuitor şi victima infracţiunii 62
3.2.1. Relațiile de familie 63
3.2.2. Relațiile sociale și culturale 65
§4. Consecințele victimizării – prevenție și tratament 65
4.1. Considerații preliminare 65
4.2. Consecințe de natură materială (patrimonială) sau financiară 66
4.3. Consecințe de ordin fizico-biologic 66
4.4. Consecințe de ordin moral sau psihologic 67
4.5. Consecințe de ordin social 67
§5. Profilaxia victimală 68

CAPITOLUL V. EVOLUȚIA STUDIILOR ASUPRA CRIMINALITĂȚII 70
§1. Aspecte introductive 70
1.1. Primele teorii fiziognomiste 70
1.2. Teoriile evoluţioniste 71
1.3. Teoriile psihologice 73
§2. Fondatorii Criminologiei 73
2.1. Cesare Lombroso (1835-1909) 74
2.2. Enrico Ferri (1856 – 1929) 75
2.3. Raffaele Garofalo (1851-1934) 77
2.4. Esenţa şcolii pozitiviste italiene 78
§3. Principalele şcoli privind criminalitatea până la începutul secolului XX 79
3.1. Şcoala franco-belgiană a mediului social 80
3.1.1. Adolphe Quetelet (1796-1874) 80
3.1.2. Gabriel Tarde (1843-1904) 81
3.1.3. Emile Durkheim (1858-1917) 82
3.1.4. Alexandre Lacassagne (1843-1924) 83

3.2. Uniunea internaţională de Drept penal 84
§4. Privire generală asupra evoluţiei cercetărilor criminologice, până în perioada interbelică 86
4.1. Apărarea socială împotriva crimei 86
4.2. Studiul fiinţei umane 87
4.3. Evoluţii criminologice interbelice 87

CAPITOLUL VI. TEORII ŞI CURENTE CRIMINOLOGICE CONTEMPORANE 89
§1. Teorii fundamentale şi ipoteze de bază în Criminologie 89
1.1. Teorii şi ipoteze în funcţie de natura lor 89
1.1.1.Teorii şi ipoteze de natură biologică 90
1.1.2. Teorii şi ipoteze de natură psihologică 92
1.1.3. Teorii şi ipoteze de natură sociologică 96
1.2. Teorii şi ipoteze după aplicarea lor în timp 101
1.2.1. Teorii şi ipoteze privind geneza crimei 101
1.2.2. Teorii şi ipoteze privind dinamica crimei 101
1.3. Teorii şi ipoteze după conţinutul lor 102
1.3.1. Teorii şi ipoteze referitoare la caracterul simptomatic al crimei 103
1.3.2. Teorii şi ipoteze cu caracter circumstanţial 103
§2. Teoriile „Apărării sociale" şi ale „Noii apărări sociale" 103
2.1. Apărarea socială 103
2.2. „Noua apărare socială" 104
§3. Curentul clinic 105
3.1. Criminologia clinică clasică 105
3.2. Criminologia clinică neoclasică 107
§4. Teorii ale Criminologiei „Reacţiei sociale" 108
4.1. Curentul „interacţionist" 108
4.2. Curentul „Reacţiei sociale propriu-zise" 109
4.3. Alte curente apropiate reacţiei sociale 110
4.3.1. Curentul „Organizaţional" 110
4.3.2. Curentul „Critic" şi curentul „Noii Criminologii" 110
§5. Curentul empiric 110
§6. Alte curente criminologice 111
6.1. Criminologul independent Vasile V. Stanciu 111
6.2. Influenţe ale curentelor filosofice asupra curentelor criminologice din secolul XX 112

PARTEA A II-A
PRIVIRE ASUPRA CRIMINALITĂȚII ȘI CAUZELOR SALE 114
CAPITOLUL I. RAPORTUL DINTRE CRIMINALITATE ȘI SOCIETATE 114
§1. Considerații asupra raportului dintre tipul de societate și criminalitate 114
1.1. Raportul dintre societățile industrializate în curs de dezvoltare și criminalitate 115
1.1.1. Societățile industrializate 115
1.1.2. Societățile în curs de dezvoltare 116
1.2. Raportul dintre societățile integrate sau neintegrate și criminalitate 117
1.2.1. Societățile integrate 117
1.2.2. Societățile parțial integrate 117
1.2.3. Societățile neintegrate 118
§2. Structura și dinamica generală a criminalității 118
2.1. Considerații introductive 118
2.2. Structura criminalității 119
2.3. Dinamica generală a criminalității 121
§3. Principalele forme de criminalitate 122
3.1. Infracțiuni clasificate în funcție de norma sau valoarea socială afectată 122
3.2. Infracțiuni clasificate în funcție de mobilul faptei 123
3.3. Infracțiuni sau forme de criminalitate raportate la modul de operare 123
3.4. Alte forme de criminalitate 124

CAPITOLUL II. FACTORI INDIVIDUALI GENERATORI DE CRIMINALITATE 125
§1. Factori de natură biologică sau ereditară 125
1.1. Factorii de natură antropologică 125
1.2. Factorii ereditari 127
1.3. Factorii specifici anumitor biotipuri sau constituției biopsihologice 127
1.4. Factorii biologici criminogeni în concepția modernă 128
§2. Factorii de natură psihologică și psihiatrică 129
2.1. Factorii de natură psihologică 129
2.2. Factorii de natură psihiatrică 133
2.2.1. Factori tipici indivizilor cu tulburări mintale de durată 133
2.2.2. Factorii determinați de maladii mintale evolutive 134
2.2.3. Dezechilibrele psihopatice 134
§ 3. Delimitări cauzale după vârstă, sex și rasă 135
3.1. Delimitări cauzale după vârstă 135
3.2. Delimitări cauzale după sex și rasă 138
3.2.1. Delimitările cauzale după sex 138

3.2.2. Delimitări cauzale după rasă 140
§4. Natura criminogenă a alcoolismului şi a altor toxicomanii 141
4.1. Alcoolismul 141
4.1.1. Factorii determinaţi de consumul de alcool 141
4.1.2. Consecinţele medicale 142
4.2. Alte toxicomanii 142
4.2.1. Consumul diverselor categorii de droguri 142
4.2.2. Forme diverse de intoxicare 144

CAPITOLUL III. FACTORI DE MEDIU SAU SOCIALI AI CRIMINALITĂŢII 145
§1. Factorii de mediu uman 145
1.1. Mediul ineluctabil 145
1.2. Mediul ocazional 146
1.3. Mediul ales sau acceptat 147
§2. Factorii de natură economică 148
2.1. Factori economici personali 148
2.2. Factori economici sociali sau colectivi 149
§3. Influenţa criminogenă a mediului politic 149
3.1. Factori sau influenţe ale mediului politic intern 150
3.2. Factori sau influenţe ale stării politice internaţionale 150
§4. Influenţa criminogenă a mass-mediei şi a mediului intelectual 151
4.1. Influenţa mass-mediei 151
4.1.1. Influenţa presei 151
4.1.2. Influenţa radio-televiziunii şi, în special, a televiziunii 152
4.2. Influenţa mediului intelectual 152
4.2.1. Influenţa literaturii 152
4.2.2. Influenţa spectacolelor 153

CAPITOLUL IV. CATEGORII ŞI FORME DE CRIMINALITATE 154
§1. Categorii de criminalitate în funcţie de mobilul faptei 154
1.1. Mobilul infracţiunilor săvârşite prin violenţă 154
1.2. În literatura de specialitate străină 155
§2. Forme de criminalitate în funcţie de modul de operare 155
2.1. Crime împotriva persoanei 156
2.2. Crime împotriva proprietăţii 157
2.3. Crime îndreptate împotriva altor valori 157
§3. Aspecte ale delincvenţei juvenile 159
§4. Delimitări între criminalitatea masculină şi feminină 161
4.1. Sub raport cantitativ 161

4.2. Sub raport calitativ 161
§5. Forme speciale de criminalitate 162
5.1. Criminalitatea de grup 162
5.2. Criminalitatea juvenilă de grup 162
5.3. Criminalitatea spontană de grup 162
5.4. Criminalitatea bogaţilor şi criminalitatea săracilor 163
5.5. Criminalitatea urbană şi criminalitatea rurală 163

CAPITOLUL V. PRINCIPALELE CATEGORII DE CRIMINALI 165
§1. Privire generală asupra personalităţii antisociale şi a factorilor săi predispozanţi 165
1.1. Criminalii din orgoliu sau din amor propriu 166
1.2. Criminalii din avariţie 166
1.3. Criminalii din motive sexuale 166
1.4. Criminalii din alte motive 167
§2. Criminalul din obicei sau de profesie 167
§3. Criminalul de ocazie 168
§4. Criminalul din pasiune 169
§5. Alte categorii de criminali 170
5.1. Criminalii de grup 170
5.2. Supercriminalul 172

CAPITOLUL VI. ASPECTE PRIVIND ETIOLOGIA CRIMINALITĂŢII FEMININE 173
§1. Consideraţii generale 173
§2. Factorii cauzali ai criminalităţii feminine 174
2.1. Trăsăturile biologice și psihologice 174
2.2. Stereotipurile de gen 175
2.3. Factorii economici, sociali și politici 175
2.4. Victimizarea femeii 176
§3. Concursul de împrejurări și circumstanțe – context situațional favorizant al comportamentului criminal 176
§4. Analiza manifestărilor criminale din punctul de vedere al abordării situaționale 178

CAPITOLUL VII. CONSIDERAŢII PRIVIND FENOMENUL DE VICTIMIZARE ÎN RÂNDUL MINORILOR 181
§1. Aspecte generale 181
§2. Determinarea naturii abuzurilor comise asupra minorului 182
§3. Identificarea principalelor cauze şi factori de risc în aplicarea acestor tipuri de tratamente 185

ULIM STATE UNIVERSITY LIBRARY

§4. Stabilirea consecinţelor fenomenului de victimizare. Particularităţi ale psihologiei victimelor minore 186
§5. Necesitatea reglementării unui sistem de prevenţie efectiv, în vederea limitării şi, chiar, înlăturării fenomenului de victimizare a copiilor 189

PARTEA A III-A
REACŢIA SOCIALĂ ÎMPOTRIVA CRIMINALITĂŢII 192
CAPITOLUL I. NOŢIUNI FUNDAMENTALE DE PROTECŢIE ÎMPOTRIVA CRIMEI 192
§1. Aspecte introductive privind reacţia socială împotriva crimei 192
1.1. Referiri noţionale 192
1.2. Caracterul şi obiectul pedepselor şi al măsurilor penale 193
1.2.1. Caracterul şi obiectul sancţiunii penale 195
1.2.2. Caracterul şi obiectul măsurilor penale, respectiv al măsurilor de siguranţă 197
§2. Principalele forme de apărare socială împotriva crimei 199
2.1. Aspecte generale 199
2.2. Forme de apărare penală 199
2.2.1. Clasificarea criminologică 200
2.2.2. Clasificarea juridică sau legală 200
§3. Evoluţia formelor de apărare socială împotriva criminalităţii 203
3.1. Sistemul penal represiv de factură clasică 204
3.1.1. Represiunea vindicativă 204
3.1.2. Represiunea expiatoare 205
3.1.3. Represiunea retributivă 205
3.1.4. Represiunea penală clasică 205
3.2. Apariţia sistemului penal pozitivist 206
3.3. Sistemul apărării sociale 207

CAPITOLUL II. PRIVIRE ASUPRA PRINCIPALELOR FORME DE REACŢIE SOCIALĂ ÎMPOTRIVA CRIMINALITĂŢII 209
§1. Opţiuni contemporane asupra doctrinelor tradiţionale referitoare la reacţia socială împotriva criminalităţii 209
1.1. Doctrinele clasice de tip represiv 209
1.2. Doctrinele contemporane ale apărării sociale 210
1.2.1. Doctrina Noii apărări sociale 210
1.2.2. Apărarea socială anti-opresivă 211
1.3. Doctrina neo-clasică contemporană 211
§2. Privire asupra metodelor represive penale 213
2.1. Pedeapsa cu moartea 213
2.2. Pedepsele privative de libertate 215

2.2.1. Clasificarea generală 215
2.2.2. Regimul de executare 215
2.3. Pedepsele restrictive de libertate 217
§3. Alte forme ale reacţiei sociale împotriva faptelor criminale 220
3.1. Sancţiunile penale şi măsurile cu caracter patrimonial 220
3.1.1. Amenda penală 220
3.1.2. Confiscarea specială 221
3.1.3. Închiderea unui local ori stabiliment, întreprindere, atelier etc. 222
3.2. Sancţiunile şi măsurile penale privative de drepturi 223
3.2.1. Degradarea civică 223
3.2.2. Interzicerea exercitării unor drepturi 224
3.2.3. Degradarea militară 226
3.3. Măsuri de siguranţă 226
3.3.1. Măsuri de siguranţă cu caracter comun 227
3.3.2. Măsurile de siguranță reglementate de Noul Cod penal 228

CAPITOLUL III. RAPORTUL DINTRE CRIMINOLOGIE ȘI POLITICA PENALĂ 230
§1. Consideraţii introductive 230
1.1. Evoluţia relaţiei Criminologie — politică penală 230
1.2. Complexitatea relaţiei Criminologie-politică penală 232
1.2.1. Politica penală din perspectiva raportului cu Criminologia 232
1.2.2. Din perspectiva relaţiei cu justiţia penală 232
§2. Modele de politică penală 233
2.1. Privire asupra cadrului general 233
2.2. Modelele statale de politică penală 234
2.2.1. Modele de politică penală specifice statului de tip autoritar 235
2.2.2. Modele de politică penală aparţinând statului de tip totalitar 235
2.2.3. Modele de politică penală specifice statului de tip liberal 236
2.3. Modelele societale de politică penală 237
2.3.1. Politica penală aplicată de societatea civilă 237
2.3.2. Modelul de politică penală de supraveghere reciprocă şi permanentă aplicată de societate 238
§3. Estimarea criminologică şi politica penală 238
3.1. Observaţii preliminare 238
3.2. Revederea funcţiilor tradiţionale ale legii penale 239
3.3. Revederea modului de administrare a justiţiei penale 240
3.4. Regândirea modului de sancţionare şi a scopului sancţiunilor penale 241

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 242

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

B C.U "M EMINESCU" IASI

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2014/8221
12,00

ISBN 978-606-647-914-1

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY